

ÚRSKURÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR

mál nr. 3/2005
Vopnafjarðarhreppur

I. hluti

29. maí 2007

EFNISYFIRLIT

1. ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD	4
2. MÁLSMEÐFERÐ.....	5
2.1. Hlutverk óbyggðanefndar.....	5
2.2. Norðausturland tekið til umfjöllunar	5
2.3. Lýstar kröfur og kynning.....	6
2.4. Mál nr. 3/2005, Vopnafjarðarhreppur.....	7
3. KRÖFUGERÐ	9
3.1. Kröfur íslenska ríkisins.....	9
3.2. Kröfur Hámundarstaða ehf. og Guðna J. Stefánssonar vegna Hámundarstaða	9
3.3. Kröfur Veiðiklúbbsins Strengs vegna Hvammsgerðis.....	10
3.4. Kröfur Karls Steingrímssonar og fleiri vegna Hróaldsstaða I og II.....	10
3.5. Kröfur Katrínar Gústafsdóttur og fleiri vegna Áslaugarstaða.....	11
3.6. Kröfur Guðmundar Gústafssonar og fleiri vegna Leifsstaða.....	11
3.7. Kröfur Katrínar Gústafsdóttur og fleiri vegna Þorvaldsstaða.....	12
3.8. Kröfur Steingerðar Gunnarsdóttur og fleiri vegna Hamars	12
3.9. Kröfur Steingerðar Gunnarsdóttur og fleiri vegna Mælifells	12
3.10. Kröfur Steingerðar Gunnarsdóttur og fleiri vegna Selsárvallar	13
3.11. Kröfur Vopnafjarðarhrepps vegna Arnarvatns	13
3.12. Kröfur Vopnafjarðarhrepps vegna Vopnafjarðarafréttar	14
3.13. Kröfur Braga Vagnssonar og Elínar Metúsalemsdóttur vegna Brunahvamms.....	14
3.14. Kröfur Braga Vagnssonar og Elínar Metúsalemsdóttur vegna Fögru-Kinnar og Gestreiðarstaða	14
3.15. Kröfur Prestsetrasjóðs vegna Steinvarartungu og Mela (Hofs).....	15
3.16. Kröfur Vopnafjarðarhrepps vegna Þorbrandsstaðatungna (Þorbrandsstaða).....	15
3.17. Kröfur Sunnudals ehf. og fleiri vegna Gnýsstaða.....	16
3.18. Kröfur Einars Helgasonar og fleiri vegna Hrappsstaða og Háteigs	16
3.19. Kröfur Björns Sæmundssonar vegna Egilsstaða.....	16
3.20. Kröfur Félagsbúsins Refsstaðar ehf. og fleiri vegna Refsstaðar I-III	17
3.21. Kröfur Jóhanns B. Marvinssonar og fleiri vegna Svinabakka og Engihlíðar	17
3.22. Kröfur Trausta Gunnsteinssonar vegna Rauðhóla.....	17
3.23. Kröfur Péturs Ingólfssonar og Jóns Ingólfssonar vegna Skjaldþingsstaða	18
3.24. Kröfur Björns Sigmarssonar og fleiri vegna Krossavíkur I og II	18
3.25. Kröfur Ólafs Leifssonar og Guðmundar Leifssonar vegna Vindfells.....	18
3.26. Kröfur Rósu Jónsdóttur og fleiri vegna Eyvindarstaða	19
3.27. Kröfur Jónínu Hannesdóttur og fleiri vegna Böðvarsdals	19
4. GÖGN OG GAGNAÖFLUN	20
4.1. Inngangur	20
4.2. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar.....	20
4.3. Vettvangsferð	21
4.4. Skýrslutökur	22
5. SAGA JARÐA OG ANNARRA LANDSVÆÐA.....	24
5.1. Landnám.....	24
5.2. Hámundarstaðir	25
5.3. Hvammsgerði	28
5.4. Hróaldsstaðir	30
5.5. Áslaugarstaðir.....	32
5.6. Leifsstaðir.....	34
5.7. Þorvaldsstaðir	36
5.8. Hamar	40
5.9. Mælifell	42
5.10. Selsárvellir og Aðalból (Búastaðatungur)	46
5.11. Arnarvatn (Hauksstaðir)	49
5.12. Bustarfell, Brunahvammur, Fagrakinn og Gestreiðarstaðir	53

5.12.1.	<i>Bustarfell og Brunahvammur</i>	53
5.12.2.	<i>Fagrakinn og Gestreiðarstaðir</i>	58
5.13.	Steinvarartunga (Hofskirkja).....	61
5.14.	Melar.....	72
5.15.	Þorbrandsstaðir og Þorbrandsstaðatungur.....	82
5.16.	Gnýsstaðir.....	84
5.17.	Hrappsstaðir og Háteigur.....	86
5.18.	Egilsstaðir.....	89
5.19.	Refsstaður.....	92
5.20.	Svínabakkar og Engihlíð.....	97
5.21.	Rauðhólar.....	99
5.22.	Skjaldþingsstaðir.....	102
5.23.	Krossavík.....	104
5.24.	Vindfell.....	109
5.25.	Eyvindarstaðir.....	111
5.26.	Böðvarsdalur.....	114
5.27.	Afréttarnot.....	117
6.	NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR	129
6.1.	Almenn atriði og dómafordæmi í þjóðlendumálum.....	129
6.1.1.	<i>Gildi landamerkjabréfa jarða</i>	130
6.1.2.	<i>Heiðarbýli á Norðausturlandi</i>	132
6.2.	Landnám.....	134
6.3.	Hámundarstaðir.....	134
6.3.1.	<i>Inngangur</i>	134
6.3.2.	<i>Sjónarmið aðila</i>	135
6.3.3.	<i>Niðurstaða</i>	136
6.4.	Hvammsgerði.....	138
6.4.1.	<i>Inngangur</i>	138
6.4.2.	<i>Sjónarmið aðila</i>	138
6.4.3.	<i>Niðurstaða</i>	139
6.5.	Hróaldsstaðir.....	143
6.5.1.	<i>Inngangur</i>	143
6.5.2.	<i>Sjónarmið aðila</i>	143
6.5.3.	<i>Niðurstaða</i>	144
6.6.	Áslaugarstaðir.....	147
6.6.1.	<i>Inngangur</i>	147
6.6.2.	<i>Sjónarmið aðila</i>	147
6.6.3.	<i>Niðurstaða</i>	148
6.7.	Leifsstaðir.....	151
6.7.1.	<i>Inngangur</i>	151
6.7.2.	<i>Sjónarmið aðila</i>	151
6.7.3.	<i>Niðurstaða</i>	153
6.8.	Þorvaldsstaðir.....	155
6.8.1.	<i>Inngangur</i>	155
6.8.2.	<i>Sjónarmið aðila</i>	155
6.8.3.	<i>Niðurstaða</i>	157
6.9.	Hamar.....	161
6.9.1.	<i>Inngangur</i>	161
6.9.2.	<i>Sjónarmið aðila</i>	162
6.9.3.	<i>Niðurstaða</i>	163
6.10.	Mælifell.....	168
6.10.1.	<i>Inngangur</i>	168
6.10.2.	<i>Sjónarmið aðila</i>	169
6.10.3.	<i>Niðurstaða</i>	170
6.11.	Selsárvellir (Búastaðatungur).....	175
6.11.1.	<i>Inngangur</i>	175
6.11.2.	<i>Sjónarmið aðila</i>	176
6.11.3.	<i>Niðurstaða</i>	177
6.12.	Arnarvatn.....	181

6.12.1. Inngangur.....	181
6.12.2. Sjónarmið aðila.....	182
6.12.3. Niðurstaða	183
6.13. „Afréttur Vopnafjarðarhrepps“	185
6.13.1. Inngangur.....	185
6.13.2. Sjónarmið aðila.....	186
6.13.3. Niðurstaða	187
6.14. Fagrákinn og Gestreiðarstaðir	190
6.14.1. Inngangur.....	190
6.14.2. Sjónarmið aðila.....	191
6.14.3. Niðurstaða	192
6.15. Steinvarartunga og Melar	195
6.15.1. Inngangur.....	195
6.15.2. Sjónarmið aðila.....	196
6.15.3. Niðurstaða	198
6.16. Þorbrandsstaðatungur	203
6.16.1. Inngangur.....	203
6.16.2. Sjónarmið aðila.....	203
6.16.3. Niðurstaða	204
6.17. Gnýsstaðir.....	207
6.17.1. Inngangur.....	207
6.17.2. Sjónarmið aðila.....	208
6.17.3. Niðurstaða	209
6.18. Jarðir sem liggja að Smjörfjallgarði	213
6.18.1. Inngangur.....	213
6.18.2. Sjónarmið aðila.....	213
6.18.3. Niðurstaða	215
6.19. Um málskostnað	219
7. ÚRSKURÐARORÐ	220

VIÐAUKI

Almennar niðurstöður óbyggðanefndar

FYLGISKJÖL

I. Kort

II. Aðila- og eigendaskrá

III. Skjalaskrá

1. ÚRLAUSNAREFNI, SKIPAN OG AÐILD

Þriðjudaginn 29. maí 2007 er tekið fyrir mál nr. 3/2005, Vopnafjarðarhreppur, og í því kveðinn upp svohljóðandi

ÚRSKURÐUR

Úrskurð þennan kveða upp Kristján Torfason, formaður óbyggðanefndar, og nefndarmennirnir Karl Axelsson og Sif Guðjónsdóttir.

Aðilar málsins eru:¹

Fjármálaráðherra f.h. íslenska ríkisins vegna Þjóðlendna.

(Andri Árnason hrl.)

Jónína Hannesdóttir og fleiri vegna Böðvarsdals.

Björn Sæmundsson vegna Egilsstaða.

Rósa Jónsdóttir og fleiri vegna Eyvindarstaða.

Sunnudalur ehf. og fleiri vegna Gnýsstaða.

Einar Helgason og Gísli Helgason vegna Hrappsstaða I-II.

Helgi Sigurðsson og Margrét Sigtryggisdóttir vegna Háteigs.

Karl Steingrímsson vegna Hróaldsstaða I.

Sigmundur Steingrímsson og Auður Jónsdóttir vegna Hróaldsstaða II.

Trausti Gunnsteinsson vegna Rauðhóla.

Félagsbúið Refsstað ehf. vegna Refsstaðar I og III.

Þórður Pálsson og Ágústa Þorkelsdóttir vegna Refsstaðar II.

Pétur Ingólfsson og Jón Ingólfsson vegna Skjaldþingsstaða.

Jóhann B. Marvinsson og fleiri vegna Svínabakka.

Gauti Halldórsson og Halldóra Andrésdóttir vegna Engihlíðar.

Ólafur Leifsson og Guðmundur Leifsson vegna Vindfells.

(Friðbjörn Garðarsson hdl.)

Katrín Gústafsdóttir og fleiri vegna Áslaugarstaða.

Bragi Vagnsson og Elín Metúsalemsdóttir vegna Brunahvamms, Fögru-Kinnar og Gestreiðarstaða (Bustarfells).

Steingerður Gunnarsdóttir og fleiri vegna Hamars, Mælifells og Selsárvalla.

Hámundarstaðir ehf. og Guðni J. Stefánsson vegna Hámundarstaða.

Prestsetrasjóður vegna Steinvarartungu og Mels.

Veiðiklúbburinn Strengur vegna Hvammsgerðis.

Björn Sigmarsson vegna Krossavíkur I.

Karen Björnsdóttir og fleiri vegna Krossavíkur II.

Guðmundur Gústafsson og fleiri vegna Leifsstaða.

---

¹ Sjá nánar í aðilaskrá (fylgiskjal II).

Katrín Gústafsdóttir og fleiri vegna Þorvaldsstaða.
Vopnafjarðarhreppur vegna Arnarvatns, Þorbrandsstaðatungna
(Þorbrandsstaða I og II) og Vopnafjarðarafréttar.
(Ólafur Björnsson hrl.)

2. MÁLSMEÐFERÐ

2.1. Hlutverk óbyggðanefndar

Hinn 1. júlí 1998 tóku gildi lög um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta, nr. 58/1998, sbr. einnig lög um breytingar á þeim, nr. 65/2000, 7/2005 og 19/2006. Lögin kveða á um að starfa skuli óbyggðanefnd sem hafi með höndum eftirfarandi hlutverk, skv. 7. gr.:

- a) Að kanna og skera úr um hvaða land telst til þjóðlendna og hver séu mörk þeirra og eignarlanda.
- b) Að skera úr um mörk þess hluta þjóðlendu sem nýttur er sem afréttur.
- c) Að úrskurða um eignarréttindi innan þjóðlendna.

Af ákvæði 7. gr. leiðir að gildistaka þjóðlendulaga, nr. 58/1998, og úrskurðir óbyggðanefndar, fela ekki í sér afstöðu til réttinda einstakra aðila yfir eignarlandi eða hver séu mörk milli eignarlanda og leiða ekki til neinna breytinga þar á.

2.2. Norðausturland tekið til umfjöllunar

Með bréfi, dagsettu 1. mars 2004, tilkynnti óbyggðanefnd fjármálaráðherra þá ákvörðun sína að taka til umfjöllunar tiltekið landsvæði á Norðausturlandi, sbr. 8., 11. og 1. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

Landsvæði þetta, hið fimmta í röðinni hjá óbyggðanefnd, var að vestanverðu afmarkað af meginfarvegi Jökulsár á Fjöllum allt frá Jökulsárósi í Öxarfirði og að aðalupptökum árinna í Dyngjujökli. Þaðan er jaðri Dyngjujökuls fylgt þar til komið er vestur undir Kverkfjöll í Hveradal og þaðan er dregin lína áfram í suður, til skurðar við línu þá á Vatnajökli sem afmarkar svæðið til suðurs.

Hér ber þess að geta að framangreindum vesturmörkum var síðar breytt að því leyti að svokölluð Krepputunga, austan Jökulsár á Fjöllum og vestan Kreppuár, var skilin undan svæðinu, sbr. 8. gr. laga nr. 58/1998.²

Að austan afmarkast svæðið af farvegi Lagarfljóts allt frá ósum þess á Héraðssandi þangað sem Gilsá rennur í það. Síðan fylgja mörk svæðisins Gilsá og austurmörkum Fljótaldshrepps við Austur-Hérað, Djúpavogshrepp og Sveitarfélagið Hornafjörð.

---

² Sjá bókun í fundargerð 2. fyrirtöku í máli nr. 2/2005.

Framangreind afmörkun til austurs endar í Geldingafelli. Þaðan er dregin lína til suðvesturs inn á Vatnajökul, yfir hnjúk í 1438 m hæð og áfram í Grendil, þaðan í nafnlausan hnjúk skammt sunnan Grendils, áfram yfir Goðahnjúka og í miðja Breiðabungu og loks í stefnu á Svíahnjúk eystri til skurðar við framangreind vesturmörk. Afmörkun á Vatnajökli byggir á markalínunum þeim sem samvinnunefnd um svæðisskipulag miðhálandis Íslands hefur notað við vinnu sína.

Að norðan afmarkast svæðið af hafi.

Fjármálaráðherra var veittur frestur til 1. ágúst 2004 til að lýsa kröfum um þjóðlendur á þessu svæði, væri um slíkar kröfur að ræða. Sýslumönnum og fyrirsvarsmönnum viðkomandi sveitarfélaga, þ.e. Öxarfjarðarhrepps, Raufarhafnarhrepps, Svalbarðshrepps, Þórshafnarhrepps, Skeggjastaðahrepps, Vopnafjarðarhrepps, Norður-Héraðs, Fellahrepps og Fljótsdalshrepps var tilkynnt um ákvörðun óbyggðanefndar og gerð grein fyrir framhaldinu.

Kröfulýsingarfrestur fjármálaráðherra var fyrst framlengdur til 15. október 2004 og síðar til 12. nóvember sama árs og með því orðið við rökstuddri beiðni ráðuneytisins.

2.3. Lýstar kröfur og kynning

Kröfulýsingar fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins um þjóðlendur á Norðausturlandi bárust 11. nóvember 2004. Óbyggðanefnd birti tilkynningu um málsmeðferð á framangreindu svæði og útdrátt úr kröfum ríkisins, ásamt uppdrætti, í Lögbirtingablaðinu 28. desember 2004, Fréttablaðinu 7. janúar 2005 og Morgunblaðinu 9. janúar, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998. Skorað var á þá sem teldu til eignarréttinda á því landsvæði sem félli innan kröfusvæðis ríkisins að lýsa kröfum sínum fyrir óbyggðanefnd í síðasta lagi 31. mars 2005. Þá kom fram að yfirlýsingu um kröfugerð og málsmeðferð yrði þinglýst á þær fasteignir á svæðinu sem skráðar væru í þinglýsingabók og málið varðaði, sbr. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998.

Kröfur fjármálaráðherra voru gerðar aðgengilegar almenningi á skrifstofum sýslumanna á Seyðisfirði og á Húsavík, auk sveitarfélaga á kröfusvæðum og heimasíðu óbyggðanefndar. Þá var málið kynnt í fjölmiðlum.

Frestur annarra til að lýsa kröfum á kröfusvæði ríkisins var framlengdur lítilllega í þeim tilvikum að leitað var eftir slíku með rökstuddum hætti og bárust síðustu kröfulýsingar í maí 2005.

Gefið var út yfirlit yfir allar lýstar kröfur og þær færðar inn á uppdrátt. Lögboðin kynning fór fram með því að yfirlit og uppdráttur lágu frammi á skrifstofum sýslumanna á Seyðisfirði og á Húsavík, frá 25. maí til og með 30. júní 2005, sbr. 12. gr. laga nr. 58/1998. Athugasemdafrestur var til 11. júlí 2005. Framangreind kynningargögn voru jafnframt aðgengileg á skrifstofum viðkomandi sveitarfélaga,

skrifstofu óbyggðanefndar og heimasíðu óbyggðanefndar. Vakin var athygli á kynningunni í fjölmiðlum. Engar athugasemdir bárust fyrir lok athugasemdafrests.

Fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins lagði fram kröfulýsingar um þjóðlendur á svæðinu í 6 hlutum og 9 kröfulýsingar vegna jarðeigna ríkisins. Á móti barst 101 kröfulýsing ýmissa aðila, sem sumar sköruðust eða náðu til fleiri en eins landsvæðis.

2.4. Mál nr. 3/2005, Vopnafjarðarhreppur

Í júlí 2005 var lögmönnum aðila tilkynnt að óbyggðanefnd hefði ákveðið að skipta þjóðlendukröfusvæði íslenska ríkisins niður í fimm mál, þ.e. mál nr. 1/2005, Fljótsdal og Jökuldal austan Jökulsár á Jökuldal; mál nr. 2/2005, Jökuldal norðan og vestan Jökulsár á Jökuldal ásamt Jökulsárhlið; mál nr. 3/2005, Vopnafjarðarhrepp; mál nr. 4/2005, Svalbarðshrepp, Þórshafnarhrepp og Skeggjastaðahrepp, og mál nr. 5/2005, Öxarfjarðarhrepp.

Mál nr. 3/2005 var fyrst tekið fyrir á fundi óbyggðanefndar og forsvarsmanna málsaðila 17. ágúst 2005. Gerð var grein fyrir því að óbyggðanefnd skipuðu í málinu þau Kristján Torfason formaður, Karl Axelsson og Ragnheiður Bragadóttir. Gefið var færi á athugasemdum en engar slíkar komu fram. Lögð voru fram skjöl málsins ásamt skjalaskrá og upplýst um ýmis atriði varðandi gagnaöflun nefndarinnar. Skorað var á lögmenn að fara yfir umrædd atriði af sinni hálfu og gera hið fyrsta athugasemdir ef þeir teldu ástæðu til. Þá var athygli vakin á þinglýsingu athugasemdar um yfirstandandi þjóðlendumál á jarðir á ágreiningssvæði, skv. 2. mgr. 10. gr. laga nr. 58/1998, og óskað eftir að lögmenn gerðu umbjóðendum sínum grein fyrir þessu. Einnig var óskað eftir því að lögmenn skiluðu umboðum hið fyrsta og gerð grein fyrir mikilvægi þess að lögmenn og óbyggðanefnd ynnu saman að því að þeir sem hagsmuna ættu að gæta gerðust aðilar að málinu. Enn fremur var sérstaklega vakin athygli á ákvæði 17. gr. þjóðlendulaga um samnýtingu á sérfræðiaðstoð o.fl. Þá var því beint til lögmanna að kanna hvort ljúka mætti málinu að einhverju eða öllu leyti með sátt, sbr. 15. gr. þjóðlendulaga. Jafnframt kom fram að í lok september væri fyrirhugað að skoða vettvang, en þess ber að geta að sú ferð var síðar felld niður vegna óhagstæðs veðurs.

Við aðra fyrirtöku málsins, 20. desember 2005, var lögð fram greinargerð af hálfu íslenska ríkisins og fleiri gögn. Við sama tækifæri var öðrum málsaðilum veittur frestur til 1. mars 2006 til skila á greinargerðum.

Við þriðju fyrirtöku málsins, 9. mars 2006, voru lagðar fram greinargerðir vegna fjölda jarða. Við þetta tækifæri voru einnig lögð fram frekari gögn og leitast við að upplýsa málið að öðru leyti.

Aðalmeðferð fór fram dagana 25., 26. og 27. júní 2006. Við upphaf hennar kom fram að Sif Guðjónsdóttir hefði tekið sæti Ragnheiðar Bragadóttur í málinu.

Þessi breytta skipan óbyggðanefndar hafði verið kynnt lögmönnum fyrir aðalmeðferð og engar athugasemdir verið gerðar af því tilefni.

Vettvangsferð fór fram sunnudaginn 25. júní og mánudaginn 26. júní voru teknar skýrslur, sjá nánar í köflum 4.3. og 4.4. Þriðjudaginn 26. júní fór síðan fram munnlegur málflutningur í fundarsal Hótels Héraðs, Egilstöðum. Við það tækifæri kom m.a. fram að lögmenn teldu ekki sáttagrundvöll í málinu, sbr. 1. mgr. 15. gr. Þjóðlendlaga, nr. 58/1998. Var málið tekið til úrskurðar að málflutningi loknum.

Loks var málið endurupptekið 17. ágúst 2006 og lögð fram ný gögn. Þau höfðu áður verið kynnt lögmönnum og tækifæri gefið til athugasemda. Engar athugasemdir komu fram. Var málið síðan tekið til úrskurðar að nýju.

3. KRÖFUGERÐ³

3.1. Kröfur íslenska ríkisins

Af hálfu fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska ríkisins eru gerðar þær endanlegu aðalkröfur að eftirfarandi lína verði úrskurðuð þjóðlendumörk í Vopnafirði: „Fyrsti punktur í kröfulínu er í Hágangnaurð í landamerkjapunkti Hámundarstaða (1), þaðan er dregin lína í Þverfell (2), þaðan í punkt (3) þar sem ytri Almenningsá rennur úr Almenningsvötnum, þaðan eftir brúnum í Almenningsá fremri (4), þar sem 500 m hæðarlína sker ána. Síðan er farið niður eftir ánni allt til þess að hún rennur í Selá (5). Haldið er upp Selá meðfram Mælifelli og Búastaðatungum á aðra hlið og landi Hauksstaða á hina hlið allt þar til kemur að hornmarki Hauksstaða og Arnarvatns (6). Draga svo línu milli Hauksstaðalands og Arnarvatnslands allt að Skeljungsa (7). Fylgja svo landamerkjum Brunahvamms allt að Hölkná (8) og eftir Hölkná þar til áin fellur í Hofsá (9). Svo er kröfulínan dregin eftir farvegi Hofsár niður meðfram Steinvarartungu og allt þar til Tunguá fellur í Hofsá (10), svo er farið upp Tunguá allt þar til Pyttá rennur í hana (11). Eftir þetta liggur kröfulínan meðfram farvegi Pyttár allt til upptaka (12), þá er farið norður eftir eystri landamerkjalínu Hraunfells og Þórðará fylgt að ármótum við Sunnudalsá (14), síðan beint yfir Smjörvatnsheiði í Beinavörðu (15). Frá Beinavörðu er dregin lína í upptök Þverár (16), en það er punktur á na. mörkum Hrappsstaða. Frá þessum stað er dregin bein lína í 1041 m hæðarpunkt í Refsstaðafjalli (17), þaðan í 1008 m hæðarpunkt (18) norðan Lambadalsskarðs, svo meðfram brúnum Krossavíkurfjalla í 593 m hæðarpunkt (19) í Selfjalli nyrst í Krossavíkurfjöllum og endað á sveitarfélagamörkum í Frökkufjalli (20).“

Íslenska ríkið gerir þá varakröfu, fari svo að óbyggðanefnd fallist ekki á að Búastaðatungur og Mælifell liggi innan þjóðlendumarka, „að ekki skuli draga línu um þjóðlendumörk lengra til landsins, en sem nemur Búastaðatungunum sjálfum og ekki lengra en umhverfis Mælifell.“

3.2. Kröfur Hámundarstaða ehf. og Guðna J. Stefánssonar vegna Hámundarstaða

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur jarðanna hafi beinan eignarrétt að öllu landi þeirra og að viðurkennt verði að landamerki séu þessi: [...] þaðan beint í Há-Skálafell (punktur 4), þaðan í Gæsagilsá (5) og þaðan í Hágangsurð (6), að sunnan ræður Selá að Borgarlæk (11), hann síðan í svonefndan Efsta-mel (10),

³ Sjá einnig fylgiskjöl nr. I (kort) og II (aðilaskrá). Upphaflega var kröfum einnig lýst vegna jarðanna Hauksstaða, Einarstaða og Hraunfells. Breytingar á kröfulínu ríkisins við meðferð málsins hafa hins vegar leitt til þess að þær falla nú utan þjóðlendukröfusvæðis. Þá var lýst kröfu vegna Syðri-Víkur, sem liggur að þjóðlendukröfusvæði ríkisins en ekki er deilt um eignarréttarlega stöðu þess lands. Framangreindar jarðir koma því ekki til umfjöllunar í úrskurði þessum nema að því er varðar ákvörðun málskostnaðar.

þaðan beint í stein tvíklofinn á Miðöxl (9), þaðan sömu stefnu um vötn (7-8) í Hágangsröð (6).

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Gerð er sú varakrafa að miðað skuli við vatnaskil á svæðinu en málflutningur ríkisins verði ekki skilinn öðruvísi en að ekki hafi verið ætlunin að gera kröfu inn á land jarðarinnar.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.3. Kröfur Veðiðklúbbsins Strengs vegna Hvammsgerðis

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstur eigandi Hvammsgerðis hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar og að heildarlandamerki hennar séu þessi:

„Að austan ræður Selá; að sunnan og vestan milli Hvammsgerðis og Hróaldsstaða ræður Hvammsá alla leið vestur í Hvammsárvatn. Að utan og norðan milli Hvammsgerðis og Hámundarstaða er Borgarlækur og úr honum í vörðu á svokölluðum Efsta-mel þaðan bein stefna í stóran stein tví-klofin á Miðöxl, þaðan aftur bein lína í ytri Hágangsröð.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Gerð er sú varakrafa að miðað skuli við vatnaskil á svæðinu, en málflutningur ríkisins verði ekki skilinn öðruvísi en að ekki hafi verið ætlunin að gera kröfu inn á land jarðarinnar.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.4. Kröfur Karls Steingrímssonar og fleiri vegna Hróaldsstaða I og II

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Hróaldsstaða innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðu landamerkjabréfi, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Að sunnan Skarðsárós í Selá (punktur 1) þaðan í krókinn á Skarðsá (2) þaðan í Stóruvörðu (3) þaðan í Upsarenda (4) þaðan bein stefna í vatnaskil. Að norðan frá vatnaskilum í Hvammsárvatn (5) síðan ræður Hvammsá í ós við Selá (6). Að ofan ráða vatnaskil en Selá að neðan.

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.5. Kröfur Katrínar Gústafsdóttur og fleiri vegna Áslaugarstaða

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur Áslaugarstaða hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar, og að viðurkennt verði að heildarlandamerki hennar séu þessi: „[...]frá vörðu í há Upsabrun (punktur 4). Að utan Skarðsá (9) upp í Skarðsárkrók (8), þaðan beint í stóra vörðu og stefnu á Upsarhorn (7), að norðan sem vötnum hallar (5 og 6).“ Vesturmerki Áslaugarstaða liggi eftir línu sem dregin er í beina stefnu frá Hvammsárvatni í Syðri-Hágang.

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Gerð er sú varakrafa að miðað skuli við vatnaskil á svæðinu (dregin lína úr Hvammsárvatni/punkti B í Syðri-Hágang/punkt B2) en málflutningur ríkisins verði ekki skilinn öðruvísi en að ekki hafi verið ætlunin að gera kröfu inn á land jarðarinnar.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.6. Kröfur Guðmundar Gústafssonar og fleiri vegna Leifsstaða

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur Leifsstaða hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar og að viðurkennt verði að heildarlandamerki hennar séu þessi:

Að framan: Almenningsá ytri ræður að upptökum (punktar 1-2). Að norðan: Fremri Hágangur (3), að utan úr Hágang í Þverfells horn fremra (4), þaðan bein lína í vörðu á Upsabrun (5), þaðan bein lína í vestur horn á Hnaus, þaðan í Sauðahóla (6) [...]

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Gerð er sú varakrafa að miðað skuli við vatnaskil á svæðinu (dregin lína úr Syðri-Hágangi/punkti B2 í Upptök Almenningsár/Ytri-Almenningsvötn/punkt C) en málflutningur ríkisins verði ekki skilinn öðruvísi en að ekki hafi verið ætlunin að gera kröfu inn á land jarðarinnar.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.7. Kröfur Katrínar Gústafsdóttur og fleiri vegna Þorvaldsstaða

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur Þorvaldsstaða hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar og að viðurkennt verði að heildarlandamerki hennar séu þessi: „Að utan ytri Almenningsá ræður frá Selá að upptökum hennar, þá Kistufellslækur í Miðfjarðará. Að norðan ræður Miðfjarðará í Miðlæk, þar næst að vestan Miðlækur á Einstökutorfu, þaðan yfir Kistufell beina stefnu á Merkistein á Urðarups [...]“.

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Gerð er sú varakrafa að miðað skuli við línu sem dregin er úr Upptökum Almenningsár/Ytri-Almenningsvötnum/punkti C í Kistufell/punkt D.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.8. Kröfur Steingerðar Gunnarsdóttur og fleiri vegna Hamars

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur jarðarinnar hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar og að viðurkennt verði að heildarlandamerki hennar séu þessi: Að austan liggur Selá (punktur 2). Að innan eða vestan liggur Þverá (2), sem kölluð er Almenningsá Innri og ræður hún upp á Upsabrun (3), þaðan bein stefna í Miðfjarðará (4). Að norðan ræður Miðfjarðará (4-5). Að utan eða austan er svokölluð Merkigróf (1), er liggur frá Selá upp í Urðarufs (8), síðan í einstaka torfu (6), sem er norðan við Kistufell (7) og niður með Miðlæk í Miðfjarðará (5).

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Gerð er sú varakrafa að miðað skuli við línu sem dregin er á milli punkta D og E á Kistufelli.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.9. Kröfur Steingerðar Gunnarsdóttur og fleiri vegna Mælifells

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur jarðarinnar hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar og að viðurkennt verði að heildarlandamerki hennar séu: Selá ræður að Selsárósi, þá ræður Selsá að upptökum, þaðan sjónhending í Há Bungu og þaðan í Heljardalsfjall, þaðan í Há Kistufell og úr því sjónhending í upptök Innri-Almenningsár, síðan ræður hún í Selá og svo hún að Selsá.

Sverrir Jörgensson, einn eigenda Mælifells, telur að mörkin að norðan séu Sýslumannsvarða (punktur 6) og síðan með upptökum Miðfjarðarár, og síðan sé línin úr Miðfjarðarárdrögum (8) beint austur í Upsabrunir (9).

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Til vara er þess krafist að norðvesturmerki Mælifells liggi eftir línu sem dregin er frá Kistufelli (E) beina stefnu í upptök Selsár (F).

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.10. Kröfur Steingerðar Gunnarsdóttur og fleiri vegna Selsárvalla

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur jarðarinnar hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar og að viðurkennt verði að heildarlandamerki hennar séu þessi, sbr. þinglýsta yfirlýsingu frá 31. desember 1974: „Selsárvellir standa rétt innan við Selsá, og tilheyrir jörðinni öll tungan (Bústaðatunga) norðaustan Selár milli Selsár að utan og Hrútár ytri að innan. En vatnaskil (sýslumörk) ráða að norðaustan.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Til vara er þess krafist að norðvesturmerki Selsárvalla liggi eftir línu sem dregin er frá upptökum Selsár (F) beina stefnu í upptök Ytri-Hrútár í Hábungu (4).

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.11. Kröfur Vopnafjarðarhrepps vegna Arnarvatns

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstur eigandi Arnarvatns hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar og að viðurkennt verði að heildarlandamerki hennar séu þessi: Frá Vesturdalsá ræður Desjarmýrarlækur (punktur 1) að upptökum (2), þaðan beina línu norðan við Hlíðarfell (3) yfir Sandhæð að Selá (4). Síðan ræður Selá allt inn í Selárbotna (5), sem liggja austur úr Grímsstaðadal, og úr Selárbotnum yfir Grjóturðarkambinn, beina stefnu ofan í Skeljungskvos (6), þar sem Skeljungsa hefur upptök sín, og fellur hún milli Arnarvatns og Brúnahvammslanda (7).

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.12. Kröfur Vopnafjarðarhrepps vegna Vopnafjarðarafréttar

Þess er krafist að viðurkennt verði að það land innan sveitarmarka Vopnafjarðarhrepps sem tilheyrir engri jörð samkvæmt þinglýstum landamerkjum verði viðurkennt afréttarland Vopnafjarðarhrepps.

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo að umrætt landsvæði teljist þjóðlenda.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.13. Kröfur Braga Vagnssonar og Elínar Metúsalemsdóttur vegna Brunahvamms

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur jarðarinnar hafi beinan eignarrétt að öllu landi innan þinglýstra landamerkja. Þjóðlendukröfu ríkisins inn á land jarðarinnar verði að sama skapi hafnað.

Vísað er í landamerkjabréf Brunahvamms þar sem merkjunum er m.a. lýst svo: „... að ofan nefnd á [Skeljungsa] að landamerkjum inn í Skeljungakvos og í Súlendum, aftur þaðan í læk þann, sem kemur ofan framan við ofannefnt fjall og í efsta bug á Hölkná á Möðrudalsveginum. Þaðan ræður áin landamerkjum að innan í Hofsá.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.14. Kröfur Braga Vagnssonar og Elínar Metúsalemsdóttur vegna Fögru-Kinnar og Gestreiðarstaða

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur jarðanna hafi beinan eignarrétt að öllu landi þeirra innan þinglýstra landamerkja. Þjóðlendukröfu ríkisins inn á land jarðanna verði að sama skapi hafnað.

Krafist er viðurkenningar þess að land Gestreiðarstaða og Fögrukinnar sé háð beinum eignarrétti innan eftirfarandi merkja: Ós lækjar úr Súlendum í Hölkná (punktur 1), þaðan í Stóralækjarvatn (2), merkin liggja yfir það austanvert, [...] þaðan í Eyktarnýpu (3) er stendur fremst og syðst á öxlum þeim er liggja inn og vestur frá Gestreiðarstöðum, og þaðan beint að Gestreiðarstaðakvísl (4) í ós Kollseiru í Hofsá (6). Gestreiðarstaðaland fylgir kvíslinni út dalinn eftir að Háreksstaðakvísl sameinast Gestreiðarstaðakvísl heita þær Hofsá. Síðan tekur við land Fögru-Kinnar og fylgir Hofsá út að ós Hölknár.

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.15. Kröfur Prestsetrasjóðs vegna Steinvarartungu og Mela (Hofs)

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstur eigandi hafi beinan eignarrétt að öllu landi Steinvarartungu og Mels og að viðurkennt verði að heildarlandamerki séu þessi: Að austan ræður Tungnaá (1) suður á heiði að syðri Geldingalæk (2) þar sem hann fellur í nefnda á, þaðan (gagnvart Háreksstöðum) er miðað við Geldingalæk (G), síðan fremra-Brunahorn (H) og áfram í ármót fremri – 3. bug á Hofsá (I). Síðan ræður hún þar til Tungnaá fellur í hana (6).

Þá er þess krafist að viðurkennt verði að landamerki Mels séu þessi: „Að vestan Hofsá norðan frá mótum hennar við Hölkná, og suður að mótum Háreksstaða- og Gestreiðarstaðakvísla.“ Því er haldið fram að landið sem útmælt var, hafi verið sem næst réttur feringur á vesturlínuna, austur yfir Sauðafellshálsinn að stefnumörkum Sauðár, er fellur norður um Vatnaflóann.

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.16. Kröfur Vopnafjarðarhrepps vegna Þorbrandsstaðatungna (Þorbrandsstaða)

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar og að viðurkennt verði að heildarlandamerki hennar séu þessi: „Að utan: Eftir gömlu merkigarðs garðslagi (sem nú er vírgirt) yfir Miðdegisgil og upp á hálsenda, svo inn eftir hálsi eins og hæst liggur fram sanda, allt inn á móti Skjónugili. Þaðan þvert í Skjónugil, og úr Skjónugili í Merkigil og með Merkigili í Hofsá. Þaðan Hofsá að fyrrgreindum merkigarði“. Þá fylgi jörðinni svokallað Heiðarstykki í Hraunfellsparti, (Þorbrandsstaðatungur) og merki þess séu: Ráði þar Þórðará að sunnan og norðan, er fellur ofan sunnan við Sandfell, myndar horn og ræður allt í Sunnudalsá. Sunnudalsá ræður að austan. „Óákveðið hve langt upp í Sandfell, líklega eins og vötn falla.“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.17. Kröfur Sunnudals ehf. og fleiri vegna Gnýsstaða

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Gnýsstaða innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðum landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: Sunnudalsá ræður til upptaka að vestan (punktur 1), að austan ræður Fossá frá ósi við Sunnudalsá þangað til áin sker Smjörvatnsheiðarveg (2) þaðan liggja merkin um veginn til Beinavörðu (3) þaðan í Tröllkarl (4) og úr Tröllkarli á vatnaskilum til upptaka Sunnudalsár (Þórðarár) (5).

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda innan lýstra merkja. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.18. Kröfur Einars Helgasonar og fleiri vegna Hrappsstaða og Háteigs

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Hrappsstaða/Háteigs innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðum landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Þverá ræður merkjum að utan í Hofsá (punktur 1) en að innan ræður Brunná (2) í Þverlækjarós (3). Þverlækur ræður í Steinku (4) þaðan í Beinavörðu (5), að ofan ráða vatnaskil.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda innan lýstra merkja. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.19. Kröfur Björns Sæmundssonar vegna Egilsstaða

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Egilsstaða innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðum landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: „Þverá ræður merkjum að innan í Hofsá (1) en Kvíslin ræður merkjum að utan (2). Að ofan ráða vatnaskil og Hofsá að neðan.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda innan lýstra merkja. Undir afnotarétt

falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.20. Kröfur Félagsbúsins Refsstaðar ehf. og fleiri vegna Refsstaðar I-III

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Refsstaðar innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðum landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Kvíslin ræður merkjum að innan (1) en Selá ræður merkjum að utan (2). Að ofan ráða vatnaskil og Hofsá að neðan.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda innan lýstra merkja. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.21. Kröfur Jóhanns B. Marvinssonar og fleiri vegna Svínabakka og Engihlíðar

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Svínabakka/Engihlíðar innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðum landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja með vísan til tölusettra punkta á meðfylgjandi uppdrætti: „Selá ræður merkjum að innan (1), að utan bein lína frá Einbúa (2) í Votaberg (3) síðan í Hofsá (4). Að ofan vatnaskil.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda innan lýstra merkja. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.22. Kröfur Trausta Gunnsteinssonar vegna Rauðhóla

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Rauðhóla innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðum landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Að sunnan bein lína frá Einbúa (1) í Votaberg (2) síðan í Hofsá. Að norðan Strákar á Strákatindi (1) í Markúsarheystæði (2) síðan í Hofsá. Að ofan ráða vatnaskil.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir

afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.23. Kröfur Péturs Ingólfssonar og Jóns Ingólfssonar vegna Skjaldþingsstaða

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Skjaldþingsstaða innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðum landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Að sunnan Strákar á Strákatindi (1) í Markúsarheystæði (2) síðan í Hofsa. Að norðan bein lína frá Einbúa (3) í Hofsa. Að ofan ráða vatnaskil.“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.24. Kröfur Björns Sigmarssonar og fleiri vegna Krossavíkur I og II

Þess er krafist að viðurkennt verði að þinglýstir eigendur jarðarinnar hafi beinan eignarrétt að öllu landi jarðarinnar innan þinglýstra landamerkja, skv. landamerkjabréfi frá 11. júlí 1890. Krafist er viðurkenningar á eftirfarandi landamerkjum jarðarinnar: „Að framan milli Krossavíkur og Syðri-Víkur þar ræður Marklækur (punktur 2) ofan að vaði (3). Þaðan ræður bein lína í vörðu á Öxlinni (4), þaðan bein lína í sjó. Að utan milli Krossavíkur og Vindfells ræður Gljúfursá frá fjalli að fjöru (1).“

Litið er svo á að í kröfugerðinni felist jafnframt krafa um fullkominn afnotarétt í þjóðlendu, að öllum venjubundnum afnotum, að fornu og nýju, fari svo ólíklega að einhver hluti landsins teljist þjóðlenda.

Loks er krafist málskostnaðar að skaðlausu samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.25. Kröfur Ólafs Leifssonar og Guðmundar Leifssonar vegna Vindfells

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Vindfells innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðum landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Gljúfursá að framan (1), þá ráða vatnaskil á Vindfellsfjalli (2) og síðan merkigarður í sjó fram (3).“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan lýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt

falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.26. Kröfur Rósu Jónsdóttur og fleiri vegna Eyvindarstaða

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Eyvindarstaða innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðu landamerkjabréfi, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Dalsá að innan (1), vatnaskil á Vindfellsfjalli (2) og Lambadalsvegur (vatnaskil) að sunnan (3).“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

3.27. Kröfur Jónínu Hannesdóttur og fleiri vegna Böðvarsdals

Aðalkrafa er að óbyggðanefnd viðurkenni beinan eignarrétt á landi Böðvarsdals innan þeirra merkja sem lýst er í framlögðum landamerkjabréfum, þ.e. allt land innan eftirtalinna merkja: „Dalsá að utan (punktur 1). Að austan ræður Gufa (2) í Gufubotn (3). Þaðan á Heiðarhnúk (4). Þaðan ráða vatnaskil (5) á Lambadalsveg (vatnaskil) (6).“

Til vara er þess krafist að óbyggðanefnd viðurkenni fullkominn afnotarétt að landi, innan áðurlýstra merkja, sem kann að verða úrskurðað þjóðlenda. Undir afnotarétt falli öll venjubundin afnot, að fornu og nýju, þ. á m. upprekstrar-, beitar-, og námuréttur ásamt veiði í vötnum.

Þá er krafist málskostnaðar úr hendi ríkisins samkvæmt úrskurði óbyggðanefndar eða samkvæmt framlögðum málskostnaðarreikningi.

4. GÖGN OG GAGNAÖFLUN

4.1. Inngangur

Í málinu hafa verið lögð fram skjöl nr. 1-39 ásamt undirskjöllum eða samtals 603 skjöl, auk 20 hliðsjónargagna. Sjá nánar í fylgiskjali nr. III (skjalaskrá).

Gagna var ýmist aflað af málsaðilum eða óbyggðanefnd, á grundvelli rannsóknarskyldu nefndarinnar. Gerð var leit að frumgögnum sem varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi á svæðinu, farið á vettvang og jafnframt teknar skýrslur af málsaðilum. Verður nú gerð nánari grein fyrir hverju þessara atriða.

4.2. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar

Óbyggðanefnd ber að hafa frumkvæði að því að afla heimilda og gagna um eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem til meðferðar er og framkvæma rannsóknir og athuganir um staðreyndir og lagaatriði sem þýðingu hafa fyrir niðurstöðu í einstökum málum, sbr. 5. mgr. 10. gr. þjóðll., nr. 58/1998. Markmiðið er að tryggja sem best að rétt niðurstaða fáið um einstök álitaefni.

Á vegum óbyggðanefndar fór fram kerfisbundin leit að frumgögnum, prentuðum sem óprentuðum, sem líkur voru taldar á að varpað gætu ljósi á eignar- og afnotaréttindi yfir því landsvæði sem hér er til umfjöllunar. Verkið var unnið á hlutlausan og fræðilegan hátt. Könnun einstakra skjalaflokka skiptist á milli Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar og grundvallast á „Yfirliti yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar“. Yfirlit þetta hefur verið kynnt lögmonnum málsaðila og engar athugasemdir komið fram. Við samningu þess hefur óbyggðanefnd notið ráðgjafar Gunnars Friðriks Guðmundssonar sagnfræðings og starfsmanna Þjóðskjalasafns Íslands, Bjarkar Ingimundardóttur og Jóns Torfasonar.

Fyrirvarsmönnum aðila í máli þessu var gerð grein fyrir því að þeir hefðu óskoraðan rétt til að fá upplýsingar um tilhögun gagnaöflunar á vegum óbyggðanefndar og afrit allra gagna. Jafnframt hafði óbyggðanefnd frumkvæði að því að upplýsa lögmennt um þessi atriði. Þeir gátu jafnframt bent starfsmönnum Þjóðskjalasafns eða óbyggðanefndar á gögn sem ástæða væri til að kanna. eða afla. Rannsóknarskylda óbyggðanefndar dregur hins vegar ekki úr skyldu málsaðila til að afla og leggja fram þær heimildir og gögn sem þeir byggja rétt sinn á, sbr. 4. mgr. 10. gr. þjóðll. Lögmonnum/málsaðilum ber þannig að leggja sjálfstætt mat á gögn og gagnaöflun.

Þau frumgögn sem í leitirnar komu og talið var að þýðingu hefðu voru lögð fram jafnóðum við fyrirtökur í málinu. Um nánari framkvæmd gagnaöflunar vísast til greinargerða Þjóðskjalasafns Íslands og óbyggðanefndar um þetta efni, skjöl nr. 2 og 4. Um afraksturinn vísast til skjalaskrár, sjá fylgiskjal nr. III, þar sem skjöl Þjóðskjalasafns og óbyggðanefndar (þ.e. undir yfirnúmerum 2 og 4) eru flokkuð eftir efni og uppruna.

4.3. Vettvangsferð

Að morgni sunnudagsins 25. júní 2006 var haldið af stað í vettvangsferð frá Hótel Héraði, Egilsstöðum. Auk óbyggðanefndar, lögmannna málsaðila og starfsmanna óbyggðanefndar voru með í för þeir Hjörleifur Guttormsson náttúrufræðingur og Páll Pálsson frá Aðalbóli á Jökuldal. Hinir tveir síðastnefndu annast leiðsögn.

Ekið var frá Egilsstöðum um Fellabæ norður á þjóðveg nr. 1 yfir á Jökuldal að vegamótum við Norðausturveg (nr. 85), þar sem menn farið var úr bílnum og staðhættir kannaðir. Frá vegamótunum mátti sjá vesturhluta Steinvarartungu, Bruna og Brunahorn og glitta í Smjörfjöllin til austurs. Til norðurs sáuust Súlendur. Þarna hófu þátttöku í vettvangsferð (á einkabílum) þeir Bragi Vagnsson, Bustarfelli, Friðbjörn Haukur Guðmundsson, formaður landbúnaðarnefndar Vopnafjarðar, Hauksstöðum, og Sverrir Jörgensson, Vakursstöðum, mættur sem fulltrúi jarðanna Mælifells, Selsárvala og Hamars. Ekið var norð-austur Norðausturveg og stöðvað á móts við bæjarstæði Mels þar sem vel sést yfir kröfussvæði Mels og staðhættir skoðaðir. Þaðan var ferðinni haldið áfram í norð-austurátt og beygt til vesturs út á vegarslóða á móts við Bruna og ekið vestur yfir Brunahvammsháls. Þetta mun gamli þjóðvegurinn og telja heimamenn hann hafa verið tekinn í notkun í kringum 1976 en fluttur í núverandi vegarstæði vegna hentugra veðurfars þar. Stigið var úr rútunni austan við Biskupsáfangu, suð-vestan kröfulínupunkts nr. 19 í kröfulínu íslenska ríkisins. Horft var til austurs yfir Súlendugróf. Í norðri sást til Botnafjallgarðs og norðan hans Dimmafjallgarðs. Ekið var til baka frá Biskupsáfangu aftur inn á Norðausturveg, og haldið áfram til norð-austurs þar til komið var að ómerktum og ónúmeruðum vegarslóða sem liggur til norðurs af Norðausturvegi, upp að Arnarvatni. Við vegamótin við vegarslóðann yfirgaf Bragi Vagnsson hópinn en Sverrir Jörgensson og Friðbjörn Haukur komu í rútuna. Ekið var upp í norður horn Kálffells þar sem sást yfir Arnarvatn og nágrenni. Við Arnarvatn lýsti Friðbjörn staðháttum og fram kom að Páll teldi Arnarvatn hafa verið kallað Arnarfjarðarvatn. Til norð-vesturs sáuust Heljardalsfjöll og Stakfell og suð-austan þeirra sást í Hrútafjöll og Kollufellið sem er þar austan við. Vestar sást í Dimmafjallgarð. Þá sáuust Mælifell, Kistufell og Syðri-Hágangur vel til norðurs.

Gert var hádegishlé við Arnarvatn og að því loknu var vegarslóðinn ekinn til baka niður á Norðausturveg, þar sem Friðbjörn fer í eigin bíl, og ekið var áfram til norð-austurs fram hjá Þuríðarvatni og stöðvað við útsýniskífuna á Bustarfelli. Sverrir lýsti staðháttum. Frá útsýniskífunni sást vel niður yfir bæjarstæði Bustarfells og austur yfir stóran hluta Steinsvarartungu. Einnig sást yfir í Smjörvatnsheiði og í Smjörfjöllin. Til norð-austurs sást yfir Hofsárdal, Hofsháls og norður til Vesturárdals og alveg til sjávar.

Frá útsýnisskífunni á Bustarfelli var ekið sem leið lá á Vopnafjörð þar sem stöðvað var í skamma stund áður en haldið var áfram norður eftir vegi nr. 85. Beygt

var til suð-vesturs inn á Vesturárdalsveg (nr. 915), að bænum Fremri-Hlíð þar sem beygt var til norðurs og farið áfram inn á vegarslóða sem liggur um Rjúpnafell og Viðfellsflóa og farið norður á Viðfell þar til Selárdalur blasti við. Friðbjörn lýsti þar staðháttum. Vestan vegarslóða er Krókavatn og til vesturs sást í Mælifell. Staðnæmst var við Viðfell, þar sem kröfulínupunktur nr. 5 í þjóðlendukröfulínu íslenska ríkisins er dreginn á kort, þar sem Almenningsá-Fremri kemur í Selá. Þaðan sást, til vesturs, yfir á Selsársvelli, Aðalból, Mælifell og Fossvelli. Til norðurs var horft upp eftir Almenningsá-Fremri þar sem hún fellur niður af Ufsabrunum. Austan Almenningsár-Fremri sást í tóftir Fremri-Hamars og Ytri-Hamars. Til vesturs var horft yfir Búastaðatungur sem liggja á milli Selsár að norðan, Selár að austan og Hrutár að vestan.

Þessu næst var haldið til baka inn á Vesturárdalsveg og hann ekinn til norð-austurs að veiðihúsi sem er skammt frá bænum Fremri-Hlíð. Þar var gert stutt hlé en síðan haldið aftur af stað til norð-austurs inn á Norðausturveg, og áfram að afleggjaranum sem liggur til suð-vesturs inn Selárdalinn. Afleggjarinn er ónúmeraður en hann liggur framhjá bæjunum Hróaldsstaðir I-II og Hvammsgerði. Afleggjarinn var ekinn sem leið liggur til suð-vesturs að bæjarstæði Leifsstaða þar sem snúið var við og ekin er sama leið til baka út á Norðausturveg. Norðausturvegur er ekinn til norðurs yfir Hámundarstaðaröxl að Miðheiðarvatni en þaðan sást í rætur Ytri-Hágangs í þokunni til suð-vesturs. Snúið var við og ekið í Vopnafjarðarkaupstað frá Miðheiðarvatni. Á Vopnafirði var áð í skamma stund en þaðan var haldið suð-vestur Norðausturveg, og ekið suður inn á Sunnudalsveg (nr. 919). Friðbjörn steig í rútuna og lýsir staðháttum. Sunnudalsvegur var ekinn til suð-vesturs í átt að Sunnudal. Á leiðinni sást í Þrætutunguhnúk. Stöðvað var við afleggjarann inn í Sunnudal og horft inn dalinn þar sem sást móta fyrir Sandfelli til suð-vesturs. Ekið var eftir Sunnudalsvegi til vesturs yfir Þorbrandsstaðarháls og komið inn á Norðausturveg, á móts við bæinn Teig, og ekið í átt til Vopnafjarðarkaupstaðar. Beygt var til suðurs inn á veg Hlíðarveg (nr. 917). Friðbjörn og Sverrir hættu þátttöku í vettvangsferð. Ekið var eftir Hlíðarvegi, til austurs, yfir Hellisheiði eystri og komið niður í Jökulsárhlíð. Ekið var inn Jökulsárhlíð eftir áðurnefndum Hlíðarvegi inn á þjóðveg nr. 1 og hann farinn á Egilsstaði, þar sem vettvangsferð lauk kl. 20.05.

4.4. Skýrslutökur

Við aðalmeðferð málsins gáfu eftirtaldir skýrslur og svöruðu spurningum óbyggðanefndar og lögmanna: 1. Runólfur Hannesson, eigandi hluta jarðarinnar Böðvarsdals; 2. Sverrir Jörgensson, fæddur og uppalinn á Krossavíkurtorfu, býr á Vakursstöðum; 3. Pétur Ingólfsson, eigandi að hálfri jörðinni Skjaldþingsstöðum; 4. Þórður Pálsson, eigandi að ¼ hluta af Refsstöðum II; 5. Gunnar Pálsson, eigandi Refsstaða I; 6. Hallgrímur Helgason, en faðir hans bjó á Hrappsstöðum og tveir bræður hans eftir þann tíma; 7. Grétar Jónsson, ábúandi Einarsstaða; 8. Bragi

---

Vagnsson, ábúandi að Bustarfelli; 9. Friðbjörn H. Guðmundsson, býr að Hauksstöðum; 10. Karl Steingrímsson, eigandi Hróaldsstaða I; 11. Sigmundur Steingrímsson, býr á Hróaldsstöðum II.

Að einstökum efnisatriðum í skýrslum aðila er vikið í úrskurði þessum, eftir því sem tilefni er til, en uppskriftir á þeim eru meðal gagna málsins.

5. SAGA JARÐA OG ANNARRA LANDSVÆÐA

Hér verður í fyrstu greint frá elstu ritheimildum um landnám á því svæði sem til umfjöllunar er. Því næst verða raktar heimildir um landsvæði þau sem þjóðlendukrafa íslenska ríkisins í máli þessu nær til, að því leyti sem þær varða afmörkun, eignarréttindi og nýtingu. Fyrirnefndar upplýsingar fylgja að mestu efnispáttum og síðan tímaröð. Loks er gerð grein fyrir afréttarnotum á svæðinu almennt.⁴

5.1. Landnám

Samkvæmt Landnámu nam Eyvindur vápni mestallan Vopnafjörð:

Eyvindr vápni ok Refr enn rauði, synir Þorsteins þjokkubæins, þjögguð til Íslands af Strind ór Þrándheimi, ... Refr varð aptreka, ok lét konungur drepa hann, en Eyvindr kom í Vápnafjörð ok nam fjörðinn allan frá Vestradalsá ok bjó í Krossavík enni iðri; hans son var Þorbjörn.

Steinbjörn kórtr hét son Refs ens rauða; hann fór til Íslands ok kom í Vápnafjörð. Eyvindr föðurbróðir hans gaf honum land allt milli Vápnafjarðarár ok Vestradalsár; hann bjó at Hofi. Hans synir váru þeir Þormóðr stikublígr, er bjó í Sunnudal, annarr Refr á Refsstöðum, þriði Egill á Egilstöðum ...

Hróaldr bjóla var föstbróðir Eyvindar vápna; hann nam land fyrir vestran Vestradalsá, dalinn hálfan ok Selárdal allan út til Digraness; hann bjó á Torfastöðum. ...

Ölvir enn hvíti hét maðr, ... Hann varð ósátt við Hákon jarl Grjótgarðsson ok fór á Yrjar ok dó þar, en Þorsteinn enn hvíti son hans fór til Íslands ok kom skipi sínu í Vápnafjörð eptir landnám. Hann keypti land at Eyvindi vápna ok bjó á Tóptavelli fyrir utan Síreksstaði nokkura vetr, áðr hann omsk at Hofslöndum með því móti, at hann heimti leigufé sitt at Steinbirni kórtr, en hann hafði ekki til at gjalda nema landit.⁵

Enn segir Landnáma:

Þorsteinn torfi ok Lýtingr bræðr fóru til Íslands, Lýtingr nam Vápnafjarðarströnd alla ena eystri, Böðvarsdal ok Fagradal, ok bjó í Krossavík; frá honum eru Vápnfirðingar komnir.⁶

Vopnfirðinga saga, sem hefur verið talin rituð á öðrum fjórðungi 13. aldar,⁷ fjallar um samskipti Hofverja og Krossvíkinga. Þar eru nefndir bæirnir Hof,

⁴Þessi kafli er byggður á greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands, sbr. skjal nr. 37. Þó hefur verið felld út eða stytta umfjöllun um heimildir sem ekki þykja hafa þýðingu fyrir úrlausn málsins.

⁵Skjal nr. 4 (106). bls. 289-290, 291.

⁶Skjal nr. 4 (106). bindi, bls. 292, Sturlubókartexti. Hauksbókartextinn er aðeins öðru vísi, en landnámsmörkin eru eins, bls. 293.

⁷Íslensk fornrit XI. bindi. Austfirðinga sögur. Reykjavík 1960, bls. XVII.

Krossavík ytri, Síreksstaðir, Sunnudalur, Refsstaðir, Egilsstaðir, sem allir eru nefndir í Landnámu. Af öðrum bæjum, sem þar eru nefndir og koma við þjóðlendumál, skal nefna Þorbrandsstaði, Búastaði og Eyvindarstaði.⁸ Einnig er getið bæjar í Böðvarsdal, og giskar Jón Jóhannesson, sem gaf Vopnfirðinga sögu út, á að þar sé átt við býli, sem staðið hafi á Frökkuseli, frekar en á Laugaseli, en báðir staðirnir eru inni í Böðvarsdal.⁹

5.2. Hámundarstaðir

Mörkum móti Ljósalandi er þannig lýst í bókinni Sveitir og jarðir í Múlapingi:

Við Hámundarstaði fylgja mörkin Fuglabjargaá í Stóralækjartangasporð og þaðan í Prívörðu á Sveinahálsi rétt við veginn yfir Sandvíkurheiði, síðan út Langahraun í Bakkanúpsskarð og Ljósalandsvatn.¹⁰

Mörk móti Hvammsgerði eru þar sögð:

Mörk við Hvammsgerði eru við Selá og Borgarlæk upp undir Steinsöxl og þaðan nv. á Fuglabjargahæð (357 m).¹¹

Landi er svo lýst í Sveitum og jörðum í Múlapingi:

... nær fjalli afhallandi mýrar og mólendi upp undir Hámundarstaðaöxl (Bæjaröxl á korti), sem er bunguvaxinn hnúkur í heiðarrótinni (um 200 m). ... Upp með Borgarlæk frá Selá eru melar neðst, þá móar og mýrar upp undir Öxl, en þar hálsaland. Heiðin er 100-400 m á hæð og gnæfir Ytri-Hágangur yfir hana í vestri (923 m). ... Landslag og gróðurfar á heiðinni er fjölbreytt, þar eru flóar, harðvelli, mólendi, vötn, holt, melar og hryggir á víxl, mestallt fremur vel gróið og ágætt land til beitar. ...

... engjar hálfdeigjumýrar, ekki samfelldar, ... flóaengi í heiði.¹²

Hinn 5. október 1453 seldi Oddur Ásmundsson Þorgils Finnbogasyni Ljósstaði í Vopnafirði fyrir hálfan Presthvamm í Reykjadal. Fram kemur að Ljósstöðum fylgi reki fyrir Hámundarstöðum.¹³

Brynjólfur Sveinsson keypti Hámundarstaði 16. ágúst 1654.¹⁴

Hús á Hámundarstöðum voru skoðuð og uppskrifuð 7. ágúst 1657. Þar eru jafnframt tilfærð svohljóðandi takmörk:

Landamerke Jardarennar mille Hvamms á hid fremra, enn fuglabiarga á hid ytra upp ad axlarhædunum Sídan Siónhendijng upp effter upp umm þvera

⁸Íslenzk fornrit XI. bindi, bls. 51, 59, 60.

⁹Íslenzk fornrit XI. bindi, bls. 59 og 59 neðanmáls.

¹⁰Sveitir og jarðir í Múlapingi I. bindi, bls. 64.

¹¹Sveitir og jarðir í Múlapingi I. bindi, bls. 66.

¹²Sveitir og jarðir í Múlapingi I. bindi, bls. 67.

¹³Skjal nr. 4 (80).

¹⁴Skjal nr. 2 (168).

Sveina (það eru Wordur hlaðnar), er þar halldenn fiórdungur af Sandwíkur heide, og so upp sem Wötnum hallar.¹⁵

Með byggingarbréfi frá 17. ágúst 1663 byggði Brynjólfur biskup Sveinsson Vilhjálmi Jóhannssyni jörðina Hámundarstaði ásamt hjáleigunni Hvammsgerði með eftirfarandi takmörkum:

... I millum Hwamms ár og Fuglabiarga ár til allra þeirra nota og brukunar sem leigumadur a ad lögum ad hafa ...¹⁶

Hinn 30. maí 1669 á Hofi í Vopnafirði báru þeir Villum Jóhannsson, Þorgeir Þorgrímsson, Jón Þorkelsson og Jón Þórðarson svohljóðandi landamerkjavitnisburð þar sem Hámundarstaðir koma við sögu:

Wmm landamerke Strandhaffnar, Hamundarstadar, liosalands og Ytra Nyps, sem þeir seigiast Wita hallded hafa Wered Wmm allann sinn alldur, j fyrstu ad halldinn hafe Wered landeign Strandhaffnar Wti Stapá þar fyrer utann, enn ad framann j Illukielldu. Hamundarstada landeign, uti fuglabiargará, Enn í Hraunsá ad framann og Selá. Liósaland framm I fuglabiargará og uti Illukielldu.¹⁷

Brynjólfur biskup Sveinsson byggði Vilhjálmi Jóhannssyni jörðina Hámundarstaði ásamt Hvammsgerði með bréfi frá 6. ágúst 1669. Takmörk jarðarinnar eru sögð vera:

... i midlum Hvamz ár og fuglabjarga ár uppa Hafiall sem Wötn deila, og ofann i Selá ad framann, enn ofann i Sio ad utann, med ollum þeim gögnum og giædum sem þeirre Jord framast fylgia meiga og eiga ...¹⁸

Hinn 25. ágúst 1843 á manntalsþingi á Vopnafjarðarkaupstað var þinglesin lögfesta fyrir Hámundarstöðum. Innihald lögfestunnar kemur ekki fram.¹⁹

Lögfesta Þorgríms Péturssonar fyrir jörðina Hámundarstaði var útbúin 21. maí 1845:

Hérmed lögfesti eg Eignarjörd mína er Hamundarstadir heita, liggiandi i Vopnafiardar og Hofs Kirkiu sókn og Nordrmúla Syslu bædi hennar Tödr Eingiar Holt og Haga Vötn og Veidistadi alla item Reka og landsnytiar allar hvöriu Nafni sem heita, og Landamerkium

¹⁵Skjal nr. 2 (261). Undir bréfið setja eftirfarandi menn nöfn sín: Tómas Finnsson, Árni Halldórsson, Ólafur Þórðarson ábúandi jarðarinnar, Þorleifur Árnason, Hjalti Jónsson, Björn Stefánsson, Gísli Sigurðsson og Sigurður Guðnason.

¹⁶Skjal nr. 2 (179). Þess má geta að í texta bréfsins stendur Vilhjálmur en hann skrifar nafn sitt Villum í undirskrift á bréfinu. En auk hans og Brynjólfs biskups skrifa Vigfús Árnason, Oddur Eyjólfsson, Sigurður Björnsson og Teitur Pétursson undir bréfið.

¹⁷Skjal nr. 2 (191). Bréfið er fært inn í bréfabók biskups 9. júlí 1669.

¹⁸Skjal nr. 2 (193). Auk Brynjólfs biskups og Vilhjálms (Villems) skrifa Ólafur Jónsson, Jón Ólafsson, Þorsteinn Gunnarsson og Gísli Eiríksson undir bréfið.

¹⁹Skjal nr. 2 (207) a-b.

1. Ad framanverdu úr Borgáslækiarós á efsta mel á Brúninni Heidarland óskipt

Ad utan verdu úr Fuglabiargararósi í Stóra lækiartanga beint þaðann á Brúnina fyrir framann fremsta Sellæk, þaðann beinst í Grénishöfða, þaðan beint vestr Höfða og sunnan við Ytra Hágáng í Hvamsá.²⁰

Lögfestan var þinglesin á manntalsþingi í Vopnafirði 31. maí 1845. Þar var henni mótmælt varðandi ítök.²¹ Nokkrum dögum síðar, nánar tiltekið 2. júní 1845, var lögfestan þinglesin á Skeggjastaðamanntalsþingi. Þar mótmælti sr. Hóseas Árnason þeim hlutum hennar sem kynnu að ganga á skjön við skjöl sem til væru um Skeggjastaðaland.²²

Landamerki Hámundarstaða voru skráð 10. júlí 1885 og þinglesin fjórum dögum síðar:

Að utan milli Ljósalsands og Hámundarstaða ræður Fuglabjargaá frá sjó og alla leið í Stóralækjar tungusporð, þaðan sömu stefnu í vörðu á Sveinahálsi, þaðan beint á há-Skálafell, þaðan í Gæsagilsá og þaðan í Hágangsröð; að sunnan ræður Sela að Borgarlæk, hann síðan á svo nefndan Efsta-mel, þaðan beint í stein tvíklofinn á Miðöxl, þaðan sömu stefnu um vötn og í Hágangsröð.²³

Undir skjalið skrifuðu eigendur Hámundarstaða, þeir Guðvaldur Jónsson og Einar Jónsson, ábúendur Ljósalsands, þeir Jóhann Jónsson og Jón Jónsson og eigendur Bakka, Þórarinn Hálfðánarson og N. Höygaard.

Hinn 15. júlí 1957 var samin landskiptagerð fyrir jarðirnar Hámundarstaði I, II, III og IV. Þar kemur eftirfarandi fram:

Landamerki milli Hámundarstaða I og III annars vegar og Hámundarstaða II hins vegar, skulu vera eftirfarandi: Kvíagilslækur og Kvíagil ræður frá sjó og upp á mótis við Gráastein, frá Gráasteini í vörðu 100 metra utan við Grjóthól og úr þeirri vörðu beina stefnu yfir Bæjaröxl í ytri enda Steinsaxlartjarnar. Tilheyrir útlandið Hámundarstöðum I og III, en framlandið Hámundarstöðum II. Heiðarland ofan axlar er óskipt. Þó skal hver ábúandi nytja slægjur í heiðinni upp af sínu landi. Túnstykki utan Kvíagilslækjar, sem áður tilheyrði Hámundarstöðum II, fellur nú undir Hámundarstaði I, en í stað þess fá Hámundarstaðir II svokallað Frambæjartún, og greiða eigendur Hámundarstaða II verðmismun túnanna, kr. 6.000 - sex þúsund krónur - til eiganda Frambæjartúns, Sigríðar Sveinbjörnsdóttur, Hvammstanga.

²⁰Skjal nr 2 (220) a-b.

²¹Skjal nr. 2 (209) a-b.

²²Skjal nr. 2 (210) a-b.

²³Skjal nr. 2 (1) a-b.

Hlunnindi, svo sem veiðirétt í ám og vötnum, æðarvarp, reki og uppsátur, sé sameign, að helmingi milli Hámundarstaða I og III annars vegar og Hámundarstaða II hins vegar.

Ábúanda Hámundarstaða II er heimiluð verarheit fyrir þrjá hesta í landi Hámundarstaða I og III.²⁴

Undir landskiptagerðina skrifuðu Sigríður Jósefsdóttir, Sigríður Sveinbjarnardóttir, Einar Sveinbjörnsson, Friðrik Sigurjónsson, Sigmar Jörgensson og Páll Methúsalemsson.

Að loknum skiptunum var nýbýli Guðna Stefánssonar skipt úr landi Hámundarstaða II. Það var gert á eftirfarandi hátt:

Ræktunarland nýbýlisins verður sem hér segir: Að utan ráða landamerki við Hámundarstaði I og III ofan mela upp að Jarðbakka, og ræður Jarðbakki að ofan inn á móts við Skemmugil. Að framan ræður Skemmugil og melbrún að neðan út að Kvíagili. Inni í þessu er tún það, sem Guðni er þegar byrjaður að rækta. Önnur tún fylgja áfram Hámundarstöðum II. Að öðru leyti er land og hlunnindi óskipt sameign og helmingaeign.²⁵

Undir þetta skrifuðu Sigríður Jósefsdóttir, Guðni J. Stefánsson, Friðrik Sigurjónsson, Sigmar Jörgensson og Páll Methúsalemsson.

Jarðamat 1804 segir sjálfseignarjörðina Hámundarstaði með eyðihjáleigunni Hvammsgerði metna 12 hundruð og telur til kosta, að þar fáiast 2 tunnur af fjallagrösum og að þar sé silungsveiði.²⁶ Í jarðamatinu frá 1849 kemur fram að Hámundarstaðir eiga sinn eigin „afrétt“ og geta tekið í hann 200 fjár. Grasekja er dálítill en heyskapur heldur langsóttur.²⁷ Samkvæmt fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 teljast Hámundarstaðir tvær jarðir (háflendur). Því eru tveir kaflar um Hámundarstaði í matinu. Í þeim kemur fram að háflendurnar eigi báðar upprekstrarland fyrir afréttarfé ábúenda. Einnig kemur fram að þær hafi útengi og bithaga fyrir hross.²⁸

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Hámundarstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmalabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðin framselst með hefðbundnum hætti og verið veðsett.

5.3. Hvammsgerði

Hvammsgerði er svo lýst í Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

²⁴Skjal nr. 2 (3) a-b.

²⁵Skjal nr. 2 (3) a-b.

²⁶Skjal nr. 2 (221) a-b.

²⁷Skjal nr. 2 (164) a-b.

²⁸Skjal nr. 2 (58) a-b.

Jörðin hefur verið bændaeign. Hún er talin hjáleiga frá Hámundarstöðum 1847 (J '47) og vitnað til Jarðabókar Skúla Magnússonar 1760 og jarðamatsbóka 1802-'06. 1861 (F '61) er hún aftur á móti sögð hjáleiga frá Hróaldsstöðum. ...

H. er yst í Selárdal vestan Selár og land takmarkast við ána að sa. Mörk við Hróaldsstaði eru við Hvammsá og fylgja krókaleiðum árinna nv. á beygju við 384 m hæðarpunkt (kort) og þaðan nv. á hreppamörk (sjá Hámundarstaði).

Bærinn er í hvammi upp af Selá ... Nokkurt undirlendi er upp að melakömpum sem liggja út og fram eftir dalnum ofan við hvamminn. Ofan við melana er afhallandi gróðurlendi, móar, mýrar og harðvelli, upp undir heiðarhálsinn og síðan brattari brekkur framan við Öxl. Þá tekur við mýrlendi og flóaflæmi með melhjöllum á milli og fer hækkandi upp til heiðarinnar. Allt þetta land og heiðin er gott beitiland og gróðursælt. Í heiðinni er Reyðarvatn, Nyrstavatn og Miðvatn. Nokkur silungsveiði er í þeim. ...

Engjar voru að mestu á mýrlendi, hálfdeigjum og í blautum flóum, ...²⁹

Hvammsgerðis er getið í byggingarbréfum fyrir Hámundarstöðum frá árunum 1663 og 1669. Þar er mörkum Hámundarstaða lýst svo:

[1663] ... I millum Hwamms ár og Fuglabiarga ár til allra þeirra nota og brukunar sem leigumadur a að lögum að hafa ...³⁰

[1669] ... i midlum Hvamz ár og fuglabjarga ár uppa Hafiall sem Wötn deila, og ofann i Selá að framann, enn ofann i Sio að utann, með ollum þeim gögnum og giædum sem þeirre Jord framast fylgia meiga og eiga.³¹

Hinn 7. júní 1884 var gert „álit“ á landamerki Hvammsgerðis í nærveru eigenda og ábúenda aðliggjandi jarða. Landamerkin, sem voru þinglesin 11. júní 1886, eru svohljóðandi:

Að austan ræður Selá; að sunnan og vestan milli Hvammsgerðis og Hróaldsstaða ræður Hvammsá alla leið vestur í Hvammsárvatn; að utan og norðan milli Hvammsgerðis og Hámundarstaða, er Borgarlækur og úr honum í vörðu á svo kölluðum Efsta mel, þaðan bein stefna í stóran stein tví klofinn á Miðöxl, þaðan aftur bein lína í ytri Hágangsröð.³²

Þessi lýsing var staðfest af Þorfinni Þórðarsyni eiganda Hvammsgerðis, eigendum Hámundarstaða, þeim Guðvaldi Jónssyni og Einari Jónssyni og Jóhanni Þorsteinssyni, ábúanda á Hróaldsstöðum.

²⁹Sveitir og jarðir í Múlapingi I. bindi, bls. 69-70.

³⁰Skjal nr. 2 (179).

³¹Skjal nr. 2 (193). Auk Brynjólfs biskups og Vilhjálms (Villems) skrifa Ólafur Jónsson, Jón Ólafsson, Þorsteinn Gunnarsson og Gísli Eiríksson undir bréfið.

³²Skjal nr. 2 (4) a-b.

Jarðamat 1804 segir Hvammsgerði eyðihjáleigu frá Hámundarstöðum. Er matið á þeim saman 12 hundruð.³³ Í jarðamatinu frá 1849 kemur fram að Hvammsgerði er afbýli undan Hámundarstöðum með afskiptu landi, talið 4 hundruð. Þar stendur einnig að jörðin eigi sinn eigin „afrétt“ og geti tekið í hann eitthvað lítið af öðrum. Jörðin hefur mikinn en langsóttan útheyskap. Nokkra grasatekju má telja.³⁴ Eins og sagt hefur verið hér að framan er Hvammsgerði talið hjáleiga frá Hróaldsstöðum í Nýrri jarðabók 1861, en með sérstöku mati, 4 hundruð.³⁵ Í kaflanum um jörðina í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 er upprekstrarland sagt nægilegt og gott. Jörðin hefur góða sumarhaga en erfiða fjárgeymslu. Heimaland jarðarinnar verður fyrir skaða af völdum afréttarfjár.³⁶

Búskapur hófst í Hvammsgerði á seinnihluta 19. aldar en jörðin féll úr ábúð árið 1937.³⁷ Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur Hvammsgerði verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.4. Hróaldsstaðir

Sveitir og jarðir í Múlaþingi hafa eftirfarandi umsögn:

H. getur ekki í Austfirðingasögum fornu og landnámsmaður í Vesturdal hálfum og Selárdal, Hróaldur bjóla, sagður í Landnámu hafa búið á Torfastöðum. Þess hefur þó verið getið til vegna bæjarnafns og staðhátta, að hann hafi í fyrstu búið á H, (Austurl. II, 29), en búið verið flutt að Torfastöðum. ...

... Landamörk eru við Selá að neðan og Ytri Hágang að ofan. Að na. deilir Hvammsá mörkum við Hvammsgerði og að sv. eru mörk við Áslaugarstaði utan við Skarðsá gegnt Breiðumýrarbæ upp á Selbrún (varða) og þaðan á Ufsabrún og áfram vestur á Hágang (sjá Áslaugarstaði).³⁸

Hinn 6. ágúst 1542 seldi Loftur Kolbeinsson Árna Brandssyni jörðina Hróaldsstaði (hrohallzstadi) með öllum gögnum og gæðum er greindu koti fylgt höfðu að fornu og nýju. Að sögn Lofts voru landamerki jarðarinnar svohljóðandi:

fram j skarszáa og vt j huamszáa vp j vps og ofan j seláa með tueimur veidivotnum.³⁹

Hróaldsstaðir, sex hundruð að dýrleika, voru á meðal þeirra jarða sem Bjarni Oddsson fékk Brynjólfi biskupi Sveinssyni í jarðakaupsgjörningi sem fram fór að

³³Skjal nr. 2 (221) a-b.

³⁴Skjal nr. 2 (164) a-b.

³⁵Skjal nr. 4 (2).

³⁶Skjal nr. 2 (58) a-b.

³⁷ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 70.

³⁸Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 71.

³⁹Skjal nr. 4 (93).

Bustarfelli 14. ágúst 1651. Takmörk jarðarinnar, eftir tveimur innsigluðum kaupbréfum og tveimur innsigluðum vitnisburðum, voru svohljóðandi:

... millum Skardsar og Hvams ar og ut í Selá, itölulaust í allann mata, upp í efstu ups með tveimur veide votnum ...⁴⁰

Gísli Eiríksson lögfesti, í umboði Brynjólfs Sveinssonar biskups, alla jörðina Hróaldsstaði í Vopnafirði með eftirfarandi takmörkum:

... í midlum Skardzár og Hvammzár uppa háfjall sem wötn deila, í mótz við lögmerke annara manna, og ofann í Selá, hvoria Jörd Byskupenn kallar sijna fullnadar laga eign vera ...⁴¹

Lögfestu þessa las Gísli að Hofskirkju 8. ágúst 1669 í viðurvist nálægra þingsóknarmanna og sex þeirra votta lesturinn með því að skrifa nöfn sín undir bréfið.

Í ódagsettu landamerkjabréfi Hróaldsstaða, sem var þinglýst 24. júní 1884, stendur eftirfarandi:

Að framan ræður Skarðsá upp í svonefndan Skarðsárkrók, þaðan beint <í> stóru vörðu, sem er hér um bil mitt á milli Kroksins og Upsanna, og frá nefndri vörðu beina stefnu í Upsarenda og svo eptir sömu línu norður heiðina þar sem vötnum fer að halla norður af. -

Að utan ræður Hvammsá alla leið neðan frá Sela og Norður í Hvammsárvatn. -

Þessi landamerki hafa verið óátalin eptir [tvítekið] kunnugra manna sögn, svo lengi þeir muna til

vitnar Jóhann Þorsteinsson ábúandi á Hróaldsstöðum.⁴²

Þessa lýsingu staðfestu Guðmundur Magnússon í Hnefilsdal og Ólafur Runólfsson fyrir hönd eiganda Áslaugarstaða.

Landskiptagerð fyrir Hróaldsstaði I og II var framkvæmd í október 1957, en samkvæmt henni voru landamerkin svohljóðandi:

Land Steingríms Sigmundssonar er útpartur jarðarinnar og takmarkast að norðvestan, norðaustan og suðaustan af þinglesnum landamerkjum aðliggjandi jarða. Frá Selá, þar sem Litlaá kemur í hana, ræður Litlaá mörkum, suðvestan að landinu að upptökum hennar og þaðan sjónhending til heiðar eftir höfuðstefnu árinna, þar til sú lína sker þinglesin landamerki jarðarinnar. Steingríms jarðarhluta fylgja einnig úthluti túns, 4 hektarar, og er því skipt með beinni línu og hornmörk uppsett.

Veiðirétt á hvor jarðarhlut að hálfu og er hann sameign.

⁴⁰Skjal nr. 2 (218). Þrír menn votta í Skálholti þann 4. júní 1712 að bréfið sé rétt skrifað eftir frumritinu sem var kálfskinsbréf með átta innsiglum.

⁴¹Skjal nr. 2 (192).

⁴²Skjal nr. 2 (5).

Hreppurinn fær inn-hluta jarðarinnar innan áðurlýstra marka og þann hluta túns, sem er innan við áðurgreinda túnmarkalínu.⁴³

Steingrímur Sigmundsson og Sigurður Gunnarsson, oddviti, fyrir hönd hreppsnefndar Vopnafjarðarhrepps, skrifuðu undir landskiptagerðina.

Meðal kosta Hróaldsstaða í jarðamati 1804 er, að þar fæst ein og hálf tunna af fjallagrösum. Jörðin er metin á 6 hundruð.⁴⁴ Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 eiga Hróaldsstaðir „afrétt“ fyrir lömb og grasatekju handa heimilinu. Útheyskapur er nógur en ekki alltaf nálægur.⁴⁵ Í kaflanum um jörðina í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 er upprekstrarland sagt nægilegt og gott. Heimaland jarðarinnar verður fyrir skaða af völdum afréttarfjár. Sumarhagar eru góðir.⁴⁶

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Hróaldsstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.5. Áslaugarstaðir

Eftirfarandi er í Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

Landið nær neðan frá Selá og nv. á Syðri-Hágang. Mörk við Hróaldsstaði (sjá þar) eru utan við Skarðsá og við Leifsstaði tæpan km utan við Sauðá og til fjalla na. af Almenningsársvötnum. Leifsstaðir voru hjáleiga frá Á.

Meðfram Selá eru móar og harðvelli á Selárbökkum. Í brekkunum eru þrjár brúnir, Neðsta-, Mið- og Efstabrún og land svipað og niður við ána, en þó nokkuð um mýrar. Ofan Efstubrúnar tekur heiðarlandið við með flóum upp undir Selbrekkur og Lönguhlíð. Ufsir eru nv. flóanna milli 500 og 600 m. Þaðan heita Urðir inn að Hágangi og er gróðursnautt land yfir að líta, en allt land neðar vel gróið og gott beitiland.

Selrústir eru í Áslaugarstaðaheiði undir Selbrekkum, og beitarhús voru ofan við Efstubrún, aflögð um aldamót. ...

... Gangnaskil eru í Hróaldsstaðaheiði og Mælifellsheiði.⁴⁷

Frá 17. apríl 1596 er varðveittur vitnisburður Ingveldar Jónsdóttur áhrærandi Áslaugarstaði en hún bjó þar í þrjú ár ásamt sálugum eiginmanni sínum Péttri Oddssyni sem átti jörðina. Um takmörk jarðarinnar segir hún:

... framm j Saudáá og uti Kialhraun, enn eg eigi hversu langt j Kialhraun hann eignadi sier: enn eptter þui, ad Pietur heitinn átti uti hraunid vil eg sveria

⁴³Skjal nr. 2 (6) a-b.

⁴⁴Skjal nr. 2 (221) a-b.

⁴⁵Skjal nr. 2 (164) a-b.

⁴⁶Skjal nr. 2 (58) a-b.

⁴⁷Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 73.

ef þurfa þikir og alltíð liet hann ríjfa þar hrijs og yrkia það land að öllu fyrir
sijna rietta og fullkomliga eign hönum gefna af Sijnum fautr Oddi
Kolbeinssijne: og eigi selldi Sijgurður Steingrímsson honum þann partt með
Hroallsstodumm: þui hann var áádr frá þeim kominn og alldreigi heyrdi ec
Pietur heitinn því lijsa fyrir mier nie neinum: að hann hefði þann partt frá
tecið þa hann firrst Þorde Gijslasyne, vegna Sijgurðar Jonssonar, kotid
aslaugastadi til eignar, helldur kotid með þui öllu landi Sijgurði feingid, sem
hans sálugi fader Oddur Kolbeinsson hafði mijnumm manni Pietri heittnum
það feingid ...⁴⁸

Í byggingarbréfi Brynjólfs biskups Sveinssonar frá 6. ágúst 1669 fær biskup
Vilhjálmí Jóhannssyni Hámundarstaði með Hvammsgerði auk byggingarumboðs yfir
hálfum Áslaugarstöðum með eftirfarandi takmörkum:

... j midlum Skardz ár og Sanda ár ofann í Selá og uppa Hafialll sem vötn
meiga deila ...⁴⁹

Hinn 18. ágúst 1829 var Páll Melsteð sýslumaður mættur í svokallaðan
Almenning í Selárdal vestanvert við Vopnafjörð til að takast á hendur, eftir skipun
amtsyfirvalda frá 23. júlí 1828, skoðunar-, útvísunar- og skuldsetningargerð yfir
nauðsynlegt land fyrir tvö mátuleg og í meðallagi góð nýbýli í fyrrnefndum
Almenningi. Einn skoðunarmanna var bóndinn á Áslaugarstöðum. Þar eru mörk
Almennings og Áslaugarstaða sögð:

Ad utanverdu er Almenníngur adskilin frá Aslaugarstada Landi – þeim
fremsta ádrverandi bæ í Selárdal að nordanverdu Árinnar - við Þverá, er Ytri
Almenningsá nefnist, er fellur nær því beint af brúnum ofan í Selá,⁵⁰

Á manntalsþingi sem haldið var 24. júní 1884 var landamerkjabréf
Áslaugarstaða þinglesið. Í því stendur:

Landamerki milli Áslaugarstaða og Leifsstaða eru: Úr Holbakka sem kallaður
er og beint upp í Sandhóla og þaðan beint í læk utan undir mel sunnan til í
Sanda-Klofa, og þaðan beint í vörðu á há Upsarbrún. Að utan: Skarðsá uppí
Skarðsárkrók, þaðan beint í stóruvörðu og stefnu í Upsarhorn, að norðan þar
sem vötnum hallar. [að norðan þar sem vötnum hallar, bætt við með sömu
hendi en öðru bleki].⁵¹

Fyrir hönd eiganda Áslaugarstaða skrifuðu undir Guðmundur Magnússon í
Hnefilsdal og Ólafur Runólfsson. Einnig skrifuðu undir eigandi Leifsstaða, Stefán
Jónsson, ábúendur Áslaugarstaða, þeir Þórarinn Jóhannesson og Jón Kristjánsson og
Jóhann Þorsteinsson ábúandi á Hróaldsstöðum.

⁴⁸Skjal nr. 2 (215). Bréfið er skrifað upp að forlagi Árna Magnússonar árið 1712 eftir gömlu innsigla-
og undirskriftalausum pappírshlaði.

⁴⁹Skjal nr. 2 (193).

⁵⁰Skjöl nr. 2 (61) og 2 (205) a-b.

⁵¹Skjal nr. 2 (7) a-b.

Jarðamat 1804 metur Áslaugarstaði 10 hundruð, en þá eru metnar með eyðihjáleigurnar Leifsstaðir og Lýtingsstaðir. Þar fékkst 1 tunna af fjallagrösum.⁵² Áslaugarstaðir eru metnir 4 hundruð í Jarðatali Johnsens, en vísað til þess að 1804 sé jörðin metin 10 hundruð með eyðibólunum Leifsstöðum og Lýtingsstöðum.⁵³ Samkvæmt jarðamati frá 1849 og Nýrri jarðabók 1861 hefur jörðin Áslaugarstaðir hjáleiguna Leifsstaði. Í jarðamatinu 1849 kemur fram að útheyskapur sé góður og að mestu leyti nærtækur.⁵⁴ Í kaflanum um Áslaugarstaði í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að jörðinni fylgi upprekstrarland. Sumarhagar eru mjög góðir.⁵⁵

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Áslaugarstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið og þar til hún fellur úr ábúð árið 1962⁵⁶. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.6. Leifsstaðir

Svo segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

Þessi jörð byggðist 1850 (Austurl. III. 151), en er þó getið neðanmáls í Jarðatali Johnsens (J '47), nefnd „eyðiból“ undir Áslaugarstöðum, og bendir það til að áður hafi verið þar byggð. ...

Mörk við Áslaugarstaði eru nálægt Sauða (sjá Áslaugarstaði), en að innan ræður Almenningsá upp að Almenningsvötnum sunnan undir Syðri-Hágangi. L eiga um þriggja km breiða spildu við Selá. ... Landslag og gróðurfar er áþekkt því sem gerist á Áslaugarstöðum, harðvellisbakkar að Selá, þá móar og mýrar, síðan afhallandi hálsaland upp á brúnir og þar upp af heiðarflóar að bröttum urðarbrúnum Ufsa, þá Urðir, með gróðurlausa grjóthryggi og gróðurbollum á milli upp undir Syðri-Hágang (952 m). Sauða kemur úr heiðarflóunum og Almenningsá af vatna- og flóasvæði í um 520 m hæð suður af Hágangi. Engjar voru víðlendar bæði í neðra og uppi í flóum og greiðfærar, ...⁵⁷

Hinn 10. nóvember 1398 seldi Ólafur Jónsson séra Guðmundi Þorsteinssyni jörðina Bessastaði í Fljótsdal fyrir jarðirnar Torfastaði í Vopnafirði og Skálanes. Meðal þess sem sagt er fylgja Torfastöðum er:

seljord j selárdal er leifstader heita.⁵⁸

⁵²Skjal nr. 2 (221) a-b.

⁵³Skjal nr. 4 (1).

⁵⁴Skjal nr. 2 (164) a-b. Skjal nr. 4 (2).

⁵⁵Skjal nr. 2 (58) a-b.

⁵⁶ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 74.

⁵⁷Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 74-75.

⁵⁸Skjal nr. 4 (73).

Leifsstaða er getið í umfjöllun um stríðshjálparskattinn 1681.⁵⁹

Einar Stefánsson prestur á Hofi samdi skýrslu, að bón Sveins Pálssonar, um jarðir í Vopnafirði, byggðar og í eyði árið 1794, og er hún dagsett 8. apríl 1795.

Þar kemur fram að Leifsstaðir hafi farið í eyði 1788.⁶⁰

Guttormur Þorsteinsson á Hofi segir í sóknarlýsingu árið 1840 Leifsstaði vera eyðikot í Áslaugarstaðalandi, byggt annað slagið í góðum árum.⁶¹

Hinn 31. júlí 1922 var útbúið landamerkjabréf fyrir Leifsstaði. Því var þinglýst 15. júní 1923:

Að framan. Almenningsá ytri ræður að upptökum. Að norðan fremri Hágangur, að utan úr Hágang í Þverfells horn fremra, þaðan bein lína í vörðu á Upsabrun, þaðan bein lína í vesturhorn á Hnaus, þaðan í Sauðhóla, þaðan í Holbakka við Selá. Svo ræður Selá í Almenningsá.⁶²

Eigandi Leifsstaða, Kristján Friðbjörn Einarsson, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Kristjáni Benedikt Stefánssyni, eiganda Þorvaldsstaða, Jónasi Pálssyni, eiganda hálfis Miðfjarðar, Björgvini Þorgrímssyni, eiganda hálfra Áslaugarstaða og Halldóri Stefánssyni oddvita, fyrir hönd Vopnafjarðarhrepps, eiganda hálfra Áslaugarstaða. Einnig skrifuðu undir eigendur Lýtingsstaða, þau Sesselja Guðmundsdóttir og Árni Árnason, og ábúendur Miðfjarðar, þeir Eiríkur Sigurðsson og Bjarni Oddsson.

Leifsstaðir eru eyðihjáleiga, notuð af Áslaugarstöðum, samkvæmt jarðamatinu frá 1804.⁶³ Jarðatal Johnsens nefnir ekki Leifsstaði, nema í framhjáhlaupi varðandi Áslaugarstaði,⁶⁴ en í jarðamatinu 1849 eru þeir sagðir hjáleiga frá Áslaugarstöðum og taldir 2 hundruð.⁶⁵ Ný jarðabók 1861 segir þá líka hjáleigu frá Áslaugarstöðum og metur jarðirnar saman.⁶⁶ Í kaflanum um Leifsstaði í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að árið 1915 var jörðin seld. Sumarhagar eru góðir fyrir stórgripi. Fjárgeymsla er erfið. Landamerkjum milli Leifsstaða og Áslaugarstaða var þinglýst 1884.⁶⁷

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Leifsstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið og þar til hún fellur úr ábúð árið

⁵⁹Skjal nr. 2 (260) a-b.

⁶⁰Skjal nr. 2 (257). Sveinn Pálsson tók próf í náttúruvísindum við Kaupmannahafnarháskóla 1. júní 1791. Hann ferðaðist um Ísland á árunum 1791-1795 fyrir náttúrufræðifélag Dana og sendi því skýrslur, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenskar æviskrár frá landnáms tímum til ársloka 1940* IV, bls. 372.

⁶¹Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1874. Reykjavík 2000, bls. 51.

⁶²Skjal nr. 2 (8) a-b.

⁶³Skjal nr. 2 (221) a-b.

⁶⁴Skjal nr. 4 (1).

⁶⁵Skjal nr. 2 (164) a-b.

⁶⁶Skjal nr. 4 (2).

⁶⁷Skjal nr. 2 (58) a-b.

1961.⁶⁸ Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.7. Þorvaldsstaðir

Í bókinni Sveitir og jarðir í Múlaþingi segir svo:

Almenningur. Svo kölluðust hin víðáttumiklu afréttarlönd, sem takmarkast að norðaustan af Almenningsá ytri, að suðaustan af Selá inn undir Búastaðatungur, að suðvestan nálægt Fjallamannaleið yfir Haug og að norðvestan og norðan við sýslu- og hreppamörk. Mikill hluti þessa lands er Mælifellsheiði, og nú kallast raunar allt þetta svæði svo í sambandi við fjallskil. ...

Í suðausturhóllum Mælifellsheiðar inn með Selá og í árdölum Selsár og Mælifellsár risu á fót nokkur býli á 19. öld. Í eyðibýlaskrá Halldórs Stefánssonar (Múlaþingi 5) er getið 7 býla á þessum slóðum. Þau voru Þorvaldsstaðir, Ytri- og Fremri-Hamar, Aðalból (byggt 1851-’1863 og við og við til 1878), Mælifell, Selsárvellir (1861-’77) og Fossvellir (1861-’64). Halldór segir heimildir vera fyrir því, að þetta býlahverfi væri kallað Almenningsveit. ...

Í ýmsum heimildum er þessi almenningur aðeins talinn ná yfir landið milli Almenningsánnar ytri og fremri, en hitt Hofskirkjueign. [Síðan segir að brauðamat 1854 og Jarðatal Johnsens segi ekki að Hofskirkja eigi þessi lönd og einnig vísað til fasteignamats 1918].

Talið er, að einhver fornþýli hafi verið á sömu slóðum og 19. aldar býlin í Almenningsá. Til þess benda eyðitættur sögulausar, en með líklegum mannvistareinkennum að sögn kunnugra manna.⁶⁹

Í lýsingu Hofssóknar árið 1840 eru Hamar og Þorvaldsstaðir sagðir byggðir fyrir 13 árum í afréttarlandi, sem áður hét Almenningsá.⁷⁰

Halldór Stefánsson hefur fjallað upphaf byggðar í Almenningsá í „Þáttum um menn og viðburði“, sem birtust í III. bindi ritsafnsins Austurlands og segir þar nánar frá Þorvaldi Þórðarsyni, sem bjó í Almenningsá og Þorvaldsstaðir eru kenndir við. Halldór telur Almenningslandið milli Almenningsánnar, ytri og innri, Hofskirkja ætti land fyrir sunnan, en Áslaugarstaðir fyrir norðan.⁷¹

Um Þorvaldsstaði er sagt í bókinni Sveitir og jarðir í Múlaþingi.

Skammt fyrir innan Leifsstaði fellur Almenningsá ytri í Selá. Önnur á með sama nafni, Almenningsá fremri, fellur einnig í Selá undan Kistufelli um 10

⁶⁸ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 70.

⁶⁹ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 76.

⁷⁰ Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 49 og 51. Sjá einnig skjöl nr. 2 (59) og 2 (205) a-b.

⁷¹ Halldór Stefánsson: Þættir um menn og viðburði. Austurland III. bindi. Akureyri 1949, bls. 149-151.

km innar. Svæðið milli ána og upp til fjalla, það sem gróið land nær, eða vestur í Miðfjarðará, heitir Almenníngur, og var fram á 19. öld sameignarland Vopnfirðinga í umsjá sveitarstjórnarinnar. Á þessu landi risu upp 3 býli á 19. öld á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 1776, og var hið fyrsta byggt á Þ eithvert árið milli 1812 og 1816. Landneminn var Þorvaldur Þórðarson frá Krossavík. Býli hans hét í fyrstu Almenníngur og ekki kennt við hann fyrr en eftir hans dag. Ekki er ljóst, hvort Þorvaldur hefur haft leyfi til að byggja býlið, en synir Jóns almáttugs Björnssonar, Jónas og Jón, fengu formlegt leyfi til nýbýlastofnunar 1839. Jónas hóf þó búskap á Þ fyrr eða 1828.

Landamörk milli Þ og Hamars eru nálægt því mitt á milli bæja (sbr. kort).⁷²

Hinn 18. ágúst 1829 var Páll Melsteð sýslumaður mættur í svokallaðan Almenníng í Selárdal vestanvert við Vopnafjörð til þess að takast á hendur, eftir skipun amtsyfirvalda frá 23. júlí 1828, skoðunar-, útvísunar- og skuldsetningargerð yfir nauðsynlegt land fyrir tvö mátuleg og í meðallagi góð nýbýli í fyrrnefndum Almenníngi. Til verksins voru ásamt sýslumanni eftirfarandi skoðunarmenn: Guðmundur Guðmundsson á Áslaugarstöðum, Sigurður Jónsson á Hróaldsstöðum, Vigfús Jónsson á Ljótstöðum og Þorgrímur Þorsteinsson á Búastöðum. Methúsalem Árnason hreppstjóri á Bustarfelli var mættur til þess að vera viðstaddur fyrir hönd sveitarinnar en eigendur og ábúendur þeirra jarða, sem lágu að téðum almenníngi, höfðu skýrt frá því á manntalsþingi að Ásbrandsstöðum 15. sama mánaðar að þeir gætu ekkert tilkall gert til almenningsins og höfðu þ.a.l. ekkert á móti því að þar væri tekin upp byggð. Vegna Hofskirkju, sem eignað var land framan við almennínginn, mætti Methúsalem hreppstjóri að beiðni Hofsprests. Einnig voru til staðar bræðurnir Jónas og Jón Jónssynir sem höfðu þegar tekið sér bólfestu í umræddum almenníngi.

Næst var riðið á landið og lýstu skoðunarmennirnir takmörkum almenningsins með eftirfarandi hætti:

Hinn svonefndi Almenníngur liggur í Selárdal, að Nordan- edr réttara sagt, vestanverdu við Selá, er rennur eptir midium Dalnum alt í Sjó út. Að utanverdu er Almenníngur adskilin frá Aslaugarstada Landi – þeim fremsta ádrverandi bæ í Selárdal að nordanverdu Árinnar – við Þverá, er Ytri Almenníngsá nefnist, er fellur nær því beint af brúnum ofan í Selá, enn þó svoléidis, að Farvegur hennar geingur nokkud út á við, og gjörir altsvo Landid Lítid eitt breidara nidr við Selá enn á brúnum uppi. Að austanverdu skiptir, eins og ádr er sagt, Selá, sem fyrir öllum Almenníngi rennur í Gliúfrum, og er ófær Yfirferdar fyrri en út við Ytri Almenníngsá, Landinu edr Almenníngnum frá Löndum Jardanna Vakurstada, Ytrihlýdar og Fremrihlýdar í Vesturárdal, sem allar ega Land Nordur yfer Háls þann, er skilur Vesturárdal og Selárdal, alt í Selá. Að sunnan- edr framan-verdu er Almenníngur adskilin frá Landsplátsi því, er Túnga nefnist, og Hof Kyrkiu

⁷²Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 76-77.

tilheyrir, við Þverá er fremri Almenningsá kallast, hvöred fellr af brúnum, Lítid eitt framá við, ofaní Selá, svoleidis, að hún eins og Ytri Almenningsá, gjörir Landid Lítid eitt breidara nedan til við Selá nidr, heldr enn það er upp við Fjallsbryrnar. Að Nordanverdu edr til Fjalls upp, hefr Almenníngur eingin viss nátturleg Takmörk, önnur enn þau, að hönum er eignad Land svo langt upp sem Grasvegur nær, sem ekki er Leingra en upp á Fjallsbryrnar, því þá taka við Melar, Sandar og að öllu graslaus Öräfí. Alt það Land, sem innan hérgreindra Ummerkia Liggur, og Almenníngur kallast, er, eptir Ágétsskíngu, hérur 1 $\frac{1}{4}$ Míla á Leingd, millum Ytri- og Fremri-Almenningsár, en ekki meira en frá $\frac{1}{8}$ til $\frac{1}{6}$ Mílu á breidd, sömuleidis eptir Ágétsskan, frá brúnum og nidur í Selá. Land þetta, sem eginlega er nokkud viðbrött Hálshlýd, er með nokkrum, samt ei miög mörgum Melum, Höltum, og þarámillum Graslendis Ennum og Flóum, og er í því töluverdt Slægiuland, og vídslægt, en hvörgi, eru þar Hardvellis-balar. Allan Almenníng álýta Sýsslumadurin og Skoðunarmennirnir ekki betri en svo, að samsvari meðallags góðri 10 hndr. Jörd hér Austanlands, nær þar væri Túnkorn uppræktad; Og þegar Land skal útvísa til 2ia Jarda, þeirra er byggilegar séu, er það efalaust, að allan Almenníng, innan framanskriðadra takmarka, verdr að útleggia, svo ekkert verdr af hönum Afgánga.⁷³

Að sögn skoðunarmanna hafði Jónas Jónsson tekið sér bólfestu í ytri parti almenningins árið 1827 og byggt þar bæinn Þorvaldsstaði. Þeir sögðu Jón Jónsson hafa haldið til í fremri parti almenningins síðan 1828 og byggt þar bæinn Hamar. Líkt og á Þorvaldsstöðum mætti þar umhverfis rækta upp túnkorn fyrir eina kú. Skoðunarmennirnir töldu almenninginn innihalda nægilegt land handa tveimur smákotum og álitu að þar mætti leggja báðum nýbýlunum út land. Þeir hófust því handa við skiptin og höfðu það að leiðarljósi að landamerkin yrðu glögg og ágreiningslaus, að ekki yrði mjög mikill mismunur milli kotanna og að hvor nýbýlingur mætti halda því sem þeir höfðu samið um sín á milli og notað fram að þessu. Skoðunarmennirnir settu því landamerkin milli kotanna:

... úr Landamerkiaklauf – er liggur nidri við Selá – í Vördu sem stendr á Dýarhól, þaðan í Vördu á Mel þeim er stendr í beinni Línu upp af téðum Merkið og þaðan beint upp á Uppsir edr Melbrún þá hvar Grasvegurinn hættir. Fyrir utan þessi Merki var Þorvaldsstöðum útlagt Land alt út að Ytri Almenningsá, ofan í Selá, og upp svo langt sem Grasvegur nær. En fyrir framan þau var Hamri útlagt Land alt fram að fremri Almenningsá, ofaní Selá, og svo langt upp sem Grasvegr nær.⁷⁴

Það land sem Þorvaldsstöðum var útlagt var talið framfleyta 40 ám, 30 geldkindum, 30 lömbum og tveimur hestum og mátu skoðunarmennirnir jörðina sex

⁷³Skjal nr. 2 (205) a-b. Sjá einnig skjal nr. 2 (59) a-b.

⁷⁴Skjal nr. 2 (205) a-b. Sjá einnig skjal nr. 2 (59) a-b.

hundruð til tíundar og afgang. Þeir bræður Jónas og Jón Jónssynir gerðu sig ánægða með þessa niðurstöðu skoðunarmannanna og með því var gerðinni lokið.

Þeim bræðrum Jónasi Jónssyni á Þorvaldsstöðum og Jóni Jónssyni á Hamri var veitt byggingarbréf fyrir jörðunum 5. nóvember 1829. Þetta kemur fram í bréfi Gríms Jónssonar amtmanns í Norður- og Austuramti til Páls Melsteðs sýslumanns í Norður-Múlasýslu frá 2. júlí 1830.⁷⁵

Í lýsingu Hofssóknar árið 1840 eru Hamar og Þorvaldsstaðir sagðir byggðir fyrir 13 árum í afreitarlandi, sem áður hét Almenningur.⁷⁶

Skrifað var undir landamerkjabréf jarðarinnar Þorvaldsstaða 25. júní 1885. Skjalinu var þinglýst 11. júní 1886:

Jörðin Þorvaldsstaðir í Vopnfjarðarhrepp á land innan þeirra landamerkja, er nú skulu greind: Að austan og sunnan er Selá, er fellur eftir endilöngum Selárdal; að innan eða vestan er svo kölluð Merkigróf, sem liggur undan Urðarufs í Selá niður; að norðan er Miðfjarðará, er rennur út Miðfjarðarárdrög og út norður heiði; að utan er Kistufellslækur fyrir norðan Urðir, á Urðunum Almenningsársvötn, fyrir neðan Urðir Almenningsá, er fellur í Selá.⁷⁷

Stefán Jónasson eigandi Þorvaldsstaða skrifaði undir bréfið. Það var einnig samþykkt af Einari Jónssyni eiganda Hamars og Stefáni Jónssyni á Leifstöðum.

Hinn 31. júlí 1922 var útbúið nýtt landamerkjabréf fyrir Þorvaldsstaði. Það var þinglesið 15. júní 1923:

Að utan ytri Almenningsá ræður frá Selá að upptökum hennar, þá Kistufellslækur í Miðfjarðará, að norðan ræður Miðfjarðará í Miðlæk, þar næst að vestan Miðlækur á Einstökutorfu, þaðan yfir Kistufell beina stefnu á Merkis-stein á Urðarups, frá Merkjasteini í vörðu á brúninni og það<an> í vörðu við Selá framan við Merkigil. Þá ræður Selá í Almenningsá ytri.⁷⁸

Eigandi Þorvaldsstaða, Kristján Benedikt Stefánsson, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Sigurjóni Hallgrímssyni, eiganda Ytri-Hlíðar, Pétri Ólafssyni, eiganda Vakursstaða, Árna Árnasyni, eiganda hálfra Lýtingsstaða, Kristjáni Friðbirni Einarssyni, eiganda Leifsstaða, Sesselju Guðmundsdóttur, eiganda hálfra Lýtingsstaða og Jörgen Sigfússyni, eiganda Hamars.

Jarðatal Johnsens telur Þorvaldsstaði sem jörð, en hefur eftir sýslumanni, að þeir séu nýbýli og metnir 6 hundruð.⁷⁹ Þeir eru einnig sérmetin jörð í Nýrri jarðabók 1861, nýja matið 14,8 hundruð.⁸⁰ Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 á nýbýlið Þorvaldsstaðir, metið til 6 hundraða, „afreitt“ fyrir sig. Útheyskapur er góður en

⁷⁵Skjal nr. 2 (61).

⁷⁶Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 49 og 51.

⁷⁷Skjal nr. 2 (9).

⁷⁸Skjal nr. 2 (10) a-b.

⁷⁹Skjal nr. 4 (1).

⁸⁰Skjal nr. 4 (2).

nokkuð langsóttur.⁸¹ Fasteignamat 1916-1918 segir engjar á Þorvaldsstöðum á víð og dreif um landið; fjárgeymsla sé erfið haust og vor, því að landið liggi að „afrétti“. Mikill ágangur er af afréttarfé. Sumarhagar eru góðir.⁸²

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Þorvaldsstöðum frá því að útvísunargerðin fór fram og þar til jörðin fór í eyði árið 1952.⁸³ Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1885 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.8. Hamar

Sveitir og jarðir í Múlaþingi segja:

Fjórum til fimm km innan við Þorvaldsstaði stofnaði Jón bróðir Jónasar á Þorvaldsstöðum nýbýlið Hamar 1829, ...

Árið 1916 keypti Jörgen Sigfússon í Krossavík jörðina ásamt eyðibólum innar í Selárdal, ...

Landamörk koma fram í Þorvaldsstaðalýsingu og vísast til þess.

... Framan við bæ er harðvelli og mólendisbelti með mýrardrögum á milli upp frá Selárgili, síðan afhallandi mýrlendi upp á brún, ofar flóadrög upp undir Ufsir, sem er brattur og allhár urðarhryggur, sem liggur um lönd nokkurra jarða utar í dalnum. ...

Afbýli frá H var Fram-Hamar byggður úr afrétt 1869. Þá kallaðist H Út-Hamar. Fram-Hamar var í byggð með köflum til 1888. Bæjarstæðið er inn undir Almenningsá fremri.

H. fór í eyði 1928.⁸⁴

Hinn 18. ágúst 1829 var Páll Melsteð sýslumaður mættur í svokallaðan Almenning í Selárdal vestanvert við Vopnafjörð til þess að takast á hendur, eftir skipun amtsyfirvalda frá 23. júlí 1828, skoðunar-, útvísunar- og skuldsetningargerð yfir nauðsynlegt land fyrir tvö mátuleg og í meðallagi góð nýbýli í fyrrnefndum almenningi. Þetta voru býlin Þorvaldsstaðir og Hamar. Nánar er sagt frá þessu máli í kaflanum um Þorvaldsstaði. En skoðunarmennirnir settu landamerkin milli kotanna:

... úr Landamerkiaklauf – er liggur nidri við Selá – í Vördu sem stendr á Dýarhól, þadan í Vördu á Mel þeim er stendr í beinni Línu upp af téðum Merkium og þadan beint upp á Uppsir edr Melbrún þá hvar Grasvegurin hættir. Fyrir utan þessi Merki var Þorvaldsstöðum útlagt Land alt út að Ytri Almenningsá, ofan í Selá, og upp svo langt sem Grasvegur nær. En fyrir

⁸¹Skjal nr. 2 (164) a-b.

⁸²Skjal nr. 2 (58) a-b.

⁸³ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 77.

⁸⁴Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 78.

framan þau var Hamri útlagt Land alt fram að fremri Almenningsá, ofaní Selá, og svo langt upp sem Grasvegur nær.⁸⁵

Hamar var talinn framfleyta 30 ám, 30 geldkindum, 20 lömbum og tveimur hestum og var metin til fjögurra hundraða. Þeir bræður Jónas og Jón Jónssynir gerðu sig ánægða með þessa niðurstöðu skoðunarmannanna og með því var gerðinni lokið.

Þeim bræðrum Jónasi Jónssyni á Þorvaldsstöðum og Jóni Jónssyni á Hamri var veitt byggingarbréf fyrir jörðunum 5. nóvember 1829. Þetta kemur fram í bréfi Gríms Jónssonar amtmanns í Norður- og Austuramti til Páls Melsteðs sýslumanns í Norður-Múlasýslu frá 2. júlí 1830.⁸⁶

Í lýsingu Hofssóknar árið 1840 eru Hamar og Þorvaldsstaðir sagðir byggðir fyrir 13 árum í afreittarlandi, sem áður hét Almenningur.⁸⁷

Landamerkjabréf fyrir Hamar var undirritað 25. júní 1885 og þinglesið 11. júní 1886:

Jörðin Hamar í Vopnafjarðarhreppi á land innan þeirra landamerkja er nú skulu greind: að austan og sunnan liggur Selá, er fellur eftir endilöngum Selárdal; að innan eða vestan liggur Þverá, sem kölluð er Almenningsá hin innri; hefur hún upptök sín undir Kistufelli og fellur niður í Selá; að norðan liggja Kistufellsurðir; að utan eða austan er svo kölluð Merkigróf, er liggur frá Urðarufs niður að Selá.⁸⁸

Einar Jónsson, eigandi Hamars, skrifaði undir bréfið. Það gerðu einnig umboðsmaður Mælifells, Jón Jónsson, og Stefán Jónsson eigandi Þorvaldsstaða.

Hinn 4. ágúst árið 1922 var útbúið landamerkjabréf fyrir jörðina Hamar. Því var þinglýst 15. júní 1923:

Að austan liggur Selá, er fellur eftir endilöngum Selárdal. Að innan eða vestan liggur Þverá, sem kölluð er Almenningsá hin innri og ræður hún upp á Upsabrun, þaðan bein stefna í Miðfjarðará, að norðan ræður Miðfjarðará, að utan eða austan er svokölluð Merkigróf er liggur frá Selá uppí Urðarups. Síðan í einstaka torfu, sem er norðan við Kistufell og niður með Miðlæk í Miðfjarðará.⁸⁹

Jörgen Sigfússon, eigandi Hamars og Mælifells, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Kristjáni Benedikt Stefánssyni, eiganda Þorvaldsstaða, Sigurði Þorsteinssyni, eiganda Fremrihlíðar og Gunnari H. Gunnarssyni, umboðsmanni Rjúpnafells.

⁸⁵Skjal nr. 2 (205) a-b. Sjá einnig skjal nr. 2 (59) a-b.

⁸⁶Skjal nr. 2 (61).

⁸⁷Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 49 og 51.

⁸⁸Skjal nr. 2 (11).

⁸⁹Skjal nr. 2 (12) a-b.

Jarðatal Johnsens telur Hamar sem jörð, en hefur eftir sýslumanni, að hann sé nýbýli, metinn 4 hundruð.⁹⁰ Hamar er einnig sérmetin jörð í Nýrri jarðabók 1861, nýja matið 9,8 hundruð.⁹¹ Jarðamat 1849 segir nýbýlið Hamar, metið á 4 hundruð, hafa „afrétt“ fyrir sig. Engjar eru víðslægar en heyskapur er langsóttur.⁹² Í kaflanum um Hamar í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að jörðin hafi upprekstrarland nægilegt og gott. Ágangur er af afréttarfé. Sumarhagar eru góðir en engjar eru dreifðar um landið.⁹³

Hinn 8. janúar árið 2004 var kveðinn upp eignardómur í Héraðsdómi Austurlands í málinu nr. E-310/2003. Í dómsorði segir svo: „Viðurkenndur er eignarréttur stefnenda [...] að eyðijörðunum Mælifelli, landnúmer [...], Hamri landnúmer [...] og Selsárvöllum, landnúmer [...], öllum í Vopnafirði ásamt öllu því sem þeim fylgja og fylgja ber ...“ í tilteknum eignarhlutföllum.⁹⁴

Hamar var í byggð frá því að útvisunargerðin fór fram og þar til jörðin fór í eyði árið 1928.⁹⁵

5.9. Mælifell

Sveitir og jarðir í Múlaþingi hafa eftirfarandi um Mælifell og Fossvelli:

M telst nýbýli stofnað í afréttarlandi Hofskirkju 1854, og er heimild um það í matsgerð Selsárvala 1918 (F '18). ...

Land M takmarkast við Selsá, Selá og Mælifellsá í hinni miklu láglendiskvos austur af Dimmafjallgarði og Haugsurðum. Upp af hásléttunni ris fell mikið og hrikalegt með keilulaga toppi háum, sem sést víða að úr sveitinni. Það er Mælifell. Bærinn stóð í 400 m hæð í rót fjallsins austanverðu, ... Aðaleinkenni á Mælifellslandi í neðra eru víðáttumiklir brokflóar og starartjarnir, ágætt engi en votlent ...

Fossvellir tæpum þremur km sv. af M hljóta að teljast afbýli þaðan. Býlið var aðeins 3 ár í byggð, 1861-1864.⁹⁶

Í máldagasafni Vilkins biskups frá 1397 er minnst á Mælifell sem eign Hofskirkju.⁹⁷ Hið sama er í máldögum Gísla Jónssonar frá um 1570,⁹⁸ og visitasíu

⁹⁰Skjal nr. 4 (1).

⁹¹Skjal nr. 4 (2).

⁹²Skjal nr. 2 (164) a-b.

⁹³Skjal nr. 2 (58) a-b.

⁹⁴Skjal nr. 22 (4).

⁹⁵ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 78.

⁹⁶Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 79.

⁹⁷Skjal nr. 4 (75).

⁹⁸Skjal nr. 4 (99). Gíslamáldagar voru að konungsboði 5. apríl 1749 löggiltir að sönnunargagni í málaferlum sem varða kynnu kirkjueignir, sbr. *Íslenzkt fornbréfasafn* XV. b. Reykjavík. 1947-1950. bls. 545.

Brynjólfs Sveinssonar 1641.⁹⁹ Svo og síðari visitasíum. (Sjá kafla um Steinvarartungu).

Við áreið á Almennungur hinn 18. ágúst 1829 til útmælingar á tveimur nýbýlum mætti Methúsalem Árnason hreppstjóri á Bustarfelli vegna Hofskirkju, sem eignað var land framan við almenninginn að beiðni Hofsprests. Við áreiðina lýstu skoðunarmennirnir takmörkum Almenningsins móti landi Hofskirkju svo:

Hinn svonefndi Almennungur liggur í Selárdal, að Nordan- edr réttara sagt, vestanverdu við Selá, ... Að sunnan- edr framan-verdu er Almennungur adskilin frá Landsplátsi því, er Túnga nefnist, og Hofskirkju tilheyrir, við Þverá er fremri Almenningsá kallast, hvöred fellr af brúnum, Lítid eitt framá við, ofaní Selá, svoleidis, að hún eins og Ytri Almenningsá, gjörir Landid Lítid eitt breidara nedan til við Selá nidr, heldr enn það er upp við Fiallsbryrnar.¹⁰⁰

Hofsprestur tók saman skýrslu yfir eignir Hofsprestakalls 10. janúar 1844 þar sem eftirfarandi upplýsingar koma fram:

2 Afréttir edur Heidarlönd

1. Steinvarartunga brúkast sem Afrétt fyrir Hofárdal -

2. Staxfell og Mælifell sem stundum líka brúkast fyrir afrétt af nokkrum Mönnum.¹⁰¹

Að Hofi í Vopnafirði hinn 14. maí 1844 lögfesti G. Thorstensen ítök Hofskirkju með eftirfarandi orðum:

Innan Vopnafjardar þingsóknar tilheyrir Kyrkiunni hér á Hofi eptir authoriserudum Máldögum eptirfylgiandi Rekaítök á Bændaeignum m.m.

...

k, Mælifells Land allt - að svokölluðum Búastadatúngum undanteknum - samt Staxfell. ...¹⁰²

Nánnar er sagt frá lögfestunni í kaflanum um Steinvarartungu.

Þorsteinn Jónsson sýslumaður sendi Norður- og Austuramtinu bréf 18. nóvember 1853 en því fylgdi bónarbréf Arngríms Jónssonar á nýbýlinu Mælifelli. Í því óskar hann eftir að öðlast skatt- og tíundarfrelsi samkvæmt 10. grein nýbýlatilskipunarinnar. Pétur Havstein amtmaður skrifaði sýslumanni 29. sama mánaðar og bað hann um að tilkynna Arngrími um að ekki væri hægt að verða við ósk hans. Ástæðan væri sú að

⁹⁹Skjal nr. 2 (79) a-b.

¹⁰⁰Skjal nr. 2 (205) a-b.

¹⁰¹Skjal nr. 2 (242).

¹⁰²Skjal nr. 2 (219) a-b. G. Thorstensen er væntanlega séra Guttormur Þorsteinsson (1773-1848) sem dvaldi í Vopnafirði frá 1794. Aðstoðarprestur á Hofi frá 1797 og síðan prestur þar frá 1806 til dauðadags. (Íslenzkar æviskrár II. bindi, bls. 226).

jörðin hafi verið notuð að undanfögnu og eftir hana goldið og því væri ekki hægt að krefjast þess sem 10. greinin heimilar nýbýlisjörðum og þaðan af síður þar sem að engin útvisun hafi farið fram.¹⁰³

Býlisins Mælifells er fyrst getið í sóknarmannatali Hofs í árslok 1854.¹⁰⁴

Með byggingarbréfi frá 26. janúar 1856 byggði séra Halldór Jónsson á Hofi bræðrunum Arngrími og Vigfúsi Jósefssonum:

... hid svokallada Mælifells land, er tilheyrir Hofskyrkju, að undanskildri túngunni milli Mælifellsár og Almenningsár hinnar fremri, - þó svoleidis, að ytri partur nefnds lands frammad skridu [undir midju fellinu, yfirstrikað] nidurundan ytri enda á hamrabelti, sem liggur [??] á midju fellinu er mót 3/5 portum afgjaldsins byggdt hinum fyrrnefnda - Arngrími Josepssyni, en fremri parturinn móti 2/5 portum afgjaldsins hinum sídarnefnda Vigfúsi Jósefssyni.¹⁰⁵

Sama ár, 1856, segir sóknarmannatal þá bræður báða búendur á Mælifelli. Svo er einnig næstu árin.¹⁰⁶

Fremri partur Mælifellslands, sem Vigfús Jónsson hafði fengið sér byggðan 26. janúar 1856, var byggður Birni Guðmundssyni á Torfastöðum 11. apríl 1861. Bréfið er mjög skert að neðan en það af því sem lesið verður hljóðar þannig:

Jeg undirskrifaður byggi hjermeð bóndanum Birni Guðmundssyni á Torfastöðum frá næstkomandi fardögum til allra löglegra leigulið[a] nota fremra part Mælifellslands útið ... sem liggur niðurundan ytra enda á hamra ... því sem er í miðju fellinu, og geldur ... eptir land þetta árlega tvo sauði ...¹⁰⁷

Í árslok 1861 er Björn Guðmundsson sagður bóndi á Fossvöllum samkvæmt sóknarmannatali.¹⁰⁸

Af byggingarbréfi Arngríms Jósefssonar á Mælifelli, frá 20. júní 1865, fyrir Fossvallalandi undir Mælifelli má sjá að fremri partur Mælifellslands heitir nú Fossvellir. Arngrímur fær hér sama part og bróðir hans fékk 26. janúar 1856 en fram kemur að ekkjan Ólöf Arngrímsdóttir (ekkja Björns Guðmundssonar¹⁰⁹) hafði sagt honum lausum. Tekið er fram að Arngrími sé heimilt landið til allra löglegra leiguliðanota gegn tveggja veturgamalla sauða árlegu eftirgjaldi og að sauðirnir séu góðar meðalkindur að vænleik. Einnig er tekið fram að engin hús séu á jörðinni. Bókin sem bréfið er í er illa farin og því verður ekki meira lesið af henni.¹¹⁰

¹⁰³Skjal nr. 2 (60).

¹⁰⁴Skjalasöfn presta og prófesta. Hof í Vopnafirði BC/4.

¹⁰⁵Skjal nr. 2 (95) a-b.

¹⁰⁶Skjalasöfn presta og prófesta. Hof í Vopnafirði BC/4.

¹⁰⁷Skjal nr. 2 (97) a-b.

¹⁰⁸Skjalasöfn presta og prófesta. Hof í Vopnafirði BC/4.

¹⁰⁹Skjalasöfn presta og prófesta. Hof í Vopnafirði BC/4.

¹¹⁰Skjal nr. 2 (98) a-b.

Skýrsla um tekjur og útgjöld Hofsprestakalls var útbúin 6. júní 1867. Þar er meðal ískylda, ítaka o.s.frv., sem:

b) Öðrum leigðar:

2. Mælifellsland (þar sem nú er byggður bær, sem kirkjan á ekki) ...¹¹¹

Nánar er fjallað um þessa skýrslu í kaflanum um Steinvarartungu.

Landamerkjaskrá fyrir jörðina Mælifell var útbúin 22. febrúar 1886. Hún var þinglesin 11. júní 1886:

Selá ræður að Selsárósi, þá ræður Selsá að upptökum, þaðan sjónhending í há Bungu og þaðan í Heljardalsfjall, þaðan í há Kistufell og úr því sjónhending í upptök Innri-Almenningsár, síðan ræður hún í Selá, og svo hún að Selsá.¹¹²

Undir skrána skrifuðu Jón Jónsson prestur á Hofi, Einar Jónsson eigandi Hamars og Jón Rafnsson umboðsmaður Búastaðatungna.

Gerð var úttekt á eyðibýlinu Mælifelli vegna fyrirhugaðar sölu hinn 30. maí 1912. Þar kemur m.a. eftirfarandi fram:

Eyðibýlið Mælifell liggur í Vopnafjarðarhreppi innan Norður Múlasýslu vestast í hreppnum uppfrá Selá innst uppúr Selárdal og er landið þar mjög mjótt meðfram Selá. Landið uppfrá Selá er alt grasivaxið uppað svokallaðri „Ufs“ og uppað Mælifellsbænum sem var enn er nú niðurrifinn, einnig er graslendi suður með Mælifellshnúk og í svokolluðum Grænafeillsdökkum vestan hnúksins. Graslendi þetta er sem næst $\frac{1}{4}$ af landi því er telst til býlisins. ...

... engar líkur eru til að býlið komist í ábúð aftur eftir að hafa staðið í eyði í 6 ár. Þar oss er kunnugt um að það er nú tilgangur kaupanda að brúka land þetta fyrir afrjett. ...

... Við álítum því að það sé hlutverk okkar að meta hvað margt fje að land þetta beri sem afrjettar land í samanburði við afrjettir hjer í kring og er það álit okkar að það beri 300 – 400 fjár og afrjettar tollur hjer er vanalega 2-3 aurar á kind. ...¹¹³

Í afsali sem útbúið var í september 1913 kemur fram að ráðherra Íslands selji Mælifellsland til Jörgens Sigfússonar, leigjanda þess.¹¹⁴

Í jarðamatinu frá 1849 kemur fram varðandi Hof að fyrir upprekstur í svokallað Mælifellsland við Selárdal gjaldist 40 fiskar árlega.¹¹⁵ Ný jarðabók 1861 getur ekki um Mælifell eða Fossvelli.¹¹⁶ Í kaflanum um eyðibýlið Mælifell í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að í jarðamatinu 1861 og Jarðatali

¹¹¹Skjal nr. 2 (243).

¹¹²Skjöl nr. 2 (13) a-b.

¹¹³Skjal nr. 2 (100).

¹¹⁴Skjal nr. 2 (100).

¹¹⁵Skjal nr. 2 (164) a-b.

Johnsens sé býlið talið sem hluti Hofskirkju en svo sé ekki lengur. Þar segir einnig að upprekstrarland sé nægilegt og sérlega gott. Beitoland er víðlent og engjar dreifðar um allt landið. Afréttarfé skemmir jörðina.¹¹⁷

Sveitir og jarðir í Múlaþingi greina frá því að búseta á Mælifelli hafi verið slitrótt og býlið farið í eyði árið 1906.¹¹⁸

Hinn 8. janúar árið 2004 var kveðinn upp eignardómur í Héraðsdómi Austurlands í málinu nr. E-310/2003. Í dómsorði segir svo: „Viðurkenndur er eignarréttur stefnenda [...] að eyðijörðunum Mælifelli, landnúmer [...], Hamri landnúmer [...] og Selsárvöllum, landnúmer [...], öllum í Vopnafirði ásamt öllu því sem þeim fylgja og fylgja ber ...“ í tilteknum eignarhlutföllum.¹¹⁹

5.10. Selsárvellir og Aðalból (Búastaðatungur)

Búastaða er getið í Vopnfirðinga sögu, sem talin hefur verið rituð einhvern tíma á öðrum fjórðungi 13. aldar.¹²⁰

Minnst er á Búastaði í kaupbréfi Brynjólfs biskups Sveinssonar fyrir hluta jarðarinnar frá 11. ágúst 1657.¹²¹

Húsaskoðun fór fram á Búastöðum 29. mars 1658. Þar koma einnig fram eftirfarandi landamerki, með mörkum Búastaðatungna:

Landamerke Jardarennar effter tilsögn Halls Björnssonar sem hann seiger Biarni Oddsson og adrer hafe sier sagt, rædur Oddsgil hid fremra uppá midian háls og ofan i Westrardalsá, hid ytra i Lambhaga læk, rædur hann þá i Westrar dals á og uppi Walhól og rettsynis uppi Hrafnakletta og so framm effter midium hálse. Item tilseiger Hallur ad Buastader eige tveggja hundrada Land Westur i heide sem kallast Buastadatungur fyrer nordan Selá, á mille Hrutár og Selaár.¹²²

Í bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar er að finna afrit, gert af fimm mönnum í Skálholti 7. júlí 1660, af kaupbréfi frá 17. júlí 1646 þar sem séra Sigurður Bjarnarson selur Hjalta Jónssyni, fyrir hönd Brynjólfs biskups, fimm hundruð í Búastöðum:

¹¹⁶Skjal nr. 4 (2).

¹¹⁷Skjal nr. 2 (58) a-b.

¹¹⁸Sveitir og jarðir í Múlaþingi, I. bindi, bld. 79.

¹¹⁹Skjal nr. 22 (4).

¹²⁰Íslenzk fornrit XI. bindi, bls. 51 og XXVII.

¹²¹Skjal nr. 2 (171).

¹²²Skjal nr. 2 (271). Undir bréfið skrifa Hjalti Jónsson, Tómas Finnsson, Hallur Björnsson ábúandi jarðarinnar og Þorgeir Þorgrímsson (handsalar). Tveir menn votta í Skálholti 5. júlí 1658 að bréfið sé réttilega fært inn í bréfabók Brynjólfs biskups eftir blaði sem fylgdi bréfi Hjalta Jónssonar.

... með ollummm þeim gognumm og giædummm, sem greindummm fimm hundrudummm I nefndre Jordu Buastodum fylgia og fylgt hafa, að fornu og nyu til fiallz og landz ...¹²³

Frá 23. júlí 1666 er varðveittur vitnisburður fjögurra manna í Skálholti um uppskrift og samlestur á kaupbréfi fyrir Búastöðum frá 15. apríl 1592. Þar kaupir Ingibjörg Vigfúsdóttir Búastaði, 12 hundruð að dýrleika, af Þórði Gíslasyni með eftirfarandi takmörkum:

... framm frá sier allt sudur j Oddsgil og Wppa háls so langt að rettsynis sie Wt effter hálsinum, Wt i Hrafnakletta, Wr Hrafnaklettum og i Walhól, Wr Walhol og rettsynis ofann i Westurdalsá. Item Raudabergshólma, og þá þar framm frá eru. Item Tungurnar allar j midlum Selsár, og Gásadalsár; þetta land allt itolu laust.¹²⁴

Býlið Aðalból, sem sóknarmannatal getur fyrst um í árslok 1851, virðist samkvæmt landakortum vera í Búastaðatungum, en engin afmörkun hefur fundist á Aðalbólslandi. Bóndi þar var Páll Guðmundsson, sem var á Aðalbóli til ársins 1863.¹²⁵

Með byggingarbréfi frá 22. febrúar 1859 byggði umboðsmaður Odds Guðmundssonar stúdents í Krossavík bændunum Páli Guðmundssyni á Aðalbóli og Grími Grímssyni á Rjúpnafelli hinar svokölluðu Búastaðatungur til allra löglegra leiguliðanota. Getið er um afgang, þ.e. þrjá veturgamla sauði árlega fyrir Mikaelsmessu, að þeir hafi notkun landsins að helmingi og því hvíli eftirgjaldið jafnt á þeim báðum nema þeir semji um annað sín á milli. Fleiri skilyrði umboðsmannsins eru tíunduð í bréfinu og þ.á m. þetta:

... en það áskil jeg að þeir fyrir sanngjarna þóknun, unni bændunum á Búastöðum þeirrar notkunar á Tungum, sem þeir sjálfir geta misst og hinir kunna að æskja sjer.¹²⁶

Sóknarmannatal Hofssóknar í árslok 1859 segir Grím Grímsson bónda á Aðalbóli, en Pál Guðmundsson húsmann.¹²⁷ Allsherjarmanntal árið 1860 segir Aðalból og Selsárveili/Selárveili hjáleigur, en ekki kemur fram hvaða jarðar.¹²⁸

Búskap Páls Guðmundssonar á Aðalbóli lýkur samkvæmt sóknarmannatali árið 1863.¹²⁹ Eftir það er það í eyði, nema í árslok 1877 er þar skráð fjölskylda, sem áður var í tvíbýli á Selsárvöllum. Frá árinu 1878 er Aðalból í eyði.¹³⁰

¹²³Skjal nr. 2 (176). Vottar að sölunni voru Bjarni Oddsson sýslumaður, séra Högni Jónsson, Einar Hjörleifsson, Þórarinn Sighvatsson og Tómas Finnsson.

¹²⁴Skjal nr. 2 (186). Vottar að kaupunum voru Teitur Torfason Skálholtsráðsmaður, Torfi Jónsson kirkjuprestur, Teitur Pétursson og Ólafur Gíslason. Fram kemur í bréfinu að kaupin voru gerð með fullu samþykki eiginmanns Ingibjargar séra Odds Þorkelssonar en hann var prestur á Hofi í Vopnafirði frá því fyrir 1589 og til 1620, sbr. Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*. Reykjavík, 1950, bls. 4.

¹²⁵Skjalasöfn presta og prófasta. Hof í Vopnafirði BC/4, 5.

¹²⁶Skjal nr. 2 (96) a-b.

¹²⁷Skjalasöfn presta og prófasta. Hof í Vopnafirði BC/4.

¹²⁸Manntal 1860. Múlasýslur.

¹²⁹Skjalasöfn presta og prófasta. Hof í Vopnafirði BC/5.

Hinn 10. maí 1872 voru þeir Guðmundur Stefánsson hreppstjóri og Björn Ásbjörnsson virðingarmaður mættir að Selsárvöllum. Frú Ó. Stefánsdóttir í Krossavík hafði óskað þess að þeir virtu húsin á jörðinni til ríkisdalatala af eigandanum Grími Grímssyni í Ytrihið. Undir virðingargerðina skrifa Guðmundur og Björn auk Gríms sem titlar sig seljanda.¹³¹

Grímur Grímsson var töluverðan tíma bóndi á Selsárvöllum og stundum var þar tvíbýli. Árið 1878 virðist jörðin fara í eyði.¹³²

Ódagsett landamerkjabréf fyrir Búastaði var þinglesið 24. júní 1884 en Búastaðatungur eru ekki nefndar:

Landamerki fyrir Búastaðalandi. Vesturdalsá ræður að norðan að Oddsgili og Oddsgil að sunnan að Krók sunnanvert við Oddsgils-steina og þaðan út háhalsinn eptir því sem vötnum hallar á brekkubrun útnorður af háupúfu, og þaðan beina stefnu í vörðu á Selfjalli, þaðan beina línu í vörðu við Miðklauf og síðan sjónhending í Vesturdalsá.¹³³

Jón Rafnsson og Sigurður Jónsson skrifuðu undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Jóni Jónssyni presti að Hofi.

Um aðskilnað Búastaða og Búastaðatungna segja Sveitir og jarðir í Múlaþingi:

Búastaðir komust í eigu ábúanda um 1893, seljandi var Ólöf ríka Stefánsdóttir, ekkja Odds í Krossavík Guðmundssonar sýslumanns Péturssonar, ... Við þá sölu gekk undan jörðinni afréttarlandið Búastaðatungur milli Selár og Selsár inn að Ytri-Hrúta og hefur síðan tilheyrt Krossavík.¹³⁴

Í yfirlýsingu sýslumanns Norður-Múlasýslu um Selsárvelli frá 31. desember 1974 stendur:

Að sögn Björns Sigmarssonar, Krossavík, standa Selsárvellir rétt innan við Selsá, og tilheyrir jörðinni öll tungan (Búastaðatungur) norðaustan Selár milli Selsár að utan og Hrútár ytri að innan. En vatnaskil (sýslumörk) ráða að norðaustan.¹³⁵

Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 er Búastöðum eignað afréttarland í Selárdal, sem sé mjög afnotalítið.¹³⁶

Í kaflanum um Selsárvelli í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að jörðin hafi verið óbyggð síðan 1880. Einnig að beitoland sé nærtækt og hún eigi mikið upprekstrarland. Þar er og að finna lýsingu ábúanda á landamerkjum hennar:

¹³⁰Skjalasöfn presta og prófesta. Hof í Vopnafirði BC/6.

¹³¹Skjal nr. 2 (99) a-b.

¹³²Skjalasöfn presta og prófesta. Hof í Vopnafirði BC/4, 5 og 6.

¹³³Skjal nr. 2 (136).

¹³⁴Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 107.

¹³⁵Skjal nr. 2 (14).

¹³⁶Skjal nr. 2 (164) a-b.

Selsá ræður mörkum frá ósi að upptökum, þaðan sjónhending á há „Bungu“ þaðan eftir fjallgarði þeim sem skiptir löndum milli Vopnafjarðar og Fjallahrepps að Hrúta þá ræður Hrúta þar til hún fellur í Selá; úr því ræður Selá að Selsárósi.¹³⁷

Selárbakki er býli, sem var í byggð samkvæmt sóknarmannatölum 1855-1868. Þar bjó ein kona ásamt syni sínum og ekki annað fólk.¹³⁸ Ekki kemur fram, hvar þetta býli hefur verið, en af röð býla í sóknarmannatölunum má ætla, að það hafi verið í Búastaðatungum, þar sem það er talið á undan Selsárvöllum, sem síðan eru á undan Mælifelli. Ekki hafa komið fram aðrar heimildir um þetta býli.

Hinn 8. janúar árið 2004 var kveðinn upp eignardómur í Héraðsdómi Austurlands í málinu nr. E-310/2003. Í dómsorði segir svo: „Viðurkenndur er eignarréttur stefnenda [...] að eyðijörðunum Mælifelli, landnúmer [...], Hamri landnúmer [...] og Selsárvöllum, landnúmer [...], öllum í Vopnafirði ásamt öllu því sem þeim fylgja og fylgja ber ...“ í tilteknum eignarhlutföllum.¹³⁹

5.11. Arnarvatn (Hauksstaðir)

Sveitir og jarðir í Múlaþingi segja um Hauksstaði:

Hauksstaðaheiði heitir spildan milli Vesturdalsár og Selár utan frá Rjúpnafelli og sv. á hreppamörk í Selárbotnum og Súlendum. Í Hauksstaðaheiði, þ.e. þeim hluta er H<auksstöðum> tilheyrir, er upprekstrarland, fyrir 2000 fjár segir í F '18, og virt á 30 krónur. Gengur þar fé víða af bæjum í Vesturdal. Nafn heiðarinnar er oft notað um mun stærra svæði en hér er gert (sjá Göngur og réttir III., 309 og Landið þitt II). ...

Afbýli tvö byggðust úr Hauksstaðalandi, Desjarmýri og Skálamóar, sem síðar nefndist Arnarvatn, Arnarvatn var byggt á þessari öld og lýst sér¹⁴⁰

Hauksstaða mun fyrst getið þegar minnst er á Hauksstaðaskóg í máldaga Refsstaðarkirkju frá því um 1367.¹⁴¹

Hauksstaðir eru sagðir kirkjueign í stríðshjálparskattskýrslum árið 1681.¹⁴² Hins vegar eru þeir ekki nefndir í máldögum Vilkins og Gísla Jónssonar meðal eigna kirkjunnar á Hofi og ekki heldur í visitasíum biskupa á 17. og 18. öld. Það er fyrst í visitasíu Helga G. Thordersens árið 1850, að Hofskirkja er sögð eiga Hauksstaði með Barkárdal.¹⁴³ Það virðist þó sem Hofskirkja hafi eignast Hauksstaði miklu fyrr, en ekki sést hvenær. E.t.v. má láta sér detta í hug, að þeir séu sama jörðin og

¹³⁷Skjal nr. 2 (58) a-b.

¹³⁸Skjalasöfn presta og prófesta. Hof í Vopnafirði BC/4 og 5.

¹³⁹Skjal nr. 22 (4).

¹⁴⁰Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 104 og 105.

¹⁴¹Skjal nr. 4 (72).

¹⁴²Skjal nr. 2 (260).

¹⁴³Skjal nr. 2 (92) a-b.

Ásdísarstaðir, sem Vilkinsmáldagi segir eign Hofskirkju¹⁴⁴ og síðan er endurtekið í máldaga Gísla Jónssonar og visitasíum biskupa.

Ábúandi Hauksstaða í Vopnafirði, Björn Gíslason, sótti, 25. janúar 1872, um kaup á jörðinni með hjáleigunum Hólum og Skálamó, áður Desjarmýri. (Skálamór varð síðar að *Arnarvatni*¹⁴⁵). Sagði hann jörðina fyrrum hafa verið metna 6 hundruð, en nú 29,6 hundruð með hjáleigunum. Hús, sem fylgdu, væru bæði fá og smá. Því vildi hann eignast jörðina, svo hann þyrfti ekki sem leiguliði í ótryggri ábúð að ráðast í miklar framkvæmdir. Yfirvöld samþykktu með konungsúrskurði 22. júní 1872, að jörðin með hjáleigum yrði seld fyrir 2.500 ríkisdali.¹⁴⁶ Ekkert kemur fram í skjölum varðandi jarðarsöluna um landstærð og gæði jarðarinnar.

Guttormur Þorsteinsson segir í sóknarlýsingu Hofs árið 1840, að Dysjarmýri sé byggð fyrir 6 árum í Hauksstaðalandi.¹⁴⁷ [Land hjáleigunnar Desjarmýrar mun síðar hafa fallið til *Arnarvatns*].¹⁴⁸

Hauksstaðir ásamt hjáleigunum Hólum og Skálamó (áður Desjarmýri) og tveimur kúgildum voru seldir 25. janúar árið 1872 fyrir 3.500 ríkisdali með samþykki kirkju- og kennslumálaráðuneytisins danska.¹⁴⁹

Vorið 1885 var samið landamerkjabréf fyrir Hauksstaði. Því var þinglýst 14. júlí sama ár:

Landamerki milli Hauksstaða og Rjúpnafells eru þessi, sem hér greinir: Frá gamalli markvörðu, sem stendur norðan við Vesturdalsá og þaðan upp til Fellsbrúna eftir settum vörðum af hlutaðeigendum vorið 1884, og svo frá nefndri Fellsbrún í næstu vörðu norðan við fellið, þaðan beint yfir Flóasundin og beinastefnu í Grasalækjarós, sem fellur í Selá. Þaðan eins og Selá ræður allt inn í Selárbotna, sem liggja austur úr Grímsstaðadal, og úr Selárbotnum yfir Grjóturðar-Kambinn beina stefnu ofan í Skeljungskvos, þar sem að Skeljungsá hefur upptök sín, og fellur hún millum Hauksstaða og Brúnahvamms landa og skiftir þeim eftir gömlum farveg árinna, alla leið út í *Arnarfjarðarvatn*, svo eftir nefndu vatni í ós þann, er úr því rennur og sem eru upptök að Vesturdalsá, og þaðan til lands og vatns eins og áin ræður út að svo nefndum Mið-fiskilæk á móts við Fossland, og þaðan sem lækurinn ræður upp í Urðarfjallsbrún og er sett markvarða á mel í fjallsbrúninni, úr nefndri vörðu beina stefnu í Fiskivötn, þaðan beint út Urðarfjallið móts við Bustarfellsland og í næsta Markvörðumel, og þaðan út drögin, sem liggja út í Kílinn, sem rennur eftir Urðarfjallinu alla leið út í Nykurvatn og skiftir hann löndum milli Bustarfells og Hauksstaða. Og úr Kílsósnum og í norðari Sandvík á Vatninu, þaðan beint í mel yzt á háfjallinu, sunnan við

¹⁴⁴Skjal nr. 4 (75).

¹⁴⁵Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 106.

¹⁴⁶Skjal nr. 2 (236).

¹⁴⁷Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 51.

¹⁴⁸Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 106.

¹⁴⁹Skjal nr. 2 (236). Sjá einnig skjal nr. 2 (250).

Urðarfjallshnaus á móts við Teigsland, þaðan beint út sunnan við Sandfell og í Oddsgil, beina stefnu á Marksteina, svo eftir Oddsgili ofan í Vesturdalsá, og svo fram sem áin ræður inn á móts við þá upphaflega tilgreindu Markvörðu millum Hauksstaða og Rjúpnafells.

Svo er allt land innan þessara tilnefndu takmarka eign Hauksstaða.¹⁵⁰

Kr. Jóhannsson eigandi Hauksstaða skrifaði undir þetta skjal. Það gerðu einnig Jón Jónsson prestur á Hofi (væntanlega vegna Rjúpnafells), Gestur Sigurðsson eigandi Foss, P. Guðjohnsen sem var umboðsmaður Teigs af hendi Vopnafjarðarhrepps og M. Einarsson eigandi Bustarfells.

Landamerkjabréf fyrir Hauksstaði var útbúið í desember 1921. Það var þinglesið 15. júní 1923:

Landamerki milli Hauksstaða og Rjúpnafells eru þessi, sem hér greinir:

Frá gamalli markvörðu, sem stendur norðan við Vesturdalsá og þaðan upp til Fellsbrúna eftir settum vörðum af hlutaðeigendum vorið 1884 og svo frá nefndri Fellsbrún í næstu vörðu norðanvið fellið, þaðan beint yfir Flóasundin og beina stefnu í Grasalækjarós, sem fellur í Selá. Þaðan ræður Selá inn á móts við Sandhæð. Frá nefndri Sandhæð beina línu norðan við Hlíðarfell í upptök Desjarmýrarlæks, síðan ræður nefndur lækur merkjum milli Hauksstaða og Arnarvatns í Vesturdalsá. Frá Desjarmýrarlæk ræður Vesturdalsá út að svonefndum Miðfiskilæk, ræður sá lækur merkjum milli Hauksstaða og Kálffells upp til fjallsbrúnar, og er sett markvarða á fjallsbrúnina, úr nefndri vörðu beina stefnu í Fiskivötn, þaðan beint út fjallið móts við Bustarfellsland og í næsta markvörðumel og þaðan út drögin, sem liggja út í kílinn, sem rennur eftir Urðarfjallinu alla leið út í Nykurvatn og skiftir það löndum milli Bustarfells og Hauksstaða. Úr norðari Sandvík á nefndu vatni beina stefnu í mel yzt á háfjallinu, sunnan við Urðarfjallshnaus, og skal þar sett markvarða, þaðan beint út sunnan við Sandfell í Oddsgil beina stefnu í Marksteina, svo ræður Oddsgil ofan í Vesturdalá, og svo fram með ánni inn á móts við þá upphaflega tilgreindu Markvörðu milli Hauksstaða og Rjúpnafells.

Svo er alt land innan þessara tilnefndu takmarka eign Hauksstaða.¹⁵¹

Eigandi Hauksstaða, Víglundur Helgason, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Þórarni Ketilssyni, eiganda Arnarvatns, M. Einarssyni, eiganda Bustarfells, Sigurði Þorsteinssyni, eiganda Kálffells, Þorgrími Jónatanssyni, eiganda Búastaða og Jörgen Sigfússyni eiganda Búastaðatungu [Selsárvalla] og Hamars. Einnig skrifuðu undir Steindór Jóhannesson fyrir hönd eigenda Grímsstaða [á

¹⁵⁰Skjal nr. 2 (15).

¹⁵¹Skjal nr. 2 (16) a-b.

Fjöllum], Jakob Einarsson vegna Teigs og Gunnar H. Gunnarsson umráðamaður Rjúpnafells.

Jarðamat 1804 segir Hauksstaði 4 hundraða kirkjujörð frá Hofi. Einnig stendur að jörðin hafi „afrétt“, metinn á 44 álnir, er tilheyri kirkjunni. Jörðin gefur sex tunnur af fjallagrösum.¹⁵² Jarðatal Johnsens getur um Desjarmýri sem hjáleigu frá Hauksstöðum og segir fornt mat á Hauksstöðum 6 hundruð.¹⁵³ Svo og Ný jarðabók 1861. En nýja matið er 29, 6 hundruð.¹⁵⁴ Í jarðamatinu frá 1849 kemur fram að Desjarmýri sé hjáleiga frá Hauksstöðum. Þar stendur einnig að jörðin eigi „afrétt“ fyrir sig og geti tekið af öðrum 600 fjár. Gott útengi en langsóttur heyskapur.¹⁵⁵ Í fasteignamati N-Múlasýslu 1916 - 1918 er minnst á að heiðarbýlið Arnarvatn hafi verið byggt út úr Hauksstöðum. Báðar jarðirnar hafi síðan verið seldar. Samkvæmt fasteignamatinu átti salan á Hauksstöðum sér stað árið 1916. Í því kemur einnig fram að Hauksstaðir eigi upprekstrarland fyrir 2000 fjár. Útengjar eru á víð og dreif en sumarhagar eru frekar slæmir.¹⁵⁶

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Hauksstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálalabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1885 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

Eftirfarandi er í Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

A var frá upphafi afbýli frá Hauksstöðum og hét Skálamór. Býlið er ekki nefnt í jarðabókinni 1861 (F '61) eða öðrum eldri prentuðum heimildum frá 19. öld. ...

Býlið er í breiðri lægð í Hauksstaðaheiði norðvestan við Arnarvatn. Landamörk eru að sa. við Vesturdalsá, sem telst eiga upptök í vatninu, þótt aðdragandi sé innar, og við Arnarvatnið. Að sv. ræður mörkum Skeljungsa, að nv. Selá, og að na. er markalínan frá Selá yfir Sandhæð, sa. í Desjarmýrarlæk (sjá Hauksst.). Hjáleigan Desjarmýri er innan þessara takmarka.¹⁵⁷

Í skýrslu um Hofsbrauð frá 1854 kemur fram að Desjarmýri sé hjáleiga byggð í Hauksstaðalandi.¹⁵⁸

Helgi Guðlaugsson á Hauksstöðum seldi Jóni Helgasyni áttunda hluta úr Hauksstöðum, 3, 7 hndr. að dýrleika skv. nýju mati, 5. júlí 1915. Þar er mörkum lýst svo:

¹⁵²Skjal nr. 2 (221) a-b.

¹⁵³Skjal nr. 4 (1).

¹⁵⁴Skjal nr. 4 (2).

¹⁵⁵Skjal nr. 2 (164) a-b.

¹⁵⁶Skjal nr. 2 (58) a-b.

¹⁵⁷Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 106.

¹⁵⁸Hliðsjónarskjal: Skýrsla um Hofsbrauð 1854, bls 438 - 443.

Að norðan úr Desjarmýrarlæk þar sem hann rennur í Vesturdalsá og ræður hann að upptökum, þá beina sjónhendingu í Selá, að vestan ræður Selá, að sunnan Skeljungsá, að austan Arnarvatn og Vesturdalsá að Desjarlæk.¹⁵⁹

Tekið var fram að seljandi hefði ekki þinglesna eignarheimild. Nafnið Arnarvatn á þessum eignarhluta var þinglesið um leið og afsalið (10. júlí 1915). Er þá tekið fram að nýbýlið hafi verið byggt árið 1901.¹⁶⁰

Landamerkjabréf fyrir Arnarvatn var útbúið í desember 1921. Það var þinglesið 15. júní 1923:

Frá Vesturdalsá ræður Desjarmýrarlækur að upptökum, þaðan beina línu norðan við Hlíðarfell yfir Sandhæð að Selá. Síðan ræður Selá alt inn í Selárbotna, sem liggja austur úr Grímsstaðadal, og úr Selárbotnum yfir Grjóturðarkambinn, beina stefnu ofan í Skeljungskvos, þar sem Skeljungsá hefur upptök sín, og fellur hún milli Arnarvatns og Brúnahvammslanda og skiftir þeim eftir farveg árinna alla leið út í Arnarvatn, svo eftir nefndu vatni í ós þann er úr því rennur og sem eru upptök að Vesturdalsá og þaðan til lands og vatns eins og áin ræður að þeim upphaflega nefndum Desjarmýrarlæk.

Svo er alt land innan þessara takmarka eign Arnarvatns.¹⁶¹

Þórarinn Ketilsson, eigandi Arnarvatns, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Víglundi Helgasyni, eiganda Hauksstaða, Sigurði Þorsteinssyni, eiganda Kálffells, M. Einarssyni, eiganda Brunahvamms og Jóni A. Stefánssyni í Möðrudal. Einnig skrifaði undir Steindór Jóhannesson fyrir hönd eigenda Grímsstaða og Víðidals.

Jarðatal Johnsens getur um Desjarmýri, sem hjáleigu frá Hauksstöðum.¹⁶² Svo og Ný jarðabók 1861.¹⁶³ Í kaflanum um Arnarvatn í Fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 stendur að í jarðamatinu 1861 sé kot þetta metið með jörðinni Hauksstöðum [Hauksstöðum] sem það sé byggt úr. Í kaflanum kemur einnig fram að jörðin hafi nægilegt afréttarland og að landamerki hennar séu ókunn. Samkvæmt matinu má lesa þau út úr landamerkjum Hauksstaða. Ágætir sumarhagar.¹⁶⁴

Arnarvatn var í byggð frá síðari hluta 19. aldar en fór endanlega í eyði árið 1934.

5.12. Bustarfell, Brunahvammur, Fagrakinn og Gestreiðarstaðir

5.12.1. Bustarfell og Brunahvammur

Sveitir og jarðir í Múlaþingi hafa eftirfarandi um Bustarfell:

¹⁵⁹Skjal nr. 2 (296) a-b.

¹⁶⁰Skjal nr. 2 (296) a-b. Sbr. A. 4. 5. / skjal nr. 2 (297).

¹⁶¹Skjal nr. 2 (17) a-b.

¹⁶²Skjal nr. 4 (1).

¹⁶³Skjal nr. 4 (2).

¹⁶⁴Skjal nr. 2 (58) a-b.

B kemur fyrst við sögu í Sturlungu, er Ólafur bóndi þar barðist í liði Þorvarðar Þórarinssonar á Hofi í Þverárbardaga 1255. Jörðin hefur verið bændaeign og í sjálfsábúð sömu ættar frá 1532, ...

... Býlin Foss og Brunahvammur eru í eign B og taldar hjáleigur þaðan í J '47, en Foss ekki í F '61. Núverandi ábúendur telja, að báðar þessar jarðir hafi verið lögbýli í eign Bustarfellsmanna.

Vopnafirði og Brunahvammi tilheyrir síðan 1892 löng og mjó spilda vestan Hofsár og Gestreiðarstaðakvíslar allt suður á Eyktagnípu í Jökuldalsheiði. Þar voru býlin Fagrakinn (Kinn á korti) og Gestreiðarstaðir (sjá Möðrudal).

... upprekstrarland í heimalandi, Brunahvamms- og Gestreiðarstaðalandi.¹⁶⁵

Í máldagasafni Vilkins biskups frá 1397 kemur fram að Péturskirkja hafi verið á Bustarfelli en þar kemur ekkert fram um land kirkjunnar. Í sama máldagasafni er Brunahvamms getið sem eignar Hofskirkju.¹⁶⁶

Í gerningi frá 1. september 1408 um máldaga og landamerki Möðrudals á Fjalli, sem talinn er vera falsbréf, er marka Möðrudals og Bustarfells lýst þannig:

Það skilur Land millum Möðrudals og Bustarfells og so i Læk þann sem fellur i Krokunum i Holkna til Hofsar.¹⁶⁷

Úr tíð Stefáns biskups Jónssonar er máldagi Möðrudalskirkju frá 1493 en þar er mörkum Möðrudals og Bustarfells lýst á eftirfarandi hátt:

Þat skilur landamerki millvm modrvdals oc Bvstarfells: oc sionhending j Eykarnypu: vr læk þeim er fellur vr holknaa:¹⁶⁸

Hinn 11. febrúar 1532 seldi Þorsteinn Pálsson, með samþykki Gamla Magnússonar bróður síns, Árna Brandssyni tvo parta í jörðinni Bustarfelli. Því næst greinir hann frá takmörkum jarðarinnar:

seigir hann þessi landamerki halldin hafa uerit af sinum forelldróm og aunguan ataulu veitt hafa. fram med hofsa fyrir uestan gegnt grasakro og þuersyne uestur j selaa. riettsyne ur anne og j skielungsuatn þadan og ut j arnarfiardaruatn. Riettsyne j þuridarnup og ut j teigaraa. ofan med anne og j arnarhol fyrir austan hofsaa. or raudanup og austur j þordaraa og suo fram j helluskard. þadan og j tungaa ofan med anne og j hofsaa og suo aptur i raudanup.¹⁶⁹

Hinn 7. maí 1660 fóru fram eignaskipti á Bustarfelli, sem var 50 hundruð að dýrleika, á milli bræðranna Sigurðar og Péturs yngra Bjarnasona. Eftir að hafa skipt á

¹⁶⁵Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 133 og 134.

¹⁶⁶Skjöl nr. 4 (75) og 4 (77).

¹⁶⁷Skjal nr. 4 (95).

¹⁶⁸Skjal nr. 4 (119).

¹⁶⁹Skjal nr. 4 (91). Önnur uppskrift er til af þessu bréfi, sbr. skjal nr. 4 (90). Bréfið er skrifað degi síðar, þ.e. 12. febrúar.

milli sín húsum jarðarinnar og völlum beggja vegna götunnar koma eftirfarandi upplýsingar fram um landið:

Enn landed allt Sudur I Þuridará, og vt I Teigará thil eijngia og beijtar, thil retts Jaffnadar eignar og brúkunar med bródurlegum kiærleika, og so á fiáll upp, vmm allar heidar nordur og sudur effter eignar heffð gamallre og Skiölum Jardarennar. Eirnen med eijgenlegre eijnijngu Skifftu þeir so Jordunum Eijnarstöðum og Fosse, ad Sigurdur ætte Jordena Eynarsstade x hndr. ad dýrleika med öllu þuij lande fyrer austan Hofsá Sem henne fylger og fylgtt heffur ad fornu og niju effter breffanna hlióðan, enn Petur ætte neffndann Foss og lete ser lijka fyrer x hndr. á mótz vid Eijnar Stade med þessu lande, Sudur frá, Sem leijngst breffenn vtvijsa og hallded heffur vered, og So I fiáll vpp og ut vmm heide, I Þuridarvatn, enn ut fra Fosse I Þuridará.¹⁷⁰

Í kaupbréfi Brynjólfs biskups Sveinssonar og Sigurðar Bjarnasonar frá 18. ágúst 1663 selur biskup Sigurði m.a. Bakka á Ströndum sem var 12 hundruð að dýrleika. Í staðinn fékk Sigurður, með samþykki konu sinnar, föður, bróður, systur og mágs, biskupi hálf Bustarfell 25 hundruð að dýrleika. Biskup taldi hins vegar að réttur dýrleiki jarðarinnar væri 20 hundruð vegna mismunar á landinu sem þeir bræður Sigurður og Pétur yngri skiptu á milli sín er þeir skiptu Bustarfelli 7. maí 1660. En þar kom fram að Foss sem féll í hlut Péturs yngra væri ekki 10 hundruð að dýrleika og því ekki jafngildi Einarstaða.¹⁷¹

Hinn 3. september 1673 að Torfastöðum í Vopnafirði fékk Pétur eldri Bjarnason, í umboði bróður síns Péturs yngra, Bjarna Einarssyni, umboðsmanni Brynjólfs biskups Sveinssonar jörðina Innrihlíð (Fremrihlíð) í Vesturárdal auk peningagreiðslu í lausum aurum í skiptum fyrir hálf Bustarfell. Bustarfell var metið 25 hundruð að dýrleika og voru takmörk þess svohljóðandi:

... ad Innan I Þuridará, enn ad utann I Teigar á nedann Vr Hofs á midlum þessara Landamerkia og so Vppa Hafíöll sem Vötn deila til helminga midlum fyrrgreindra Landamerkia effter þeim skiptum sem Bjarne Oddsson giörði a þui Lande midlum sona sinna Peturs yngra og Sigurdar Bjarnasonar ...¹⁷²

Aukaréttur var settur að Fossvöllum 15. september 1884 af sýslumanninum Einari Thorlaciusi. Þá var tekið fyrir málið Methúsalem Einarsson á Bustarfelli (vegna Brunahvamms) gegn Stefáni Einarssyni bónda í Möðrudal út af ágreiningi áhærandi

¹⁷⁰Skjal nr. 2 (180). Auk Sigurðar og Péturs skrifa Guðmundur Ketilsson, Jochum Jochumsson, Þorlákur Guðmundsson og Oddur Jónsson undir bréfið. Þann 18. ágúst 1663 votta 10 menn á Bustarfelli að bréfið sé rétt skrifað eftir frumritinu.

¹⁷¹Skjal nr. 2 (181). Auk Brynjólfs biskups og Sigurðar skrifa Bjarni Oddsson, Pétur Bjarnason, Bjarni Eiríksson, Oddur Eyjólfsson, Gróa Bjarnadóttir (handsalar), Teitur Torfason, Sigurður Björnsson, Ólafur Jónsson og Teitur Pétursson undir bréfið. Útdrætti úr þessu kaupbréfi var þinglýst á manntalsþingi á Skeggjastöðum 7. júní 1864, sbr. skjal nr. 2 (214) a-b.

¹⁷²Skjal nr. 2 (196). Auk Péturs og Bjarna skrifa Oddur Jónsson, Ólafur Ásmundsson, Jóhann Þórðarson og Árni Gunnarsson (handsalar) undir bréfið. Sjá einnig skjal nr. 2 (216) og skjal nr. 2 (197).

landamerki. Í dóm voru valdir: Jón Methúsalemsson á Brú, Jónas Eiríksson á Eiríksstöðum, Þorvarður Kjerúlf læknir á Ormarsstöðum og Sæbjörn Egilsson á Hrafnkelsstöðum. Sökum þess hversu langt var liðið sumars og hve langt í burtu landið sem skoða átti lá uppi á Jökuldalsheiði var áreiðinni frestað til næsta sumars og ákveðið að merkjagangan skyldi fara fram í lok júlí eða byrjun ágúst.¹⁷³

Á manntalsþingi að Fossvöllum 7. júlí 1888 tók Bjarni Jónsson í Viðidal sæti Jóns Methúsalemssonar frá Brú í landamerkjamáli Bustarfells (Brunahvamms) gegn Möðrudal. Ákveðið að réttað skyldi í málinu 17. júlí næstkomandi á Gestreiðarstöðum.¹⁷⁴

Einar sýslumaður Thorlacius setti aukarétt á Gestreiðarstöðum 17. júlí eins og boðað hafði verið. Sýslumaður spurði málsparta hvort þeir gerðu kröfu um að ný áreið færi fram þar sem nýr dómsmaður hafði verið skipaður í málið. Ekki reyndist þörf á því.

Umboðsmaður sækjanda lagði nokkur skjöl inn fyrir réttinn og að auki var lögð fram sáttargerð þar sem Jón Jónsson hreppstjóri á Skjöldólfsstöðum gerði tilkall til þess lands sem ágreiningurinn stóð um. Að því búnu lagði umboðsmaður sækjanda málið í dóm.¹⁷⁵

Vegna forfalla í merkjadómnum var Guðmundur Snorrason í Fossgarði skipaður í hann 12. september 1892.¹⁷⁶

Hinn 13. september 1892 var aukaréttur settur að Bustarfalli og loks kveðinn upp dómur í landamerkjamáli því sem Methúsalems Einarsson eigandi Bustarfells hafði höfðað gegn Stefáni Einarssyni í Möðrudal. Dómsmenn töldu lítið hægt að byggja á þeim skjölum sem framlögð höfðu verið fyrir réttinn því að bæði væru þau fá og höfðu að þeirra mati ekki sönnunargildi að undanskildum útdrætti frá 29. júlí 1645 af máldaga Möðrudalskirkju úr tíð Stefáns biskups. Þeir yrðu því að mestu leyti að byggja á eðlilegum landsháttum. Fram kom að ágreiningurinn um ofangreint þrætuland milli Bustarfells og Möðrudals hefði staðið í nokkur ár án þess að hafa verið leiddur til lykta. Árið 1888 hefðu landamerki Möðrudals annars vegar og Arnórsstaða og Viðihóla hins vegar verið ákvörðuð með dómi og hefðu staðið óhönguð síðan. Landamerkin þar á milli hefðu verið ákvörðuð með eftirfarandi hætti:

... eftir sjónhendingu úr Rúnasteini á Urðarhlíð og í Eyktargnípu ...¹⁷⁷

Sú landamerkjalína sem stefnandinn krafðist að yrði látin ráða landamerkjum milli Bustarfells og Möðrudals var í beinni áframhaldandi sjónhendingu frá ofangreindum landamerkjum frá 1888. Þar sem merkjadómnum þótti ekki ástæða til

¹⁷³Skjal nr. 2 (272). Málsaðilar mættu fyrir sáttanefnd í Vopnafirði 12. ágúst 1884 en gátu ekki komist að málamiðlun, sbr. skjal nr. 2 (277).

¹⁷⁴Skjal nr. 2 (273) a-b.

¹⁷⁵Skjal nr. 2 (274) a-b.

¹⁷⁶Skjal nr. 2 (275).

¹⁷⁷Skjal nr. 2 (276).

Þess að hrófla við þeim þá voru takmörk Möðrudals og Bustarfells ákveðin á eftirfarandi hátt:

... sjónhending úr ós lækjar þess, er fellur í Hólkná undan Súlendum á Möðrudalsvegi, yfir austanvert Stóralækjarvatn í Eyktargnýpu, er stendur fremst og syðst á öxlum þeim, er liggja inn og vestur frá Gestreiðarstöðum.¹⁷⁸

Þessum dómi var þinglýst á manntalsþingi í Vopnafirði 9. júlí 1894.

Landamerkjaskrá fyrir Bustarfell var útbúin 7. júlí 1894. Hún var þinglesin tveimur dögum síðar:

Að utan úr Teigarárós þar sem áin fellur í Hofsá og upp með henni í Nikurvatsósinn ytri; þaðan inn Nikurvatin í kíl þann, sem fellur í vatnið að vestan [upphaflega skrifað: austan, en strikað yfir það] og nefndur er Nikurvatskýll, ræður hann svo inn fjall og í Fiskivatn; þaðan beina stefnu inn á móts við Fiskilæk; þaðan austur beina leið ofan fyrir framan Litlu öxl ofan í svo kallaðann Fremri-Sniðalæk, sem ræður landamerkjum að framan í Hofsá.¹⁷⁹

Methúsalein Einarsson eigandi Bustarfells skrifaði undir lýsinguna. Það gerðu einnig Gestur Sigurðsson eigandi Foss og Kr. Jóhannsson fyrir Hauksstaði.

Hinn 7. júlí 1894 var útbúin landamerkjaskrá fyrir jörðina Brunahvamm. Henni var þinglýst tveimur dögum síðar. Þar kemur eftirfarandi fram:

Að utan, þar sem Hafragerðislækur fellur í Hofsá, upp með honum í neðsta bug á ofanefndum læk, þaðan beina línu framan á há-Kálfell, þaðan norður beina línu í stæðsta eða neðsta foss í Skeljungsa, svo ræður að ofan nefnd á landamerkjum inn í Skeljungskvos og í Súlendur, aptur þaðan og í læk þann, sem kemur ofan framan við ofanefnt fjall og í efsta bug á Hólkná á Möðrudalsveginum; þaðan ræður áin landamerkjum að innan í Hofsá.¹⁸⁰

Methúsalein Einarsson eigandi Brunahvamms, skrifaði undir þessa lýsingu. Hún var einnig samþykkt af Gesti Sigurðssyni eiganda Foss og Kr. Jóhannssyni eiganda Hauksstaða.

Sjálfseignarjörðin Bustarfell er sögð 30 hundruð í jarðamati 1804 og nýtir hún eyðihjáleiguna Brunahvamm. Þar er silungsveiði og á jörðinni fást 8 tunnur af fjallagrös. Jörðin getur nýtt skóg.¹⁸¹

Í jarðamatinu frá 1849 stendur að útheyskapur Bustarfells sé víðfenginn.¹⁸²

Brunahvammur er hjáleiga frá Bustarfalli með afskiptu landi samkvæmt jarðamatinu 1849. Þar stendur einnig:

¹⁷⁸Skjal nr. 2 (276). Vísað er til landamerkjadóms Norður-Múlasýslu frá 20. september 1888 er landamerkin eru tilfærð.

¹⁷⁹Skjal nr. 2 (20) a-b.

¹⁸⁰Skjal nr. 2 (19) a-b.

¹⁸¹Skjal nr. 2 (221) a-b.

¹⁸²Skjal nr. 2 (164) a-b.

... Utheyisskapur langsóktur enn toluverdur og Heifall gott ... Afrétt hefir Jördinn fyrir sig og má taka af öðrum 100 Fjár. - ...¹⁸³

Samkvæmt fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 fylgir Bustarfelli sérstakt upprekstrarland sem er nægilega stórt fyrir fé ábúanda. Sumarhagar stórgripa eru lakir. Í kaflanum um Brunahvamm í sama mati kemur fram að sumarhagar séu ágætir en engjar langsóttar og fjárgeymsla erfið. Mikill ágangur er á engi af afréttarfé. Landamerki eru innfærð í landamerkjabók Norður-Múlasýslu, þinglýst 9. júlí 1894.¹⁸⁴

Heimildir benda ekki til annars en að búseta hafi verið nokkuð samfelld í Brunahvammi frá því að jarðarinnar er fyrst getið og þar til hún fellur úr ábúð árið 1945. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.12.2. Fagrákinn og Gestreiðarstaðir

Eftirfarandi er í bókinni Sveitir og jarðir í Múlaþingi:

Gestreiðarstaðir og Fagrákinn (Kinn) voru býli í Jökuldalsheiði norður frá Rangárlóni og upphaflega talin í landi Möðrudals. Á G er talið, að verið hafi fornþýli, ... Síðari byggðartími G var 1844-1897 og F 1855-1886.¹⁸⁵

Einar Stefánsson prestur á Hofi samdi skýrslu, að bón Sveins Pálssonar, um jarðir í Vopnafirði, byggðar og í eyði árið 1794, og er hún dagsett 8. apríl 1795. Þar kemur fram að hjáleigan Gestreiðarstaðir sé í eyði en Hofsprestur getur ekki hvenær það gerðist.¹⁸⁶

Gestreiðarstaðir byggðust árið 1844. Þar var búið með hléum 1844-1897.¹⁸⁷

Halldór Stefánsson segir Fögrukinn byggða úr Möðrudalslandi, eftir því sem þá var talið, árið 1855. Þar var búið nær samfelld til 1886, er jörðin fór í eyði vegna uppblásturs á túni jarðarinnar.¹⁸⁸

Fullyrðing Halldórs Stefánssonar stenst ekki hvað varðar Fögrukinn en nýbýlingarnir á Fögrukinn og Gestreiðarstöðum voru meðal þeirra sem komu við sögu í bréfaskiptum sýslumanns í Norður-Múlasýslu og amtmanns í Norður- og Austuramti árið 1849 sem fjallað er um í kaflanum um Mel hér á eftir.

Gestreiðarstaðir og Fagrákinn voru meðal þeirra nýbýla sem sýslumaður sagði reist í ómótmælanlegri landareign áður byggðra jarða.¹⁸⁹

¹⁸³Skjal nr. 2 (164) a-b.

¹⁸⁴Skjal nr. 2 (58) a-b.

¹⁸⁵Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 283-284.

¹⁸⁶Skjal nr. 2 (257). Sveinn Pálsson tók próf í náttúruvísindum við Kaupmannahafnarháskóla 1. júní 1791. Hann ferðaðist um Ísland á árunum 1791-1795 fyrir náttúrufræðifélag Dana og sendi því skýrslur, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár frá landnámstímum til ársloka 1940* IV, bls. 372.

¹⁸⁷Halldór Stefánsson 1947, bls. 187-189, 201, 217-218.

¹⁸⁸Halldór Stefánsson, 1947, bls. 193, 200, 216-217.

¹⁸⁹Skjal nr. 2 (281) a-b.

Hinn 15. september 1884 að Fossvöllum var aukaréttur settur að Fossvöllum af sýslumanninum Einari Thorlaciusi. Þar var tekið fyrir málið séra Stefán Halldórsson á Hofteigi sem umboðsmaður kirkjujarðarinnar Arnórsstaða og Kristján Sigurðsson á Víðihólum gegn Stefáni Einarssyni í Möðrudal út af ágreiningi um landamerki.

Dómur var svo kveðinn upp í málinu að Fossvöllum 20. september 1888:

Landamerki millum Möðrudals á Fjalli annarsvegar og Víðirhóla í Jökuldalsheiði og Arnórsstaða á Jökuldal hinsvegar eru þessi: sjónhending úr Rúnasteini, er stendur á svo nefndri Urðarhlíð, inn og vestur frá Sænautaseli, og í Eyktargnýpu, þverbrattan gnúp, er stendur fremst og syðst á öxlum þeim, er liggja inn og vestur frá Gestreiðarstöðum, vestanvert við kvísl þá, er fellur úr Sænautavatni út, skammt frá gnúpum að austan.¹⁹⁰

Þessum dómi var þinglýst 20. júní 1893 á manntalsþingi á Skjöldólfstöðum.¹⁹¹

Málinu var vísað til Landsyfrréttar árið 1891 en vísað frá vegna dráttar á áfrýjunarstefnu.¹⁹²

Í lok 19. aldar hófust landamerkjadeilur milli eigenda Bustarfells og Möðrudals. Deilt var um landsvæði sem tengdist býlunum Fögrukinn og Gestreiðarstöðum. Um þetta mál hefur verið fjallað í kaflanum um Bustarfell hér á undan en dómurinn í heild sinni er á þessa leið:

... Var þá lagt fram: „Extract útskriptar af máldaga Stefáns biskups um Möðrudalskirkju“ frá 1645 og afstöðu - uppdráttur af Jökuldalsheiði frá svo kölluðum „Rúnasteini“ á „Urðarhlíð“ út í Súlendur. - Sækjandi er viðstaddur og af hendi hins stefnda Jón bóndi Kjartansson á Arnórsstöðum. Málspartar lögðu málið í dóm eptir að áreið að nýju hafi farið fram í gær á landið. Var síðan í landamerkjamáli Matúsalem Einarsson, eigandi Bustarfells og Brúnahvamms gegn Stefáni Einarssyni í Möðrudal uppkveðinn svolátandi

Dómur

Mál þetta, er lagt hefur verið til sátta, eins og lög standa til, og síðan var lagt í dóm eptir að málspörtum hafði verið veittur nægur frestur til þess að útvega sjer skilríki þau, er fengizt gætu, er hafið af Metúsalem bónda Einarssyni á Bustarfalli gegn Stefáni bónda Einarssyni í Möðrudal út af ágreiningi um landamerki nýnefndra eignarjarða þeirra, og hafa dómsmenn tvisvar riðið á landið ásamt málspörtum, að fráteknum Guðmundi Snorrassyni, sem er nýr maður í dóminum, og hefir því aðeins riðið á það einusinni, en er áður

¹⁹⁰Skjöl nr. 2 (108).

¹⁹¹Skjal nr. 2 (310).

gagnkunnugur. Á framlögðum skjölum af hálfu málparta verður ekkert verulegt byggt, þar eð þau eru fá, og hafa ekki sönnunargildi að ætlun merkjadómsins, nema ef vera skyldi extract af máldaga Stefáns biskups um Möðrudalskirkju, 29. júlí 1645; verður merkjadómurinn því að öðru leyti að byggja á eðlilegum landsháttum. Þess skal hjer getið, að um undanfarin mörg ár hefur verið ágreiningur um þrætuland þetta milli Bustarfells og Möðrudals án þess að misklið þeirri hafi verið ráðið til lykta. Árið 1888 var felldur landamerkjadómur milli Möðrudals annarsvegar og Arnórsstaða og Víðirhóla hinsvegar með þeim úrslitum, er óhöggugu standa enn þá, að landamerki þar á milli skyldu vera: „eftir sjónhendingu úr Rúnasteini á Urðarhlíð og í Eyktargnýpu“, er hinn nýi dómsmaður viðurkennir einnig rjett ákveðin. Nú stendur hjer svo á, að landamerkjalína sú, er sækjandi heimtar ákveðna milli Bustarfells og Möðrudals liggur í beinni sjónhending áframhaldandi af hinum innri áður ákveðnu mörkum, og virðist merkjadómnum engin ástæða til að breyta þeirri stefnu, er þá var tekin. ...

Því dæmist rjett að vera:

Landamerki milli Bustarfells í Vopnafirði og Möðrudals á Fjalli skulu vera þessi: Sjónhending úr ós lækjar þess, er fellur í Hólkná undan Súlendum á Möðrudalsvegi, yfir austanvert Stóralækjarvatn í Eyktargnýpu, er stendur fremst og syðst á Öxlum þeim, er liggja inn og vestur frá Gestreiðarstöðum.¹⁹³

Dómurinn var lesinn á manntalsþingi 9. júlí 1894.

Methúsalem Einarsson á Bustarfalli seldi Jóni Jónssyni á Skjöldólfsstöðum hluta jarðarinnar Bustarfells hinn 13. júlí 1894. Hið selda land tengdist býlunum Fögrukinn og Gestreiðarstöðum. Í afsalsbréfinu kemur eftirfarandi fram:

Eg Metusalem Einarsson eptirlæt hjermeð og afsala frá Eignarjörð minni Bustarfalli í Vopnafirði öllu því landi austan Gestreiðarstaðakvísla, sem áðurnefndri eignarjörð minni Bustarfalli var tildæmt með landamerkjadómi milli hennar og Möðrudals dagsettum 13 Juli 1892.¹⁹⁴

Skal því hjereptir áðurnefnd Gestreiðarstaðakvísl vera einustu landamerki milli jarðanna Bustarfells í Vopnafirði, og Skjöldulfsstaða í Jökuldal, svo lengi, sem hún fellur í þeim sama farvegi, er nú fellur hún, og allt land austan hennar, sem með áðurnefndum landamerkjadómi er tildæmt Bustarfalli vera landareign Skjöldulfsstaða óátalið af mjer og mínum erfingjum.

¹⁹²Landsyfjerrjettardómar og hæstarjettardómar í íslenzkum málum IV, 3, Reykjavík, 1893, bls. 210-211.

¹⁹³Skjal nr. 2 (21) [a-b].

¹⁹⁴[Er þetta sami dómur og tekinn er upp hér að framan og dagsetningin því röng, því að hann er dagsettur 13.9.1891?]

Eg Jón Jónsson skuldbind mig aptur á móti til að greiða Metusalem Einarssyni einn þriðjung þess kostnaðar er málssókn hans við eiganda Möðrudals hefur bakað honum. ...¹⁹⁵

Afsalið var lesið á manntalsþingi á Skjöldólfsstöðum 8. júní 1895.

Ný jarðabók 1861 telur Gestreiðarstaði og Fögrukinn meðal afbýla frá Möðrudal og metin með þeirri jörð.¹⁹⁶

5.13. Steinvarartunga (Hofskirkja)

Um Steinvarartungu segja Sveitir og jarðir í Múlaþingi:

Í Steinvarartungu í Tunguheiði var Tungusel í tungusporðinum yst. Það er talið á skrá Hofsprests 1794 [eyðibýlaskrá gerð fyrir Svein Pálsson] og byggt aftur af Jóhannesi Friðrikssyni frá Fossi 1861-’64. Munnmæli herma frá og nafn bendir þar til sels áður, en síðar voru þar sauðahús Hofspresta fyrir aldamótin og sauðamaður á Einarstöðum. ... Hin býlin í heiðinni voru Melur (sjá þar) og Hólmavatn. Hólmavatn er við Langhólmavatn, raunar í Jökuldals- og Skjöldólfsstaðalandi eftir hreppamörkum á korti að dæma, og þótt talið sé hér, er ekki fullyrt, að það sé í Hofskirkjulandi. Það var í byggð eitt ár skv. heiðarbýlasögu Halldórs Stefánssonar. [Síðan kemur ábending um, að ársættning Halldórs á búsetu standist ekki].¹⁹⁷

Hofs er getið í Landnámu. Eyvindur vápni landnámsmaður í Vopnafirði, gaf Steinbirni kört Refssyni, bróðursyni sínum, land allt milli Vopnafjarðarar og Vesturdalsár. Bjó Steinbjörn að Hofi. Síðan varð hann að fá Þorsteini hvíta Ölvissyni Hofslönd upp í skuldir og bjó Þorsteinn lengi á Hofi.¹⁹⁸ Samkvæmt Vopnfirðinga sögu varð Hof miðstöð valds og mannaforráða í Vopnafirði á dögum afkomenda Þorsteins hvíta.

Kirkja var á Hofi þegar um 1200 er kirknaskrá Páls biskups Jónssonar var tekin saman.¹⁹⁹

Í máldagasafni Vilkins biskups frá 1397 segir m.a. um Hofskirkju:

Allra heilagra kirkia ath hofe j uopnafirde aa heimaland allt ok tungoland allt ok sirexstade. asdisarstade [aldisarstadi, skv. öðru afriti]. saudardal [Sandardal, skv. öðru afriti] ok brunahum. staksfell [Stackfell, skv. tveimur afritum] ok mælefell ... steinuarartungo alla.²⁰⁰

Annar af tveimur óársettum máldögum Hofskirkju sem taldir eru frá árunum 1491-1518 nafngreinir ekki jarðir kirkjunnar heldur segir aðeins:

¹⁹⁵Skjal nr. 2 (22) [a-b].

¹⁹⁶Skjal nr. 4 (2).

¹⁹⁷Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 129.

¹⁹⁸Skjal nr. 4 (106), bls. 289-290.

¹⁹⁹Skjal nr. 4 (94).

²⁰⁰Skjal nr. 4 (75).

Kirkian ad hofe a heimaland alltt: þar til lxx hndr. j fasta eign.²⁰¹

Máldagi Gísla Jónssonar biskups frá um 1570 (1570-1576) er að mörgu leyti sambærilegur Vilkinsmáldaga. Í máldaganum stendur að Hofskirkja eigi:

... heimaland alltt. og Tunguland alltt og Syraxstade. Asdijsarstade. Saudardal [Saudadal, skv. öðru afriti] og Brunahuamm. Staxfell [Stapafiall skv. öðru afriti] og Mælefell ... Steinuarartungu alla.²⁰²

Árið 1641 vísiteraði Brynjólfur Sveinsson biskup í Skálholti Hof. Í visitasíunni er margt sem finna má í máldögum Vilkins og Gísla en einnig er í henni ýmislegt sem ekki kemur þar fram:

Allra Heilagra Kyrkia ad Hofe j Vopnafirde á Heimaland allt, Tungu land allt og Sijreksstade, Álfðysarstadi, Saudárdal Brúna Huamm, Staksfell og Mælifell, hun á Skála land allt, og flutning allann og uidreka. Sköruuyk, Kumlauyk, Vidauyk, Fremri Nypur, Skoga, Riupnafell. hun á Steinuarar tungu alla ...

Halft Standanda Nes til bejtar alla Straumseyre og Hraunfell, Bidur Biskupinn Sr Vigfus Arnasson ad Seigia til landa merkia Stadarins Og Stadarins Jarda og Jtaka. Og það hand Skriftad ad Senda til Skalholtz Jnnan Jafn leingdar.

[Í öllum visitasíum er tekið fram, að Hofskirkja eigi Bjarnarey alla].²⁰³

Sömu upplýsingar er að finna í visitasíu frá árinu 1677.²⁰⁴ Fyrsti hluti visitasíu frá árinu 1706 er byggður á visitasíunum frá 1641 og 1677:

Anno 1706, 20. Augusti visiterud Kirkian ad Hofe i Vopnafyrde. Hun a Heimaland allt og tunguland allt og Sirekstade, asdísarstede, Sudurárdal [þessu orði hefur verið breytt og fæst helzt þessi merking út] og Bruna Hvamm, Staxfell og Mælefell ... Steinvarar tungu alla ... Hun á Skalaland allt og flutning allan og vidreka ... Framar á Kirkian þessar iarder ... Riupnafell, Hraunfell. ...

Skiöl þesse liggja á Kirkiunne; Vitnisburdur Priors Brands Rafnssonar um lambsfóður Dat. 1546 med einu Hangande innsigle a pergament. Vitnisburdur Jons prestz Jónssonar officialis og þriggia annara Presta hliodande umm ad þeir hafi sied Maldaga sem þa hafe leiged i Skalhollte, enn nu var vitnisburdurinn Samanboren vid Maldaga Hofs Kirkiu i visitatiu bok hr. Gísla Jónzsonar, og finst i öllum hönum Samhliódandj, So miked sem vidvikur landeign [breytt úr: landareign] og reka itokum Kirkiunnar, bref þetta er á

²⁰¹ Skjal nr. 4 (86).

²⁰² Skjal nr. 4 (99). Einnig kemur fram að kirkjan eigi hluta í reka sem takmarkast af Vindfellsmarki.

²⁰³ Skjal nr. 2 (79) a-b. Umræddur séra Vigfús Arnason var prestur á Hofi 1638-1673, sbr. Sveinn Níelsson, Prestatal og prófasta, bls. 5.

²⁰⁴ Skjal nr. 2 (80) a-b.

Kalfskinn Dat 1448. Hafa vered fyrer 4 Hangande innnsigle hver nu eru öll i burt. ...²⁰⁵

Ekki er ástæða til að vitna í biskupsvísitásiur á Hofi 1727 og 1748. Rétt er þó að geta þess að í vísitásiunni frá 1727 er ýmislegt skrifað öðruvísi heldur en í fyrri vísitásium og að í þeirri frá 1748 er dalur sá sem í öðrum vísitásium er annað hvort kallaður Sauðárdalur eða Suðurárdalur kallaður Sandárdalur.²⁰⁶

Finnur Jónsson og Hannes Finnsson vísiteruðu Hof á árunum 1763 og 1779. Í vísitásiunum, sem þá voru skráðar, er ekkert að finna sem ástæða er til að skrá hér enda eru þær byggðar á fyrri vísitásium.²⁰⁷

Í vísitásiu biskups árið 1850 stendur eftirfarandi:

Ár 1850 dag 11da August, vísiteraði Biskup H. G. Thordersen Riddari af Dbr. Kyrkjuna að Hofi í Vopnafyrði, við hana er með Rescripti af 4ða Sept 1812 sameinuð sú fyrrverandi Beneficiarkirkja á Refstað með hennar eignum og ítökum; Hofs kirkja á nú heimaland alt með gögnum og gæðum, þessar jarðir: Fagradal, Rauðhóla, Refstað, Hraunfell, Sýreksstaði –venjulega kallað Sýringsstaðir – Hauksstaði með Barkárdal, Rjúpnafell, Skóga, Fremriníp, Viðvík og Saurbæ – báðar á Lánganessströnd – Kumlavík, Skála og Sköruvík – þessar 3 seinasttöldu á Lánganesi – héraðauki Hofsborgartúngu – sem áður kallaðist Túnguland – sem næstum ætíð fylgt hefir og ennþá fylgir beneficio sem beitarland, samt Bjarnarey, sem ekki er bygð, enfremur 2 eggvershólma, fyrir Austurskálnesslandi; Steinvarartúngu, sem nú brúkast sem afrétt fyrir Hofsárdal, og er nú sem stendur nokkur vafi um landamerki hennar að framan, Stakksfell og Mælifell, sem einnig brúkast á stundum fyrir afrétt; allan reka samt selveiði milli Bergtanga og Valdavíkurlækjar, – uppaf Bjarnarey – samt hálft Standandanes til beitar [síðan kemur upptalning á reka- og skógarítökum].²⁰⁸

Í lýsingu Hofs frá 1752 stendur eftirfarandi:

temmelig god Græsgang, nogen Skov, ...²⁰⁹

Hinn 20. ágúst 1776 á manntalsþingi á Ásbrandsstöðum lagði séra Skafti Árnason fram lögfestu, sem dagsett var samdægurs, undir nafni sínu fyrir landeign Hofsstaðar beneficii. Innihaldsins er ekki getið en að upplestri loknum var lögfestan árituð af sýslumanni og skilað aftur.²¹⁰

Á manntalsþingi í Vopnafjarðarkaupstað 19. maí 1783 var lesin upp lögfesta séra Árna Þorsteinssonar fyrir heimalandinu á Hofi. Innihalds er að engu getið.²¹¹

²⁰⁵Skjal nr. 2 (82) a-b.

²⁰⁶Skjöl nr. 2 (84) og 2 (87).

²⁰⁷Skjöl nr. 2 (88) og 2 (90).

²⁰⁸Skjal nr. 2 (92) a-b.

²⁰⁹Skjal nr. 2 (237).

²¹⁰Skjal nr. 2 (201) a-b.

²¹¹Skjal nr. 2 (203) a-b.

Að Hofi hinn 6. maí 1785 lögfesti séra Árni Þorsteinsson Steinvarartungu:

Jeg underskrifadur Lögfeste hier i dag mier Allra nádugast Tiltrudads Hofs Beneficii Kijrkiu Eignarland, Steinvarar-Tungu (kallad). Liggiande i Vopnafyrde innann Hofs Sóknar, med ollumm þess Gognumm og Giædumm – sem tjeðre Jörd fylgt hefur og fylgia ber, ad fornu og Niju til Lands og Vatns, Hagbeitar, Eingia Skóga og Grasa tekiu Innann efter skrifadra Takmarka. Nla. ad Framann ur Hofsá a móts vid Bruna enda fremre og þadann riettsijnis austur i Geldinga læk þar hann fellur ur Vatnenu og þadann austur i Tungá mots vid Hellers Öxl; rædur so nefnd Tungá Landeign ad austann verdu, alt til ár móta fyrer nordann Tungusel; Sijdann rædur adur nefnd Hofsá Landeign ad Nordann og Vestannverdu framm efter, alt þar til kiemur á mots vid ádur nefndann Fremre Brunaenda.

Fyrer byd eg öllum greindt Hofs-Beneficii Eignar Land Steinvarar Tungu ad bruka án mñns leifis edur i Nockru til Gagns muna sier Hagnijta inann Ádrgreindra Takmarka undir vidliggiande Sekter og Laga tiltal.

Til merkis mitt Nafn ad Hofi i Vopnafyrde þann 6ta Maii 1785. Arne Thorsteinsson.

Upplesed fyrer Manntals Þinge a Vopnafiardar Kaupstad þann 6ta Maii 178<5> G. Petersen.²¹²

Hinn 12. febrúar 1793 sendi Hofsprestur stiftamtmannti bréf þar sem hann tilkynnti honum að árið áður hefði hann ekki getað skilað inn útsvari vegna kotanna Hofsborgar og Tungusels. Í bréfinu kemur einnig fram að presturinn var mjög óánægður með að vera krafinn útsvars vegna kotanna þar sem þau væru í eyði og nær ónýtt. Máli sínu til frekari stuðnings rakti presturinn sögu þessara kota í stuttu máli. Í máli hans kom fram að Tungusel lægi í afréttarlandi Hofskirkju, svokallaðri Steinvarartungu. Þar hefði verið mjög stopul búseta. Þannig hefði aðeins í þrígang verið reynt að halda þar bú frá árinu 1601. Í öll skiptin hefðu þær tilraunir staðið stutt yfir enda hefði búskapur í Tunguseli verið mjög erfiður. Eftir að síðasta tilraunin fór út um þúfur hafði margoft verið reynt að fá einhverja til að setjast þar að en án árangurs.²¹³

Einar Stefánsson prestur á Hofi samdi skýrslu, að bón Sveins Pálssonar, um jarðir í Vopnafirði, byggðar og í eyði árið 1794, og er hún dagsett 8. apríl 1795.

Þar kemur fram að hjáleigan Tungusel hafi legið í eyði síðan 1784.²¹⁴

Hinn 23. maí 1839 var útbúin lýsing á Hofsprestakalli þar kemur m.a. fram:

²¹²Skjal nr. 2 (75) a-b.

²¹³Skjal nr. 2 (244) a-b.

²¹⁴Skjal nr. 2 (257). Sveinn Pálsson tók próf í náttúruvísindum við Kaupmannahafnarháskóla 1. júní 1791. Hann ferðaðist um Ísland á árunum 1791-1795 fyrir náttúrufræðifélag Dana og sendi því skýrslur, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár frá landnámstímum til ársloka 1940* IV, bls. 372.

Afriett, sem nefnist Steinvarartunga, tilheyrir kirkunni, þar hefir aldrei verið buið, Nema litinn tíma, fyrir seinustu Vulcans Arinn 1783 og 1784, eg hefi haft þar beitarhus, fyri Saudi á vetrum og afrjett, fyri geldfé á Sumrum, og stundum 2 eða 3, lambsfóðr í afriettartoll.

...

n, Raudsholar hafa ei byggdir verið meir enn 300 ár, eg byggdi þá upp fyri 30 arum, dýrleika þess Kots hefi eg hvörgi gétad feingid enn - er nu byggt - - 4 hndr. [landsk.] 80 [fiskar] 1 [Kúgildi]²¹⁵

Ekki er minnst á Mælifell eða Stakfell í þessari lýsingu Hofsbrauðs.

Hofsprestur tók saman skýrslu yfir eignir Hofsprestakalls 10. janúar 1844 þar sem eftirfarandi upplýsingar koma fram:

2 Afréttir edur Heidarlönd

1. Steinvarartunga brúkast sem Afrétt fyrir Hofsárdal -

2. Staxfell og Mælifell sem stundum líka brúkast fyrir afrétt af nokkrum Mönnum.²¹⁶

Að Hofi í Vopnafirði hinn 14. maí 1844 lögfesti G. Thorstensen ítök Hofskirkju með eftirfarandi orðum:

Innan Vopnafjardar þingsóknar tilheyrir Kyrkiunni hér á Hofi eptir authoriserudum Máldögum eptirfylgiandi Rekaítök á Bændaeignum m.m.

...

í Steinvarartúnga með þessum Ummmerkium: Úr Geldingalæk fremri og þadan í Kolfinnúlind fyrir framan fremra Brunahörn og þadan í Armót.

k, Mælifells Land allt - að svoköllum Búastadatúngum undanteknum - samt Staxfell.

Hvör Rekaítök eg samqvæmt Cancellísins og Háyfirvaldanna Skikkun útgéfinni á nærstl. Ári hermed auglýsi að vera Kyrkiunnar Eign og lögfesti þau samqvæmt Jónsbókar Landsleigubálks 17d-18d og 26 Capit. og NL-1-22-17, samt Forordningu af 1ta Julii 1746 hentar 16du Grein.

Öll framan skrifud Itök og Eignir, sem til þessa Tíma að minni Vitund hafa verið í átölulausri Hefð og Brúkun, fyrirbýð eg hvörium Manni undir Laga og Oheimildar Sektir, á nokkurn Hátt sér að nota án míns Vilia og Vitundar²¹⁷

²¹⁵Skjal nr. 2 (283) a-b.

²¹⁶Skjal nr. 2 (242).

²¹⁷Skjal nr. 2 (219) a-b. G. Thorstensen er væntanlega séra Guttormur Þorsteinsson sem hélt Hof frá 1805-1848, sbr. Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasti*, bls. 5.

J.C. Voigt, settur sýslumaður í Norður-Múlasýslu, vottar að lögfestan hafi verið lesin upp fyrir manntalsþingsrétti að Fossvöllum hinn 18. maí 1844.

Þessi lögfesta var þinglesin að nýju árið 1886.²¹⁸

Hinn 7. september 1844 var réttað í máli vegna nýbýlisins á Háreksstöðum: Vitnin, sex að tölu, höfðu öll dvalið langdvölum á Jökuldal. Milli Hofskirkjulands og Skjöldólfstaða sögðu þrjú vitni nokkurn veginn samhljóða merkin vera: Úr Geldingalæk í Kolfinnúlind undir Bruna og til vesturs frá Kolfinnúlind í Sauðafellshorn og allan Háreksstaðaháls. Fjórða vitnið sagðist hafa heyrt, að allur Vatnaflói lægi undir Skjöldólfstaði.²¹⁹

Í vísitásiu Stefáns prófasts Árnasonar 15. ágúst 1845 að Hofi kemur fram að kirkjan haldi öllum eignum sínum og ítökum í hefð og brúkun. Einnig er þess getið að sóknarpresturinn hafi í fyrra látið þinglýsa öllum skjölum áhrærandi eignir og ítök kirkjunnar án þess að nokkur hafi mótmælt þeim.²²⁰

Í bréfi frá 14. október 1848 til Péturs Havsteens sýslumanns skýrir Jón Guðmundsson á Melum frá nýbýlisstofnun sinni. Bréf þetta varð tilefni nokkurra bréfaskrifta milli yfirvalda hér á landi þar sem fjallað er m.a. um Hof. Nánar er sagt frá þessu bréfi í kaflanum um Mel hér á eftir.²²¹

Um miðja 19. öld kviknaði landamerkjadeila milli Hofs í Vopnafirði og Möðrudals á Fjalli. Orsök deilunnar var sú að stuttu eftir að Jón Guðmundsson stofnaði nýbýlið Mel/Mela vestur undir hryggnum Bruna, árið 1848, veitti Sigurður Jónsson í Möðrudal honum byggingarleyfi fyrir jörðinni. Presturinn á Hofi, Halldór Jónsson, var ósáttur við þetta enda taldi hann bæinn vera innan svokallaðrar Steinvarartungu, landsvæðis sem á væri afrettarland og teldist í eigu Hofskirkju samkvæmt gömlum máldögum, vísitásium og lögfestu frá 1785. Hann ræddi málið við Sigurð og komust þeir að þeirri niðurstöðu að rétt væri að stiftsyfirvöld skæru úr um deiluna og var prófasturinn í Norður-Múlaprófastsdæmi beðinn um að koma gögnum sem málsaðilarnir byggðu málflutning sinn á til stiftsyfirvalda.

Minnst er á þessa deilu í vísitásiu á Hofi 8. september 1851. Þar stendur:

Í tilliti til afrettar landsens Steinvarartungu ber Beneficiarius það samt fram, að fyrir herum 3r árum, se upptekid Nýbyli kallad Melur, sem hann, svo vel eptir skjölum þeim er liggja vid þetta - Hofs - prestakall, sem kunnugra manna aliti geti ei annad ætlad, en liggi innan afrettarlandsens Steinvarartungu takmarka, en sem ad proprietarius Moðrudals kirkju, vilji eigna ser, eda kirkju sinni hvar um fyrir skemstu fallid hafa umrædur millum velnefnds Beneficiarii, og proprietariens i Moðrudal, þa þeir jafnframt gjerdu areid á land þetta [síðan hefur verið strikað yfir síðustu stafina og orðin: sem samliggia] án þess þó, ad nefndur proprietarius i Moðrudal, gjeti sannfærst

²¹⁸Skjal nr. 2 (23) a-b.

²¹⁹Skjal nr. 2 (309) a-b.

²²⁰Skjal nr. 2 (239).

²²¹Skjal nr. 2 (282) a-b.

um, að Nýbylid Melur lægi innan Steinvarartungu takmarka, [og: yfirstrikað] jafnvel þó hann hinsvegar gjæti ei mótmælt edur onytt, logfestur af 1785 6 dag Mai m. sem tiltekur með skírur og ljósum orðum landamerki Steinvarartungu, innan hvorra umgétid Nýbyli Melur liggur. - Komi nú hlutadegendur, ser saman um að utkljá þetta landaþrætu efni sín á milli, svoleidis að Nýbylið Melur alitist innan Steinvarartungu takmarka og allt svo Hofs kirkjueign, verður profasturinn að tilhalda Beneficiario á Hofi, til að halda [yfirstrikað: landamer] afrettarlandinu Steinvarartungu undir Hofs kirkju innan þeirra Merkia sem umgetin logfesta af 1785 tiltekur, allt svo leingi, að það annadhvort eptir Stiptyfirvaldanna Úrsliti, edur Dómi ekki verður fra henni tekid.²²²

Líkt og nefnt var hér að framan var prófasturinn í Norður-Múlaprófastsdæmi beðinn um að koma gögnum sem málsaðilarnir byggðu málflutning sinn á til stiftsyfirvalda. Af hálfu Hofsprests var um að ræða afrit lögfestunnar frá 1785, þar sem mörkum Steinvarartungu er lýst svo:

ad framan úr Hofsá á mótsvid Brunaenda fremri og þadan rjettsýnis austur í Gjeldíngalæk þar hann fellur úr Vatninu og þadan austur í Tungá móts vid Hellersöxl; rædur svo nefnd Tungá Landeign ad austanverdu alt til Armóta fyrir nordan Tungusel; sidan rædur ádurnefnd Hofsá Landeign ad nordan – og vestan – verdu framm eftir alt þar til kjemur á móts vid ádurnefndan fremri Brunaenda. ...²²³

En Möðrudalsbóndi sendi eftirfarandi útdrátt úr óstaðfestri „afskrift“ af gerningi frá Egidíusarmessu árið 1408:

A Egidyus Messudag ad Breidabólstað í Fliots Hlijd voru til staðar ad sofeldum gjörningi a almennilegri Presta Stefnu Offisyalis Skaulholts Staðar Umdæmiss á Austfiörðum Þorarin prestur Jónsson i umbodi Jóns Biskups í Skaulholti er veitti Messudiakn Olafe Jo ... um Mödrudal ... og Sturlafleti millum lækja tvegga og kallast Péturstúnga, það skilur Land millum Mödrudals og Bustarfells og so í læk þann sem fellur í Krókunum í Hölná til Hofs ár og sjónhendíng í Eikar-Nípu! allan géstreidar Hals vestur til þryvördu ---

Egidyus Messudag Breidabólstað í Fljótshlýd Offisyalis, Þorarin prestur Andrésson

Ar Eptir Krists Burd MCCCCVIIJ

²²²Skjal nr. 2 (240) a-b.

²²³Skjal nr 2 (245) a-b.

Jón prestur Eygilsson, Oddur prestur Jónsson, Guðmundur prestur Þorsteinsson, Jón prestur Wigfússon, Hallur prestur Ormsson, Guðmundur prestur Styggsson

Ad þessi útdráttur sé rétt vitnar, H. Jónsson²²⁴

Prófasturinn sendi skjölin til stiftsyfirvalda 14. janúar 1852. Með bréfinu fylgdu, að beiðni Hofsprests, þær upplýsingar sem hann taldi sig geta veitt varðandi landamerkjadeiluna. Þær voru svohljóðandi:

Þann 4ra ára tíma, sem eg á fullordins aldri, var í Vopnafirði og Hofs-sókn, heyrði eg aldrei nein tvímæli á því, að Hofs-Kyrkja ætti ei alla Steinvarartúngu millum Hofs- og Tungu-ár framad gélðingalæk, og þar þvert yfir túnguna frá austri, úr tunguá þar sem gélðingalækurinn fellur í hana, og til vesturs í Hofsá; - brúkadi prófastur sál. G. Þorsteinsson þetta land átölulaust sjalfur fyrir AfréttarLand, sem og til að leigja það öðrum til gjeldfjáruppreksturs á sumardag allan þann tíma sem hann var soknarprestur á Hofi í yfir 40 ár.²²⁵

Biskup sendi prófasti svarbréf 16. mars 1852. Í því hvatti hann prófastinn til þess að leita sátta í málinu og mælti með því að farin yrði áreiðargerð á hið umdeilda land.²²⁶

Í vísitásiu Stefáns Árnasonar frá 6. ágúst 1853 að Hofi er dregið á framvindu landaþrætumáls Hofs og Möðrudals. Þar segir að málið hafi á yfirstandandi sumri verið útkljáð með áreið og samkomulagi á milli deiluaðila. Aðeins sé beðið eftir samþykki stiftisins og þegar það fáið muni samningurinn vera innfærður aftan við vísitásiuna. Staðið var við það og sjá má af áreiðarsamningnum að deiluaðilar mættu eftir tillögum stiftsyfirvalda til nýbýlisins Mels 25. júlí 1853. Þar mættu staðarhaldari á Hofi, eigandi hálfis Möðrudals á Fjöllum og umboðsmaður eiganda hins helmings jarðarinnar. Einnig voru mættir til þess að vera viðstaddir Jón Jónsson hreppstjóri á Vakursstöðum, Methúsalem Friðriksson á Fossi, Jón Jónsson á Skjöldólfsstöðum og Andrés Andrésson á Gestreiðarstöðum.

Deiluaðila greindi á um hvort nýbýlið Melur lægi í landi Möðrudals eða Hofskirkju. Máli sínu til stuðnings lagði séra Halldór fram þrjá máldaga, tvær lögfestur (frá 1785 og 1844) og þrjá vitnisburði núlifandi manna. Einkum mátti sjá af lögfestunum og vitnisburðunum að fyrrnefnt nýbýli lægi í landi Hofskirkju. Af hálfu Möðrudalseigenda var lagður fram máldagi Stefáns biskups og annað eldra máldagablað. Tilkall Möðrudalskirkju til Mela var byggt á örnefninu „Eikar nypu“ samkvæmt máldaga Stefáns biskups en „Eiktarnýpu“ samkvæmt eldra máldagablaðinu. Deiluaðilar gátu ekki komist að niðurstöðu og því brugðu þeir á það ráð, uppá

²²⁴Skjal nr. 2 (245).

²²⁵Skjal nr. 2 (245).

²²⁶Skjal nr. 2 (246).

væntanlegt samþykki stiftsfyrirvalda, að láta fyrrnefnda fjóra bændur sem viðstaddir voru skera úr um málið. Þeirra niðurstaða var svohljóðandi:

Pareð það er ósannað, að eiktar/eða eykar- nýpa sje til, annarsstaðar en á „Gestreiðarhálsi“, þá verðum við að álíta, að nýbýlið „Melur“ liggi utan takmarka Möðrudals kyrkjulands.²²⁷

Undir samninginn skrifuðu fyrrgreindir fjórir bændur og þrír málsaðilar en aftan við hann er þetta innfært:

Þa i framanskrifudum areidargjorningi nefndu 3 Maldaga nl. biskups Brinjulfs Vilchins og Gísla Jonss(ona)r, logfestur og vitnisburdi hefi eg líka gegnum lesid, og nefna maldagarnir - einsog allar Visitatiur biskupa og prófasta, að Hofs kirkju tilheýri Sauðárdalur og Brunahvammur allur, samt Steinvarartúnga öll, en Sauðárdalur liggur á fremri parti tungunnar, og brunahvammur er álitid, að liggi fyrir suðvestan brunahornið fremra, en takmörk þau að framanverdu sem logfesturnar og vitnisburdirnir tilgreina, eru þessi: úr geldingalæk fremri og þaðan í Kolfinnu lind fyrir framan fremra brunahorn (Sumstaðar í brunahorn fremra) og þaðan í ármót (sumstaðar í þriðja bug a hofsá, sumst. [og ber: yfirstrikað] somu stefnu i hofsá) liggur lina þessi við fremra enda á sauðárdal, og framanvert í þeim meinta brunahvammi, talsvert f(yrir) framan nybylid Mel.²²⁸

Undir þessa athugasemd setti Stefán Árnason prófastur í Norður-Múlasýslu nafn sitt að Hofi 6. ágúst 1853.

Í bréfi sem biskup sendi prestinum á Hofi 18. júní 1855 kemur fram að hann samþykki niðurstöðu bændanna fjögurra.²²⁹

Jón Guðmundsson hóf árið 1848 byggingu nýbýlis í landi sem Hofskirkja og Skjöldólfsstaðaeigandi töldu sig eiga og var síðan dæmt þeim eftir töluverð málaferli, sem eru rakin í kaflanum um Mel hér á eftir.

Hinn 28. maí 1856 kvittaði Jón Jónsson bóndi í Skjöldólfsstöðum Halldór Jónsson prófast á Hofi fyrir leigu tveggja undanfarinna ára eftir Grunnavatnsdal og þríhyrning fyrir framan Steinvarartungu sem náði til lands þess sem sumarið 1854 var útvísað Háreksstöðum.²³⁰

Á sáttafundi í deilu Hofsprests og Jóns Guðmundssonar á Melum 20. október 1856 var ábúið á Stakfelli eitt af sáttaboðum prestsins til Jóns:

2. að ákærði standi í næstkomandi fardögum góðviljuglega, og kæranda fyrirhafnarlaust upp af Mel, og kærandi byggi honum aptur Hofs kyrkjuland

²²⁷Skjal nr. 2 (241) a-b.

²²⁸Skjal nr. 2 (241) a-b.

²²⁹Skjal nr. 2 (247), sjá einnig skjal nr. 2 (63).

²³⁰Skjal nr. 2 (66) a-b.

„Staxfell“ kallað, og skuli hann njóta þar þess landskuldarfrelsis, sem tilskipun 15 Apríl 1776 ákveður.²³¹

Þessu boði var hafnað eins og öðrum sáttaboðum.

Í skýrslu um Hofsbrauð frá 1854 kemur fram að presturinn hafi engin not af ískyldum, ítökum né hlunnindum þeim sem fylgja eiga prestakallinu samkvæmt máldögum nema af Steinvarartungu. Hún sé notuð til fjárupprekstrar á sumrum og til beitar á vetrum þegar á þurfi að halda sem sé þó sjaldan. Þess er jafnframt getið að Steinvarartunga hafi verið leigð og að jafnaði gefið af sér 45 álnir og fyrir leigðan heyskap 15 álnir eða samtals 60 álnir á 16 2/5 skildinga sem samsvari 10 ríkisdölum og 24 skildingum. Þar er einnig að finna athugasemd um að í landi Steinvarartungu sé nýlega komið á eitt býli sem tvær veturgamlar kindur væri sanngjörn leiga fyrir. Einnig sé Mælifellsland leigt fyrir 20 pund af ull og tólg til helminga. Að endingu er minnst á að Stakfell sé svo fjarri mannabyggðum að hvorki sé hægt að leigja né nota það.²³²

Hinn 30. október 1856 tók Þorsteinn Jónsson sýslumaður Háreksstaðamálið til dóms fyrir aukarétti að Ketilsstöðum á Völlum. Þar lögsótti séra Einar Hjörleifsson í Vallanesi Jón Sölvason og Vigfús Pétursson á Háreksstöðum til þess annað hvort að greiða sér hæfilega árlega landskuld eftir nýbýlið Háreksstaði sem hann taldi liggja í landeign eignarjarðar sinnar Skjöldólfsstaða eða að rýma jörðina í næstu fardögum eftir að dómur hefði fallið. Í málinu var m.a. borið vitni um að landamerki Skjöldólfsstaða, Arnórsstaða, Möðrudals, Hofskirkju (Steinvarartunga) og Hjarðarhaga ættu að liggja saman. Háreksstaðir lægju hins vegar mitt á milli þessara landeigna ef þeir tilheyrðu ekki einhverri þeirra en af þeim hefðu einungis Skjöldólfsstaðir gert tilkall til Háreksstaðalands.²³³

Skýrsla um tekjur og útgjöld Hofsprestakalls var útbúin 6. júní 1867. Þar er meðal ískylda, ítaka o.s.frv., sem:

a) Notaðar eru af prestinum:

2. Hagbeit á Steinvarartungu fyrir geldfjenað á sumrum og í viðlögum fyrir sauði á vetrum

b) Öðrum leigðar:

2. Mælifellsland (þar sem nú er byggður bær, sem kirkjan á ekki) ...

3. Steinvarartunga (þar sem nú er komið upp 1 býli) ...

c) Ónotuð:

²³¹Skjal nr. 2 (228) a-b.

²³²Hliðsjónargagn. Skýrsla um Hofsbrauð 1854, bls. 438 - 443.

²³³Skjal nr. 2 (307) a-b.

2. Staksfell svo fjarlægt öllum mannabyggðum, að hvorki verður leigt nje notað.²³⁴

Landamerki Hofs voru þinglesin 14. júlí 1885. Jón Jónsson, prestur að Hofi, skrifaði undir landamerkjálýsinguna. Hún var samþykkt af Runólfi Magnússyni, bónda á Felli og Jóni Rafnssyni, bónda á Búastöðum.²³⁵ Aðeins er fjallað um heimaland Hofs í þessu bréfi. Er uppskrift því sleppt hér.

Tvær landamerkjálýsingar fyrir Steinvarartungu voru skráðar með skömmu millibili á síðari hluta níunda áratugar 19. aldar. Skrifað var undir aðra landamerkjálýsinguna 24. febrúar 1886. Hún var þinglesin 11. júní 1886:

Að austan sem Tunguá fellur í Hofsá og suður á heiði að Syðri-Geldingalæk, þar sem hann fellur í fyr nefnda á. Þaðan sjónhending í Kolfinnulind á Sauðárdal og í Brunahorn og í þriðja bug í Hofsá og ræður hún síðan þar til Tunguá fellur í hana.²³⁶

Undir þetta landamerkjabréf skrifuðu Jón Jónsson prófastur á Hofi, Jón Benjamínsson bóndi á Háreksstöðum og Methúsalein Einarsson eigandi Bustarfells.

Hin var undirrituð 12. ágúst 1886 og þinglesin 21. júlí 1887:

Að austan ræður Tunguá suður á heiði að syðri Geldingalæk þar sem hann fellur í nefnda á, þaðan sjónhending í Kolfinnulind, þaðan beint í syðra Brunahorn og svo í þriðja bug á Hofsá, síðan ræður hún þar til Tunguá fellur í hana.²³⁷

Jón Jónsson (prófastur á Hofi), Methúsalein Einarsson eigandi Bustarfells og Gestur Sigurðsson eigandi Foss skrifuðu undir þessa lýsingu.

Lögfesta séra Guttorms Þorsteinssonar fyrir ítökum Hofskirkju frá árinu 1844 var þinglesin að nýju 11. júní 1886.²³⁸ Vísast til hennar hér framar.

Biskup Íslands sendi sýslumanni í Norður-Múlasýslu bréf, 29. apríl 1954, og bað hann að lýsa ítökum kirkna í sýslunni samkvæmt ósk dóms- og kirkjumálaráðuneytisins og lögum nr. 113/1952 um lausn ítaka af jörðum

Þar á meðal voru eftirtaldar eignir Hofskirkju í Vopnafirði:

h. Steinvarartunga með þessum ummerkjum: Úr Geldingalæk fremri og þaðan í Kolfinnulind fyrir framan fremri Brunnahorn og þaðan í Ármót.

i. Mælifellsland allt - að svokölluðum Bústaðatungum undanteknum -samt Staxfell.

Ítök þessi eru talin samkvæmt landamerkjabók N. Múlasýslu (No 3 1886, sjá No 5 1887).²³⁹

²³⁴Skjal nr. 2 (243).

²³⁵Skjal nr. 2 (24) a-b.

²³⁶Skjal nr. 2 (25).

²³⁷Skjal nr. 2 (26) [a-b].

²³⁸Skjal nr. 2 (23).

Samkvæmt jarðamatinu 1804 er kirkjújörðin Hof metin til 12 hundraða.²⁴⁰

Í jarðamatinu frá 1849 kemur fram að jörðin Hof hafi eyðibýlin Hofsborg og Steinvarartungu. Engjar eru víðslægar Þar kemur einnig fram að:

Vetrarheit góð og verst vel á Steinvarartungu, hvar Beitarhus eru á Vetrum og Afrétt fyrir Géldfé á Sumrum. - I Afréttartolla fyrir Upprekstur á Steinvarartungu gíaldast til Jafnadar 60 Fiskar árlega, enn fyrir Upprekstur í svokallad Mælifellsland við Selárdal, 40 Fiskar árlega. ...²⁴¹

Í kaflanum um Hof í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að síðan jörðin var metin 1861 hafi Bjarnarey og Mælifell gengið undan. Sumarhagar eru ágætir. Mikill ágangur er af gripum nábúa. Þar kemur líka fram að jörðinni fylgi mikið upprekstrarland sem kallist Steinvarartunga:

Staðnum fylgir upprekstrarland mikið og gott svonefnt „Steinvarartunga“; Mætti taka í afrétt þá æði margt fé auk heimaþjár, en þess ekki verið leitað um langt skeið.

Síðar segir:

Samkvæmt fyrirmælum stjórnarráðs Íslands með símskeyti meðteknu 12. júlí 1918 ber hér að sérmerkja „ítök“ Hofsstaðakirkju í annara löndum og varphólma þá sem kirkjan á fyrir Skálaneslandi en telja síðan matsverð ítakanna til heimajarðarinnar Hofs. Verður því ítökunum lýst hér í stuttu máli hverju fyrir sig. ...

Steinvarartunga: Landamerki þessa afréttarlands, sem talið er eign Hofskirkju eru innfærð í landamerkjabók Norður Múlasýslu bls. 94 þingl. á Vopnafjarðar manntalsþingi 11. júní 1885.

Þar sem afrétt þessi hefir legið undir Hof og verið notuð sem upprekstrarland þaðan um ómunatið, álist rétt að meta hana með heimajörðinni en eigi sérstaklega.²⁴²

5.14. Melar

Í Sveitum og jörðum í Múlaþingi er sagt frá stofnun býlisins og landi:

Býlið var byggt sem nýbýli í Tunguheiði 1848. Frumbyggjar voru Jón Guðmundsson, ... og kona hans Steinunn Torfadóttir ... [Stuttlega er rakinn málarekstur vegna byggingarinnar].

²³⁹Skjal nr. 2 (287).

²⁴⁰Skjal nr. 2 (221) a-b.

²⁴¹Skjal nr. 2 (164) a-b.

²⁴²Skjal nr. 2 (58) a-b.

Land M náði yfir nokkurn veginn rétthyrnda spildu milli Hofsár að vestan og Sauðár að austan, norður að Hölnárósi og suður að mótum Gestreiðarstaða- og Háreksstaðakvíslar. Nálægt 7,5x4 km (kort).²⁴³

Í bréfi frá 14. október 1848 til Péturs Havsteen sýslumanns skýrði Jón Guðmundsson á Melum frá nýbýlisstofnun sinni. Hann kvaðst hafa verið í vist hjá Jóni Sölvasyni á Háreksstöðum árið 1847 og kvænst þá um haustið án þess þó að fá jörð eða jarðarpart til ábúðar þrátt fyrir að hafa gert allt hvað hann gat til þess. Síðasti kostur hans í stöðunni hefði verið að byggja sér nýlendu, nú í vor, u.þ.b. einni bæjarleið utan við Háreksstaði í landsplássi sem hann vissi ekki til að nokkur maður hefði eignað sér. Enda hefði komið á daginn að enginn hefði bannað honum að byggja þar þótt enginn hefði heldur gefið honum leyfi til þess. Jón spurði sýslumann ráða um hvernig hann ætti að snúa sér í málinu og vildi vita hvort hann ætti að óska eftir útmælingu lands handa býlinu og hvaða gjöld honum bæri að greiða.²⁴⁴

Pétur Havsteen sýslumaður skrifaði J. Stefánssyni hreppstjóra á Egilsstöðum um málið 1. desember sama ár. Í bréfinu greinir hann frá bólfestu Jóns Guðmundssonar í Skjöldólfsstaðaheiði og spyr hvort nokkur jarðeigandi eða umboðsmaður jarða í þessum hreppi geri tilkall til umrædds landsvæðis og hvort sveitin hljóti nokkurn skaða af byggingu nýbýlis þar. Hreppstjóri svaraði um hæl 10. janúar 1849. Í bréfi sínu segir hann að kunnugir menn sem hann hefði ráðfært sig við teldu að nýbýlið stæði annað hvort öldungis eða því sem næst á takmörkum lands þess sem Jón Sölvason á Háreksstöðum eignaði sér og Steinvarartungu. Hann greinir síðan frá því að Steinvarartunga sé afréttarland frá Hofi og að þangað reki allir bændur í Hofárdal geldfé sitt á sumrum ásamt nokkrum bændum annars staðar frá. Skiljanlega teldu menn hin mestu óþægindi stafa af byggð Jóns Guðmundssonar því að þar væru helstu geldfjárstöðvar og vegna nálægðar byggðarinnar, sem nú væri komin upp um allar heiðar við „afréttina“, væri þess skammt að biða að tekið yrði fyrir að menn fengju að láta fénað sinn ganga þar á sumrum og yrði það mikill skaði fyrir velmegun fólks. J. Stefánsson segir erfitt að greina ráðvendni manna sem heimildarlaust setjast niður í eða upp við „afréttir“ manna. Hann fullyrðir að mörgum sveitarmönnum þyki haustheimtur sínar hafa farið versnandi síðan byggðin óx í heiðinni en hvort sem heiðarbyggðinni væri um að kenna eða ekki væri ljóst að hún væri enginn búbætur. Af þessum orsökum óski Hofsprestur, sem ráði fyrir afréttarlandi kirkjunnar, og fleiri bændur í Vopnafirði sem reka fé sitt í Steinvarartungu að byggð Jóns Guðmundssonar á Melum verði aflögð og fari fram á aðstoð sýslumanns í því efni.²⁴⁵

Sýslumaður skrifaði einnig Jóni Jónssyni hreppstjóra á Skjöldólfsstöðum 1. desember 1848 og spurði hann um nýlendu Jóns Guðmundssonar á Melum. Jón svaraði 8. janúar 1849 og sagðist ekki hafa orðið þess var að nokkur vildi né gæti gert

²⁴³Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 139

²⁴⁴Skjal nr. 2 (282) a-b.

²⁴⁵Skjal nr. 2 (282) a-b.

tilkall til þess landsvæðis sem Jón á Melum hefði numið. Hann sagði einnig að nokkrir væru þeirrar skoðunar að svæðið væri kirkjuland frá Hofi í Vopnafirði og víst væri að Vopnfirðingar hefðu notað það sem „afrétt“. Því væri þetta býli líkt og önnur heiðarbýli illa þokkað af nærliggjandi sveitum. Hann sagði líka að íbúar heiðarbýlanna yrðu hvort tveggja að vera greiðviknir við afréttarfé og ráðvandir að öllu leyti því að ekki væri ávallt hægt að leiða sannleikann í ljós. En þar vísar hreppstjóri væntanlega til versnandi heimta af afréttarsvæðinu með aukningu heiðarbyggðar líkt og J. Stefánsson hreppstjóri gerir í bréfi sínu.²⁴⁶

Pétur Havsteen sýslumaður skrifaði Grími Jónssyni amtmanni 24. mars 1849. Þar segir hann að við embættistöku sína hafi þegar nokkrir nýbyggjarar verið búnir að setja sig niður í Möðrudalsheiði, þ.e.a.s. í fjalllendi það sem liggur á milli Möðrudals, Vopnafjarðar og Jökuldals. Fjöldi nýbýla hefði aukist þar hratt á undanförunum árum og væru þau nú um átta talsins. Fimm þeirra, þ.e. Sænautasel, Gestreiðarstaðir, Veturhús, Hneflasel og Fagrakinn, væru reist í ómótmælanlegri landareign áður byggðra jarða. Ábúendur þessara jarða greiddu árlegt eftirgjald til eigenda þeirra en því væri ekki að skipta varðandi Háreksstaði, Rangárlón og Mela. Hann segir vafa leika á hvort nýbýlið Háreksstaðir tilheyrði Skjöldólfsstöðum eða væri byggt í almenningi en nýbýlismaðurinn ætlaði að láta reyna á það fyrir dómstólum. Það sama ætti við um hvort Rangárlón tilheyrði Hofskirkju, Hákonarstöðum eða Möðrudal og ekki væri minna deilt um nýbýlið Mela.

Sýslumaður lét fylgja með bréf Jóns Guðmundssonar nýbýlismanns á Melum frá 14. október 1848 og svör hreppstjóra við fyrirspurnum sínum varðandi það. Hann segir ennfremur að jafnvel þótt ekki yrði fallist á að nýbýlið Melar lægi innan Steinvarartungu, landsvæðis Hofskirkju í Vopnafirði, þá mætti ætla, staðsetningarinnar vegna, að eigandi Skjöldólfsstaða gerði ekki síður kröfu til þeirra heldur en Háreksstaða. Því vildi sýslumaður, fordæmisins vegna, að amtið gæfi ekki leyfi fyrir útvísun til nýbyggjarans fyrr en samþykki lægi fyrir. En slíkt samþykki myndi ekki haldast nema nýbyggjarinn viðurkenndi eignarrétt hins og greiddi árlegt eftirgjald sem þó væri ólíklegt að af yrði. Að lokum segist sýslumaður sammála hreppstjórunum um að leggja beri niður byggð á Melum því að Jón Guðmundsson hefði í algeru heimildarleysi sett sig niður í heiðina og að sama skapi væri vera hans þar til óþæginda fyrir íbúa Vopnafjarðar. Sýslumaður óskar þó álits amtmanns á málinu.²⁴⁷

Grímur amtmaður skrifaði Pétri sýslumanni 23. apríl 1849 þar sem hann segist hafa fengið í síðasta mánuði bréf frá átta mönnum sem kölluðu sig nýbyggjara í Skjöldólfsstaðaheiði. Amtmaður nafngreindi menninna og voru þeir ábúendur þeirra

²⁴⁶Skjal nr. 2 (282) a-b.

²⁴⁷Skjal nr. 2 (281) a-b. Pétur Havsteen var sýslumaður í Norður-Múlasýslu frá 25. apríl 1845 en hann varð amtmaður í Norður- og Austuramti 16. maí 1850, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár frá landnáms tímum og til ársloka 1940* IV, bls. 158. Grímur Jónsson var amtmaður að norðan og austan í seinna skiptið frá 27. maí 1842 og til dauðadags 7. júní 1849, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár frá landnáms tímum og til ársloka 1940* II, bls. 102.

jarða sem sýslumaður nefndi í bréfi sínu 24. mars 1849 en þar á meðal var Jón Guðmundsson á Melum. Áttmenningarnir fóru fram á að amtmaður hlutaðist til um að þeim yrði útmælt land til þeirra nýbýla sem þeir sögðust hafa upptekið. Eftir að hafa kynnt sér bréf sýslumanns bað Grímur amtmaður hann að tilkynna áttmenningunum svohljóðandi svar sitt við bón þeirra:

Ad öll þessi svokölluðu nýbýli séu uppbygd annadhvurt í efalausri landareign annara jardeigenda ellegar í þrætuplátsum, sem fleyri vilja eigna sér,

Ad amtid þessvegna ekki gæti álitid tilskipun 15da April 1776. ad eiga vid þetta málefni,

Ad einginn þessara manna hafi þræsterad þá skilmála sem nefnd tilskipun í §§ 1 til 10 hefir fyrirlagt,

Ad amtid ekki gæti sannfært sig um ad slíkir heidarbúar, sem ekki einasta vilja vera fríir vid allar borgaralegar skyldur, heldur ödlast öll borgaraleg réttindi, gæti verid landinu til sannrar uppbyggingar og nota, og

Ad amtid þessvegna ekki áliti sig competent til ad gjöra radstöfun um útmælingu og útskiptingu lands til þessara heidarbýla, hvarum vidkomendur verda ad koma sér saman vid hlutadeigandi eignarmenn, edur þá sem gjöra tilkall til eignanna.²⁴⁸

Ágreiningur varð um hluta af því landi, sem Melar (Melur) voru byggðir í, milli Hofsprests og Möðrudalsbónda. Hefur það mál verið rakið hér á undan í kaflanum um Steinvarartungu.

Jafnframt hófust deilur milli Hofsprests og Jóns Guðmundssonar á Melum, sem voru á þessa leið:

Í sóknarskjali Hofsprests, sem dagsett er 24. ágúst 1858, er rakinn aðdragandi málshöfðunar gegn Jóni Guðmundssyni, þ.e. stofnun nýbýlisins í banni Hofsprests og ágreiningur við Möðrudal.²⁴⁹ Strax í kjölfar áreiðar árið 1853 vegna ágreinings Hofsprests og Möðrudalsbónda um landið fór Jón Guðmundsson að fala landið af Hofspresti til byggingar gegn framboðinni landskuld og gerðu þeir með sér samning þar að lútandi. Eftir honum galt Jón landskuld í tvö ár eins og bréf hans frá 14. desember 1855 beri með sér en rauf svo gerða samninga. Haldinn var sáttafundur vegna samningsrofsins 20. október 1856²⁵⁰ og gerði Hofsprestur Jóni sáttatilboð sem hann vildi ekki þekkjast. Jón fékk því frest til 17. nóvember og sendi þá Sigurð vinnumann sinn með umboð sitt sem sáttanefndin mat ógilt og var málinu vísað til aðgerða réttarins. Setudómari var skipaður í málinu 15. apríl 1857 en 20. júní það ár²⁵¹

²⁴⁸Skjal nr. 2 (282) a-b.

²⁴⁹Skjal nr. 2 (65).

²⁵⁰Skjal nr. 2 (228) a-b.

²⁵¹Skjal nr. 2 (229) a-b.

náðust samningar á milli málsparta sem skyldu álítast jafngildir og gerðir hefðu verið fyrir sáttanefnd. Fyrir rétti að Melum 22. ágúst 1857, eftir að Jón hafði sjálfur kosið tvo menn til þess að meta landskuld Mela samkvæmt fyrrnefndum samningi, neitaði hann að viðurkenna að landið væri eign Hofskirkju.²⁵²

Samkvæmt sáttagerð á Hofi 20. júní 1857 bauð Hofsprestur Jóni Guðmundssyni að kjósa tvo menn til þess að meta landskuld Mela, fimm hundruð að dýrleika, og var ákveðið við útvísunina að hún skyldi vera tvær veturgamlar kindur, einn fjórðungur ullar og tveir fjórðungar tólgar.²⁵³

Þorsteinn Jónsson, sýslumaður í Norður-Múlasýslu, var mættur 22. ágúst 1857 til þess að útvísa nýbýlinu Melum, að skipun Norður- og Austuramtsins, hæfilegt land að lokinni löglegri áreiðar- og skoðunargerð. Halldór Jónsson prófastur á Hofi taldi nýbýlið Mela vera eign Hofskirkju en nýbýlismaðurinn Jón Guðmundsson hélt að það kynni að vera í almenningi og ekki eign neins einstaks manns. Það var sameiginlegt álít allra skoðunarmanna að nýbýlið skyldi hafa:

... land úr ármótum Háreksstaða- og Gestreiðarstaða-kvísar austur beint í Sauðafell, þaðan sömu stefnu á Skálafell beint austur að Sauðá; þá ræður Sauðá að austan þangað til Höltná eða Hólkná fellur í Hofsá að norðan, úr því ræður Hofsá allt að fyrrnefndum ármótum Háreksstaða- og Gestreiðarstaða kvísla.²⁵⁴

Mela með ofangreindum takmörkum mátu skoðunarmennirnir til fimm hundraða. Þeir Halldór prófastur og séra Einar Hjörleifsson í Vallanesi viðurkenndu að þar af væru fjögur hundruð úr landi Hofskirkju en séra Einar áleit að fimmta hundraðið væri úr eignarjörð sinni Skjöldólfsstöðum komið. Um nokkur ár hafði Hofsprestur galdið ábúanda Skjöldólfsstaða leigu fyrir þetta eina hundrað sem eignað var Skjöldólfsstöðum og takmarkaðist með eftirfarandi hætti:

... úr fyrrgreindum ármótum í Skálafell að framan, eins og áður er sagt, og úr sömu ármótum í svo nefnt fremra Brunahorn að utan, og beina stefnu austur í Sauðá.²⁵⁵

Melum var því úthlutað land innan ofangreindra takmarka þó að geymdum óskertum rétti allra þeirra er hlut áttu að máli. Undir þessa útvísun Mela skrifa eftirfarandi menn nöfn sín: Þorsteinn Jónsson sýslumaður, Halldór Jónsson prófastur á Hofi, séra Einar Hjörleifsson í Vallanesi, K. Kröyer. Jón Sölvason, S. Jónsson, F. Ólafsson og Björn Hannesson. Jón Guðmundsson neitaði að skrifa undir vegna þess að hann viðurkenndi ekki að Melaland tilheyrði Hofskirkju og beitti í því sambandi fyrir sig máldögum Vilkins og Gísla Jónssonar biskupa sem hann vildi þó hvorki að

²⁵²Skjal nr. 2 (64).

²⁵³Skjal nr. 2 (229) a-b.

²⁵⁴Skjal nr. 2 (64) a-b. Sjá einnig skjal nr. 2 (211) a-b.

²⁵⁵Skjal nr. 2 (64) a-b. Sjá einnig skjal nr. 2 (211) a-b.

væru framlagðir né innfærðir í útskrift af þingbókinni. J. Thorstensen vottar að skjalið hafi verið lagt fyrir aukarétt Norður-Múlasýslu 25. ágúst 1858.

Hinn 29. apríl 1858 komu saman átta nefndarmenn sem Jón Guðmundsson á Melum hafði kallað saman til þess að yfirvega og segja álit sitt á landamerkjum. Nefndarmennirnir átta voru: Grímur Magnússon, Þórður Guðmundsson, Sigurður Jóakimsson, Jón Þorleifsson, Jón Guðlaugsson, Jón Sölvason, Andrés Andrésson og Páll Pétursson. Þeir byrjuðu á því að segja álit sitt á því hver takmörk Hofskirkjulands væru að framan fram til heiðarinnar eftir örnefnum sem talin hefðu verið merki þeirra landsparta sem máldagarnir eignuðu Hofskirkju:

... Hellisöksl og Gjeldíngalæk, úr hvörjum örnefnum að stefnan á að takast ifir Brunann í framanverdann Brunahvam og fellur hún so sunnantil við Súlendur ...²⁵⁶

Nefndarmenn greindu einnig frá áliti sínu á takmörkum Hofskirkjulands:

Hellisöksl og Gjeldíngalækur, sem við allir þekkjum grant, eru rjett sett á uppdrættinum, og gjetum við ej haft neytt verulegt ámóti honum, að hann ej rjettur sje; við vitum, að kirkjan á Hofi á ekkjert land eður hefur nokkurntíma átt firir austan Túngá, en Stejnvarartúnga endar við Gjeldíngalæk og þá álitum við, að kirkjan ejgi ej lejngra land fram, en að honum; hvað Prófastur ej heldur ejgnar henni eptir máldögunum. Þá tekur Sauðárdalur (Suðurdalur) við að vestan; og gjetum við ej álitíð, að hann eður það, sem dalur gjetur nefnst eður sem vanalega kallast dalur, nái lejngra fram, en að línunni eður stefnunni úr Hellisöksl í Gjeldíngalækinn, jafnvel þó lítilfjörleg drög hans kunni að sjást eður gjeta hejtið framar með Sauðá; enda ejgna ej máldagarnir kirkjunni útprikkilega allann dalinn, heldur nefna ejnúngis Sauðárdal (Suðurdal) sem ejgn kirkjunnar, hvað við skiljum so: að kirkjan ejgi mejgindalinn að stefnunni fram við hin örnefnin og móts við Gjeldíngalækinn og þar, er Stejnvarartúnga endar og móts við Brunahvam; við álitum því, að kirkjan ejgi ej land lejngra fram, en í stefnuna, er fellur úr Hellisökslinni í upptök Gjeldíngalæksins, þar er hann fellur úr Gjeldíngavatni, sem við allir þekkjum, það sem fremst má verda. So tekur sonefndur Bruni við þar vesturundan, vestan við Sauðárdalinn og Sauðá, fellur stefnan ifir hann í framanverdann Brunahvam eður í takmörk hans að sunnan og lítið ejtt firir sunnan Súlendur.²⁵⁷

Einnig greindu þeir frá áliti sínu á takmörkum Brunahvamms:

Við álitum, að Brunahvammur nái ej lejngra fram, en þar sem stefnan fellur, nl. gagnvardt því, er Hölkná fellur í Hofsa; biggjum við álit okkar það bæði á því, sem landslagið sjálft vottar, því þar er auðsjáanlegur hvammur útmeð

²⁵⁶Skjal nr. 2 (68) a-b.

²⁵⁷Skjal nr. 2 (68) a-b. Prófasturinn sem umgetur í klausunni er séra Halldór Jónsson sem hélt Hof 1849-1881 og var prófastur í nyrðri hluta Múlaprófastsdæmis frá 1854-1879, sbr. Sveinn Níelsson, *Prestatal og prófata*, bls. 5 og 34.

Hofsá, en ej heldur lejngra fram, því þar kjemur hæð eður lejtí, sem liggur fast að ánni fram, sem við álitum að takmarka hvamminn og þar er og lind, sem við allir þekkjum, sem við álitum að sje sonefnd Kolfinnúlind, því hún ber það með sjer, að hún hefur öll ejnkjenni lindar og fellur niðurundan Brunanum, að kalla má, en landið þar firir framan bæði vestan og austan við Brunann og kringum hann, er ímist mívarflóar, melhólar, hollt, melhriggir með tjörnum í hjer og hvar innanum o.s.fr.; gjetum við ómögulega álitíð það hvam og þá undirejns ej Brunahvam og líka á því, er við höfum hejrt og vitum, að Brunahvammur hefur alment verið nefndur og álitinn þángað, sem áður er sagt, og ej lejngra fram og að þessi lind hefur og verið alment álitin eður af mörgum að minsta kosti Kolfinnúlind og nefnd so; eptir áðursögðu álitum við því Brunahvam að takmarkast og ná ej lejngra, en að nefndri lind, sem við álitum Kolfinnúlind og þá undir ejns, að kirkjan ejgi ej land lejngra á þann bóginn eður framar eptir máldögum. Varda sú, sem er á Brunanum, er auðsjáanlega gömul, þar hún er vaksin gejtaskóf frá neðsta uppúr, sem ej kjemur á grjót eður stejna af loptsverkaninni firren um lángann tíma, hana álitum við landamerkjavördu; biggjum við það álit okkar á því, að hún er að kalla má í rjettri áðurgrejndri stefnu, þá miðað er úr Gjeldíngalæk og hinum örnefnunum, þó er hún ej í öldungis rjettri stefnu, þá miðað er úr Gjeldíngalæk, þar er hann fellur úr vatninu, heldur verður hún í rjettri stefnu, þá miðað er þaðan, er hann fellur í Túngá, sem og á því, að hún stendur þar ejn, hvar ejnginn vegur er, sem allir vita, ifir Brunann, hún gjetur því ej vegavarda verið, ej heldur grasafólks þar grös eru ej tekin á Brunanum; við álitum hana því landamerkjavördu.²⁵⁸

Eftir að hafa sagt álit sitt á takmörkum Hofskirkju lands og takmörkum Brunahvamms sögðust nefndarmennirnir aldrei hafa heyrt að land það sem nú væri nýlendan Melar hafi nokkurn tíma, fyrr eða síðar, verið notað af Hofi. Það sama ætti við um önnur lönd á heiðinni sem að Melum lægju og hvorki væru Hofskirkjulönd né eign.²⁵⁹

Í réttarstefnu frá 23. júlí 1858 kemur fram að séra Halldór Jónsson á Hofi sjái sér ekki annað fært en að höfða mál gegn Jóni Guðmundssyni vegna ábúðar hans á Melum en Hofsprestur vildi að hann viki þaðan. Á stefnuna hefur Jón skrifað klausu þar sem hann ónýtir hana því að hvorki séra Halldór á Hofi né séra Einar í Vallanesi hefðu framvísað skilríkjum fyrir Melalandi er útvísunin fór fram. Einnig benti hann á að samkvæmt lögum ætti málið að takast fyrir á þrætulandinu og því ætti að kalla hann fyrir þar en ekki til þinghússins á Hofi eins og gert væri í stefnunni.²⁶⁰

Hér að framan var nefnt sóknarskjal Hofsprests frá 24. ágúst 1858, þar sem aðdragandi deilunnar var rakinn.²⁶¹ Í því skjali sagðist Hofsprestur hafa sent mótmæli

²⁵⁸Skjal nr. 2 (68) a-b.

²⁵⁹Skjal nr. 2 (68) a-b.

²⁶⁰Skjal nr. 2 (62).

²⁶¹Skjal nr. 2 (65).

sín gegn útmælingunni 22. ágúst 1857 rakleiðis til amtsins og sagðist sem umráðandi landsins ekki kæra sig um að Jón öðlaðist nýbyggjarabréf og varð það úr enda hefði hann enn ekki fengið slíkt bréf. Næst hefði Jóni verið birt útbyggingarskjal dagsett 10. desember 1857 en þegar hann sat sem fastast fram yfir fardaga og í ofanálág skrifaði Hofspresti bréf, dagsett 24. apríl 1858, sem prestur taldi uppfyllt af ósannindum og meiðandi ummælum, kærði prestur hann fyrir sáttanefnd. Enn á ný hefði verið reynd tilraun²⁶² til sátta en Jón hafnað sáttaboði Hofsprests og málinu því vísað til réttarins aðgerða samkvæmt bréfi stiftsyfirvalda frá 28. október 1857.

Í sóknarskjali Hofsprests kemur ennfremur fram að hann hafi eftir fremsta megni reynt að forðast málssókn. Einnig segir að Jón hafi ítrekað viðurkennt landið sem eign Hofskirkju og gert samninga um eftirgjald þess en svo rofið þá hvað ofan í annað og með því fyrirgjört ábúðarrétti sínum samkvæmt lögum um jarðabyggingu og samninga. Jón segi sjálfur í bréfi sínu að hann hafi reist býli sitt í banni Hofsprests og fullyrðingar hans um að landið hafi almennt verið álitid almenningur séu beinlínis rangar. Það sýni lögfestur Hofspresta frá 18. og 19. öld, vitnisburðir núlifandi manna og aðgerðir Jóns sjálfs sem tók landið fyrst til byggingar af eigendum Möðrudals og svo Hofspresti. Umrætt mál snerist því að mati Hofsprests um samningsrof en ekki heimild Hofskirkju fyrir Melalandi en sú heimild teldist fullsönnuð með áreiðargerðinni á milli Hofs- og Möðrudalskirkna frá árinu 1853. En þar voru lögð fram heimildaskjöl eins og máldagar biskupanna Vilkins, Gísla og Brynjólfs, auk lögfesta og vitnisburða.

Hofsprestur taldi augljóst að Jón Guðmundsson væri rækur af Melum fyrir rof á skilmálum, skyldur að skila húsum á jörðinni sem væru metin á 50 ríkisdali, skyldur til greiðslu fjársekta til fátækra fyrir meiðandi ummæli og skyldi gert að greiða allan málskostnað. Að endingu vildi presturinn að rétturinn tæki kröfu sína um vangreidda landskuld frá fardögum 1857 til greina.²⁶³

H. Kröyer var talsmaður Jóns Guðmundssonar á Melum í máli Hofsprests gegn honum sem tekið var fyrir í aukarétti á Hofi 26. ágúst 1858. Í varnarskjali Jóns sagði Kröyer að rétt væri að Jón hefði goldið landskuld af Melum í tvö ár en það þýddi hvorki að hann viðurkenndi að landið væri eign Hofskirkju né að hann væri skyldugur til þess eins og Hofsprestur vildi meina. Þegar Jón reisti nýbýli sitt vissi hann ekki betur en að það væri í almenningi. Það var jafnframt álit annarra kunnugra manna eins og átta manna nefndarálit frá 29. apríl 1858 sannaði en þar voru tilgreind takmörk þeirra Hofskirkjulanda sem lögju fram að heiðinni og að nýlendunni Melum. Einnig sýndu máldagar Vilkins og Gísla biskupa, sem Jón hafði fengið staðfest afrit af frá biskupi, að þeir eignu Hofskirkju einungis alla Steinvarartungu, Sauðárdal og Brunahvamm og ekkert meira. Hins vegar kalli Jón og kunnugir menn það land, sem Melar standi á, Illaflóa og allt út að Brunahvammi en þar sem máldagarnir minnst

²⁶²Skjal nr. 2 (230) a-b.

ekki á Illaflóa þá bendi það til þess að hann tilheyrði ekki Hofskirkju. Eftirfarandi upplýsingar um staðsetningu umrædds landsvæðis komu fram í máli Kröyers er hann minnst á:

... Illaflóa eður það land framanvið Brunahvam vestan og sunnan við Brunann, er Melaland að mestu liggur í ...²⁶⁴

Kröyer taldi að ofangreindar upplýsingar hefðu valdið því að Jón hefði skipt um skoðun og að hann hefði ekki talið sig þurfa að greiða Hofspresti landskuld eða hefði ranglega skuldbundið sig til þess. Að því búnu lagði Kröyer nefndarálit áttmenninganna og máldagana fyrir réttinn. En hann sagði þau skjöl sýna að nýlendulandið væri utan þeirra takmarka Hofskirkjulands sem máldagarnir eignuðu kirkjunni. Til þess að hægt væri að dæma um það hvort Hofskirkja ætti nýlendulandið, þ.e.a.s. Illaflóa og hvort Hofsprestur hefði haft heimild til þess að gera samninga um það þá krafðist Kröyer þess að hann legði fram öll þau skjöl sem kirkjan ætti fyrir landinu. Því ef svo reyndist að kirkjan ætti ekki landið þá taldi hann Jón lausan undan öllum loforðum og samningum um eftirgjald af Melum því samningur sem gerður væri í villu ætti ekki að standa. Það ætti ennfreður við ef báðir aðilar hefðu verið í villu því e.t.v. hefði Hofsprestur ekki vitað hvort kirkjan ætti landið samkvæmt máldögum eða ekki.

Kröyer taldi það fráleitt að Jón hefði brotið af sér ábúðarrétt sinn á landinu þótt hann hefði tregðast við að gjalda landskuld eftir gerðum samningi enda hefði hann efast um heimild hans. Enda hefði hann enn ekkert byggingarbréf fengið sem virtist benda til þess að Hofsprestur væri ekki fullviss um rétt kirkjunnar til landsins. Jón neitaði því að þáverandi Hofsprestur hefði bannað sér að byggja en sagðist þó hafa fengið ávæning af því. Kröyer sagði að hér skipti höfuðmáli hvort Jóni hefði verið birt þetta bann því það gæti ekki komið til réttarhnekkis nema það hefði verið auglýst honum. En hefði Hofsprestur ekki auglýst Jóni það benti það enn og aftur til þess að hann hefði ekki treyst sér til þess eða ekki þótt hafa ástæðu til að banna bygginguna. Kröyer benti þó á að engu máli skipti hvort honum hefði verið bannað að byggja og vísaði til nýbýlatilskipunarinnar frá 15. apríl 1776 því til stuðnings.²⁶⁵

Í varnarskjali Kröyers koma að mestu fram sömu upplýsingar og í tveimur réttarsvörum Jóns Guðmundssonar á Melum sem lögð voru fyrir réttinn á Hofi 26. og 27. ágúst.²⁶⁶ Í réttarsvörunum er þó greint nánar frá ýmsum málsatvikum t.d. ásökunum Jóns í garð Hofsprests um samningsrof. Hann hefur þar uppi eftirfarandi orð um staðsetningu Illaflóa:

²⁶³Skjal nr. 2 (65).

²⁶⁴Skjal nr. 2 (67) a-b.

²⁶⁵Skjal nr. 2 (67) a-b.

²⁶⁶Skjal nr. 2 (70) a-b og skjal nr. 2 (71) a-b.

Landið vestan og suðvestan við Brunann sje nefndur Illiflóí, að norðan lítið ejtt firir framan Brunahvamm.²⁶⁷

Einnig viðurkennir Jón að hann hafi ekki fullkomið leyfi til að njóta nýbyggjaréttarins fyrr en hann hafi fengið leyfi en um það sækti hann nú til amtsins og hann ætlaði að skrifa út í haust þegar útvísunargerðin hefur borist honum í hendur.

Dæmt var í Melamáli í aukarétti á Eskifirði 5. október 1858. Hofsprestur krafðist þess að Jón yrði dæmdur til þess að víkja af ábýlisjörð sinni, skila bæjarhúsunum og borga landskuld til þess tíma samkvæmt samingi. Áðurnefnd málsatvik voru stuttlega rakin. Með innleggi dagsettu 26. ágúst 1858 vildi Jón rifta sátt frá 20. júní 1857 því að séra Halldór væri ekki réttur umráðamaður Melalands. Sú fullyrðing var hins vegar ósönnuð að mati dómsins en sannað þótti að séra Halldór hefði full umráð yfir því landi sem tilheyrði Skjöldólfsstöðum. Einnig hefði enginn nema Möðrudalskirkja við áreiðina 1853 gert tilkall til þessa lands en sú þræta hefði eftir bréfi stiftsfyrirvaldanna frá 18. júní 1855 þegar verið útkljáð. Þar sem Jón, í fyrsta lagi, hefði ekki tekið út gagnstefnu til þess að leiða þrætuna um eignarhald landsins inn í þetta mál sem séra Halldór hefði höfðað einungis vegna sammingsrofs, og þar sem Jón hefði, í öðru lagi, engan rétt til landsins annan en þann sem hann hefði samið um við Hofsprest og hefði ekki einu sinni nýbyggjarabréf uppá vasann, þá taldi rétturinn óþarfa að taka eignarétt Hofskirkju á Melalandi til umfjöllunar. Hann myndi því aðeins taka afstöðu til réttar séra Halldórs gagnvart Jóni, þar sem sannað væri af hálfu séra Halldórs að hann hefði haldið þá sætt sem gerð var 20. júní 1857. Þar var einungis krafist þeirrar landskuldar sem metin var af gerðarmönnum tilnefndum af Jóni og áleit rétturinn þá að honum hefði einnig borið að halda þessa sætt. Með því að brjóta hana hefði hann eftir 6. grein tilskipunar frá 15. maí 1705 fyrirgert ábúðarrétti sínum og því hlyti hann að víkja þaðan á fardögum 1859 eftir kröfu séra Halldórs, skila húsum jarðarinnar, borga umsamda landskuld til þess tíma frá fardögum 1857 og greiða málskostnað.²⁶⁸

Jón Guðmundsson, nýbýlingur á Melum, sótti um nýbýlisrétt á býlinu 6. janúar 1860 til konungs. Allir, sem komu að málinu, prestur á Hofi og hreppstjóri í Vopnafirði, sem voru umsagnaraðilar, sýslumaður í Norður-Múlasýslu og amtmaður í Norður- og Austuramti, lögðust gegn því, að nýbýlisleyfi yrði veitt. Leyfissynjun dómsmálaráðuneytisins danska er skráð á síðasta málsskjal.²⁶⁹

Jón Guðmundsson var ekki af baki dottinn og í byrjun sjöunda áratugarins (1861 og 1862) ítrekaði hann kröfur sínar til Mela:

Á manntalsþingi að Hofi 10. júní 1861 var þinglýst skjali Jóns Guðmundssonar í Hvammsgerði, frá 12. maí sama ár m.a. viðvíkjandi brúkun og afnot af nýbýlinu Melum. Halldór Jónsson prófastur á Hofi mótmæti

²⁶⁷Skjal nr. 2 (71) a-b.

²⁶⁸Skjal nr. 2 (72) a-b.

²⁶⁹Skjal nr. 2 (222) a-b.

innihalds skjalsins sem er látið ógetið og geymdi sér og kirkju sinni óskertan rétt.²⁷⁰

Hinn 27. júní 1862 á manntalsþingi að Hofi var auglýst skjal Jóns Guðmundssonar á Melum dagsett 24. júní 1862 viðvíkjandi meintum eignarrétti hans til Melalands og afnotum þess. Halldór Jónsson prófastur og prestur á Hofi mótmælti skjalinu sem tilefnis- og ástæðulausu og bar fyrir sig óraskanlegan dóm gengnum á móti Jóni Guðmundssyni út af Melalandi. Einnig bætti hann við að Jón sé aftur fluttur með búslóð sína að Melum í fullkomnu heimildarleysi.²⁷¹

Búið var á Mel með hléum til vorsins 1904.²⁷²

5.15. Þorbrandsstaðir og Þorbrandsstaðatungur

Þorbrandsstaða er getið í Vopnfirðinga sögu, sem talin hefur verið rituð einhvern tíma á öðrum fjórðungi 13. aldar.²⁷³

Þorbrandsstaða er einnig getið í máldaga Refsstaðarkirkju frá því um 1367.²⁷⁴

Á Þorbrandsstöðum stóð bænhús samkvæmt óársettum máldaga sem talinn er frá árunum 1491-1518.²⁷⁵

Minnst er á Þorbrandsstaði í makaskiptabréfi frá 25. febrúar 1640 þegar Brynjólfur Sveinsson biskup eignast hálfa jörðina.²⁷⁶

Hús á Þorbrandsstöðum voru skoðuð og uppskrifuð 17. ágúst 1657. Þar er jafnframt getið svohljóðandi takmarka:

Landamerke Jardarennar ad framan hafa hallden wered i Mörk, er það gil eitt framm og yfer undan Bustarfelle, sem nær ofan wr fialle og nidur á Sliettlende, Enn ad utan i gard og ofan j Hofsa, er það sa ytre gardurenn sem gyrder af Refstadar kyrkiu Skógar Itak er mællt ad Þorbrandstader eige afftur Mánadar beit á wetur fyrer tvo hesta I Refstadar nese, gardur sa rædur landamerkiumm á hálsenn upp, og so framm effter háhálsenum ofan ad fyrrskrifudu Marka gile ...²⁷⁷

²⁷⁰Skjal nr. 2 (212) a-b. Á sáttafundi að Teigi 5. júlí 1858 hafði Hofsprestur boðið Jóni Guðmundssyni ævilanga ábúð á Hvammsgerði fyrir sex veturgamla sauði í árlegt eftirgjald ef hann viki af Melum í næstu fardögum. Jón var ófús að gangast að sáttaboðum Hofsprests og krafðist því að málinu yrði vísað til landslaga, sbr. Skjal nr. 2 (230) a-b. Jóni var gert að víkja af Melum með dómi 5. október 1858, sbr. skjal nr. 2 (72) a-b. Hann hefur því vísað flutt sig að Hvammsgerði og þar er hann 1861.

²⁷¹Skjal nr. 2 (213) a-b.

²⁷²Halldór Stefánsson 1947, bls. 191-192, 204-205, 221.

²⁷³Íslenzk fornrit XI. bindi, bls. 51 og XXVII.

²⁷⁴Skjal nr. 4 (72).

²⁷⁵Skjal nr. 4 (87).

²⁷⁶Skjal nr. 2 (189).

²⁷⁷Skjal nr. 2 (270). Undir bréfið skrifa Hjalti Jónsson, Árni Halldórsson, Þorleifur Árnason, Högni Pétursson, Björn Stefánsson og Sigurður Guðnason nöfn sín. Fram kemur einnig í bréfinu að nafn ábúandans er Oddur Jónsson.

Minnst er á Þorbrandsstaðatungur í eftirfarandi landamerkjavitnisburði Jóhanns Villemssonar, Þorláks Þorljóttssonar og Jóns Þórðarsonar sem þeir báru á Egilsstöðum 30. maí 1669:

Wmm landamerke Haga, Hrafnstada og Eigilstada og Sunnudals, sem þeir segiast Wita átölulaust hallded Wered hafa, ad fráteknum þeim Holma, sem felle er eignadur. I fyrstu landeign Sunnudal, framm I Wpptök Sunnudalsár, fyrer utann Þorbrandstada Tungur og allt landed fyrer austann Sunnudalsá og uti merkegil og I Wppi (sic) Brunnárgil og so Wpp i Suarttfall. ... og þetta agreiningslaust, Wmm allann Worn alldur, sem Wier til munum.²⁷⁸

Á manntalsþingi að Vopnafjarðarkaupstað 28. maí 1842 var birt lögfesta Thorstensens prófasts, líklega séra Guttorms Þorsteinssonar er þá hafði nýlega látið af embætti prófasts, fyrir eignarjörð sinni Þorbrandsstöðum. Innihalds lögfestunnar er ekki getið.²⁷⁹

Hinn 14. júlí 1885 voru ódagsett landamerki Þorbrandsstaða þinglesin. Landamerkjálýsingin er svohljóðandi:

Að utan úr Hofsa eftir gömlu garðlagi þvert upp á há hálsendan, þaðan sjónhending eftir há hálsinum í svo kallað Skjónugil, þaðan þvert ofan í Merkgil, sem fellur í Hofsa.²⁸⁰

Undir þetta skrifa Einar Helgason eigandi Þorbrandsstaða Jón Jónsson prestur að Hofi (væntanlega sem umráðamaður Hraunfells) og Sveinn Jónsson eigandi Einarstaða.

Í landamerkjálýsingunni stendur einnig:

Þess utan eiga Þorbrandsstaðir heiðarland undir Sandfelli, og ræður Þórðará að innan og neðan þar til hún fellur í Sunnudalsá; svo ræður Sunnudalsá upp í Sandfell, þaðan beina sjónhending í áðurnefnda Þórðará.²⁸¹

Einar Helgason eigandi Þorbrandsstaða og Jón Jónsson umráðamaður Hraunfells skrifuðu undir þennan texta.

Landamerkjabréf fyrir Þorbrandsstaði var útbúið 14. júlí 1922. Það var þinglesið 15. júní 1923:

Að utan: Eftir gömlu merkisgarðs garðlagi, (sem nú er vírgirt) yfir Miðdegisgil og upp á hálsenda, svo inn eftir hálsi eins og hæst liggur fram sanda, alt inn á móti Skjónugili. Þaðan þvert í Skjónugil, og úr Skjónugili í Merkgil og með Merkgili í Hofsa. Þaðan Hofsa að fyrgreindum merkigardi.²⁸²

²⁷⁸Skjal nr. 2 (191). Bréfið er fært inn í bréfabók biskups 9. júlí 1669.

²⁷⁹Skjal nr. 2 (206) a-b. Um prófaststíð séra Guttorms, sjá Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*, bls. 34.

²⁸⁰Skjal nr. 2 (56) a-b.

²⁸¹Skjal nr. 2 (56) a-b.

²⁸²Skjal nr. 2 (57) a-b.

Einar Helgason, eigandi Þorbrandsstaða, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Jóni Sigfússyni, eiganda Einarssstaða, Jóni Kristjánssyni, eiganda Hraunfells, Jósep Hjalmarssyni, eiganda Síreksstaða og eigendum Bustarfells, þeim Methúsalein Einarssyni og Methúsalein Methúsaleinssyni. Einnig skrifuðu undir Einar Jónsson, Hofi og Halldór Stefánsson oddviti, fyrir hönd Vopnafjarðarhrepps, eiganda Teigs.

Sjálfseignarjörðin Þorbrandsstaðir er metin til 12 hundraða samkvæmt jarðamatinu 1804. Þar er að finna silung og hún gefur 4 tunnur af fjallagrösum.²⁸³ Samkvæmt fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 eiga Þorbrandsstaðir upprekstur undir Sandfelli fyrir 200 fjár. Sumarhagar eru lélegir en engjar eru dreifðar um landið.²⁸⁴

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Þorbrandsstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmalabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1885 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.16. Gnýsstaðir

Þessar upplýsingar um Gnýsstaði eru í bókinni Sveitir og jarðir í Múlaþingi:

G eru fyrst taldir sem eyðihjáleiga frá Sunnudal (J '47) 1804, en voru byggðir upp á 18. öld. ... Er G féllu úr ábúð 1945, keypti Björgvin Stefánsson ... jörðina ..., en upprekstrarrétt í Gnýstaðaheiði keyptu bæirnir Sunnudalur, Guðmundarstaðir og Hrappsstaðir. ...

G eru innsti bær í Sunnudal forna, nú Hraunfellsdal, austan Sunnudalsár. Landamörk við Borgir fylgja Fossá upp í Smjörvötn, þaðan um Hofteigsöldu í Tröllkarl við syðra Sandfellshorn, þaðan um Sandfell í upptök Sunnudalsár, sem síðan ræður vesturmörkum á móti Hraunfelli. Frá Fossá og inn í Tröllkarl eru um 15 km (kort).

... Smjörvatnshæðir eru suður af Svartfelli og Gnýstaðaurðir inn að Sandfelli mjög gróðurlítið land.²⁸⁵

Að sögn Landnámu bjó Þormóður stikublígur, sonur Steinbjarnar kartar, í Sunnudal. Steinbjörn körtur var bróðursonur Eyvindar vopna landnámsmanns. Þeir synir Steinbjarnar, Þormóður, Egill og Refur, eru allir sagðir hafa búið í því landi, sem Eyvindur nam, en utan þess, sem Steinbjörn fékk að gjöf.²⁸⁶

²⁸³ Skjal nr. 2 (221) a-b.

²⁸⁴ Skjal nr. 2 (58) a-b.

²⁸⁵ Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 147 og 148.

²⁸⁶ Skjal nr. 4 (106), bls. 289-290.

Sunnudals er getið í umfjöllun um stríðshjálparskattinn 1681. Nefnt er að hann sé kirkjujörð.²⁸⁷

Minnst er á Sunnudal í eftirfarandi landamerkjavitnisburði Jóhanns Villemssonar, Þorláks Þorlótssonar og Jóns Þórðarsonar sem þeir báru á Egilsstöðum 30. maí 1669:

Wmm landamerke Haga, Hraffnstada og Eigilstada og Sunnudals, sem þeir segiast Wita átölulaust hallded Wered hafa, að fráteknun þeim Holma, sem felle er eignadur. I fyrstu landeign Sunnudal, framm I Wpptök Sunnudalsár, fyrer utann Þorbrandstada Tungur og allt landed fyrer austann Sunnudalsá og uti merkegil og I Wppi (sic) Brunnárgil og so Wpp i Suarttfall. ... og þetta agreiningslaust, Wmm allann Worn alldur, sem Wier til munum.²⁸⁸

Einar Stefánsson prestur á Hofi samdi skýrslu, að bón Sveins Pálssonar, um jarðir í Vopnafirði, byggðar og í eyði árið 1794, og er hún dagsett 8. apríl 1795. Þar kemur fram að Gnýsstaðir hafi farið í eyði 1784.²⁸⁹

Á manntalsþingi sem haldið var 14. júlí 1885 voru ódagsett landamerki Gnýsstaða þinglesin. Þau voru svohljóðandi:

Að utanverðu úr Sunnudalsá upp með Fossá að Svartfelli allt þar til Smjörvatnsheiðarvegur liggur yfir hana, ræður svo áður nefndur vegur að Beinavörðu, þaðan bein sjónhending í Tröllkarl undir Sandfelli, og þaðan þvert ofan í áður nefnda Sunnudalsá.²⁹⁰

Þrír aðilar rituðu nöfn sín undir þessa lýsingu, þeir Einar Helgason eigandi Gnýsstaða, Jóhannes Einarsson eigandi Hrappsstaða og V. Sigfússon varaoddviti (væntanlega vegna Borga).

Hinn 14. júlí 1922 var útbúið landamerkjabréf fyrir Gnýsstaði. Því var þinglýst 15. júní 1923:

Að utan milli jarðanna Gnýsstaða og Borga sem nú er hreppseign.

Úr Sunnudalsá upp með Fossá alt upp í Smjörvatnalæk og með honum í Smjörvatn og úr Smjörvatni í Beinavörðu. Frá Beinavörðu inn miðja heiði og í Tröllkarl. Frá Tröllkarli niður með Sunnudalsá, eins og hún rennur.

Þess skal getið, að Sunnudalsá rennur eftir dalnum fyrir neðan Gnýsstaðaland, eftir gljúfragili, og breytist því farvegur hennar ekkert.²⁹¹

²⁸⁷Skjal nr. 2 (260) a-b.

²⁸⁸Skjal nr. 2 (191). Bréfið er fært inn í bréfabók biskups 9. júlí 1669.

²⁸⁹Skjal nr. 2 (257). Sveinn Pálsson tók próf í náttúruvísindum við Kaupmannahafnarháskóla 1. júní 1791. Hann ferðaðist um Ísland á árunum 1791-1795 fyrir náttúrufræðifélag Dana og sendi því skýrslur, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár frá landnáms tímum til ársloka 1940* IV, bls. 372.

²⁹⁰Skjal nr. 2 (28).

²⁹¹Skjal nr. 2 (29) a-b.

Einar Helgason, eigandi Gnýsstaða, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Birni Sigurðssyni, eiganda Hrappsstaða og Halldóri Stefánssyni oddvita, f.h. Vopnafjarðarhrepps, eiganda Borga.

Jarðamat 1804 segir Sunnudal með eyðihjáleigunni Gnýsstöðum 16 hundruð. Þar fást 6 tunnur af fjallagrösum. Þá tilheyrir jörðinni „afréttur“ sem metinn er á 44 álnir.²⁹² Jarðatal Johnsens segir Gnýsstaði hjáleigu frá Sunnudal, fyrst talda 1804, þá sem eyðihjáleigu. Þá eru Gnýsstaðir taldir 4 hundruð að mati, önnur hjáleiga frá Sunnudal, Borgir, 4 hundruð, en Sunnudalur 8 hundruð.²⁹³ Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 eru Gnýsstaðir hjáleiga frá Sunnudal með afskiptu landi. Þar kemur einnig fram að jörðin eigi „afrétt“ fyrir sig. Útheyskapur er sæmilegur og dálitla grasatekju má telja.²⁹⁴ Ný jarðabók 1861 segir Gnýsstaði enn hjáleigu frá Sunnudal, en sérstakt mat er þá á jörðinni, 6,59 hundruð, en Sunnudalur og Borgir saman 24,71 hundruð.²⁹⁵ Samkvæmt fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 eiga Gnýsstaðir nægilegt upprekstrarland fyrir afréttarfé ábúanda. Engjar eru nokkuð langsóttar.²⁹⁶

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Gnýsstöðum frá því að byggð tókst þar aftur og þar til hún fór í eyði árið 1945. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1885 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.17. Hrappsstaðir og Háteigur

Eftirfarandi er úr bókinni Sveitir og jarðir í Múlaþingi:

H hafa jafnan verið bændaeign og löngum í sjálfsábúð á síðari tímum. Jarðarinnar er getið í jarðeignaskrá Björns Péturssonar sýslum. á Bustarfelli við dauða hans 1744. ... Munnmæli herma, að Hrappur sá, er jörðina byggði í öndverðu hafi deilt og barist við Egil bónda á Egilstöðum um afréttarsvæðið Þrætutungur undan Smjörfjöllum. Hrappur féll, Egilsstaðir hafa tungurnar. ...

... Selrústir eru á Þverárdal.

Jörðin liggur allt norðan frá Hofsa og sv. að Beinavörðu á Smjörvatnsheiði, rúmlega 20 km vegalengd samkv. korti. Landamörk við Egilsstaði fylgja Þverá að baki hálsins frá ósi (í Hofsa) til upptaka og þaðan þvert austur og upp á Smjörfjöll milli Þrætutungna og Lambatungna. Að nv. er mörk við Brunná og sunnar Fossá, í Smjörvötn og Beinavörðu. ...

²⁹²Skjal nr. 2 (221) a-b.

²⁹³Skjal nr. 4 (1).

²⁹⁴Skjal nr. 2 (164) a-b.

²⁹⁵Skjal nr. 4 (2).

²⁹⁶Skjal nr. 2 (58) a-b.

Hrappsstaðir II eru nýbýli í landi Hrappsstaða stofnað 1956. Ræktunarland er 30 ha., en beitoland óskipt og aðrar nýttar að $\frac{1}{3}$ á móti Hrappsstöðum og Háteigi.²⁹⁷

Sveitir og jarðir í Múlaþingi segja um tilurð Háteigs:

Háteigur er annað nýbýli í Hrappsstaðalandi stofnað 1957. Ræktunarlandið er 30 ha. og aðrar landsnýttar að þriðjungi (sjá Hrappsstaði II).²⁹⁸

Hrafnstaða/Hrappstaða (Hrafstaða) er getið í dómi sex manna útnefndum af Oddi lögmanni Ásmundssyni 3. október 1465 um ólöglega sölu á 20 hundruðum úr Bustarfelli.²⁹⁹

Brynjólfur Sveinsson biskup keypti Hrappsstaði 29. janúar 1659.³⁰⁰

Mörkum Hrappsstaða og Egilsstaða er lýst við húsaskoðun á Egilsstöðum 13. ágúst 1657:

Landamerke Jardarennar ..., enn ad framman mille Rafnstada og Eigilstada rædur Þverárgil wr fialle so lángt ofan effter rettsynis sem witnisburder og Skiöl umm fullnast, hvar effter er ad Spyria hiá Biarna Oddssyne, hvar Þverár farwegurenn riettastur sie, og hvorsu Lángt ráda skule ad Hofsá.³⁰¹

Brynjólfur Sveinsson fékk sendan húsareikning Hrappsstaða, dagsettan 30. maí 1659, frá umboðsmaanni sínum í Múlaþingi. Þar koma m.a. fram eftirfarandi takmörk jarðarinnar (áþekk þeim frá 1657):

Landeign Jardarennar effter tilsögn ábuandans Jóns Sigvatssonar, framm i Brunná hid efra, effter þui hann seiger sera Sigurdur Arnason hafe sier bygt, rædur hun þá i Hofsá, enn hid ytra rædur Þverá wr fialle og ofan i gegn, þo seiger Jón til átölu hid nedra milli áнна, og þikist aflaga borenn af Hagamönnum ...³⁰²

Hinn 30. maí 1669 á Egilsstöðum báru þeir Jóhann Villemsson, Þorlákur Þorlótsson og Jón Þórðarson vitnisburð um landamerki milli nokkurra jarða og þ. á m. Hrappsstaða/Hrafnstaða. Þar kemur m.a. eftirfarandi fram:

Wmm landamerke Haga, Hrafnstada og Eigilstada og Sunnudals, sem þeir segiast Wita átölulaust hallded Wered hafa, ad fráteknum þeim Holma, sem

²⁹⁷Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 155 og 156.

²⁹⁸Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 157.

²⁹⁹Skjal nr. 4 (83).

³⁰⁰Skjal nr. 2 (174).

³⁰¹Skjal nr. 2 (268). Undir bréfið setja eftirfarandi menn nöfn sín: Árni Halldórsson, Jóhann Villemsson, Villum Jóhannsson, Sigurður Guðnason, Björn Stefánsson, Pétur Rafnsson og Þorleifur Arnason. Sá Bjarni Oddsson sem minnst er á að varðveiti skjöl og vitnisburði Egilsstaða var sýslumaður í Múlaþingi 1630-1650 og hafði lengi jarðaumboð fyrir Brynjólf biskup Sveinsson á Austfjörðum, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár* II. Reykjavík, 1948, bls. 183-184.

³⁰²Skjal nr. 2 (225). Tveir menn votta í Skálholti þann 6. júlí 1659 að rétt sé skrifað eftir blaði sem fylgdi bréfi Hjalta Jónssonar. Sigurður Arnason, sem byggði Jóni Sighvatssyni jörðina, var prestur á Skorrastað í Norðfirði um 1638 til 1668, sbr. Sveinn Nielsson, *Prestatal og prófasta*. Reykjavík, 1950,

felle er eignadur. ... Landeign Hraffnsstaða, allt fyrir austann Brunná ofann j fornu kujsl og so uti Þverá, og so framm með Þverá í fiallgarda. ... og þetta agreiningslaust, Wmm allann Worn alldur, sem Wier til munum.³⁰³

Í júlí árið 1885 var útbúið landamerkjabréf fyrir jörðina Hrappsstaði. Það var þinglesið 14. þess mánaðar. Samkvæmt því eru landamerki Hrappsstaða eftirfarandi:

Landamerki jarðarinnar Hrappsstaða í Vopnafirði eru þessi: Að utan ræður „Þverá“ frá upptökum þar til hún kvíslast á láglendinu og ræður þá Miðkvíslin landamerkjum milli Egilsstaða og Hrapstaða og eru settar vörður utan megin árinna; þá ræður Hofsa í Brunná, og ræður hún þar til Þverlækur fellur í hana suðvestur af Tungufelli, síðan Þverlækur inn með Langahrygg í Steinku, þaðan í Beinavörðu og þaðan í Smjörfjöll.³⁰⁴

Jóhannes Einarsson eigandi Hrappsstaða skrifaði undir lýsinguna auk P. Guðjohnsens eiganda Egilsstaða, Sigvalda Jónssyni umboðsmanni Sunnudals og Einars Helgasonar eiganda Gnýsstaða.

Landamerkjabréf fyrir Hrappsstaði var útbúið 1. ágúst 1922 og þinglesið 15. júní 1923:

Að utan ræður Þverá ofan úr háfjöllum og niður í Hofsa. Þaðan ræður Hofsa í gamlan farveg Brunnár. Þá ræður þessi gamli farvegur Brunnár upp í Brunná, þar sem hún hefur yfirgefið hinn gamla farveg. Úr því ræður Brunná þangað til Þverlækur fellur í hana suðvestanvert við Tungufell, þá ræður Þverlækur inn með Langahrygg í Steinku, þaðan í Beinavörðu og þaðan í Smjörfjöll.³⁰⁵

Undir landamerkjabréfið skrifaði Björn Sigurðsson eigandi Hrappsstaða. Það var samþykkt af Ásbirni Stefánssyni, eiganda Guðmundarstaða, Helga Fr. Magnússyni, eiganda Fells, Einari Helgasyni, eiganda Gnýsstaða, Jóni Vilhjálmssyni, ábúanda Sunnudals og Gísla S. Helgasyni sem skrifaði undir bæði sem eigandi Egilsstaða og sem umboðsmaður Hallgríms Gíslasonar, eiganda Haga. Landamerkjabréfið var einnig samþykkt af Jakobi Einarssyni vegna Borga fyrir hönd Vopnafjarðarhrepps.

Árið 1957 var 30 ha lands úr Hrappsstöðum ásamt beitarrétti í landi jarðarinnar að ¼ hluta afsalað vegna stofnunar nýbýlisins Háteigs.³⁰⁶

Jarðamat 1804 segir sjálfseignarjörðina Hrappsstaði 12 hundruð og þar fáið 3 tunnur af fjallagrösum.³⁰⁷ Hrappsstaðir eiga samkvæmt jarðamati 1849 „afrétt“ fyrir sig. Útheyskapur er langsóttur.³⁰⁸ Samkvæmt fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918

bls. 23. Hann hefur e.t.v. verið umboðsmaður Brynjólfs biskups um hrið eða þá átt Hrappsstaði á undan biskupi og selt honum þá.

³⁰³Skjal nr. 2 (191). Bréfið er fært inn í bréfabók biskups 9. júlí 1669.

³⁰⁴Skjal nr. 2 (31).

³⁰⁵Skjal nr. 2 (32) a-b.

³⁰⁶Skjal nr. 2 (33) a-c.

³⁰⁷Skjal nr. 2 (221) a-b.

³⁰⁸Skjal nr. 2 (164) a-b.

fylgir Hrappsstöðum nægilegt upprekstrarland fyrir afréttarfé. Sumarhagar eru góðir.³⁰⁹

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Hrappsstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1885 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

Hinn 4. nóvember 1957 afsalaði Helgi Gíslason 30 ha. af óræktuðu landi úr eignarjörð sinni Hrappsstöðum til Sigurðar Björnssonar, Hrappsstöðum, vegna nýbýlisins Háteigs, er hann ætlaði að byggja á téðu landi. Í afsalsbréfinu stendur eftirfarandi:

Landinu fylgja beitarréttindi í landi jarðarinnar að ¼ hluta, óskipt, svo og önnur réttindi í sama hlutfalli. Landið liggur norðaustan túns á Hrappsstöðum og takmarkast af landi nýbýlis Hallgríms Helgasonar að suðvestan, úr langamelsenda undir Hrappsstaðahálsi í Stóramóslág, um Stóramó í Stekkjarhvammi við Brunná.³¹⁰

Eftirfarandi stendur í afsalsbréfi frá 28. nóvember 1957:

Hér með gef ég afsal fyrir 30 ha. af óræktuðu landi úr eignarjörð minni Hrappsstöðum ...

# # #

Landið liggur norðaustan túns á Hrappsstöðum úr Réttarmel í Langamelsenda um þúfu í Svarðalækjarós við Brunná. Landinu fylgja beitarréttindi í landi jarðarinnar að ¼ hluta, svo og önnur réttindi í sama hlutfalli.³¹¹

5.18. Egilsstaðir

Eftirfarandi er í Sveitum og jörðum í Múlapingi:

E er innsta jörð í sveitarhlutanum Fjallasíðu, sem nær út að Gljúfursárdal. Mörk við Hrappsstaði eru við Þverá (sjá Hrappsst.), en við Refsstað við Kvíslá ofan úr Kvíslárskarði og niður í Kvíslárbug fram og niður af Refsstað, ...

... Egilsstaðaafrétt liggur suður Þverárdal og þar suður af Þrætutunga að upptökum Þverár. Á Egilsstaðaafrétt er undirlendi mjótt meðfram Þverá, en fjallið mikið um sig og bratt með hjöllum og botnum upp á brúnir.

³⁰⁹Skjal nr. 2 (58) a-b.

³¹⁰Skjal nr. 2 (33) a-c.

³¹¹Skjal nr. 2 (33) a-c.

Hestárdalur liggur austur í fjöllin. Þrætutunga er bungumyndað urðarsvæði undir Smjörfjöllum með undirlendisræmu meðfram Þverá.³¹²

Egilsstaða er getið í Landnámu. Þar bjó Egill, sonur Steinbjarnar kartar á Hofi, bróðursonar Eyvindar vápna landnámsmanns. Þrír synir Steinbjarnar, Þormóður, Egill og Refur, eru allir sagðir hafa búið í því landi, sem Eyvindur nam, en utan þess, sem Steinbjörn fékk að gjöf.³¹³

Hús á Egilsstöðum voru skoðuð og uppskrifuð 13. ágúst 1657. Þar kemur fram að jörðin sé 16 hundruð að dýrleika og að takmörk hennar séu svohljóðandi:

Landamerke Jardarennar að utan mille refstada og Eigilstada rædur gardur nedan wr Hofsfár böckumm og rietta síondeilíng I Hofsfá, og so upp effter so Lángt sem hann náer, og effter þui sem hann wísar síondeilíng i qvísar giled, Sidan rædur gilid I fiall upp, enn að framman mille Rafnstada og Eigilstada rædur Þverárgil wr fialle so langt ofan effter rettsynis sem witnisburder og Skiöl umm fullnast, hvar effter er að Spyria hiá Biarna Oddssyne, hvar Þverár farwegurenn riettastur sie, og hvorsu Lángt ráða skule að Hofsfá.³¹⁴

Varðveittur er vitnisburður þeirra Jóhanns Villemssonar, Þorláks Þorlótssonar og Jóns Þórðarsonar sem þeir báru á Egilsstöðum 30. maí 1669 um landamerki nokkurra jarða og þ.á m. eru Egilsstaðir. Í vitnisburði þessum segir:

Wmm landamerke Haga, Hraffnstada og Eigilstada og Sunnudals, sem þeir segiast Wita átölulaust hallded Wered hafa, að fráteknum þeim Holma, sem felle er eignadur. ... Landeign Eigilstada, framm j Þuera ofarlega og ofann að Hoffsfá, effter þuj sem Þuera hefur að fornu Runned, og so uti gard þann, sem nefnist merkegardur, og Wpp frá gardenum i Ytrekuísl, sem liggur milli Eigilstada og Refstada, og so efst j giled og þetta agreiningslaust, Wmm allann Worn alldur, sem Wier til munum.³¹⁵

Landamerki jarðarinnar Egilsstaða voru færð til bókar í júlí 1885. Þau voru þinglesin 14. þess mánaðar:

Að framan ræður „Þverá“ frá upptökum þar til er hún kvíslast á láglendinu og ræður þá miðkvíslin landamerkjum milli Hrappstaða og Egilsstaða. Að utan ræður „Kvíslin“ ofan úr fjalli ofan í „Bug“ eða svo kallaðan Kvíslarkrök fram og niður af Refstað og þaðan sjónhending í Merkigarðsleifar, sem liggja neðan við svo kallaða „Kílsbreidd“, rétt framan við Hofshlöðuna og eftir sömu stefnu í Hofsfá.³¹⁶

³¹²Sveitir og jarðir í Múlapingi I. bindi, bls. 159.

³¹³Skjal nr. 4 (106), bls. 289-290.

³¹⁴Skjal nr. 2 (268). Undir bréfið setja eftirfarandi menn nöfn sín: Árni Halldórsson, Jóhann Villemsson, Villum Jóhannsson, Sigurður Guðnason, Björn Stefánsson, Pétur Rafnsson og Þorleifur Árnason. Sá Bjarni Oddsson sem minnst er á að varðveiti skjöl og vitnisburði Egilsstaða var sýslumaður í Múlapingi 1630-1650 og hafði lengi jarðaumboð fyrir Brynjólf biskup Sveinsson á Austfjörðum, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár* II. Reykjavík, 1948, bls. 183-184.

³¹⁵Skjal nr. 2 (191). Bréfið er fært inn í bréfabók biskups 9. júlí 1669.

³¹⁶Skjal nr. 2 (34) a-b.

Undir landamerkjabréfið skrifuðu P. Guðjohnsen eigandi Egilsstaða, Jóhannes Einarsson eigandi Hrappsstaða og Jón Jónsson prestur á Hofi (væntanlega vegna Refsstaðar).

Hinn 28. júlí 1922 var útbúið annað landamerkjabréf fyrir jörðina Egilsstaði. Það var þinglesið 15. júlí 1923:

Að framan ræður Þverá ofan úr háfjöllum og niður í Hofsá.

Að utan ræður Refsstaðakvísl ofan úr háfjöllum niður í Kvíslarkrók, þaðan beina línu í gamlan merkigarð niður undir Hofsárbökkum og þaðan beint í Hofsá.

Að neðan Hofsá.³¹⁷

Ábúandi Egilsstaða, Benedikt Gíslason, skrifaði undir landamerkjabréfið í umboði eiganda jarðarinnar. Það var samþykkt af Birni Pálssyni, eiganda Refsstaðar, Helga Fr. Magnússyni, eiganda Fells, Birni Sigurðssyni, eiganda Hrappsstaða og Guðmundi Kristjánssyni, eiganda Ásbrandsstaða.

Landskiptagerðir fyrir Egilsstaði I og II voru útbúnaðar 21. mars 1963:

Egilsstöðum I, eigandi Björn Sæmundsson, Egilsstöðum Vopnafjarðarhreppi, skal fylgja, af gamla túninu, allt framtúnið frá brekku um skurð og ræður sá skurður í svokallaðan Miðlæk. Að norvestan ræður vegur fram á fremra náttthagahorn og þaðan upp í Náttthagamel um Klaufarlæk beina línu í Lækjarhús og þaðan í áður nefndan skurð. Auk þess spilda 30 mtr. norðvestur frá íbúðarhúsi og 35 mtr. suðaustur frá íbúðarhúsi. Spilda þessi nær frá skurði að suðvestan, að túngirðinu að norðvestan austan

Einnig fylgir ræktanlegt land frá Lækjarhúsum, suðaustur Klauf að „Myrarbletti“ og þaðan suður neðri brún á Húsgrundarmó á móts við heystæði á Húsgrund og þaðan norðaustur í Húsgrundarlæk og ræður hann út að áðurnefndum Mýrarbletti. Einnfremur ræktunarland neðan vegar með affallsskurði og þaðan með þverskurði út að Fornukvísl og með henni 300 mtr. niður á nesið og suðvestur jafnbreiða spildu að Þveráreyrum og með þeim upp að vegi, og með honum út að áðurnefndum affallsskurði.

Að öðru leiti fylgir þessum hluta jarðarinnar beitaland og hlunnindi að hálfu. Einnig hálft afréttarland í Egilsstaðaafrétt.

Vopnafirði 21. marz 1963

Egilsstöðum II, eigandi Baldur Sæmundsson, Egilsstöðum Vopnafjarðarhreppi, skal fylgja af gamla túninu, úttúnið neðan túnspildu Björns, sem nær 30 mtr. norður fyrir íbúðarhús og suðvestur með henni að

³¹⁷Skjal nr. 2 (35) a-b.

skurði og með honum niður í gegn um veg og niður að þverskurði og með honum út áð Fornuhvísl og með henni og túngirðingu að norðaustan upp að áðurnefndri spildu Björns. Auk þess spilda frá túngirðingu að norðaustan, sjónhendingu 15 mtr. austan við fjóshlöðu og 15 mtr. vestan Brekkufjárhúsa í Brekkuhorn og upp það í túngirðingu að suðaustan og með henni í túngirðingu að norðaustan.

Einnig fylgir ræktanlegt land úr túngirðingu við Brekkuhorn upp með melnum í Fagurhól. Úr honum í Kvísl með henni að vegi og ræður hann að túngirðingu í Brekkuhorn. Ennfremur ræktunarland neðan vegar við Kvísl og með henni 400 mtr. og þaðan suðvestur jafnbreiða spildu að Fornukvísl og með henni upp að vegi og með honum að Kvísl.

Að öðru leiti fylgir þessum hluta jarðarinnar beutiland og hlunnindi að hálfu.

Einnig hálft afréttarland í Egilsstaðaafrétt.

Vopnafirði 21. marz 1963³¹⁸

Undir skrifa Baldur og Björn Sæmundssynir.

Jarðamat 1804 segir sjálfseignarjörðina Egilsstaði með eyðihjáleigunni Gerði 16 hundruð að dýrleika. Jörðinni tilheyrir „afréttur“, metinn á 22 álnir.³¹⁹ Samkvæmt jarðamati 1849 eiga Egilsstaðir „afrétt“ fyrir sig. Útheyskapur er reitingssamur.³²⁰ Samkvæmt fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 fylgir Egilsstöðum upprekstrarland. Sumarhagar eru góðir en smalamennska er erfið því landið liggur að „afrétti“.³²¹

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Egilsstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálalabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1885 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.19. Refsstaður

Um Refsstað segja Sveitir og jarðir í Múlaþingi:

R er landnámsjörð og getið í Landnámu og Vopnfirðingasögu. ... R var kirkjustaður frá um miðja 14. öld til 1812, en þá var sóknin lögð til Hofsa. ...

Jörðin er milli Kvíslár og Selár, og nær land af Smjörfjöllum norðan til og niður í Hofsa. ... Landið er um 2 km á breidd, en 12-13 km á lengd sa. af Smjörfjöllum nv. í Hofsa (kort). ...

Refsstaður III. Nýbýli stofnað 1957 í landi Refsstaðar. Útmælt ræktunarland var 30 ha. í miðju landi neðan vega og ¼ af óskiptu landi. ...

³¹⁸Skjal nr. 2 (36).

³¹⁹Skjal nr. 2 (221) a-b.

³²⁰Skjal nr. 2 (164) a-b.

³²¹Skjal nr. 2 (58) a-b.

Refsstaður II: Nýbýli var stofnað 1951 í landi Refsstaðar, sem þá varð R I. Býlið fékk í sinn hlut 30 ha. ræktunarland og ¼ af óskiptu landi og hlunnindum.³²²

Refsstaðar er getið í Landnámu. Þar bjó Refur, sonur Steinbjarnar kartar á Hofi, bróðursonar Eyvindar vápna landnámsmanns. Þrír synir Steinbjarnar, Þormóður, Egill og Refur, eru allir sagðir hafa búið í því landi, sem Eyvindur nam, en utan þess, sem Steinbjörn fékk að gjöf.³²³

Á Refsstað var kirkja þegar um 1200 er Páll biskup Jónsson setti saman kirknaskrá sína.³²⁴

Í Hítardalsbók sem er máldagasafn úr biskupstíð Oddgeirs biskups Þorsteinssonar og talið frá því um 1367 kemur eftirfarandi fram:

Kirkia hins heilaga Laurentij á Refstodum á heimaland allt. Raudzhola land.³²⁵

Hér er aðeins tæpt á innihaldi máldagans en ítarlegri afskrift hefur varðveist af honum þar sem talin eru ítök kirkjunnar.³²⁶

Sömu upplýsingar koma fram í máldaga Refsstaðarkirkju í máldagasafni Vilkins biskups frá 1397 og komu fram í Hítardalsbók frá því um 1367 að því undanskildu að árið 1397 á kirkjan aðeins hálf heimaland.³²⁷

Í öðrum af tveimur óársettum máldögum Refsstaðarkirkju sem taldir eru frá árunum 1491-1518 segir:

Kirkian ad Refstodvm a heimaland alltt oc xj hndr. kot ad auk.³²⁸

Samkvæmt máldaga Gísla Jónssonar biskups frá um 1570 (1570-1576), sem byggður er á eldri máldögum, átti kirkjan á Refsstað allt heimaland og Rauðhólaland (Rauðshólaland/Rauðahólaland). Þá eru talin sömu ítök og í ítarlegri gerðinni frá árinu 1367.³²⁹

Árið 1641, í tíð Brynjólfs Sveinssonar biskups í Skálholti, var Refsstaður vísiteraður. Í vísitásiunni er vitnað í, og tekið upp úr, máldögum Vilkins og Gísla en einnig er í henni minnst á ýmis önnur atriði:

Visiteruð Laurentii Kyrkia ad Refstad. Hun á efter Wilchins Maldaga heimaland halft. Allt efter Visitatiu bok H. Gysla Jonssonar, og leikur eigi á

³²²Sveitir og jarðir í Múlapingi I. bindi, bls. 161 - 162.

³²³Skjal nr. 4 (106), bls. 289-290.

³²⁴Skjal nr. 4 (94).

³²⁵Skjal nr. 4 (71).

³²⁶Skjal nr. 4 (72).

³²⁷Skjal nr. 4 (78).

³²⁸Skjal nr. 4 (85). Oddur biskup Einarsson fann gamlan máldaga Refsstaðarkirkju frá 1566 inni í prentaðri kirkjubók þegar hann reið þar um 29. júlí 1601. Þar kemur hins vegar ekkert meira fram en í fyrri máldögum, sbr. skjal nr. 4 (98).

³²⁹Skjal nr. 4 (101).

tueim tungum kyrki<a>nn eigi ecki alla Jordina So langt sem menn kunna Minni Reka. Hun á Rauds hola land, [síðan kemur ítakaupptalning] ...

Efter Spurdi Biskupinn prestinn Sera Olaf ad Landamerkium Stadarins. Lofar hann hefðar vitnum jnnan jafnleingdar, Og Jardar og Jtaka til Fjalls Og fiöru, ad Senda j Skalholt, a Stadnum og Stadarins Jtokum, ...³³⁰

Við húsaskoðun á Svínabökkum 8. ágúst 1657 var lýst landamerkjum milli Svínabakka og Refsstaðar:

Landamerke Jardarennar ad framan millum Refstadar og Svínabacka Wr Selá, sem áen rennur ofan i Hofsa og so upp effter henne so sem hun rennur ofan effter Lambadal uppi fiall á mótz wid Bödvarsdal, Ad utan millum Raudhóla og Svínabacka wr Hofsa effter þui sem Gardurenn rædur, þó sigenn sie sem þó siest enn, og wr gardenum og uppi Einbuaklett, og síðan siónhendijng I fiall upp.³³¹

Hús á Egilsstöðum voru skoðuð og uppskrifuð 13. ágúst 1657. Þar er lýst mörkum á móti Refsstað:

Landamerke Jardarennar ad utan mille refstada og Eigilstada rædur gardur nedan wr Hofsa böckumm og rietta sióndeiling I Hofsa, og so upp effter so Lángt sem hann náer, og effter þui sem hann wísar sióndeilijng i qvísar giled, Sidan rædur gilid I fiall upp, ...³³²

Varðveittur er vitnisburður þeirra Jóhanns Villemssonar, Þorláks Þorlótssonar og Jóns Þórðarsonar sem þeir báru á Egilsstöðum 30. maí 1669 um landamerki nokkurra jarða, þ. á m. Egilsstaða og Refsstaðar. Þar segir:

Landeign Egilstada, framm j Þuerá ofarlega og ofann ad Hoffsa, effter þui sem Þuera hefur ad fornu Runned, og so uti gard þann, sem nefnist merkegardur, og Wpp frá gardenum i Ytrekuísl, sem liggur milli Egilstada og Refstada, og so efst j giled og þetta agreiningslaust, Wmm allann Worn alldur, sem Wier til munum.³³³

Þórður Þorláksson biskup vísiteraði Refsstað árið 1677:

Þann 20 Augustj. Laurentij Kirkia ad Refstad á heimaland allt, Raudzhoola land a millj hvors og Skialldtjngsstada greinast landamerkj Raudzhool hinn

³³⁰Skjal nr. 2 (78) a-b. Umræddur prestur er séra Ólafur Magnússon sem hélt Refsstað frá 1638 eða 1639 til 1652, sbr. Páll Eggert Ólafsson, *Íslenzkar æviskrár* IV, 66.

³³¹Skjal nr. 2 (262). Undir bréfið skrifa Árni Halldórsson, Villum Jóhannsson, Björn Stefánsson, Þorvaldur Jónsson, Hjalti Jónsson, Magnús Sigfússon líkast til ábúandinn, Ólafur Jónsson, Jóhann Villemsson, Tómas Finnsson og Þorleifur Árnason nöfn sín.

³³²Skjal nr. 2 (268). Undir bréfið setja eftirfarandi menn nöfn sín: Árni Halldórsson, Jóhann Villemsson, Villum Jóhannsson, Sigurður Guðnason, Björn Stefánsson, Pétur Rafnsson og Þorleifur Árnason. Sá Bjarni Oddsson sem minnst er á að varðveiti skjöl og vitnisburði Egilsstaða var sýslumaður í Múlaþingi 1630-1650 og hafði lengi jarðaumboð fyrir Brynjólf biskup Sveinsson á Austfjörðum, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár* II. Reykjavík, 1948, bls. 183-184.

³³³Skjal nr. 2 (191). Bréfið er fært inn í bréfabók biskups 9. júlí 1669.

Jtrj rettsyniz upp j fiallsgnijpu og rettsynis ofann i Hofs Á videatur visitatio Annj 1669.³³⁴

Í visitasíum Refsstaðar frá 1706 og 1727 er ekki að finna neinar upplýsingar um land umfram það sem kemur fram í visitasíu 1677.³³⁵

Ekki er ástæða til að vitna í visitasíur Refsstaðar 1748, 1763 og 1779.³³⁶

Refsstaður var lagður undir Hof með konungsúrskurði 4. september 1812 og kirkjan aftekin.³³⁷

Ódagsettum landamerkjum Refsstaðar var þinglýst 14. júlí 1885 ásamt landamerkjum margra jarða Hofskirkju. Þau voru svohljóðandi.

Að innan ræður Kvíslin ofan úr fjalli og ofan í Bug eða svo kallaðan Kvíslarkrók fram og niður af Refstað og þaðan sjónhending í Merkigarðleifar, sem liggja neðan við svo kallaða Kílsbreidd, rétt framan við Hofshlöðuna og eftir sömu stefnu í Hofsá. Að utan ræður Selá frá fjalli til Hofsár³³⁸

Landamerkjabréfið var samþykkt af Jóni Jónssyni presti að Hofi (þá umráðamanni Refsstaðar) og P. Guðjohnsen eiganda Egilsstaða [en hann var einnig umboðsmaður aðaleiganda Svínabakka. Sjá þar.]

Gerð var úttekt á Refsstað 2. janúar 1911 vegna fyrirhugaðar sölu jarðarinnar. Þar kemur fram að bærinn liggir undir austurfjöllum Vopnafjarðar. Samkvæmt úttektinni liggur hann fast við fjallið og nes frá honum liggur niður að Hofsá. Einnig kemur fram að landamerki jarðarinnar séu glögg og útkljáð samkvæmt landamerkjalogum. Þar kemur líka fram að:

Fremur er jörð þessi landþröng, þar eð landið er mjög stutt meðfram fjallinu, en liggur aðallega í breiddinni frá Hofsá og upp til fjallsins, alt er landið grasi vaxið, (ekki blásið) upp að fjallsbrún, úr því taka við eintómar urðir.³³⁹

Á manntalsþingi á Vopnafirði 3. júní 1912 var þinglesið bann Björns Pálssonar á Refsstað gegn heimildarlausum afnotum jarðarinnar og eggja- og dúntekju í landi hennar.³⁴⁰

Ábúandi Refsstaðar, Björn Pálsson, keypti jörðina af ríkinu 28. júní 1912. Í kaupsamningnum kemur fram að undanskildir sölunni séu námar sem hafi fundist eða kunna að finnast á jörðinni.³⁴¹

Hinn 28. júlí 1922 var útbúið nýtt landamerkjabréf fyrir Refsstaði sem var þinglesið 15. júní 1923:

³³⁴Skjal nr. 2 (81) a-b.

³³⁵Skjöl nr. 2 (83) a-b og nr. 2 (85).

³³⁶Skjöl nr. 2 (86), 2 (89) og 2 (91).

³³⁷Lovsamling for Island VII. bindi, bls 438 - 439.

³³⁸Skjal nr. 2 (37) a-b.

³³⁹Skjal nr. 2 (232).

³⁴⁰Skjal nr. 2 (227).

³⁴¹Skjal nr. 2 (232).

Að framan, milli Egilsstaða og Refsstaðar ræður Refsstaðakvísl ofan úr háfjöllum niður á Kvíslarkrök, þaðan beina línu í gamlan merkigarð niður undir Hofsárbökkum, þaðan beint í Hofsá.

Að neðan Hofsá, sú kvíslin, sem rennur í gamla farveginum: norðan við Hólmann.

Að utan, milli Svínabakka og Refsstaðar, ræður Selá alla leið austan úr háfjöllum, þar til hún fellur í Hofsá.

Að ofan háfjöllin.³⁴²

Björn Pálsson, eigandi og ábúandi Refsstaðar, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Guðmundi Kristjánssyni, eiganda Ásbrandsstaða, Birni V. Methúsalemsyni, eiganda Svínabakka og Benedikt Gíslasyni, umboðsmanni Egilsstaða.

Eftirfarandi útdráttur er úr afsali fyrir Refsstað II sem gefið var út 29. nóvember 1951:

Landshluti þessi takmarkast þannig:

Allt land milli Selár og línu, sem hugsast dregin sjónhending úr Tungugili á milli Selár og Haugsár í Byttugil norðan Hofsár ofanað svonefndu Miðnesi, og norður nesið síðan, þar til það fellur í Selá.

Innan þessara landamerkja er þó um tveggja hektara tún, sem tilheyrir heimajörðinni, og skal nýbýlið skila jafn stóru ræktuðu landi.

Sömuleiðis er innan þessara merkja svarðarland ca. 1 hektari í svokölluðum Svarðartöngum, skal það tilheyra heimajörðinni að hálfu.

Land nýbýlisins er 32 hektarar, sem er allt gott land til ræktunar, og er í þessu stykki 50-70 hesta engi árlega.

Beitiland er að öðru leyti óskipt, en nýbýlið skal hafa aðgang að 40 hesta engi árlega úr heimajörðinni, ef ábúandi þess hefur sjálfur þörf fyrir það.³⁴³

Undir skrifar Páll Methúsalemsson.

Eftirfarandi útdráttur er úr afsali fyrir Refsstað III sem gefið var út 26. júlí 1957:

Býlið fékk eftirtalinn hluta úr jörðinni Refsstað I:

Landspildu, er takmarkast að utan af affallsskurði, að ofan af Þjóðveginum, að framan af línu, sem er sjónhending úr Selárgljúfri um íbúðarhúsið Refsstaði I í þann enda íbúðarhússins á Ásbrandsstöðum, að neðan takmarkast spildan af svonefndu Miðnesi. Landspilda þessi er sem næst 30 hektarar og

³⁴²Skjal nr. 2 (38) a-b.

³⁴³Skjal nr. 2 (39) a-c.

fylgja með henni í kaupum þessum $\frac{1}{4}$ – einn fjórði hluti – af óræktuðu og óskiptu landi jarðarinnar Refstaður I. Þá fylgir í kaupum þessum girðingar, sem nú eru um hluta áðurgreindrar landspildu, en að öðru leyti fylgja henni ekki nein mannvirki.³⁴⁴

Undir skrifa Páll Methúsalemsson, seljandi, og Erlingur Pálsson, kaupandi.

Fyrrum kirkjujörðin Refsstaður er metinn 9 hundruð að dýrleika í jarðamati 1804, en landkostir ekki nefndir.³⁴⁵ Ekkert kemur heldur fram um afréttarnot í jarðamati 1849. Þar stendur hins vegar að útheyskapur sé góður.³⁴⁶ Samkvæmt fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 á Refsstaður ekkert upprekstrarland. Hún hefur góða sumarhaga fyrir nautgripi og hross.³⁴⁷

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Refsstað frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1885 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.20. Svínabakkar og Engihlíð

Þessi lýsing er í Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

Býlið Fáskrúðarbakki, sem getur í Vopnfirðingasögu er talið hafa verið í landi S, en S eru ekki nefndir í sögunni. Árið 1899 var F byggður sem nýbýli í landi S (sjá ábt.) og er sérmetið býli í F '18. ...

Svínabakkaland nær frá Hofsa og upp á fjöll. Mörk við Refsstað eru við Selá sem kemur af Lambadal, en við Rauðhóla um 500 m innan við Rauðhólaá ...

Engihlíð er nýbýli frá S og á helming lands.³⁴⁸

Brynjólfur Sveinsson biskup eignaðist Svínabakka með makaskiptum 5. maí 1656.³⁴⁹

Hús á Svínabökkum voru skoðuð og uppskrifuð 8. ágúst 1657. Þar er getið svohljóðandi merkja:

Landamerke Jardarennar ad framan millum Refstadar og Svínabacka Wr Selá, sem áen rennur ofan i Hofsa og so upp effter henne so sem hun rennur ofan effter Lambadal uppi fiáll á mótz wid Bødvarsdal, Ad utan millum Raudhóla og Svínabacka wr Hofsa effter þui sem Gardurenn rædur, þó sigenn sie sem

³⁴⁴Skjal nr. 2 (39) a-c.

³⁴⁵Skjal nr. 2 (221) a-b.

³⁴⁶Skjal nr. 2 (164) a-b.

³⁴⁷Skjal nr. 2 (58) a-b.

³⁴⁸Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 164.

³⁴⁹Skjal nr. 2 (170).

þó siest enn, og wr gardenum og uppi Einbuaklett, og síðan siónhendingjng I fiall upp.³⁵⁰

Samkvæmt þessu virðast Svínabakkar eiga land móti Böðvarsdal þótt það komi ekki fram í síðari lýsingum.

Landamerki jarðarinnar Svínabakka voru skráð í júlí 1885 og þau voru þinglesin 14. þess mánaðar. Merkin eru þessi:

Að framan ræður Selá frá fjalli til Hofsár. Að utan sjónhending úr efsta Einbúa í Klöpp á Votabergi og þaðan um Melshorn utan við Merkigil í gamlan skurð, er vottar fyrir á Nesinu niður í Illukeldu ós. - Þá ræður Hofsá.³⁵¹

P. Guðjohnsen umboðsmaður eiganda að $\frac{3}{4}$ skrifaði undir. Það gerðu einnig Kristján Eymundsson eigandi að $\frac{1}{4}$ jarðarinnar og Jón Jónsson prestur að Hofi, en Hofskirkja átti þá Refsstað og Rauðhóla.

Hinn 6. september 1915 mæltist hreppstjórinn, Gunnar H. Gunnarsson, til þess við Stjórnarráðið að það fyrirskipaði nýja áreið á landamerki Rauðhóla því þau væru óljós. Eða eins og segir í bréfi hreppstjórans:

Því Illukelduós fellur ekki í Hofsá og þá á jörðin hvergi land í Hofsá en einungis í Hesthólmahyl. Þá er fram tekið að Hofsá ráði en neðanvert við hesthólmahyl er hólmi sem Svínabakkar næsta jörð vilja helga sér.³⁵²

Hinn 28. júlí 1922 var útbúið annað landamerkjabréf fyrir Svínabakka sem var þinglesið 15. júní 1923:

Að framan: Selá ofan úr háfjöllum til ósa. Að ofan: háfjöllin. Að utan: úr röðinni fremst á Strákatindi, utan við Öskjuna og í Selhryggjakverk fremst, þaðan beint í efsta Einbúa, úr honum í merkjavörðu á Votabergi, þaðan í melshorn utan við Merkigil, þaðan í fornan skurð, sem vottar fyrir á nesinu og í Illukelduós ytri, og þaðan beint í Hofsá. Að neðan: Hofsá.³⁵³

Björn V. Methúsalemsson, sem átti hluta Svínabakka, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Stefáni Stefánssyni, eiganda Rauðhóla, Guðmundi Kristjánssyni, eiganda Ásbrandsstaða og Birni Pálssyni, eiganda Refsstaðar.

Árið 1955 var hluta lands Svínabakka afsalað til nýbýlisins Engihlíðar.³⁵⁴

Sjálfs eignarjörðin Svínabakkar er sögð 12 hundruð að dýrleika í jarðamati 1804. Engir kostir til lands eru nefndir nema góður útigangur. Útheyskapur er

³⁵⁰Skjal nr. 2 (262). Undir bréfið skrifa Árne Halldórsson, Villum Jóhannsson, Björn Stefánsson, Þorvaldur Jónsson, Hjalti Jónsson, Magnús Sigfússon líkast til ábúandinn, Ólafur Jónsson, Jóhann Villemsson, Tómas Finnsson og Þorleifur Árnason nöfn sín.

³⁵¹Skjal nr. 2 (40).

³⁵²Skjal nr. 2 (233).

³⁵³Skjal nr. 2 (41) a-b.

³⁵⁴Skjal nr. 2 (42).

mikill.³⁵⁵ Ekkert er minnst á upprekstur eða „afrétt“ á Svínabökkum í jarðamati 1849.³⁵⁶

Samkvæmt fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 vantar Svínabakka upprekstrarland fyrir afréttarfé. Jörðin hefur góða sumarhaga fyrir nautgripi og hross. Í matinu kemur einnig fram að jörðin Fáskrúðsbakkar sé byggð og skipt út úr Svínabakkalandi. Í kaflanum um Fáskrúðsbakka í fasteignamatinu frá 1916-1918 stendur að jörðin eigi ekkert upprekstrarland og að hennar sé ekki getið í jarðamatinu 1861. Í fasteignamatinu kemur einnig fram að landamerki Fáskrúðsbakka hafi ekki verið skráð. Sumarhagar fyrir nautgripi og hross eru góðir en sauðland er lélegt.³⁵⁷

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Svínabökkum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1885 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

Sveitir og jarðir í Múlaþingi segja um Engihlíð:

Nýbýlið E er stofnað 1959 í landi Svínabakka, nánar tiltekið Fáskrúðsbakkalandi.³⁵⁸

Hinn 10. september 1955 afsalaði eigandi Svínabakka, Ólafía Sigríður Einarsdóttir, landi til Halldórs Björnssonar, sonar síns, þannig að hann gæti reist nýbýli. Í afsalinu kemur eftirfarandi fram:

Land þetta takmarkast þannig:

Austan þjóðvegur svonefnd Tunga, þ.e. land allt milli Selár að sunnan og Haugsár að norðan og ráða þinglesin landamerki jarðarinnar að austan takmörkum landsins. Fylgir með í afsali þessu tún það sem í tungunni er og fjárhús fyrir 130 fjár og hlaða yfir 250 hesta. Enn fremur fylgir með í afsali þessu ræktanlegt land ca. 30 hektarar, sem afmarkast þannig:

Suðaustan af skurði og girðingu norðaustan af gamla túninu (gamall skurður og girðing). Suðvestan af Haugsá og Selá og norðvestan frá svokölluðum fremri vörðum sjónhending í þjóðveginn, enn fremur fylgja býlinu 3 hektarar nýrækt, sem liggur utan Haugsár.³⁵⁹

Undir skjalið skrifar Ólafía Sigríður Einarsdóttir.

5.21. Rauðhólar

Eftirfarandi er tekið upp úr Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

³⁵⁵Skjal nr. 2 (221) a-b.

³⁵⁶Skjal nr. 2 (164) a-b.

³⁵⁷Skjal nr. 2 (58) a-b.

³⁵⁸Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 166.

³⁵⁹Skjal nr. 2 (42).

... Fornum sögum fer ekki af býlinu, en lega þess og lögun jarðarinnar bendir til, að því hafi verið holað niður í fullbyggðu landi. Í neðanmál<s>grein í J '47 segir, að það hafi verið kirkjujörð frá Refsstað og „eftir brauðaskýrslu prestsins 1839 verið í eyði um meir en 300 ár, uns hann byggði hana upp.“ Byggð er hún þó 1703 (manntal), svo að eitthvað er hér málum blandað, ...

Land R er „langt og mjótt“... Það nær austan úr innstu Dalsárdrögum (eða jafnvel innar) sa. af Strákatindi (1080 m) framan við Skjaldþingsstaðaskarð og liggur í mjúkum boga niður í Hofsa. Breiddin er aðeins 600-700 m, og fellur Rauðhólaá víðast aðeins utar en um mitt landið, ...

Beitarhús voru uppi við Selhryggi, og selrústir og sæmilegar fjallaslægjur í kring. Slægjublettir eru víðar á reytingi um fjallið.³⁶⁰

Fram kemur í máldaga Refsstaðarkirkju frá því um 1367 að kirkjan eigi Rauðshólaland.³⁶¹ Rauðhólar töldust eign Refsstaðarkirkju meðan þar var kirkja en lögðust síðan til Hofsa.³⁶²

Við húsaskoðun á Svínabökkum 8. ágúst 1657 var getið merkja milli Rauðhóla og Svínabakka:

Landamerke Jardarennar ..., Ad utan millum Raudhóla og Svínabacka wr Hofsa effter þui sem Gardurenn rædur, þó sígenn sie sem þó siest enn, og wr gardenum og uppi Einbuaklett, og sídan siónehndijng I fiall upp.³⁶³

Mörkum Rauðhóla við Skjaldþingsstaði var lýst við húsaskoðun á Skjaldþingsstöðum sama dag 1657:

Landamerke hennar ..., enn ad framan helldur Biskupenn under Raudhól hinn ytra wera eige, þar til önnur skiöl framm koma, og ofan i kyl þann sem þar er fyrer nedan, wr þeim kyl I raudhólenng og retta Siónehndijng i fiall upp, enn wijst hyggur hann, ad Skialldteinstader eige til þessara merkia og wr kylnum eiga þeir ofan i Hofsa ef Landslög ráða skulu.³⁶⁴

Í biskupsvisitasíu á Refsstað árið 1677 segir um landamerki Rauðhóla móti Skjaldþingsstöðum:

Þann 20 Augustj. Laurentij Kirkia ad Refstad á heimaland allt, Raudzhoola land a millj hvors og Skialldtjngsstada greinast landamerkj Raudzhool hinn

³⁶⁰Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 167.

³⁶¹Skjal nr. 4 (72).

³⁶²Lovsamling for Island VII. bindi, bls. 438 - 439.

³⁶³Skjal nr. 2 (262). Undir bréfið skrifa Árni Halldórsson, Villum Jóhannsson, Björn Stefánsson, Þorvaldur Jónsson, Hjalti Jónsson, Magnús Sigfússon líkast til ábúandinn, Ólafur Jónsson, Jóhann Villemsson, Tómas Finnsson og Þorleifur Árnason nöfn sín.

³⁶⁴Skjal nr. 2 (263). Undir bréfið skrifa Árni Halldórsson, Tómas Finnsson, Magnús Sigfússon, Björn Stefánsson og Þorleifur Árnason.

Jtrj rettsyniz upp j fiallsnigju og rettsynis ofann i Hofs Á videatur visitatio Annj 1669.³⁶⁵

Einar Stefánsson prestur á Hofi samdi skýrslu, að bón Sveins Pálssonar, um jarðir í Vopnafirði, byggðar og í eyði árið 1794, og er hún dagsett 8. apríl 1795.

Þar kemur fram að hjáleigan Rauðshólar í Refsstaðarsókn sé í eyði en ekki er getið hvenær það á að hafa gerst.³⁶⁶

Hinn 23. maí 1839 var útbúin lýsing á Hofsprestakalli. Þar segir m.a. um kirkjujarðir:

n, Raudsholar hafa ei byggdir verid meir enn 300 ár, eg byggdi þá upp fyri 30 arum, dýrleika þess Kots hefi eg hvörgi gétad feingid enn - er nu byggt - - 4 hndr. [landsk.] 80 [fiskar] 1 [Kúgildi]³⁶⁷

Landamerkjum Rauðhóla var þinglýst 14. júlí 1885:

Að framan sjónhending úr efsta Einbúa í klöpp á „Votabergi“ og þaðan um melshorn utan við Merkigil í gamlan skurð, er vottar fyrir á nesinu niður í Illukelduós; þá ræður Hofsá. Að utan: Sjónhending úr Strákum á Strákatindi um ytra „heystæði“ niður á nesi í Hofsá.³⁶⁸

Landamerkjabréfið var samþykkt af Jóni Jónssyni, presti á Hofi, umráðamanni Rauðhóla, P. Guðjohnsen, umboðsmanni eiganda $\frac{3}{4}$ hluta Svínabakka og E. Eymundssyni, umboðsmanni Skjaldþingsstaða.

Gerð var úttekt á Rauðhólum 2. júlí 1915 vegna væntanlegrar sölu. Þar kemur fram að jörðin liggi undir austurfjöllum Vopnafjarðarhrepps skammt innan við fjarðarbotninn. Einnig að jörðin nái alveg uppá fjallsbrún. Í úttektinni kemur einnig fram að landamerki jarðarinnar séu útkljáð samkvæmt landamerkjalögum en séu ekki glögg.³⁶⁹

Hinn 6. september 1915 mæltist hreppstjórinn, Gunnar H. Gunnarsson, til þess við Stjórnarráðið að það fyrirskipaði nýja áreið á landamerki Rauðhóla því að þau væru óljós. Eða eins og segir í bréfi hreppstjórans:

Því Illukelduós fellur ekki í Hofsá og þá á jörðin hvergi land í Hofsá en einungis í Hesthólmahyl. Þá er fram tekið að Hofsá ráði en neðanvert við hesthólmahyl er hólmi sem Svínabakkar næsta jörð vilja helga sér.³⁷⁰

Ábúandi Rauðhóla, Stefán Stefánsson, keypti jörðina af ríkinu 31. júlí 1916. Í kaupsamningnum kemur fram að undanskildir sölunni séu námar sem hafi fundist eða kunna að finnast á jörðinni.³⁷¹

³⁶⁵Skjal nr. 2 (80) a-b.

³⁶⁶ Skjal nr. 2 (257). Sveinn Pálsson tók próf í náttúruvísindum við Kaupmannahafnarháskóla 1. júní 1791. Hann ferðaðist um Ísland á árunum 1791-1795 fyrir náttúrufræðifélag Dana og sendi því skýrslur, sbr. Páll Eggert Ólason, *Íslenskar æviskrár frá landnáms tímum til ársloka 1940* IV, bls. 372.

³⁶⁷Skjal nr. 2 (283) a-b.

³⁶⁸Skjal nr. 2 (43).

³⁶⁹Skjal nr. 2 (233).

Hinn 28. júlí 1922 var útbúið landamerkjabréf fyrir jörðina Rauðhóla. Það var þinglesið 15. júní 1923:

Að framan: Úr röðinni fremst á Strákatindi utan við Öskjuna, þaðan í Selhryggjakverk fremst, þaðan beint í efsta Einbúa, úr Efsta Einbúa í merkjavörðu á Votabergi, þaðan í Melshorn utan við Merkigil, þaðan í skurð, er vottar fyrir á nesinu og í Illukelduós og þaðan beint í Hofsa.

Að utan: Sjónhending úr Strákum á Strákatindi um ytra Heystæði niður á nesi, þaðan beint í Hofsa.³⁷²

Stefán Stefánsson, eigandi jarðarinnar Rauðhóla, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Stefáni Valdimarssyni, eiganda Vatnsdalsgerðis, Guðmundi Kristjánssyni, eiganda Ásbrandsstaða, Ingólfi Eyjólfsyni, eiganda Skjaldþingsstaða og Birni V. Methúsalemssyni, eiganda hluta Svínabakka.

Jarðamatið 1804 segir Refsstaðarkirkjujörðina Rauðhóla 4 hundruð að dýrleika. Ekki eru nefndir neinir kostir landsins nema útigangur.³⁷³ Jarðamat 1849 nefnir ekki upprekstrarland eða land fyrir afréttarfé. Útheyskapur er töluverður.³⁷⁴ Samkvæmt fasteignamati 1916-1918 eiga Rauðhólar ekkert upprekstrarland. Sumarhagar eru góðir fyrir nautgripi og hross, en sauðfjárhagar í lakara lagi.³⁷⁵

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið á Rauðhólum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.22. Skjaldþingsstaðir

Um Skjaldþingsstaði segja Sveitir og jarðir í Múlaþingi:

Býlisins er ekki getið í fornum bókum, ... Jörðin er kölluð Skjalþing(s)staðir í eldri heimildum ... og rithættinum Skjal(d)teinsstaðir bregður fyrir. ...

Land S nær frá Hofsa og á fjöll upp austur í Dalsárdrög. Mörk við Rauðhóla (úr Markúsartótt í Hofsbakka í Strákatind á fjalli) eru skv. korti nokkurn veginn mitt á milli Rauðhólaár og Skjalþingsstaðaár ... Syðri-Víkurmörk skammt innan við Litluá ...³⁷⁶

Skjaldþingsstaðir koma við sögu í kaupbréfi frá 20. október 1539 þar sem Kolbeinn Oddason selur Snorra Árnasyni:

³⁷⁰Skjal nr. 2 (233).

³⁷¹Skjal nr. 2 (233).

³⁷²Skjal nr. 2 (44) a-b.

³⁷³Skjal nr. 2 (221) a-b.

³⁷⁴Skjal nr. 2 (164) a-b.

³⁷⁵Skjal nr. 2 (58).

³⁷⁶Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 169.

... alla sydri wík og skiallteinsstadj j vópnafrídi er ligia j Refsstadar
ki(r)k(i)vsokn ...³⁷⁷

Skjaldþingsstaðir voru sex hundruð að dýrleika, eða fjórðungur úr Syðrivík,
samkvæmt kaupbréfi frá 10. maí 1559.³⁷⁸

Hús á Skjaldþingsstöðum voru skoðuð og uppskrifuð 8. ágúst 1657. Þar koma
einnig fram svohljóðandi takmörk jarðarinnar:

Landamerke hennar að utan millum Sidre wíkur og hennar Melalækur edur
Litla á, edur hvað prófast þui það er óskýrt, enn að framan helldur Biskupenn
under Raudhól hinn ytra wera eige, þar til önnur skiöl framm koma, og ofan í
kyl þann sem þar er fyrer nedan, wr þeim kyl í raudhólenn og retta
Siónhendijng í fíall upp, enn wijst hyggur hann, að Skialldteinstader eige til
þessara merkia og wr kylnum eiga þeir ofan í Hofsa ef Landslög ráða
skulu.³⁷⁹

Hús í Syðrivík voru skoðuð og uppskrifuð 9. ágúst 1657. Þar er getið
landamerkja Skjaldþingsstaða og Syðrivíkur:

Jardarennar Landamerke ... enn Inn frá millum Skialldteinstada og Sidre
wíkur rædur Melalækur ofan wr fíalle; og í kylenn, þar ofan undan, þaðan í
Einbuar ofan í Hofsa, rædur hun wt að sande, ...³⁸⁰

Í biskupsvísitasíu á Refsstað árið 1677 segir um landamerki Rauðhóla móti
Skjaldþingsstöðum:

Þann 20 Augustj. Laurentij Kirkia að Refstad á heimaland allt, Raudzhoola
land a millj hvors og Skialldtjngsstada greinast landamerkj Raudzhool hinn
Jtrj rettsyniz upp j fíallsgnijpu og rettsynis ofann í Hofsa Á videatur visitatio
Annj 1669.³⁸¹

Hinn 11. júlí 1890 var útbúið landamerkjabréf fyrir jörðina Skjaldþingsstaði.
Því var þinglýst sama dag.

Að framan milli Skjalþingsstaða og Rauðhóla, ráða Strákar á Strákatindi,
þaðan bein lína í Markúsarheystæði í Lambhaga og þaðan beint í Hofsa. -

Að utan milli Skjalþingsstaða og Syðri-Víkur skal taka beina línu úr Einbúa í
fjallsbrún, þannig að tveir hlutir landsstykkis þess sem eru á milli Litluár og

³⁷⁷Skjal nr. 4 (92). Skjaldþingsstaða er getið í bréfi frá 8. maí 1502 í sambandi við atburði er fram fóru
18. apríl 1495 en Árni Magnússon handritasafnari getur þess að klausan þar sem jarðarinnar er getið sé
með ungri hendi, sbr. skjal nr. 4 (89).

³⁷⁸Skjal nr. 4 (97).

³⁷⁹Skjal nr. 2 (263). Undir bréfið skrifa Árni Halldórsson, Tómas Finnsson, Magnús Sigfússon, Björn
Stefánsson og Þorleifur Árnason.

³⁸⁰Skjal nr. 2 (264). Undir bréfið skrifa Tómas Finnsson, Árni Halldórsson, Þorleifur Árnason, Björn
Stefánsson og Sigurður Guðnason nöfn sín. Jafnframt kemur fram í bréfinu að ábúandinn er Jón
Þórðarson.

³⁸¹Skjal nr. 2 (81) a-b.

Melalækjar tilheyri Skjalþingsstöðum en einn hluti þess Syðri-Vík, og skal varða landamerki á því svæði. Frá Einbúa ræður bein lína í Hofsa.³⁸²

P. V. Davíðsson skrifaði undir eftir fullmakt fyrir eiganda Skjalþingsstaða, Ó.A. Stefánsdóttur. Einnig skrifuðu undir Jóhannes Jóhannesson eigandi að 5/6 úr jörðinni Syðrivík og V. Sigfússon eigandi að 1/6 úr Syðrivík.

Landamerkjabréf fyrir Syðrivík er frá sama degi og ber bréfunum saman um landamerki við Skjalþingsstaði.³⁸³

Nýtt landamerkjabréf fyrir Skjalþingsstaði var útbúið 31. júlí 1922 og þinglesið 15. júní 1923:

Að framan milli Skjalþingsstaða og Rauðhóla ráða Strákar á Strákatindi, þaðan bein lína í Markúsarheystæði í Lambhaga og þaðan beint í Hofsa, eins og hún rennur nú.

Að utan, milli Skjalþingsstaða og Syðri-Víkur skal taka beina línu úr Einbúa á fjallsbrún, þannig að tveir hlutar landsstykkis þess, sem er á milli Litluár og Melalækjar, tilheyri Skjalþingsstöðum, en einn hluti þess Syðri-Vík og skal varða landamerki á því svæði. Frá Einbúa ræður bein lína í Hofsa, eins og hún rennur nú.³⁸⁴

Ingólfur Eyjólfsson, eigandi jarðarinnar Skjalþingsstaða, skrifaði undir landamerkjabréfið. Það var samþykkt af Stefáni Valdimarssyni, eiganda Vatnsdalsgerðis, Steindóri Kristjánssyni, eiganda Syðrivíkur og Stefáni Stefánssyni, eiganda Rauðhóla.

Jarðamatið 1804 getur engra kosta til lands á sjálfseignarjörðinni Skjalþingsstöðum, sem máli skipta hér. Jörðin er sögð 6 hundruð.³⁸⁵ Skjalþingsstaðir hafa allgóðan útheyskap samkvæmt jarðamatinu 1849.³⁸⁶ Samkvæmt fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 eiga Skjalþingsstaðir ekkert upprekstrarland. Sumarhagar eru góðir fyrir nautgripi og hross.³⁸⁷

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Skjalþingsstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálalabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1890 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.23. Krossavík

Sveitir og jarðir í Múlaþingi segja um Krossavík:

³⁸²Skjal nr. 2 (45).

³⁸³Skjal nr. 2 (47) a-b.

³⁸⁴Skjal nr. 2 (46) a-b.

³⁸⁵Skjal nr. 2 (221) a-b.

³⁸⁶Skjal nr. 2 (164) a-b.

³⁸⁷Skjal nr. 2 (58) a-b.

Fyrr á öldum var jörðin í eigu ýmissa höfðingja, svo sem Jóns biskups Arasonar um 1530, að talið er, og um 1777 setur Guðmundur Pétursson sýslumaður bú í K. Hann og afkomendur hans áttu jörðina til 1893, ...

K er á suðausturströnd Vf. gegnt kaupúninu á Kolbeinstanga. Mörk við Syðri-Vík eru við Marklæk ofan af Krossavíkurbungu ... Mörk við Vindfell eru við Gljúfursá frá Árvík við sjó og suður Gljúfursárdal að baki Krossavíkurfjalla. Landið markar þríhyrning á korti og strandlengjan er um 6 km utar víkum og vogum. ...

Í F '18 segir að jörðin eigi ekkert upprekstrarland, og að vísu á hún ekki land að víðáttumiklum heiðum. ... Sumarhagar eru einnig góðir fyrir alla gripi, en munu hafa þótt fullþröngir fyrir margt fê, ...

... Nú er öllu landi skipt milli K I og K II, en milli K I og Hellisfjörubakka er einungis skipt túni og ræktunarlandi..³⁸⁸

Samkvæmt Landnámu nam Lýtingur Vopnafjarðarströnd alla hina eystri, Böðvarsdal og Fagradal og bjó í Krossavík.³⁸⁹

Í máldagasafni Vilkins biskups frá 1397 er að finna máldaga Krossavíkur en þar kemur ekkert fram um land kirkjunnar.³⁹⁰

Afrit var tekið af þremur vitnisburðum um landamerki Syðrivíkur móti Krossavík í Skálholti 1661 og er þá að finna í bréfabók Brynjólfs biskups Sveinssonar. Fyrsti vitnisburðurinn er frá miðvikudegi næstum fyrir Þorláksmessu 1643 en þar segist Eiríkur Kolbeinsson vera 54 ára gamall og dvalið allan sinn aldur í Vopnafirði að tveimur árum undanskildum er hann var á Bakka á Ströndum. Eiríkur segist:

... allrei heyrt annad enn Sydriwik ætti I marklæk hid Efra enn ad Grenjum hid nedra, allt thil þess Salugi Tumi Jonsson kom thil krossauíkur, og allrei umm alla mina daga hefi eg heyrt Greni kollud, milli krossauíjkur og Sydriuíjkur nema fyrer utan Hríthaga, og thad plass sem hvalenn rak næsta fyrer farandi Wetur I Sama mata hafa Sydrevíkur abuendur allann adurnefndann tíma nytkad og brukad land og Reka ad greindum takmörkum, thil fíalls og fíöru effter því Sem eg heyrt hefi ad þeim hafi Wered bygt ...³⁹¹

Næstur er vitnisburður Þorljóts Sturlasonar sem segist 67 ára gamall og hafa dvalið allan þann tíma í Vopnafirði að fráskildum átta árum á Skeggjastað. Í vitnisburðinum, sem er frá árinu 1643, kemur fram að hann hafi:

... aldrei heyrt annad enn Sydreuíj ætte I Marklæk hid efra, enn ad grenjum hid Nedra, allt thar thil Saluge Tumi Jonsson kom thil Krossauíkur, og alldrej

³⁸⁸ Sveitir og jarðir í Múlapingi I. bindi, bls. 173 - 174.

³⁸⁹ Skjal nr. 4 (106), bls. 292.

³⁹⁰ Skjal nr. 4 (76).

³⁹¹ Skjal nr. 2 (177). Vottar að vitnisburði Eiríks voru þeir Ólafur Magnússon og Jón Jónsson.

umm alla Mina æfi hefi eg heyrt Milli Sydriukur og krossauikur greni kollud Nema fyrer utan Hríthaga, Og það plass sem hvalenn rak a næsta fyrerfarandi Wetur Somuleidis hafa Sydriukur abuendur, allann adur nefndann tima nytkad og brukad land og Reka ad adurgreindum takmorkum, til fjalls og fjöru effter þui sem eg heyrt hefi ad þeim hafi bygt wered ...³⁹²

Síðasti vitnisburðurinn er frá miðvikudeginum næsta fyrir Þorláksmessu 1643 en þar segist Magni Gíslason vera 52 ára gamall og hafa dvalið nítján ár í Vopnafirði og sjö í Viðvík og:

... ei annad heyrt ne Witad enn Sydriukur abuendum hafi bygt Wered ut ad grenium hid nedra Enn I Marklæk hid efra allann adurnefndann tima, Og alldrei hefi eg heyrt greni kollud Milli Sydrivikur og krossavikur nema fyrer utann Hríthaga, og fyrer utann það plass sem hvalenn rak á fyrer farandi Wetri, War eg tuo ár buandi I Sydri Wik, og War mier bigdt ad greindum takmorkum I huor eg eirnenn hiehlit ...³⁹³

Við skoðun á húsum í Syðrivík 9. ágúst 1657 er getið landamerka móti Krossavík:

Jardarennar Landamerke hid ytra millum Krossa wíkur og Sidre Wíkur i Marklæk hid efra, enn ad Grenjum hid nedra, ...³⁹⁴

Hús á Vindfelli (Vindfullu) voru skoðuð og uppskrifuð 11. ágúst 1657. Þar ákveður Brynjólfur biskup Sveinsson landamerki á milli Krossavíkur og Vindfells sem menn höfðu greint á um. Takmörk jarðarinnar voru svohljóðandi:

Landamerke Jardarennar ad Innan rædur gliufursá millum fíalls og fíöru millum Krossa wíkur og Windfellz, enn ad utan millum Eyvindarstada og Windfellz, er merke ad Griótgörðum enn þeir eru tveir og hefur ágreint, hvort sá ytre edur Innre skyllde merkium ráda, leggur nu Biskupenn sem bádar Jardernar á það atkvæde á, ad Windfell eige land, wti ytre grjótgardenn ...³⁹⁵

Haldinn var árangurslaus sáttafundur milli eigenda Krossavíkur og Syðrivíkur um landamerki téðra jarða 21. júní 1884. Því var málinu vísað til dóms.³⁹⁶

Hinn 19. september 1884 setti sýslumaðurinn Einar Thorlacius aukarétt að Vopnafjarðarkaupstað. Þangað voru mættir út af landamerkaágreiningi Vigfús Sigfússon kaupmaður fyrir eigin hönd og vegna meðeiganda sinna að Syðrivík og hins vegar Guttormur Þorsteinsson og Runólfur Magnússon, sem mætti einnig fyrir sameiganda þeirra Ólöfu Stefánsdóttur. Sóknaraðili gerði þá kröfu að:

³⁹²Skjal nr. 2 (177). Rafn Eiríksson og Jón Jónsson voru vottar að vitnisburði Þorljóts.

³⁹³Skjal nr. 2 (177). Ólafur Magnússon og Jón Jónsson voru vottar að vitnisburði Magna.

³⁹⁴Skjal nr. 2 (264). Undir bréfið skrifa Tómas Finnsson, Árni Halldórsson, Þorleifur Árnason, Björn Stefánsson og Sigurður Guðnason nöfn sín. Jafnframt kemur fram í bréfinu að ábúandinn er Jón Þórðarson.

³⁹⁵Skjal nr. 2 (265). Undir bréfið skrifa Jón Jónsson ábúandi jarðarinnar, Hjalti Jónsson, Árni Halldórsson, Sigurður Guðnason, Björn Stefánsson, Þorleifur Árnason og Pétur Rafnsson.

³⁹⁶Skjal nr. 2 (231) a-b.

... landamerki milli Syðrivíkur og Krossavíkur sé hinn svo nefndi Marklækur úr fjalli ofan niður að Marklækjarvaði, þar sem mannaverk byrja á læknum, síðan ráði bein lína eptir sjónhendingu framarlega á Grenisöxl í sjó niður ...³⁹⁷

Krafa varnaraðila var hins vegar svohljóðandi:

... að landamerkjalinan verði bein lína úr gili við sjóinn í upptök lækjarins í fjallinu, eða þá að Marklækurinn ráði eins og hann nú er úr fjalli og í sjó niður ...³⁹⁸

Því næst voru átta menn nefndir í dóm og ruddu málsaðilar tveimur mönnum hvor úr honum. Að því búnu var ákveðið að merkjagangan skyldi fara fram daginn eftir.

Rétturinn var settur aftur að Syðrivík degi síðar, eða 20. september, og eftir að dómsmenn höfðu svarið eið skýrði sýslumaðurinn þeim frá því um hvað ágreiningurinn stæði og svo var gengið á landamerki. Að aflokinni merkjagöngu skýrðu dómsmenn frá því hvernig þeim þætti eðlilegast að landamerkjalinan lægi og var gerð eftirfarandi sátt á milli málspartanna:

Landamerki milli jarðanna Syðrivíkur og Krossavíkur skulu hér eptir vera þessi: Marklækur úr fjalli ofan niður að svo nefndu Marklækjarvaði, þaðan bein lína eptir sjónhendingu í vörðu framarlega á svo nefndri Grenisöxl, þaðan í aðra vörðu niður undir sjó (við Klappargats fjöru) fyrir utan Þorsteins höfn og ber að setja landamerki þar eptir.³⁹⁹

Málsaðilar skrifuðu undir sáttargerðina, auk sýslumanns og dómsmanna.

Landamerkjabréf Krossavíkur 11. júlí 1890 (þinglesið sama dag) er byggt á áðurnefndri sáttargerð frá 1884:

Að framan milli Krossavíkur og Syðri-Víkur þar ræður Marklækur ofan að vaði; þaðan bein lína í vörðu á Öxlinni; þaðan bein lína í sjó.

Að utan milli Krossavíkur og Vindfells ræður Gljúfursá frá fjalli til fjöru⁴⁰⁰

P.V. Davíðsson, umboðsmaður O. Stefánsdóttur eiganda 1/3 Krossavíkur, skrifaði undir bréfið og samþykkti það einnig sem eigandi þriðjungs úr Krossavík. Landamerkjabréfið var einnig samþykkt af Jóhannesi Jóhannessyni (eiganda 5/6 úr Syðrivík), M. og S. Jósefssonum (eigendum Vindfells), V. Sigfússyni eiganda að 1/6 úr Syðrivík og Guttormi Þorsteinssyni en hann átti þriðjung í Krossavík.

Landamerki á milli Krossavíkur I og II voru skráð 26. ágúst 1959 og þinglesin árið eftir:

³⁹⁷Skjal nr. 2 (223) a-b.

³⁹⁸Skjal nr. 2 (223) a-b.

³⁹⁹Skjal nr. 2 (224) a-b. Haldinn var sáttafundur um þetta mál á Hofi 21. júní 1884 án þess að sættir náðust. Þar má sjá að Jóhannes Jóhannesson á Syðrivík átti hlut í jörðinni og sáttaboð Syðrivíkurmanna sem Krossavíkurmenn höfðuðu, sbr. skjal nr. 2 (231) a-b.

⁴⁰⁰Skjal nr. 2 (48) a-b.

Úr Grímshlí í Tjaldstein, úr Tjaldsteinibeiða línu í miðjan fjóshlöðuvegg í Krossavík I. Þaðan í bæjarlæk á milli íbúðarhúsa Krossavíkur I og Krossavíkur II. Þaðan sjónhending í norðurenda klappar ofan Neðri Rauðár. Þaðan í Rauðárós.

++ ++ ++

Það skal tekið fram, að ábúendum Krossavíkur I og ábúendum nýbýla, sem þar kunna að rísa upp, er heimilt að fá engjar til slægna í landi Krossavíkur II næstu 5 ár, ef þeir óska þess.

Reka og öðrum hlunnindum jarðanna er óskift.

Var skiftum þar með lokið og undirrita hlutaðeigendur gjörð þessa henni til staðfestingar.⁴⁰¹

Undir skrifa: Sigmar Jörgensson, Frímann Jakobsson, Friðrik Sigurjónsson, Sigurður Pétursson, Páll Methúsalemsson.

Sjálfs eignarjörðin Krossavík er sögð 30 hundruð að dýrleika með tveimur eyðihjáleigum í jarðamatinu 1804. Engir kostir til lands eru taldir nema útigangur.⁴⁰²

Í jarðamatinu frá 1849 kemur fram að jörðinni Krossavík fylgi afbýlið Hellisfjörubakkar. Ekkert er minnst á upprekstur. Útheyskapur er góður og nærtækur.⁴⁰³

Í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 er tveimur köflum varið í umfjöllun um Krossavík. Í öðrum er fjallað um 2/3 hluta jarðarinnar en í hinum 1/3 hluta hennar. Í kaflanum um 2/3 hlutana stendur að finna megi dálítinn heyskap, sem sé nokkuð langsóttur, í bithögum og að jörðin hafi eitt sinn átt selfarar- og viðarítak í Böðvarsdal. Í báðum köflunum stendur síðan að jörðin eigi ekkert upprekstrarland og að sumarhagar séu ágætir fyrir nautgripi og hesta.

Í fasteignamatinu frá 1916-1918 er kafli um Hellisfjörubakka. Þar kemur fram að í jarðamatinu 1861 er býlið skráð sem afbýli frá Krossavík. Þar segir einnig að jörðin hafi ekkert upprekstrarland og að landamerki hennar séu þau sömu og Krossavíkur. Sumarhagar fyrir nautgripi og hross eru góðir.⁴⁰⁴

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið í Krossavík frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1890 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

⁴⁰¹ Skjal nr. 2 (49).

⁴⁰² Skjal nr. 2 (221) a-b.

⁴⁰³ Skjal nr. 2 (164) a-b.

⁴⁰⁴ Skjal nr. 2 (58) a-b.

5.24. Vindfell

Eftirfarandi er í Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

Jörðin hefur jafnan verið bændaeign, ...

V er nv. fjalls þess, er bærinn dregur nafn af. Mörk við Krossavík eru við Gljúfursá en við Eyvindarstaði um vatnaskil á Vindfellinu út í Merkiklett á hálsenda og þaðan beina línu í sjó við Refsstaðarbás ...

... en á Gljúfursárdal eru uppgrónar skriður einkennandi. Þar eru rústir, líklega sels, á Seltorfu. ...

Engjar voru fremur reytingssamar um fellið og í framlandi ...⁴⁰⁵

Í máldaga Refsstaðarkirkju frá því um 1367 er fyrst minnst á Vindfellsland (Vindfulluland) en kirkjan átti þar reka.⁴⁰⁶

Hús á Vindfelli (Vindfullu) voru skoðuð og uppskrifuð 11. ágúst 1657. Þar ákveður Brynjólfur biskup Sveinsson landamerki á milli Krossavíkur og Vindfells sem menn hafði greint á um. Takmörk jarðarinnar eru svohljóðandi:

Landamerke Jardarennar ad Innan rædur gliufursá millum fialls og fiöru millum Krossa wíkur og Windfellz, enn ad utan millum Eyvindarstada og Windfellz, er merke ad Griótgörðum enn þeir eru tveir og hefur ágreint, hvort sá ytre edur Innre skyllde merkium ráda, leggur nu Biskupenn sem bádar Jardernar á það atkvæde á, ad Windfell eige land, wti ytre grjótgardenn ...⁴⁰⁷

Sama dag voru hús á Eyvindarstöðum skoðuð og takmörk jarðarinnar ákveðin með eftirfarandi hætti:

Landamerke Jardarennar wr grjótgard ytra riettsynis uppi fiall, og wr þeim griótgarde med Siónum wti Bodvarzdalsá, rædur hun so framm effter öllum dal I fiöll upp framm yfer alla afriett, og so wt effter fiallgardenum til fyrstu Siónhendíngar i Griótgardenn.⁴⁰⁸

Brynjólfur Sveinsson biskup var staddur í Böðvarsdal í Vopnafirði 23. ágúst 1663 og voru landamerki á milli Eyvindarstaða og Vindfells sett eftir skikkun hans. Þar kemur eftirfarandi fram:

Brynjólfur Sweinsson ad Skalholhti medkennist med þessu brefi og undirskrifudu nafni ad eg hefi formerkt ad fyrer mier hafi adur rangliga underrettad werid umm Landamerki millum Jarda minna Windfells og Eyvindarstada I Woknafirdi, þar willt hefur werid um griótgarda Nöfnin sem

⁴⁰⁵Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 178 - 179.

⁴⁰⁶Skjal nr. 4 (72).

⁴⁰⁷Skjal nr. 2 (265). Undir bréfið skrifa Jón Jónsson ábúandi jarðarinnar, Hjalti Jónsson, Árni Halldórsson, Sigurður Guðnason, Björn Stefánsson, Þorleifur Árnason og Pétur Rafnsson.

⁴⁰⁸Skjal nr. 2 (266). Undir bréfið setja eftirfarandi aðilar nöfn sín: Þorljótur Sturlason ábúandi jarðarinnar (handsalar), Árni Halldórsson, Þorleifur Árnason, Björn Stefánsson og Sigurður Guðnason.

merkium ráða wid sioenn millum greindra Jarda, enn adur hafa Jafnliga halldinn werid merki þessara Jarda I mille, I Grótgard þann Innra þad menn kunna ad minnast I tid Biarna saluga Einarssonar, allt til þess, eg okunnugur war þar ödruwise um talinn. Þwi skicka eg nu þar eg Weit sannari rök merkianna Jordunne Eywindarstodum þau fornu merki og alla brukun hennar ábuanda Inn I grótgardenn Innra, og þau rett merki seigiandi millum greindra Jarda, Eywindarstada og Windfells, fyrerbiódandi her á móte ad göra.⁴⁰⁹

Hinn 7. ágúst 1669 byggði Brynjólfur biskup Sveinsson Jóni Jónssyni jörðina Vindfell í Vopnafirði, sex hundruð að dýrleika, með eftirfarandi takmörkum:

... Ur Glifurz á, og ut I Griotgard hinn ytra uppa Hahals, sem Wötn meiga falla, og ofann I Sió ...⁴¹⁰

Skrifað var undir landamerkjabréf fyrir Vindfell 23. júní 1884 og þinglesið degi síðar:

Landamerki fyrir Vindfelli í Vopnafirði: Að utan er Klafastapi sem stendur niður undan ytri grjótgardi upp í Stórusteinsvörðu, sem stendur í norðurbrún fjallsenda, úr þeirri vörðu inn hæstu urðir að Vesturkvísl fyrir utan Lambadalsveg; að innan skilur Gljufursá á milli Krossavíkur og Vindfells.⁴¹¹

Undir bréfið skrifuðu Stefán Jósefsson, Methúsalef Jósefsson, G. Þorsteinsson og Friðrik Sigurðsson. (Stefán og Methúsalef munu hafa verið fyrir Vindfell, G. Þorsteinsson fyrir Krossavík en Friðrik Sigurðsson fyrir Eyvindarstaði).

Hinn 2. ágúst 1922 var útbúið landamerkjabréf fyrir Vindfell. Það var þinglesið 15. júní 1923:

Lönd að Vindfellslandi eiga aðeins 2 jarðir, Eyvindarstaðir að utan og austan, en Krossavík að innan.

Milli Krossavíkur og Vindfells ræður merkjum Gljufursá, alla leið úr Gljufursárdalsbotni til sjávar. En milli Eyvindarstaða og Vindfells ræður merkjum að utan svo kallaður Miðgrjótgardur, sem liggur frá sjó fyrir utan Refsstaðabás. Úr fyrnefndum grjótgardi beina línu austur, á hornmerki að utan og austan á Vindfellsfjalli. Þaðan svo inn urðir eftir miðju háfjalli (Vindfellsfjalli) alla leið inn að Krossavíkurlandi.⁴¹²

Ólafur Sæmundsson skrifaði undir fyrir Vindfell. Landamerkjabréfið var samþykkt af Þorbjörgu Jónatansdóttur vegna Eyvindarstaða og Jörgen Sigfússyni vegna Krossavíkur.

⁴⁰⁹Skjal nr. 2 (183).

⁴¹⁰Skjal nr. 2 (194). Auk Brynjólfs biskups og Jóns skrifa Ólafur Jónsson, Jón Ólafsson, Þorsteinn Gunnarsson og Gísli Eiríksson undir bréfið.

⁴¹¹Skjal nr. 2 (50).

⁴¹²Skjal nr. 2 (52).

Engir kostir til lands eru taldir á sjálfseignarjörðinni Vindfelli í jarðamati 1804, en jörðin sögð 6 hundruð.⁴¹³ Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 á Vindfell „afrétt“ fyrir sig. Útheyskapur er lítill.⁴¹⁴ Í fasteignamatinu 1916-1918 kemur fram að Vindfell hafi nægilegt upprekstrarland. Jörðin hefur sumarhaga og sauðland. Hún verður fyrir nokkrum ágangi af afréttarfé.⁴¹⁵

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið á Vindfelli frá því að jarðarinnar er fyrst getið og þar til hún fellur úr ábúð árið 1970. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1884 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

Hinn 21. desember árið 1995 var kveðinn upp eignardómur í Héraðsdómi Austurlands í málinu nr. E-139/1995. Í dómsorði segir svo: „Viðurkenndur er óskiptur eignarréttur Guðmundar Leifssonar kt. [...], og Ólafs Leifssonar kt. [...], að jörðinni Vindfelli í Vopnafirði, ásamt öllum húsum, mannvirkjum og réttindum sem jörðinni fylgja“ í tilteknum eignarhlutföllum.

5.25. Eyvindarstaðir

Bókin Sveitir og jarðir í Múlaþingi segja:

E. hafa jafnan verið bændaeygn. Bærinn er í Böðvarsdal vestan árinna, sem heitir Dalsá, og stendur um 2 km frá sjó með ána á aðra hlið, en Vindfellið, sem raunar kallast Vindfellsfjall (740 m), á hina. Mörk við Vindfell (sjá þar) eru um vatnaskil á fjalli. Dalsá skiptir löndum milli E og Böðvarsdal inn til innstu draga, en hann nær 16-17 km suður í fjöll.

... Afrétt er í landi jarðarinnar, Eyvindarstaðaafrétt, smöluð á 7-9 stundum af 2-3 mönnum, fótgangandi, því að hestum verður ekki komið við vegna bratta.⁴¹⁶

Eyvindarstaða er getið í Vopnfirðinga sögu, sem talin hefur verið rituð einhvern tíma á öðrum fjórðungi 13. aldar.⁴¹⁷

Hinn 23. ágúst 1654 fóru fram jarðaskipti á milli Brynjólfs biskups Sveinssonar og hjónanna Ólafs eldra Ketilssonar og Sesselju Torfadóttur. Torfi Einarsson, faðir Sesselju, hafði lofað biskupi fyrstum manna kaup á jörðinni Eyvindarstöðum, sex hundruð að dýrleika, fyrir aðra fastaeign og höfðu þeir gert með sér bréflegan gjörning um það. Af þessum sökum fékk Ólafur, með samþykki konu sinnar sem hafði fengið jörðina að gjöf frá föður sínum, biskupi jörðina Eyvindarstaði með:

⁴¹³Skjal nr. 2 (221) a-b.

⁴¹⁴Skjal nr. 2 (164) a-b.

⁴¹⁵Skjal nr. 2 (58) a-b.

⁴¹⁶Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 180.

⁴¹⁷Íslensk fornrit XI. bindi, bls. 60 og XXVII.

... ollum þeim gögnum og giædum til fialls og fiöru Lands og siafar sem fyrrskrifadre Jordu fylgia og fylgia eiga ad fornu og niju.⁴¹⁸

Hús á Eyvindarstöðum voru skoðuð og uppskrifuð 11. ágúst 1657. Þar upplýsist að dýrleiki jarðarinnar er sex hundruð og um takmörk hennar kemur eftirfarandi fram:

Landamerke Jardarennar wr grjótgard ytra riettsynis uppi fiall, og wr þeim griótgarde med Siónum wti Bodvarzdalsá, rædur hun so framm effter öllum dal I fiöll upp framm yfer alla afriett, og so wt effter fiallgardenum til fyrstu Siónhendingar i Griótgardenn.⁴¹⁹

Við húsaskoðun á Vindfelli sama dag ákvað Brynjólfur biskup Sveinsson landamerki Vindfells móti Krossavík og Eyvindarstöðum:

Landamerke Jardarennar ad Innan rædur gliufursá millum fialls og fiöru millum Krossa wíkur og Windfellz, enn ad utan millum Eyvindarstada og Windfellz, er merke ad Griótgördum enn þeir eru tveir og hefur ágreint, hvort sá ytre edur Innre skyllde merkium ráda, leggur nu Biskupenn sem bádar Jardernar á það atkvæde á, ad Windfell eige land, wti ytre grjótgardenn ...⁴²⁰

Brynjólfur Sveinsson biskup var staddur í Böðvarsdal í Vopnafirði 23. ágúst 1663 og voru landamerki á milli Eyvindarstaða og Vindfells sett eftir skikkun hans:

Brynjólfur Sveinsson ad Skalholhti medkennist med þessu brefi og undirskrifudu nafni ad eg hefi formerkt ad fyrer mier hafi adur rangliga underrettad werid umm Landamerki millum Jarda minna Windfells og Eyvindarstada I Woknafirdi, þar willt hefur werid um griótgarda Nöfnin sem merkium ráda wid sioenn millum greindra Jarda, enn adur hafa Jafnliga halldinn werid merki þessara Jarda I mille, I Grótgard þann Innra það menn kunna ad minnast I tid Biarna saluga Einarssonar, allt til þess, eg okunnugur war þar ödruwise um talinn. Þwi skicka eg nu þar eg Weit sannari rök merkianna Jordunne Eywindarstodum þau fornu merki og alla brukun hennar ábuanda Inn I grótgardenn Innra, og þau rett merki seigiandi millum greindra Jarda, Eywindarstada og Windfells, fyrerbiódandi her á móte ad göra.⁴²¹

Jafnframt því að byggja Jóni Jónssyni Vindfell í Vopnafirði með bréfi frá 7. ágúst 1669 fékk Brynjólfur biskup honum byggingarráð fyrir Eyvindarstöðum með eftirfarandi takmörkum:

⁴¹⁸Skjal nr. 2 (169). Undir bréfið skrifa auk Ólafs og Brynjólfs biskups Halldór Jónsson, Hjalti Jónsson, Hannes Björnsson og Gísli Vigfússon.

⁴¹⁹Skjal nr. 2 (266). Undir bréfið setja eftirfarandi aðilar nöfn sín: Þorljótur Sturlason ábúandi jarðarinnar (handsalar), Árni Halldórsson, Þorleifur Árnason, Björn Stefánsson og Sigurður Guðnason.

⁴²⁰Skjal nr. 2 (265). Undir bréfið skrifa Jón Jónsson ábúandi jarðarinnar, Hjalti Jónsson, Árni Halldórsson, Sigurður Guðnason, Björn Stefánsson, Þorleifur Árnason og Pétur Rafnsson.

⁴²¹Skjal nr. 2 (183).

... ur griotgarde hinum ytra, og rettsynis uppa Háháls og ut I Bodvarzdalzá, og so upp effter henne, i Hafioll sem Wötn meiga deila ...⁴²²

Hinn 23. júní 1884 var skrifað undir landamerkjabréf Eyvindarstaða og því þinglýst daginn eftir. Samkvæmt bréfinu eru mörkin þessi:

Landamerki jarðarinnar Eyvindarstaða eru: Dalsá að austan og utan; að norðan í Klafastapa, sem stendur niður undan ytri Grjótgarði upp í Stóru steins vörðu; að sunnan er Lambadalsvegur.⁴²³

Undir bréfið skrifa Friðrik Sigurðsson (væntanlega bóndi á Eyvindarstöðum) og Stefán Jónsson (frá Vindfelli).

Landamerkjabréf Vindfells frá sama degi segir mörk jarðanna:

Að utan er Klafastapi sem stendur niður undan ytri grjótgarði upp í Stórusteinsvörðu, sem stendur í norðurbrún fjallsenda, úr þeirri vörðu inn hæstu urðir að Vesturkvísl fyrir utan Lambadalsveg; ...⁴²⁴

Samkvæmt landamerkjabréfi fyrir Böðvarsdal, Fagradal og Eyvindarstaði frá árinu 1884 eru mörk milli Eyvindarstaða og Böðvarsdals Böðvarsdalsá.⁴²⁵

Böðvarsdalsá er einnig sögð vera í mörkum milli Eyvindarstaða og Böðvarsdals í landamerkjabréfi Böðvarsdals frá 7. júlí 1922.⁴²⁶

Landamerkjabréf Vindfells árið 1922 segir:

Lönd að Vindfellslandi eiga aðeins 2 jarðir, Eyvindarstaðir að utan og austan, en Krossavík að innan.

... En milli Eyvindarstaða og Vindfells ræður merkjum að utan svo kallaður Miðgrjótgarður, sem liggur frá sjó fyrir utan Refsstaðabás. Úr fyrnefndum grjótgarði beina línu austur, á hornmerki að utan og austan á Vindfellsfjalli. Þaðan svo inn urðir eftir miðju háfjalli (Vindfellsfjalli) alla leið inn að Krossavíkurlandi.⁴²⁷

Þessi mörk voru samþykkt af umráðamönnum Vindfells og Eyvindarstaða.

Sjálfs eignarjörðin Eyvindarstaðir eru sagðir 6 hundruð að dýrleika í jarðamati 1804. Jörðin á „afrétt“ sem metinn er á 22 álnir.⁴²⁸

Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 eiga Eyvindarstaðir „afrétt“ fyrir sig og geta tekið af öðrum 100 fjár. Engjar eru fremur litlar og verða fyrir skriðuföllum.⁴²⁹

Fasteignamat N. - Múlasýslu sem samið var á árunum 1916-1918, segir upprekstrarland á Eyvindarstöðum nægilegt fyrir afréttarfé ábúanda og hafi sú „afrétt“

⁴²²Skjal nr. 2 (194).

⁴²³Skjal nr. 2 (53).

⁴²⁴Skjal nr. 2 (50).

⁴²⁵Skjal nr. 2 (54).

⁴²⁶Skjal nr. 2 (55).

⁴²⁷Skjal nr. 2 (52).

⁴²⁸Skjal nr. 2 (221) a-b.

⁴²⁹Skjal nr. 2 (164) a-b.

verið lítið eitt notuð af öðrum en tekjurnar ekki teljandi. Engjar eru á víð og dreif, sumar mjög langsóttar og smalamennska er erfið. Jörðin hefur ágæta sumarhaga.⁴³⁰

Samkvæmt landakorti virðast mörk Sleðbrjóts í Jökulsárhlíð og Eyvindarstaða geta legið saman. Nánar er fjallað um landamerki Sleðbrjóts í kaflanum um Egilssstaði.

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið að Eyvindarstöðum frá því að jarðarinnar er fyrst getið og þar til hún fellur úr ábúð árið 1984. Í afsals- og veðmálabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1884 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.26. Böðvarsdalur

Svohljóðandi lýsing er í Sveitum og jörðum í Múlaþingi:

Samnefndur eru dalur og bær, og er dalsins getið í Vopnfirðingasögu o.fl. fornsögum, einnig í Landnámu sem hluta af landnámi Lýtings. Á söguöld virðist bær einn eða fleiri hafa staðið innar í dalnum, ... og eru að vísu seljaörnefni inni í dalnum, Laugasel og Frökkusel, ...

Landamörk B og Eyvindarstaða eru við Dalsána, en að utan eru mörk við Fagradal frá sjó að telja: Gufulækur, sem steiptist fram undan Gufuhæð og frá hæðinni að Heiðarhnúk (699 m) eftir austurbrún Búrsins, síðan eftir Seldalsfjalli og á hreppamörk austur af Seldal. ... Suður af Frökkufjalli er enn hálendissvæði með skriðum, urðum og grasgeirum, þar er Yxnadalur með samnefndri á og hæst í landi B Yxnadalstunga 882 m. Landið nær suður undir Selskarð upp af Sleðbrjótsseli í Hlíð.⁴³¹

Böðvarsdals er getið í rekaskrá Skálholtsstaðar sem talin er vera frá því um 1270.⁴³²

Hinn 27. nóvember 1602 í Breiðdal voru fjórir menn viðstaddir er Kolbeinn Oddsson seldi séra Einari Sigurðssyni, í umboði sonar síns Odds Skálholtsbiskups, föðurleifð sína hálfan Böðvarsdal sem var 12 hundruð að dýrleika. Kolbeinn seldi jörðina:

... undann sier og sinum erfingium enn under Herra Odd Einarsson og hans erfingia: med aullum þeim gögnum og giædum sem greindre hálfre jördu fylger og fylgt hefur ad fornu og nyiu bæde til fialls og fíoru: sem hann vard fremst eigande ad epter sinn födur: til riettra laga skipta vid sinn samborinn bróður Gudbrand Oddsson: innan þessara tilgreindra takmarka: vt ad Gufugjá

⁴³⁰Skjal nr. 2 (58) a-b.

⁴³¹Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 182.

⁴³²Skjal nr. 4 (70).

og inn að Griótgörðum: að öllu því tilskildu sem í lögmálenu skipar að tilskiled skule vera í ríttum jarðakaupum.⁴³³

Hús á Svínabökkum voru skoðuð og uppskrifuð 8. ágúst 1657. Þar er getið landamerkja, sem virðast að nokkru liggja móti Böðvarsdal:

Landamerke Jardarennar að framan millum Refstadar og Svínabacka Wr Selá, sem áen rennur ofan í Hofsa og so upp effter henne so sem hun rennur ofan effter Lambadal uppi fiáll á mótz wid Bödvarsdal, ...⁴³⁴

Landamerkjum á Eyvindarstöðum er lýst við húsaskoðun 11. ágúst 1657. Samkvæmt því er Böðvarsdalsá í merkjum móti Böðvarsdal.

Landamerke Jardarennar wr grjótgard ytra ríttsynis uppi fiáll, og wr þeim grjótgarde með Siónum wti Bodvarzdalsá, rædur hun so framm effter öllum dal í fiöll upp framm yfer alla afriett, og so wt effter fiállgardenum til fyrstu Siónhendingar í Griótgardenn.⁴³⁵

Hús í Böðvarsdal voru skoðuð og uppskrifuð 12. ágúst 1657. Þar er getið svohljóðandi takmarka:

Landamerke Jardarennar að Innan rædur Bödvars dalz á, nedan wr sió og uppi fiáll, rædur so fiállgardurenn framan effter sem wötnum hallar, að Örnud, wr Örnud í Gufugjá, og þaðan Siónhending rjetta í þufu þá sem Stendur á Jadrenum fyrer utan Gufu Læk, og til þessara merkia Seiger Biörn fader Sinn Biarne Einarsson hafe bygt Bödvarsdal, og ecke hafe Sídan tvímæle hier á leiked.⁴³⁶

Með bréfi frá 3. október 1668 byggði Brynjólfur biskup Sveinsson Hjalta Jónssyni umboðsmanni sínum Böðvarsdal í Vopnafirði með hjáleigunni Þýfi sem samtals voru 18 hundruð að dýrleika. Brynjólfur biskup fól landseta sínum að byggja bæ á jörðunni með eftirfarandi orðum:

Bæ Wil eg lá[ta] setia framm j dalnum, á hentugu platze nockud háfu, þar sem af hallar á allar sidur nockud, og Wænt þiker til Tuns og Bæarstædis, sem leingst má framm under Mulanum, þo so að Wel sie laust Wid hann, so hwörke sie Skriduhætt ne Snioflóda, hwörke á Tuned ne bæenn ... hwört sem

⁴³³Skjal nr. 2 (217). Bréfið var skrifað upp að forlagi Árna Magnússonar í Skálholti 2. júní 1712 og votta fjórir menn að rétt sé skrifað eftir frumritinu. Þess er jafnframt getið að frumritið var kálfskinnsbréf með fjórum hangandi innsiglium, heilum og læsilegum. Árni segist hafa gefið Birni Péturssyni á Bustarfelli frumritið árið 1724 og getur þess jafnframt að það hafi verið skrifað með forgóðri hendi sem hann telur að hafi verið hönd Gissurar Gíslasonar sem er einn af þeim fjórum mönnum sem votta jarðakaupin með bréfi sínu frá 27. nóvember 1602.

⁴³⁴Skjal nr. 2 (262). Undir bréfið skrifa Árni Halldórsson, Villum Jóhannsson, Björn Stefánsson, Þorvaldur Jónsson, Hjalti Jónsson, Magnús Sigfússon líkast til ábúandinn, Ólafur Jónsson, Jóhann Villemsson, Tómas Finnsson og Þorleifur Árnason nöfn sín.

⁴³⁵Skjal nr. 2 (266). Undir bréfið setja eftirfarandi aðilar nöfn sín: Þorljótur Sturlason ábúandi jarðarinnar (handsalar), Árni Halldórsson, Þorleifur Árnason, Björn Stefánsson og Sigurður Guðnason.

⁴³⁶Skjal nr. 2 (267). Undir bréfið setja eftirfarandi menn nöfn sín: Árni Halldórsson, Björn Bjarnason líkast til ábúandinn, Björn Stefánsson, Gísli Sigurðsson, Hjalti Jónsson, Þorleifur Árnason og Sigurður Guðnason.

hentugra þiker bæarstæded j Laugasele, eda annarsstadar framm undir
Mulanum, enn framar i dölunum Wil eg hann ei hafa, þuj þar er helldur
Skridu og Snjóflóða Won ...⁴³⁷

Brynjólfur biskup fékk Jóni Jónssyni byggingarráð fyrir Vindfelli með
eftirfarandi takmörkum 7. ágúst 1669:

... ur griotgarde hinum ytra, og rettsynis uppa Háháls og ut I Bodvarzdalzá, og
so upp effter henne, i Hafíoll sem Wötn meiga deila ...⁴³⁸

Landamerkjabréf fyrir Torfastaði og Hnitbjörg í Jökulsárhlíð var útbúið 18.
júní 1883 og þinglesið samdægurs þar koma fram mörk móti Böðvarsdal:

Milli Böðvarsdals og Torfastaða eru mörkin beint út fjallið eptir því sem
vötnum hallar. ...⁴³⁹

Páll Ólafsson umboðsmaður Skriðuklaustursjarða skrifaði undir
landamerkjalýsinguna. Hún var samþykkt af Runólfi Magnússyni, eiganda
Böðvarsdals.

Skjal með upplýsingum um landamerki milli Böðvarsdals, Fagradals og
Eyvindarstaða var þinglesið 24. júní 1884. Samkvæmt því eru landamerkin
eftirfarandi:

Gufa og ræður hún frá sjó í Gufubotn, þaðan beinsýn í Heiðarhnúk og inn á
Seldalsurðir, úr Seldalsurðum og inn á Lambadalsveg, þaðan norður í
Böðvarsdalsá og ræður hún til sjávar.⁴⁴⁰

Undir bréfið er skrifað af R. Magnússyni (eiganda Böðvarsdals) og tveimur
bændum í Fagradal þeim Ó. Runólfssyni og Halldóri Þórðarsyni. Einnig skrifaði Jón
Jónsson prestur að Hofi undir skjalið, en Hofskirkja átti Fagradal.

Landamerkjabréf fyrir Böðvarsdal var útbúið 7. júlí 1922. Það var þinglesið
15. júní 1923:

Landamerki á milli Böðvarsdals og Fagradals og Eyvindarstaða eru þessi:
Gufa, og ræður hún frá sjó í Gufubotn, þaðan bein sýn í Heiðarhnúk og inn á
Seldalsurðir, úr Seldalsurðum og inn á Lambadalsveg, þaðan norður í
Böðvarsdalsá og ræður hún til sjávar.⁴⁴¹

Runólfur Hannesson skrifaði undir bréfið. Það var samþykkt af Sveini
Jónssyni í Fagradal og Þorbjörgu Jónatansdóttur á Eyvindarstöðum.

Sjálfs eignarjörðin Böðvarsdalur er sögð 18 hundruð að dýrleika í jarðamati
1804. Þá er jörðin sögð eiga „afrétt“ sem metinn er á 22 álnir.⁴⁴²

⁴³⁷Skjal nr. 2 (190). Bréfið er fært inn í bréfabók biskups ári síðar, þ.e. 3. október 1669.

⁴³⁸Skjal nr. 2 (194) a-b.

⁴³⁹Skjal nr. 2 (120) í máli nr. 2/2005).

⁴⁴⁰Skjal nr. 2 (54)

⁴⁴¹Skjal nr. 2 (55) a-b.

⁴⁴²Skjal nr. 2 (221) a-b.

Samkvæmt jarðamatinu frá 1849 fylgir nýbýlið Þýfi jörðinni Böðvarsdal. Þar kemur einnig fram að jörðin eigi „afrétt“ fyrir sig og geti tekið af öðrum svo sem 200 fjár. Útengjar eru nokkuð víðslægnar.⁴⁴³

Í fasteignamati N-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að Böðvarsdalur hafi nægilegt upprekstrarland fyrir fé ábúanda en það gefi ekki aðrar tekjur. Engjar eru á víð og dreif um landið og sumarhagar eru ágætir.⁴⁴⁴

Heimildir benda ekki til annars en að samfelld búseta hafi verið í Böðvarsdal frá því að jarðarinnar er fyrst getið. Í afsals- og veðmálalabókum kemur fram að eftir gerð landamerkjabréfsins frá árinu 1883 hefur jörðinni verið ráðstafað með hefðbundnum hætti.

5.27. Afréttarnot

Á fimmta áratug 18. aldar var sýslumönnum á Íslandi boðið að semja lýsingar á sýslum sínum. Lýsing Þorsteins Sigurðssonar á Norður-Múlasýslu, sem er einhver sú nákvæmasta, er dagsett á Víðivöllum 5. júní 1745. Þar segir m.a að „afréttir“ þekkist aðeins sunnan Jökulsár á Brú:

Ingen Stutterie er her, ... men der imod har vi paa fiældene og udi de ubebygte Dale vores Kvæg om Sommertiden neml. Heste, Studer, Lambe og Gieldfaar og kalder vi disse Stæder Afrett; hvor om meldes i vores islandske Lov udi Landsleyebalken. Saadan Afretter er synden for Jökulsaee og Jökulsaedal i de ubebygte Dale ... Ingen anden lovlig Afrett er her i Sysselets Norderdeel, men Bøndene lade deres Kvæg gaee i de Daler og Marker som ligger i kring Gaardene.⁴⁴⁵

Í jarðamatinu 1804, sem aldrei var löggilt, eru „afréttir“, sem jörðum fylgja, metnir sérstaklega. Þannig á Böðvarsdalur „afrétt“, sem metinn er á 22 álnir. Sömuleiðis Eyvindarstaðir, og matið hið sama. Egilsstöðum tilheyrir „afréttur“, einnig metinn á 22 álnir. Sunnudal með eyðihjáleigunni Gnýsstöðum tilheyrir „afréttur“ sem metinn er á 44 álnir. Sama mat er á „afrétti“ á Hauksstöðum. Fjallagrasatekja er víða mikil, sem ætla verður í fjall- eða heiðalandi: Hrappsstöðum 3 tunnur, Sunnudal með Gnýsstöðum 6 tunnur, Þorbrandsstöðum 2 tunnur, Einarsstöðum 4 tunnur, Bustarfelli 8 tunnur, Hauksstöðum 8 tunnur, Rjúpnafelli 6 tunnur, Áslaugarstöðum með eyðihjáleigunum Leifsstöðum og Lýtingsstöðum 1 tunna, Hróaldsstöðum 1½ tunna og Hámundarstöðum með eyðihjáleigunni Hvammsgerði 2 fjallagrasatunnur.⁴⁴⁶

Í lýsingu Hofssóknar árið 1840 segir Guttormur Þorsteinsson, prestur á Hofi:⁴⁴⁷

⁴⁴³Skjal nr. 2 (164) a-b.

⁴⁴⁴Skjal nr. 2 (58) a-b.

⁴⁴⁵Sýslulýsingar 1744-1749. Reykjavík 1957, bls. 262-263.

⁴⁴⁶Skjal nr. 2 (221) a-b.

⁴⁴⁷Guttormur Þorsteinsson (1773-1848), aðstoðarprestur á Hofi frá 1797 og síðan prestur þar 1806 til dánardægs. (Íslenzkar æviskrár II. bindi, bls. 226).

Afréttum hér er víðast svo varið að geldfé er rekið til fjalls frá þeim bæ er næst stendur fjalli og nokkrum nábúabæjum, t. að m. Eyvindarstaðaafrétt, Egilsstaðaafrétt o.fl. Þær afréttir sem flestir reka á, og kalla má almennar afréttir, eru: Steinvarartunga, sem Hofsk[ir]kja á, og er ysti hluti Tunguheiðar milli Tung[u]ár og Hofsár, og Hauksstaðaheiði, undirlendi hjá Dimmafjallgarði sem Hauksstaðir eiga. ... Er hvör skyldur að leggja menn til fjársafns á afrétt hvörri sem kindur hefir látið á hana.⁴⁴⁸

Framar í lýsingunni kemur fram, að Eyvindarstaðadalur, sem norðaustan megin heiti Böðvarsdalur, sé „afréttar-, búfjár- og slægjuland“ frá Eyvindarstöðum og Böðvarsdal.⁴⁴⁹

Guttormur nefnir Tungusel sem eyðibýli í Steinvarartungu.⁴⁵⁰

Í sömu lýsingu segir:

Grasatekja er í heiðarlöndum bæjanna í Hraunfells- og Hofsárdal, Hrappsstöðum, Sunnudal, Hraunfelli, Bustarfelli, Brunahvammi. Í Hauksstaðaheiði og inn af Selárdal fæst líka lítið eitt af fjallagrösum.⁴⁵¹

Sýslumaðurinn í Norður-Múlasýslu, Ole Vorm Smith, skrifaði öllum hreppstjórum í sýslunni 13. júní 1864 og fól þeim á hendur að gera uppástungur um sérhvað, sem þeir álitu nauðsynlegt varðandi fjallgöngur á haustum í hreppum þeirra, m.a.:

c, hvar hverjir skulu gjöra gangnaskil og hvað langt skuli gengið til öræfa eða mots við aðrar sveitir eða sýslur;⁴⁵²

Ætlaðist hann til þess, að uppástungurnar yrðu gerðar í samþykktarformi fyrir hverja sveit og komnar til sín fyrir miðjan ágústmánuð næstkomandi. Síðan mundi hann kveðja til tvo eða þrjá menn úr hverjum hreppi til fundar til þess að gera frumvarp til samþykktar fyrir alla sýsluna, sem síðan yrði send amtmanni til samþykktar. Svör bárust úr flestum hreppum, þó ekki Jökuldals- og Hlíðarhreppum, Hróarstungu- og Seyðisfjarðarhreppum. Ekki verður séð af bréfa- og bréfadagbókum sýslumanns, að orðið hafi úr frekari framkvæmdum.

Hreppstjóri Vopnafjarðarhrepps, ásamt meðráðamönnum sínum, lagði m.a. til:

4. gr. Hér eptir skal eingum leyfast að sleppa geldfé sínu í heimalönd þau, sem ekki fylgjir heiðar land svo mikið að á lítist fyrir fé það sem sleppt er bagalaust fyrir næstu búendur.

...

8. gr. Lögréttir skulu vera.

⁴⁴⁸Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 49-50.

⁴⁴⁹Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 42.

⁴⁵⁰Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 51.

⁴⁵¹Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar, bls. 50-51.

⁴⁵²Skjal nr. 2 (258) a-b.

1. á Eyvindastöðum og skal þar vera réttað fé af Eyvindastaða og Böðvarsdals afrétt.

2. á Eigilsstöðum og réttist þar fé af Eigilsstaðaafrétt. [Hér er strikað yfir gangnasvæði, sem á við næsta svæði á eftir].

3. á Gnýstöðum þar réttist fé af Gnýstaðadal og Smjör vatns heiði norðan verðri.

4. á Einarstöðum þar réttist fé af Einarstaðaafrétt og svo nefndum Parti sem tilheyrir Þorbrandsstöðum (afréttar stykkji.)

5. á Túnguseli þar réttist fé af Steinvarartúngu.

6. á Hauksstöðum þar réttist fé úr Hauksstaðaheiði.

7. á Hámundastöðum þar réttist fé innan frá Almenningsá, úr Miðfjarðarárdögum, Upsum bak við Selárdal og Sandvíkurheiði austanverðri úti gegn fyrir austan Viðvíkurdal.⁴⁵³

Hinn 25. júní 1906 á manntalsþingi að Skeggjastöðum var þinglýst áreiðargerð á afréttarland í grennd við Bungufjallgarð, Heljardal, Stakfellsdal og Haugstorfur sem framkvæmd var af fimm mönnum 9.-11. júlí 1905. Innihalds áreiðargerðarinnar er ekki getið en henni var einnig þinglýst á manntalsþingi á Vopnafirði 26. júní 1906.⁴⁵⁴

Stjórnarráð Íslands sendi öllum sýslumönnum beiðni 29. desember 1919 um skýrslu um svæði í sýslum þeirra, sem talin væru almenningar svo og um afréttarlönd, sem ekki sannanlega hefðu tilheyrt eða nú tilheyrðu nokkru lögbýli.⁴⁵⁵ Ari Arnalds, sýslumaður í Norður-Múlasýslu, sendi eftirfarandi svar hreppstjórans í Vopnafirði með bréfi 4. nóvember 1920:

Ljósstöðum 13 okt 1920

Eg hef meðtekið brjef yðar velborni herra sýslumaður frá 2 sept sl. þar sem þjer spyrjist fyrir um hvort nokkur lönd sjeu hjer í hreppnum sem teljist almenningur. Eg hef leitað mjer upplýsinga um þetta og komist að þeirri niðurstöðu að hjer í kring Vopnafjörð sjeu eigi til nein lönd sem teljist almenningur þau eru öll talin til jarða og býla

Virðingarfylst Gunnar H. Gunnarsson⁴⁵⁶

Gunnlaugur A. Jónsson hreppstjóri í Skeggjastaðahrepp svaraði 20. október 1920 og sagðist nýbúinn að fá bréf sýslumanns frá 20. september sem hafi verið

⁴⁵³Skjal nr. 2 (259) a-b.

⁴⁵⁴Skjal nr. 2 (226) a-b.

⁴⁵⁵Skjal nr. 2 (165).

⁴⁵⁶Skjal nr. 2 (166).

samhljóða bréfi hans frá 20. apríl 1920. Af þeim orsökum sendi hann honum aftur svar sitt frá 20. júní en þar kemur m.a. þetta fram:

Eins og kunnugt er, liggur bæjaröðin í Skeggjastaðahreppi meðfram sjávarströndinni, að undanskildum 4 bæjum, er lítið eitt liggja upp frá sjó. Inn til landsins frá bæjunum liggja svo misstórar landsspildur, sem eftir stærð þeirra, ýmist eru talin heimalönd (búfjárhagar) eða afrjettarlönd. Eiga því allar stærri jarðir hreppsins óslitið land úr heimahögum inn í afrjettir, alveg inn að afrjettarlöndum Vopnfirðinga að sunnan og Langnesinga að vestan. Þó er eitt svæði innst í svokallaðri Miðfjarðarheiði, sem hjeðan úr hreppi eru gjörð fjallskil á, og teljast mun mega til afrjettarlanda er ekki tilheyri nokkru lögbýli. Svæði þetta var áður fyrri smalað af Vopnfirðingum, en við áreið, sem gjörð var fyrir nokkrum árum síðan á heiðalönd þau er liggja milli Vopnafjarðar-, Skeggjastaða-, Fjalla-, Svalbarðs-, og Sauðaneshreppa var það tildæmt Skeggjastaðahreppi. Er það því hið eina svæði, er um getur verið að ræða hjer í hreppi í tilgangi þeim er áður umgetið brjef yðar ræðir um.⁴⁵⁷

Gunnlaugur hreppstjóri segir ennfremur að ofangreindar upplýsingar verði að duga að sinni því hann hafi ekki getað aflað sér nægilegra upplýsinga um stærð eða legu umrædds svæðis. Hann muni hinsvegar reyna að gera ítarlegri lýsingu á svæðinu verði óskað eftir því.

Í *Göngum og réttum* er afréttartakmörkum Vopnfirðinga lýst þannig af Benedikt Gíslasyni frá Hofteigi, sem var fæddur og uppalinn í Vopnafirði:⁴⁵⁸

Liggja þessar afréttir allt í kringum sveitina frá Kollumúla (Kothellumúla) yzt, austan fjarðarins (málvenja), suður um hin snævi þöktu Smjörfjöll, á miðja Smjörvatnsheiði, að hinu mikla Sandfelli, sem er niður numið á miðjum heiðum milli Jökuldals- og Vopnafjarðarheiða, norðan við Sandfell í Gilsárbotna, yfir Skjaldklofa, sem er skammt fyrir norðaustan Heiði við Jökuldal (byggðin gamla), utanvert við Möðrudalsöræfi, að Dimmafjallgarði og norður með honum, að Stakfelli, innst á Þistilfjarðarheiðum, meðfram Miðfjarðará, er fellur til sjávar á miðri Strönd, að Hágangnalæk, er fellur úr Kistufelli norður í Miðfjarðará rétt vestan við Háganga syðri um Háganga ytri, og út á Digranes norðan fjarðarins. Þó eru á einu svæði kringum sveitina engar afréttir, en það er á svæðinu frá Gljúfursá, um 5 km fyrir utan Krossavík á Vopnafjarðarströnd eystri, að Selá, sem fellur skammt frá Refstað ofan úr fjöllum, en þetta svæði, og nokkru innar, er nefnt í daglegu tali Undir Fjöllum, ...⁴⁵⁹

Leitarsvæðum Vopnfirðinga er þannig lýst í *Göngum og réttum*:

⁴⁵⁷Skjal nr. 2 (166).

⁴⁵⁸Um lýsingarnar segir í Sveitum og jörðum í Múlaþingi I. bindi, bls. 76: „Afréttarlöndum Vopnafjarðar er ágætlega lýst af Benedikt Gíslasyni frá Hofteigi og Methúsalemmethúsalemsyni í III. bindi Gangna og rétta“.

⁴⁵⁹Göngur og réttir V. bindi. Akureyri 1987, bls. 251.

Böðvarsdalsafrétt Böðvarsdalurinn er tvö leitarsvæði, austan og vestan við Dalsána, sem eftir honum rennur. Er Böðvarsdalsafrétt austan árinna. Er dalurinn alllangur, og uppi í hliðum eru skörð í fjöllin, sem þarna eru þó mjög þunn milli Héraðs og Böðvarsdals. Ganga þetta svæði 5-6 menn, og er dagsmölun. ...

Eyvindarstaðaafrétt Fyrir vestan Dalsána gegnt Böðvarsdalsafrétt liggur Eyvindarstaðaafrétt. Er hún minna leitarsvæði en Böðvarsdalsafrétt, en erfið vegna bratta, og leita hana venjulega þrír menn, og er dagsmölun.

Á Dalafréttir ráku bændur undir Fjöllum um nokkurt skeið lömb til hagagöngu, meðan fráfarur tíðkuðust. ... Til Dalabæjanna heyrir bærinn Vindfell, er eigi á afrétt með sínu landi, og rekur bóndinn jafnan upp í heiðar eins og það er kallað. ...

Egilsstaðaafrétt Suður frá Egilsstöðum gengur Þverárdalur með daladrögum suður í Smjörfjöll. Austan Þverár liggur Egilsstaðaafrétt og er afmörkuð í fjögur svæði: Fjallið milli Kvíslár og Gjárinnar, Kvíslárskarð, Afréttina milli Gjár og Hestár, og Þrætutungur, milli Hestár og Þverár, sem kemur úr Smjörfjöllum fyrir innan Tungurnar. ... Þrætutungurnar eru allvíðáttumikið urðarsvæði undir Smjörfjöllum og hafa lítið álit sem afrétt. ... Egilsstaðaafrétt smala fimm menn ... Það er dagsmölun.

Smjörvatnsheiði ... Gangnamennirnir á Smjörvatnsheiði fara líka veginn á miðja heiði að Beinavörðu. Þaðan smala þeir stykki það, sem þessu nafni heitir í gangnaseðli Vopnfirðinga, en er aðeins lítill hluti af öllu því flæmi, sem í raun og veru heitir Smjörvatnsheiði ... Þetta leitarland, sem kallað er Smjörvatnsheiði, er í þremur svæðum, og liggur það innsta milli Beinavörðu og Steinku, ár sem fellur ofan úr Smjörfjöllum og niður í Sunnudalsá í Hraunfellsdal, og heitir Fossá úr brúnum á dalnum. Þetta er mikið urðarstykki, og er smalað milli Smjörfjalla og Smjörvatna og í Smjörfjallaskarð. Fyrir utan Steinku er smalað ofan á brúnir á Hraunfellsdal og að Þverlæk. Upp af þessu stykki undir Smjörfjöllum eru Lambalækjartungur og næst fyrir innan Þrætutungur í Egilsstaðaafrétt. Fyrir utan Þverlæk heitir heiðin Hrappsstaðadalur og liggur með Þverá að norðanverðu. Frá Þverlæk eru norðurtakmörk heiðarinnar Brunná, og er smalað út með henni og stykki, sem heitir Tungufell, er afmarkast af Brunná og Tunguá, sem kemur af Tungudal rétt fyrir utan Þverlæk, og fellur í Brunná skammt fyrir framan Hrappsstaði.

... ganga svæðið 6-7 menn. Það er dagsmölun.

Gnýstaðadalur Þetta leitarsvæði liggur á milli Fossár (Steinku) og Sandfells, sem fyrr hefir verið nefnt, og liggur meginhluti þess í hinni eiginlegu Smjörvatnsheiði. Farið er upp með Fossá og suður með henni fram hjá Svartsfelli, sem er skammt vestan við Steinku, snertuspöl ofan við brúnir. ...

Farið er suður að Smjörvötnum, sem er vatnaklasi á heiðinni, og er hið innsta, Stóra-Smjörvatn, rétt vestan við Beinavörðu. Frá Stóra-Smjörvatni er smalað í stefnu á Sandfell, þar sem stendur steinn einn mikill og heitir Tröllkarl. Smala nú Jökuldælir á móti að sunnan, og eiga þeir að hittast við Tröllkarl, Jökuldælir og Vopnfirðingar. Þarna á heiðinni er geysivíðáttumikið urðarstykki og ákaflega torleitað. ... Liggur meiri hluti þessa svæðis í löndum Jökuldæla. ... Við Tröllkarl er Tröllkarlsflói, og er þar oft margt fé. ... Með Sandfelli eru Sunnudalsárdrög, og hagar góðir. ... Sandfellið er stór háslétta og er aldrei gengið uppi á því, talið öruggt, að þar séu engir hagar, enda oft kominn snjór á það um göngur ... Smalað er svo út dalinn með Sunnudalsá og rekið til réttar á Gnýstöðum, ... Gnýstaðadal smala venjulega sex menn, og er gangan erfið og dagsmölun.

Hraunfellspartur Innsti bær í Hraunfellsdalnum norðan Sunnudalsár er Hraunfell, og aðeins litlu utar en Gnýstaðir. Tunga mikil myndast milli Sunnudalsár og Hofsár, ... Á tungu þessari liggur hálsinn milli Hofsárdals og Hraunfellsdals, og heitir Þorbrandsstaðaháls yzt, en síðar Hraunfellsháls, og Einarstaðafjall upp af bænum Einarstöðum, innst austan Hofsár í Hofsárdal. Stutt fyrir innan Einarstaði kemur Tunguá í Hofsá eftir daladragi, sem nefnt er Tungudalur. Liggur Tungudalur suður undir Sandfell. Ofan af Sandfelli kemur Pyttá, um miðju þess að norðvestanverðu. Pyttá rennur í Tunguá, og landið á þessu afmarkaða vatnasvæði er nefnt Hraunfellspartur. ... Gangnamenn leggja upp frá Hraunfelli og smala norðanvert við Sandfell að Pyttá og síðan út með Tunguá og Sunnudalsá, Einarstaðafjall og Hraunfellsháls, og reka til réttar á Þorbrandsstöðum. Er þetta erfið dagsmölun, ... - Hraunfellspart ganga venjulega sjö menn.

Tunguheiði ... Nokkru fyrir innan Einarstaði, austan Hofsár, og Burstarfells, norðan Hofsár í Hofsárdal, fellur Tunguá í Hofsá, eins og áður segir. ... Milli ána verður tunga ein mikil, og breikkar eftir því, sem fjær dregur tungusporði, ... Af Hofsá að vestan og Tunguá og Sandfelli að austan markast Tunguheiði, og liggur nokkur hluti þessa leitarsvæðis Vopnfirðinga í löndum Jökuldæla. Leitað er suður fyrir Sandfell í Gilsárbotna í Skjöldólfsstaðalandi, ... - Úr Gilsárbotnum liggja svo innstu mörk Tunguheiðar framanvert á Skjaldklofa, sem er hnjúkur á hálendisræmu, er liggur eftir Tunguheiði stutt frá brúnum í Vopnafirði og heitir Fellahlíð. ... Norður frá Skjaldklofa rennur Háfslækur í Háreksstaðakvísl, sem þarna heitir að vísu Lindará, og fylgja Vopnfirðingar honum. Fyrir innan lækinn er Ármótaselsheiði í löndum Jökuldæla, en fyrir norðan Háreksstaðakvísl er Háreksstaðaháls, og smala Jökuldælir hann til Háreksstaða, um leið og Vopnfirðingar Tunguheiði. Háreksstaðaháls er smalaður að Gestreiðarstaðakvísl á Gestreiðarstaðadal, en þangað smala Vopnfirðingar í leitarsvæði, sem heitir Hauksstaðaheiði.

Leitarmenn safnast saman á Fossi í Hofsárdal, ... og hefja göngurnar þaðan í einu samfloti, venjulega 16 saman, suður að Geldingafelli, en það er yzt á

Fellahlíðinni. ... Breiður dalur liggur milli Fellahlíðar og Sandfells, er heitir Grunnavatnsdalur, og er hann smalaður inn eftir. Tveir menn fara í Gilsárbotna og vestur innstu mörk, en fé af Grunnavatnsdal er rekið yfir Fellahlíð fyrir utan Skjaldklofa og norður í Háreksstaði. Fyrir norðan Fellahlíð og að Háreksstaðakvísl liggur geysistört land, sem kallað er Vatnaflói af smávötnum og mýrargróðri. Er þetta land smalað að Háreksstöðum, og kemur þar saman allt fé af þessum svæðum og af Háreksstaðahálsi, sem Jökuldælir smala. Er réttað á Háreksstöðum, og taka Jökuldælir sitt fé. Háreksstaðaland liggur allt í Jökuldælalöndum, og einnig mikill hluti af Melslandi, sem þar er næst fyrir utan.

Næsta dag er safnið rekið út með Háreksstaðakvísl, er bráðlega fellur í Hofsá, og út með Hofsá yfir Melsland. Þar fyrir utan er há fjallsbunga á brún dalsins og heitir Bruni. ... fyrir utan Bruna er Sauðárdalur, og fellur Sauðá eftir honum sunnan úr heiðinni, en austan við hann heitir Fríðufell. Er nú smalaður hinn ytri hluti svæðisins og farið utanvert við Vatnaflóa og að Geldingafelli, síðan smalað með Tunguá, en féð hefir ætíð styggzt frá henni af smölun Hraunfellspartrasmanna fyrri daginn. Yzti hluti Tunguheiðar heitir Steinvarartunga, og mun áður hafa staðið bær þar samnefndur í tungusporðinum, og lengi voru þar beitarhús frá Hofi, en smalinn hélt til á Einarstöðum. ...

Hauksstaðaheiði þegar farið er frá Hofi í Vopnafirði að Hauksstöðum, innsta bæ í Vesturárdal, er farið yfir svokallaðan Hofsháls. ... Heiðalöndin inn af þessum hálsi, með Burstarfellinu, og svo heiðin vestur af Hauksstöðum fyrir innan Fjallamannaveg vestur í Haugsfjöll, eru nefnd Hauksstaðaheiði í gangnaseðlinum. Er þetta stærsta leitarsvæði Vopnfirðinga og tekur yfir Burstarfells-, Foss-, Arnarvatns- og Hauksstaðalönd, og norðvestast í þessu leitarsvæði heita Búastaðatungur. Hafa þær kannske fyrr meir fylgt þeirri jörð. Liggja Burstarfellslönd innst og syðst í þessari heiði að Hofsá, og ná yfir Brunahvamms-, Kinnar- og Gestreiðarstaðalönd, sem eru aflögð býli á heiðinni. Fossheiði nær yfir Fossfjall, norður af bænum Fossi, og er þar eyðibýlið Kálffell. Arnarvatnsland er í kringum Arnarvatn, en úr því kemur Vesturdalsá, og liggur það því í daladrögum hennar. Hauksstaðaland er þar fyrir vestan, með eyðibýlinu Desjarmýri, og að fyrrsögðum mörkum.

Leitarsvæði þetta er allskýrt afmarkað af Hofsá að sunnan og Dimmafjallgarði og Haugsfjöllum að vestan. Þó ná Burstarfellslönd suður í Möðrudalsfjallgarð og heitir þar Kollseyrudalur, og er hann fjærsta leitarsvæði í löndum Vopnfirðinga. ... Er hann jafnan smalaður inn eftir og féð rekið yfir í Gestreiðarstaðadal og út með Gestreiðarstaðakvísl. Fyrir norðan Kollseyrudal skerst Langidalur í gegnum Möðrudalsfjallgarð, eða á milli Möðrudalsfjallgarðs og Dimmafjallgarðs. Heitir endi Dimmafjallgarðs Þjóðfell, líklega upprunalega Þjóffell, og er smalað af Vopnfirðingum inn fyrir Þjóðfell í dalnum. Þar fyrir innan smala Möðrudælingar. ...

Þegar Burstarfellslöndum sleppir við Hálsenda, tekur við Fossheiði og nær út að Burstarfellsfjalli norður af bænum Burstarfelli. Er Fossheiði smöluð að Arnarvatni, eins og öll Hauksstaðaheiði, en Burstarfellsfjall, út, og ofan af Burstarfelli, fast við Hofsvæg til Hauksstaða, sem fyrr segir, og féð rekið til Hauksstaða. Er þetta hinn syðri eða syðsti hluti Hauksstaðaheiðar. Miðhluta Hauksstaðaheiðar má svo kalla daladrög Vesturárdals, Arnarvatnsland og Möðrudalskvos fyrir norðan Brunahvammsháls og inn í Selárbotna vestan undir Súlendum og upp að Dimmafjallgarði. ...

Vestan við Selá og stutt frá Dimmafjallgarði eru Hrútafjöll. ... Er oft erfitt að ná fé úr Hrútafjöllum, ...

Fyrir sunnan Hrútafjöll rennur Hrútafjallaá syðri innan úr Dimmafjallgarði, en norðan við þau samnefnd á, nyrðri, og falla þær báðar í Selá gegnt Víðilækjum. Fyrir norðan Hrútafjallaá nyrðri heita Búastaðatungur að Selsá, er kemur vestan úr Haugsfjöllum og fellur í Selá, þar sem Víðilækir enda. Eru þar leitarmörk Hauksstaðaheiðar við Mælifellsheiði, ...

Hauksstaðaheiði smala ætíð yfir 20 menn. ... Farið er upp frá Brunahvammi, og liðinu skipt um suðurhluta og norðurhluta heiðarinnar, inn í Kollseyrudal og Langadal, og vestur í Selárbotna og Hrútafjöll og Búastaðatungur. ... Er heiðin nálega öll smöluð á gangnadag að Arnarvatni, og er safnið réttað þar. ...

Daginn eftir er safnið rekið frá Arnarvatni út með Vesturdalsá, og heitir dalurinn þar Þverfellsdalur af samnefndu felli fyrir norðan ána. Einnig er smalað út Fossheiði og Burstarfellsfjall, sem fyrr segir. ...

Mælifellsheiði Fyrir norðan og norðvestan Vopnafjörð er háslétta mikil ...

Upp af þessari hásléttu rísa einstök fjöll, ... rísa þar í stefnu frá norðaustri í suðvestur Hágangar ytri og syðri, Kistufell og Mælifell, sem stendur eigi langt frá Haugsfjöllum. Við Hágangana eru sveitarmörk, og er sá ytri allnærri brúnum á Norður-Strönd (Skeggjastaðahreppi), ...

... Stutt fyrir sunnan Syðri-Hágang tekur svo við Kistufellið, og skiptir mörgum kílómetrum á lengd. ... Rétt fyrir framan Syðri-Hágang rennur lækur vestur í Miðfjarðará, sem fellur til sævar á miðri Norður-Strönd. Eru landmörk Vopnafjarðar að innan við þennan læk, sem ýmist er nefndur Hágangna- eða Kistufjallalækur, og við Miðfjarðará að vestan. Þessi vestustu lönd Vopnafjarðar, frá Syðri-Hágang, og norður að Miðfjarðará, að Haugsfjöllum sunnarlega, og mörkum Hauksstaðaheiðar, heita einu nafni Mælifellsheiði. Þessi heiði skiptist þó, ef svo mætti kalla, í ýmis lönd, því að á þessu svæði eru sex eyðibýli, og fjögur af þeim fóru ekki í eyði fyrr en í tíð núlifandi manna: ... Um síðustu aldamót og nokkru síðar keypti Jörgen Sigfússon í Krossavík, ..., öll þessi lönd, og hafði fyrir upprekstur fjár af

Krossavíkurtorfunni. ... Áður hétu þessi lönd Almenningur, líklega af sameign sveitarmanna. Þó er ekki vitað, að það hafi verið öll þessi lönd, sem svo hétu, ...

Fyrir norðan Kistufell og innan Hágangnalæk norður að Miðfjarðará, er geysimikið og vel gróið haglendi, og er ætíð kallað Miðfjarðarárdrög, og ná þau með Miðfjarðará inn í fjöll. ...

Mælifellsheiði smala ævinlega 14 menn, og eru margir þeirra frá Krossavík. ... Er farið upp frá Þorvaldsstöðum og upp undir Hágang, og liðinu skipt. Fara fjórir í Miðfjarðarárdrög, en tíu smala inn sunnan Kistufells og alla leið inn í Haugsfjöll og kringum Mælifellshnjúk að leitarmörkum Hauksstaðaheiðarmanna. Er fenu smalað að Aðalbóli, eyðibýlinu gamla, sem stendur við Selsá stutt þar fyrir framan, er Selsá fellur í Selá, og reka þeir úr Drögum féð þangað. ...

Stakfellsstykki Fyrir vestan Mælifellsheiði, í löndum Þistilfirðinga, stendur brotið keilumyndað fjall, sem heitir Stakfell. Er það rétt fyrir austan fjallgarðinn mikla og dimma, þar sem hann heitir Heljardalsfjöll. Vopnfirðingar smala í kringum þetta fell, og heitir Heljardalur milli þess og fjallanna. ... Austan undir Stakfelli stendur litla Stakfell, eins og barn hjá fullorðnum manni. Það er umhverfi þessi fell, sem Vopnfirðingar smala, og kalla Stakfellsstykki. ...

Hróaldsstaðaheiði Stutt fyrir utan bæinn Þorvaldsstaði í Selárdal rennur Almenningsá í Selá. Hún á upptök sín í Almenningsvötnum, sem eru rétt fyrir sunnan Syðri-Hágang. Landið fyrir sunnan Háganga að Hvammsá, er fellur í Selá rétt fyrir framan bæinn Hvammsgerði, sem er stutt frá botni Nýpsfjarðar, er nefnt Hróaldsstaðaheiði á fjárskilamáli sveitarmanna, þótt bæirnir Áslaugarstaðir og Leifssstaðir eigi þarna lönd með Hróaldsstöðum. Milli Háganganna heitir Þverfellsdalur. ...

Hróaldsstaðaheiði smala venjulega sex menn ... Heiðin er smöluð að innan frá Almenningsá og komið með safnið niður með Hvammsá, ...

Sandvíkurheiði Norðurströnd Vopnafjarðar frá botni Nýpsfjarðar út á Digranes er alllöng, ... Þar standa bæirnir Strandhöfn yzt, þá Purkugerði, Ljósaland, Hámundarstaðir og Hvammsgerði í mynni Selárdals. Heiðalöndin upp frá þessum bæjum á heiðinni, sem skilur Vopnafjörð og Norður-Strönd, eru einu nafni nefnd Sandvíkurheiði af hinu gamla nafni á Bakkafirði, Sandvík. ... Heiðarlandið takmarkast af landmörkum Vopnafjarðar og Strandar, og liggja þau frá Löngutó á Digranesi móti austri, milli Strandhafnar og Viðvíkur í Skeggjastaðahreppi á Strönd, inn Vatnahrygg miðheiðis, og beygjast þar í vestur á Skálafell, um Gæsadalsárdrög, í Ytri-Hágang og að Hvammsá í Þverfellsdal. Er smalað inn heiðina og safnið rekið niður með

Hvammsá að utan og réttað á svokallaðri Hringstrétt ... Er heiðin dagsmölun og smala venjulega tíu menn.⁴⁶⁰

Síðan þetta var skrifað (um og fyrir 1950) hafa ýmsar breytingar orðið á leitum á ýmsum leitarsvæðum. Samkvæmt lýsingu frá 1987 fara smalamenn á *Tunguheiði* inn heiðina í næturstað á eyðibýlinu Mel. Að morgni fara nokkrir suðvestur á Háreksstaðaháls og smala hann að Háreksstöðum, aðrir fara austur yfir heiði, smala út beggja vegna við Geldingafell, snúa við og safna fé af öllu svæðinu: Grunnvatnsdal, Fellahlíð og Vatnaflóa, inn á Skjaldklofa, um Reiðtjörn og Háflæk. Þar koma til liðs menn af Jökuldal og smala út með Háreksstaðakvísl. Fé af öllu þessu svæði er safnað að Háreksstöðum og réttað þar. Þaðan reka Vopnfirðingar að Mel og smala Sauðafell og Sauðárdal og flóasvæðið norðan Sauðafells að Hofsá. Næsta dag er smalað svæðið milli Hofsár og Tunguár. *Steinvarartunga*, *Gestreiðarstaðadalur*, *Kollseyrudalur*, *Kinnarland*, *Brunahvamms-* og *Fossland* eru einnig smöluð með öðrum hætti. Fyrstu nótt gist að Mel, að morgni riðið suðaustur fyrir á Dalina, þeir smalaðir út. Næsta dag smalað Kinnarland ásamt aðliggjandi svæðum í samsmölun við innstu Hauksstaðaheiðarmenn, síðari hluta dags smalað Brunahvammsland út í Foss. Þriðja dag smalað út með Hofsá og hið efra um Bustarfellsland. *Hauksstaðaheiði*. Gist er í kofa á Arnarvatni. Fyrri smaladag fara sumir í Langadal um Þjóðfell og Biskupsáfangar og smala að Banatorfurétt, síðan um Brunahvammsháls, Kvosir og Laka í Arnarvatn. Sumir fara í Hrútafjöll og Selárbotna. Allir fara út heiði að morgni. *Mælifellsheiði*. Farið er í kofa á Aðalbóli. Næsta dag farið vestur um Búastaðatungur og norður fyrir Stakfell og Mælifell og smalað í átt að Selá. Seinni smaladag farið um svæðið utan Mælifellsár, í efra um Urðir og Upsir að Almenningsá ytri. *Miðfjarðarárdrög* eru nú sérstakt smalasvæði. Við það hefur bætt svæði utar með Miðfjarðaránni samliggjandi við Drögin og nær út að læk, sem kemur norðan úr Ytri-Hágangi.⁴⁶¹

Afréttarlöndum er ekki lýst nákvæmlega í Sveitum og jörðum í Múlaþingi. Þar segir:

Afréttarlönd eru víðáttumikil og allgóð ... Torsótt getur reynst að smala afréttirnar, þar sem þær liggja að víðernum Jökuldalsheiðar, Möðrudalslanda og og Haugsfjallgarðs.⁴⁶²

Í lýsingum einstakra jarða og landsvæða er eftirfarandi:

Almenningur:

Almenningur. Svo kölluðust hin víðáttumiklu afréttarlönd, sem takmarkast að norðaustan af Almenningsá ytri, að suðaustan af Selá inn undir Búastaðatungur, að suðvestan nálægt Fjallamannaleið yfir Haug og að norðvestan og norðan við sýslu- og hreppamörk. Mikill hluti þessa lands er

⁴⁶⁰Göngur og réttir V. bindi, bls. 253-270.

⁴⁶¹Göngur og réttir V. bindi, bls. 307-310.

Mælifellsheiði, og nú kallast raunar allt þetta svæði svo í sambandi við fjallskil. ...⁴⁶³

Þorvaldsstaðir. Um heiðarlandið segir:

Gil er að Selá fyrir neðan Þ, ... Þar upp af er gróin hlið, ... upp á Efstubrún og uppi í heiðinni flóaflæmi hækkandi upp að Ufsum. Þar taka við Urðir, grýtt land með einstöku grasvinjum. Kistufell er að mestu gróðurvana. Norðvestur af fjallinu eru Miðfjarðarárdrög með ljósalykkjuflóum ríkjandi, en harðvellisholt og melbrúnir á milli. Þetta land er í heild hið besta haglendi og telst hluti af Mælifellsheiði.⁴⁶⁴

Hauksstaðir:

Hauksstaðaheiði heitir spildan milli Vesturdalsár og Selár utan frá Rjúpnafelli og sv. á hreppamörk í Selárbotnum og Súlendum. Í Hauksstaðaheiði, þ.e. þeim hluta er H<aukstöðum> tilheyrir, er upprekstrarland, fyrir 2000 fjár segir í F '18, og virt á 30 krónur. Gengur þar fé víða af bæjum í Vesturdal. Nafn heiðarinnar er oft notað um mun stærra svæði en hér er gert (sjá Göngur og réttir III., 309 og Landið þitt II). ...⁴⁶⁵

Búastaðatungur:

B komust í eigu ábúanda um 1893, seljandi var Ólöf ríka Stefánsdóttir, ekkja Odds í Krossavík Guðmundssonar sýslumanns Péturssonar, ... Við þá sölu gekk undan jörðinni afréttarlandið Bú<a>staðatungur milli Selár og Selsár inn að Ytri-Hrúta og hefur síðan tilheyrt Krossavík.⁴⁶⁶

Bustarfell:

Vopnafirði og Brunahvammi tilheyrir síðan 1892 löng og mjó spilda vestan Hofsa og Gestreiðarstaðakvíslar allt suður á Eyktagnípu í Jökuldalsheiði. Þar voru býlin Fagarakinn (Kinn á korti) og Gestreiðarstaðir (sjá Möðrudal).

... upprekstrarland í heimalandi, Brunahvamms- og Gestreiðarstaðalandi.⁴⁶⁷

Einarsstaðir:

Landamerki ... þá inn endilangan Hraunfellsþart, sem er heiðarbunga milli Hraunfellsdals og Hofsaárdals, mikið afréttarland með melöldum, mólendi og víðáttumiklum flóum, og áfram suður liggja mörkin sem næst vatnaskilum allt suður að Pyttá vestur af Sandfelli, þangað eru um 20 km heiman frá bæ (sjá aths. við Hraunfell varðandi landamörk við Skjöldólfsstaði, kort). Síðan fylgja landamörk Tungá na. grunnan heiðardal og síðast Hofsa.⁴⁶⁸

⁴⁶²Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 56

⁴⁶³Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 76.

⁴⁶⁴Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 76 - 77.

⁴⁶⁵Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 104.

⁴⁶⁶Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 107.

⁴⁶⁷Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 133 - 134.

⁴⁶⁸Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 140.

Gnýsstaðir:

G eru fyrst taldir sem eyðihjáleiga frá Sunnudal (J '47) 1804, en voru byggðir upp á 18. öld. ... Er G féllu úr ábúð 1945, keypti Björgvin Stefánsson ... jörðina ..., en upprekstrarrétt í Gnýstaðaheiði keyptu bæirnir Sunnudalur, Guðmundarstaðir og Hrappsstaðir. ...⁴⁶⁹

Egilsstaðir:

... Egilsstaðaafrétt liggur suður Þverárdal og þar suður af Þrætutunga að upptökum Þverár. Á Egilsstaðaafrétt er undirlendi mjótt meðfram Þverá, en fjallið mikið um sig og bratt með hjöllum og botnum upp á brúnir. Hestárdalur liggur austur í fjöllin. Þrætutunga er bungumyndað urðarsvæði undir Smjörfjöllum með undirlendisræmu meðfram Þverá.⁴⁷⁰

Krossavík:

Í F '18 segir að jörðin eigi ekkert upprekstrarland, og að vísu á hún ekki land að víðáttumiklum heiðum. ... Sumarhagar eru einnig góðir fyrir alla gripi, en munu hafa þótt fullþröngir fyrir margt fê, ...⁴⁷¹

Eyvindarstaðir:

... Afrétt er í landi jarðarinnar, Eyvindarstaðaafrétt, smöluð á 7-9 stundum af 2-3 mönnum, fótgangandi, því að hestum verður ekki komið við vegna bratta.⁴⁷²

Elsta fjallskilareglugerð Norður-Múlasýslu er frá árinu 1893⁴⁷³ en síðan þá hafa nokkrar fjallskilareglugerðir verið gerðir. Síðasta fjallskilasamþykkt fyrir Norður-Múlasýslu og Seyðisfjörð sérstaklega er frá árinu 1989.⁴⁷⁴

---

⁴⁶⁹Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 147 - 148.

⁴⁷⁰Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 159.

⁴⁷¹Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 174.

⁴⁷²Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi, bls. 180.

⁴⁷³Skjal nr. 4 (6).

⁴⁷⁴Skjal nr. 4 (14).

6. NIÐURSTÖÐUR ÓBYGGÐANEFNDAR

6.1. Almenn atriði og dómafordæmi í þjóðlendumálum

Í úrskurðum óbyggðanefndar á fyrsta landsvæðinu sem tekið var til meðferðar, sjá mál nr. 1-7/2000, er í kaflanum *Almennar niðurstöður óbyggðanefndar* gerð grein fyrir athugunum og niðurstöðum um nokkrar staðreyndir og lagaatriði sem almenna þýðingu geta haft við úrlausn þjóðlendumála. Í úrskurðum á næsta landsvæði sem tekið var til meðferðar er í kaflanum *Viðauki við almennar niðurstöður óbyggðanefndar* aukið við þessa umfjöllun og nokkrum nýjum atriðum bætt við, sjá mál nr. 1-5/2001. Kaflar þessir voru felldir saman, með lítilsháttar breytingum, og birtir þannig sem viðauki með úrskurðum í málum á þriðja svæðinu, nr. 1-9/2003, og því fjórða, nr. 1-6/2004. Sami viðauki fylgir hér og með öðrum úrskurðum í málum á fimmta landsvæðinu sem óbyggðanefnd hefur tekið til umfjöllunar, nr. 1-5/2005.

Á þeim tíma sem liðinn er frá því Almennar niðurstöður óbyggðanefndar og viðauki við þær birtist hefur Hæstiréttur kveðið upp nokkurn fjölda dóma sem fela í sér afstöðu réttarins til atriða sem almenna þýðingu hafa við efnislega úrlausn þjóðlendumála. Skal þar fyrst getið um dóm Hæstaréttar frá 6. september 2005 í máli nr. 367/2005, sem fjallað var um í inngangi að niðurstöðum óbyggðanefndar í málum á svæði 4. Svo sem þar segir verður sú ályktun af honum dregin, sbr. nú einnig dóm Hæstaréttar frá 16. maí 2007 í máli nr. 571/2006, að óbyggðanefnd sé bundin af kröfugerð aðila, hvort heldur er íslenska ríkisins eða annarra, og verði að leysa úr máli á þeim grundvelli. Í tilvikum ríkisjarða hefur því þó verið lýst yfir af hálfu íslenska ríkisins að í þjóðlendukröfu felist ekki afsal á eignarlandi og því eigi niðurstaða óbyggðanefndar, að því leyti sem hún tekur til ríkisjarða, að ráðast af sömu atriðum og lögð séu til grundvallar um annað eignarland. Aðrir dómar varða fremur heimildamat og sönnunarkröfur, nánar tiltekið tveir dómar Hæstaréttar frá 21. október 2004 (mál nr. 47 og 48/2004); þrír dómar frá 11. maí 2006 (mál nr. 496/2005, 454/2005 og 345/2005); tveir dómar frá 28. september 2006 (mál nr. 497/2005 og 498/2005); tveir dómar frá 5. október 2006 (mál nr. 67/2006 og 133/2006) og nú síðast þrír dómar frá 16. maí 2007 (mál nr. 448/2006, 536/2006 og 24/2007).

Sú umfjöllun um einstök landsvæði sem hér fer á eftir er í beinu samhengi og samræmi við framangreindar Almennar niðurstöður óbyggðanefndar, ásamt viðauka við þær, og vísar til þeirra. Fyrirliggjandi dómar og úrskurðir óbyggðanefndar eru einnig fordæmi við úrlausn málsins, í þeim tilvikum að reynt hefur á atriði sem almenna þýðingu hafa.

Hér á eftir verður fyrst lagt mat á hvort dómar gefi tilefni til að herða sönnunarkröfur til landamerkjabréfa jarða og að því loknu fjallað almennt um stofnun heiðarbyggðar á Norðausturlandi. Þá verður gerð grein fyrir landnámi á því svæði sem mál þetta varðar og því næst koma niðurstöður óbyggðanefndar um eignarréttarlega

stöðu einstakra landsvæða, í staðfræðilegri röð.⁴⁷⁵ Loks verður fjallað um ákvörðun málskostnaðar.

6.1.1. Gildi landamerkjabréfa jarða

Í forsendum dóms Hæstaréttar í máli nr. 48/2004, sem birtur er í dómasafni þess árs á bls. 3796, tók rétturinn almenna afstöðu til mats á gildi landamerkjabréfa, annars vegar jarða og hins vegar annarra landsvæða, og inntaks eignarréttar á svæði, sem lýst er í landamerkjabréfi jarðar, sbr. einnig tilvísanir í síðari dómum í þjóðlendumálum, t.d. máli nr. 345/2005. Orðrétt segir svo:

Við mat á gildi landamerkjabréfa og því hvert sé inntak eignarréttar á svæði, sem þar er lýst, skiptir almennt máli hvort um er að ræða jörð eða annað landsvæði, en þekkt er að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, heldur einnig til dæmis afrétti, sem ekki tengjast sérstaklega tiltekinni jörð. Felur landamerkjabréf fyrir jörð í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða þótt jafnframt verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega.

Einnig kemur fram það álit réttarins að áritun um samþykki eigenda aðliggjandi jarða, þinglýsing og innfærsla í landamerkjabók auki sönnunargildi landamerkjabréfs. Sama máli gegnir ef ekki hefur verið ágreiningur um merki viðkomandi jarðar. Hins vegar verði ekki litið fram hjá þeirri staðreynd að fyrir gildistöku laga nr. 58/1998 hafi engum verið til að dreifa sem gat sem handhafi beins eignarréttar gert samninga um mörk þess lands sem nú nefnist þjóðlenda. Þá verði þess að gæta að með því að gera landamerkjabréf gátu menn ekki einhliða aukið við land sitt eða annan rétt umfram það sem verið hafði. Verði til þess að líta hvort til séu eldri heimildir sem fallið geti að lýsingu í landamerkjabréfi, enda stangist sú lýsing heldur ekki á við staðhætti, gróðurfar og upplýsingar um nýtingu lands.

Segja má einnig að í nýjustu dómum, sbr. mál nr. 536/2006 og 24/2007, hafi enn verið hnekk á þýðingu þess að landsvæði teljist innan merkja jarðar. Samkvæmt þessu er óbyggðanefnd rétt að leggja áfram áherslu á landamerkjabréf jarða, sbr. umfjöllun um þau í *Almennum niðurstöðum*, enda þótt með skýrum fyrirvörum sé.

Umfjöllun dómstóla um landamerkjabréf jarðanna Úthlíðar, Stafafells (hluta), Skaftafells og Hóla gefur þó tilefni til að huga sérstaklega að því hvort óbyggðanefnd beri að herða kröfur til sönnunar eignarlands innan landamerkjabréfa jarða, frá því sem lagt er til grundvallar í *Almennum niðurstöðum*. Viðkomandi landsvæði voru öll talin eignarlönd en í forsendum dóma samt sem áður lýst efasemdum um að svo væri að öllu leyti.

⁴⁷⁵ Umfjöllun um staðhætti og gróðurfar á svæðinu er byggð á skýrslu Hjörleifs Guttormssonar, náttúrufræðings, sbr. skjal nr. 36, útgefnun kortum Landmælinga Íslands, örnefnaskrá frá Örnefnastofnun Íslands, athugunum í vettvangsferð, sbr. kafla 4.3., og almennum uppláttarritum, svo sem árbókum Ferðafélags Íslands.

Í tilvikum Úthlíðar og þess hluta Stafafellslands sem liggur sunnan og vestan Jökulsár, sbr. mál nr. 48/2004 og 498/2005, lágu fyrir bæði landamerkjabréf og eldri heimildir um merki. Lýsingar þessar fengu vel samrýmst en beinn eignarréttur á hluta þeirra landsvæða sem afmörkuð voru þrátt fyrir það talinn vafa undirorpinn. Fram kemur að staðhættir og fyrirbyggjandi heimildir um gróðurfar styðji ekki að þar hafi verið stofnað til beins eignarréttar með námi. Ekki voru þó talin skilyrði til að skilja þessi landsvæði undan eignarlandi jarðanna, einkum þar sem ekkert hefði komið fram af hálfu íslenska ríkisins sem leggja mætti til grundvallar við nánari afmörkun að þessu leyti. Varðandi umræddan hluta Úthlíðar var einnig tekið fram að ekki hefði verið sýnt fram á að landsvæðið hefði verið nýtt sem samnotaafréttur.

Í tilvikum Skaftafells og Hóla, sbr. mál nr. 496/2005 og 48/2004, voru landamerkjabréf fyrir hendi en engar eldri heimildir. Um landamerkjabréf Skaftafells, sem er ódagsett en var þinglesið á árinu 1890, segir svo í dómi Hæstaréttar:

Þótt landamerkjabréfið geti haft sönnunargildi um mörk eignarlands Skaftafells með því að það var áritað um samþykki af eigendum aðliggjandi jarða, þinglesið og fært í landamerkjabók, verður að líta til þess að ekki var á valdi eigenda jarðarinnar að auka með landamerkjabréfinu við land sitt eða annan rétt umfram það, sem áður hafði verið. Getur landamerkjabréf þetta því ekki eitt og sér nægt gegn andmælum áfrýjanda til að sanna beinan eignarrétt eigenda Skaftafells II að landinu á Skeiðarársandi, sem deilt er um í málinu, heldur verða önnur atriði jafnframt að koma til, sem stutt geta sömu niðurstöðu, sbr. dóm Hæstaréttar 21. október 2004 í máli nr. 48/2004 [sem fjallar m.a. um Hóla], sem birtur er í dómasafni þess árs á bls. 3796.

Hér skal einnig getið dóms í máli nr. 345/2004, varðandi jörðina Fell í Suðursveit. Þar lá fyrir skýr eldri heimild, nánar tiltekið lögfesta frá árinu 1851, þar sem merki inn til landsins voru m.a. miðuð við aðliggjandi jökul. Landamerkjabréf jarðarinnar frá árinu 1922 var mun óskýrara, náði skemur inn til landsins, þ.e. í átt að jökli, og gat ekki sérstaklega um merki gagnvart jöklinum. Fjallendið næst jökli var dæmt þjóðlenda og þannig fremur miðað við hina yngri heimild, þ.e. landamerkjabréfið, sem náði skemur en hin eldri. Þar höfðu þó önnur atriði einnig vægi.

Óbyggðanefnd hefur nú þegar kveðið upp úrskurði sem fjalla um fjölda jarða á sunnanverðu landinu, þ.e. svæðum 1-4, og heimilda um afmörkun og eignarréttindi á ágreiningssvæðum verið skipulega leitað, m.a. á Þjóðskjalasafni og hjá sýslumannsembættum. Séu þær skoðaðar heildstætt kemur í ljós að landamerkjabréf hátt í tvö hundruð jarða hafa verið könnuð sérstaklega. Í upp undir helmingi tilvika hefur það verið elsta lýsing á merkjum jarðar og beinn samanburður við eldri heimildir þannig ekki mögulegur. Því fer einnig fjarri að eldri heimildir séu almennt heildstæðar merkjalýsingar. Þvert á móti geta þær verið brotakenndar og jafnvel fremur falið í sér vísbendingar en ótvíræðar lýsingar. Loks eru tíu tilvik þar sem

ekkert landamerkjabréf, í skilningi landamerkjalaga, er fyrir hendi og verður ekki séð að það hafi nokkurn tíma verið gert. Að því er varðar mikinn meirihluta jarða á svæðum 1-4, var niðurstaðan sú að aðrar heimildir um merki, væru þær til, ýmist styddu lýsingu bréfs eða mæltu henni ekki í mót. Merkjum væri því rétt lýst í landamerkjabréfi, svo sem óbyggðanefnd skýrði það. Tekið skal fram að sú skýring var í ákveðnum tilvikum önnur en málsaðila.

Svo sem að framan greinir virðast dómstólar þannig gera fremur strangar kröfur til landamerkjabréfa jarða, þ. á m. að þau hafi stuðning af öðru og þá einkum eldri heimildum. Til þess ber þó að líta að fleiri atriði eru hér samofin og lögð til grundvallar niðurstöðu hverju sinni, þar á meðal mismunandi vægi eða trúverðugleiki einstakra heimilda, nýting, gróðurfar og staðhættir. Með hliðsjón af því og með tilliti til stjórnskipulegrar jafnræðisreglu telur óbyggðanefnd að fara beri varlega í að draga víðtækar ályktanir af þessari umfjöllun. Líta ber til þess að eftir að gengið hafði verið frá landamerkjabréfi, með tilheyrandi opinberri skráningu, hafði jarðeigandi síður ástæðu til að varðveita skjöl sem þar kann að hafa verið byggt á. Eðlilegt verður að telja að íslenska ríkið beri hallann af þeim vafa sem fyrir hendi kann að vera í slíkum tilvikum.

Niðurstaða óbyggðanefndar er því sú að ekki sé ástæða til að herða sérstaklega kröfur um sönnun eignarlands innan lýsingar í landamerkjabréfi jarðar, umfram það sem áður hefur verið lagt til grundvallar og samrýmist vel þeirri almennu afstöðu Hæstaréttar til landamerkjabréfa sem áður var lýst. Eftir sem áður er ljóst að dómstólar gera nokkuð strangar kröfur til sönnunar eignarlands, sbr. einnig þá meginreglu í íslenskum rétti að sá sem telur til eignarréttar yfir landi verður að færa fram heimildir fyrir eignartikalli sínu. Jafnframt liggur fyrir að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir, sbr. t.d. dóm Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2005, þar sem segir svo:

...nær frá upphafi Íslandsbyggðar mörkuðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig mörk ítaka, afrétta og allra annarra réttinda í lönd sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu manna. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda merkjum réttindanna við, hvers eðlis sem þau voru. Af framanrituðu þykir leiða að skýra verði hvaða réttindi það séu sem menn voru að skipta á milli sín.

6.1.2. Heiðarbýli á Norðausturlandi

Í Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar er gerð almenn grein fyrir þeirri stofnun eignarréttar sem heimilaður var í nýbýlatilskipun frá 15. apríl 1776, um landnám og byggingu eyðijarða, og síðar nýbýlalögum, nr. 15/1897.⁴⁷⁶ Að því er varðar Norðausturland sérstaklega í þessu sambandi benda heimildir til að í kjölfar

nýbýlatilskipunar og fram yfir miðja 19. öld hafi þar verið stofnað til heiðarbyggðar í meiri mæli en á þeim landshlutum sem áður hafa komið til umfjöllunar hjá óbyggðanefnd. Byggð þessi stóð að jafnaði stutt, oft slitrótt, og þegar komið var fram á miðja 20. öld var henni nær alveg lokið. Í kjölfar gildistöku landamerkjálaga voru ýmist gerð sérstök landmerkjabréf fyrir slík heiðarbýli eða þau felld innan landamerkjálýsingar tiltekinnar jarðar.

Samkvæmt ákvæðum nýbýlatilskipunar gat slík býlisstofnun hvort heldur er verið í landi jarðar eða utan þess. Kveðið var á um útmælingu viðkomandi landsvæðis undir stjórn sýslumanns og útgáfu amtmanns á byggingarbréfi til handa nýbýlingi, enda hefði skilyrðum verið fullnægt.

Í þeim tilvikum að stofnað var til nýbýlis í landi jarðar með lögformlegum hætti, sbr. einkum 2. gr. nýbýlatilskipunar, er ljóst að með því hefur ekki orðið breyting á eignarréttarlegri stöðu landsvæðisins. Hér gegnir sama máli og ef þar var stofnað til byggðar með öðrum hætti, svo sem leigu eða sölu hluta jarðar.⁴⁷⁷ Um slík landsvæði hlýtur því að fara eftir sömu sjónarmiðum og jarðir almennt, hvernig sem formlegum frágangi hefur verið háttað. Um jarðir almennt vísast nánar til *Almennra niðurstaðna óbyggðanefndar*.

Hafi hins vegar tekist byggð utan jarðar, sbr. einkum 4. gr. nýbýlatilskipunar, verður að kanna hvort þar hafi verið stofnað til lögformlegs nýbýlis. Hafi svo verið, er ljóst að viðkomandi landsvæði er eignarland, þá þegar af þeirri ástæðu. Ella verður að líta svo á að ekki hafi verið stofnað til beins eignarréttar á grundvelli þeirrar löggjafar. Eignarréttarleg staða viðkomandi landsvæðis breyttist því ekki, hvernig sem henni var farið. Annað mál er að í kjölfarið kann að hafa stofnast þar eignarland á öðrum grundvelli, sbr. lög nr. 46/1905 um hefð.

Heiðarbyggð á Norðausturlandi er nefnd ýmsum nöfnum í heimildum, einkum nýbýli, afbýli, heiðarkot og hjáleiga. Notkun þessara hugtaka er misvísandi og tekur ekki endilega mið af ákvæðum nýbýlatilskipunar eða nýbýlalaga. Þannig kann tiltekið býli að vera nefnt nýbýli í heimildum án þess að byggingarbréf liggi fyrir. Málsmeðferð nýbýlaumsóknar getur þá af einhverjum ástæðum hafa lokið á einhverju stigi, svo sem eftir útmælingu, eða jafnvel ekki hafist yfirleitt. Á hinn bóginn getur verið að byggingarbréf hafi verið gefið út en býlið þrátt fyrir það nefnt annað en nýbýli, t.d. hjáleiga.

Útgáfa byggingarbréfs, sem stundum er nefnt nýbýlaleyfi, tekur af vafa um stofnun eignarlands og að landsvæði hafi frá þeim tíma öðlast stöðu jarðar að lögum. Að öðru leyti hlýtur að þurfa að leggja mat á eignarréttarlega stöðu viðkomandi landsvæðis áður en þar tókst byggð og hvort sú staða hafi tekið breytingum síðan. Í því sambandi ber að líta til þeirra krafna sem Hæstiréttur hefur gert til sönnunar eignarlands, sbr. kafla 6.1.1.

⁴⁷⁶ Sbr. kafla 3.3. í viðauka.

6.2. Landnám

Í kafla 5.1. hér að framan er gerð grein fyrir frásögn Landnámu af landnámi í Vopnafirði og þá fyrst og fremst horft til þess svæðis sem hér er til meðferðar. Svo sem þar greinir nam Eyvindur vápni mestallan Vopnafjörð eða nánar tiltekið „fjörðinn allan frá Vestradalsá ok bjó í Krossavík.“ Hann gaf Sveinbirni kört „land allt milli Vápnafjarðarár ok Vestradalsár“ og seldi Þorsteini hinum hvíta óskilgreint land. Þorsteinn „bjó á Tóptavelli fyrir útan Síreksstaði nokkura vetr, áðr hann omsk at Hofslöndum.“ Þá nam Hróaldur bjóla land „fyrir vestran Vestradalsá, dalinn hálfan ok Selárdal allan út til Digraness; hann bjó á Torfastöðum“ Loks nam Lýtingur „Vápnafjarðarströnd alla ena eystri, Böðvarsdal ok Fagradal, ok bjó í Krossavík.“

Óbyggðanefnd hefur í fyrri úrlausnum sínum byggt á því að skýrar frásagnir Landnámu hafi sönnunargildi um tilvist eignarréttar en talið hæpið að af takmörkuðum lýsingum í Landnámu verði afdráttarlausar ályktanir dregnar um það hvort í öndverðu hafi verið stofnað til eignarréttar yfir landsvæði með námi., sbr. einnig dóm Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2005, sem fjallaði um Hoffells-Lambatungur í Nesjum. Af þeim frásögnum Landnámu sem að framan er lýst verður ekki ráðið hversu langt inn til landsins landnám á Vopnafjarðarsvæðinu náði og að því leyti verða þannig engar afdráttarlausar ályktanir af þeim dregnar. Að öðru leyti vísast til þeirrar umfjöllunar um einstök landsvæði sem hér fer á eftir.

6.3. Hámundarstaðir

6.3.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Hámundarstaða.

Íslenska ríkið hefur dregið þjóðlendukröfulínu sína frá Hágangaurð (punktur 1) beina línu í Þverfell (2). Á móti hefur gagnaðili, þinglýstur eigandi Hámundarstaða, gert kröfu um beinan eignarrétt að því landsvæði sem hann telur að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Þjóðlendukrafa ríkisins tekur til vestanverðs land Hámundarstaða eins og gagnaðilar hafa teiknað það á kröfulínukorti. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.2.

Að Hámundarstöðum liggur ágreiningssvæði í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd til norðurs. Til suðurs er Hvammsgerði. Að austan liggja Hámundarstaðir að Ljósalandi og hafi. Í vestri gnæfir Ytri-Hágangur (923 m), undir honum Hágangaheiði og Hágangaurð, en þegar austar dregur lækkar landið. Frá bæjarstæði Hámundarstaða í Ytri-Hágang (923 m) eru rúmlega 16,5 km í beinni loftlínu.

⁴⁷⁷ Sbr. kafla 4.2. í viðauka.

6.3.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er almennt byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendir þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Af hálfu ríkisins er því haldið fram að kröfulína þess sé eðlileg þjóðlendulína miðað við landamerkjalyðingu jarðarinnar en hún verði ekki skilin öðruvísi en svo að báðir endapunktur liggi í Hágangsurð.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 24 og 19(3), er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Þá er á því byggt að land innan landamerkja jarðar sé eignarland. Landamerkjalog 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkja jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkja jarða teljist eignarland.

Þá telja eigendur Hámundarstaða sig hafa réttmætar væntingar til eignarhalds innan merkja jarðarinnar vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefngd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áraraðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn hafi getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Þá er því haldið fram að í ljósi þeirra gjörninga sem liggi fyrir um ráðstöfun landsins hafi eigendur Hámundarstaða nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu að landsvæðið sé fullkomin eign þeirra. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti, fari landamerkjalyðingi ekki í bága við þær eldri heimildir. Byggt er á úrlausnum Mannréttindadómstóls Evrópu um réttmætar væntingar. Þessar væntingar styðjast meðal annars við framkomu ríkisins

gagnvart þeim með athöfnum og athafnaleysi. Loks er vísað til þess að skilyrði hefðar séu fyrir hendi.

6.3.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Hámundarstaða er rakin í kafla 5.2. Þar kemur fram að Hámundarstaða er getið í heimildum allt frá miðri 15. öld. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴⁷⁸ Lýsingar Landnámabókar benda til þess að landsvæði það sem hér er til umfjöllunar sé a.m.k. að einhverju leyti innan upphaflegs landnáms, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvað ráðið verður af heimildum um merki Hámundarstaða. Fyrirliggjandi er landamerkjabréf jarðarinnar, dags. 10. júlí 1885 og þingl. 14. júlí 1885, auk merkjalýsinga í skoðunargjörð frá 1657, byggingarbréfum 1663 og 1669, vitnisburði 1669 og lögfestu frá 1845. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Hámundarstöðum. Athugun þessi tekur til norðurmerkja og norðanverðra vesturmerkja, inn til landsins og innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Hámundarstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Norðurmörkum Hámundarstaða er þannig lýst í landamerkjabréfinu 1885 að þau liggi um „... há-Skálafell, þaðan í Gæsagilsá og þaðan í Hágangsröð...“ Úr Hágangsröð er svo farið „um vötn“ í stein tvíklofinn á Miðöxl og þaðan í Efsta-mel. Eignarlandskrafa eiganda Hámundarstaða miðar merki í þessu sambandi við Ytri-Hágang en þjóðlendukrafa íslenska ríkisins við Hágangsurð.

Bréf Hámundarstaða er áritað vegna jarðarinnar Bakka (Nýjabæjar) í Skeggjastaðahreppi en ekki vegna jarðanna Skeggjastaða, Þorvaldsstaða og Gunnarsstaða, sem austar liggja. Um landamerki þessara jarða er fjallað í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Þar er komist að þeirri niðurstöðu að eignarland Skeggjastaða, Þorvaldsstaða og Gunnarsstaða nái ekki suður að kröfusvæði eigenda Hámundarstaða og úrskurðuð þjóðlenda í afréttareign á tilteknu svæði.

Jörðin Hvammsgerði var áður hjáleiga frá Hámundarstöðum, sbr. kafla 6.4. Samkvæmt landamerkjabréfi Hvammsgerðis, dags. 7. júní 1884 og þingl. 11. júní 1886, eru merki jarðarinnar til norðvesturs, gagnvart Hámundarstöðum, og landsvæðum sem fjallað er um í áðurnefndu máli nr. 4/2005 svofelld: „...að utan og norðan milli Hvammsgerðis og Hámundarstaða, er Borgarlækur og úr honum í vörðu á svokölluðum Efsta mel...“ en þaðan beina stefnu í stóran stein tvíklofinn á Miðöxl og þaðan aftur beina línu í Ytri Hágangsröð. Bréf Hvammsgerðis er þannig í samræmi við bréf Hámundarstaða og er jafnframt er áritað vegna þeirrar jarðar. Tekið er fram að miðað sé við „Ytri“ Hágangsröð.

⁴⁷⁸ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Hér skal þess getið að u.þ.b. 8 km suður af Ytri-Hágangi (923 m) er Syðri-Hágangur (952 m) og þar á milli er Þverfell (650 m). Fjallaröð þessi myndar skýr landfræðileg mörk og vatnaskil vestur af Selárdal og heiðarlöndum ofan hans.

Í eldri heimildum um merki Hámundarstaða, þá norðan Hvammsár og þannig að meðtöldu Hvammsgerði, er ýmist miðað við vatnaskil eða örnefni sem liggja í námunda við vatnaskil. Þannig er merkjum lýst svo í skoðunargjörð sem fram fór á árinu 1657: „Landamerke Jardarennar mille Hvamms á hid fremra, enn fuglabiarga á hid ytra upp ad axlarhædunum Síðan Siónhendijng upp effter upp umm þvera Sveina (þad eru Wordur hladnar), er þar halldenn fiórdungur af Sandwíkur heide, og so upp sem Wötnum hallar. Í byggingarbréfi frá árinu 1669 voru takmörk jarðarinnar „... i midlum Hvamz ár og fuglabjarga ár uppa Hafíall sem Wötn deila...“ Í lögfestu fyrir Hámundarstaði sem útbúin var 1845 eru merki þessi: „... Ad utan verdu úr Fuglabiargarárósi í Stóra lækiartánga beint þadann á Brúnina fyrir framann fremsta Sellæk, þadann beinst i Grénishöfda, þadan beint vestr Höfda og sunnan vid Ytra Hágáng i Hvamsá.“ Aðrar eldri heimildir, byggingarbréf 1663 og vitnisburður 1669, eru óleggri að þessu leyti.

Öbyggðanefnd telur að eldri heimildir um Hámundarstaði, sbr. einnig landamerkjabréf Hvammsgerðis, styðji þá skýringu á landamerkjabréfi jarðarinnar að merki hennar til norðvesturs miðist við Ytri-Hágang.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir jörðina Hámundarstaði. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum hennar sé þar rétt lýst. Landamerkjabréf Hámundarstaða var undirritað af eigendum jarðarinnar, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Hámundarstaða hafa um langa hrið haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Um þýðingu landamerkjabréfa almennt fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Hámundarstaðir hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem tilgreind eru 1885, svo sem þeim er nánar lýst hér framar, hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Hálendari hluti jarðarinnar hefur þar ekki verið undanskilinn, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð. Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land innan marka jarðarinnar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þar ber þess að geta að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi

gróðurþekja í Vopnafirði, sem og á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. skjal nr. 36. Þá verður fyrirkomulag smölunar ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu íslenska ríkisins að land innan tilgreindra landamerkja Hámundarstaða sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁷⁹

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Hámundarstaða, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.4. Hvammsgerði

6.4.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Hvammsgerðis.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Hágangnaurð (punktur 1) beina línu í Þverfell (2). Á móti hefur gagnaðili, þinglýstur eigandi Hvammsgerðis, lýst kröfu um beinan eignarrétt að því landsvæði sem hann telur að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.3.

Að Hvammsgerði liggja Hámundarstaðir til norðurs en Hróaldsstaðir til suðurs. Að norðvestan er ágreiningssvæði í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Jörðin liggur yst í Selárdal, vestan Selár, en ágreiningssvæði aðila er í suður- og austurhlíðum Ytri-Hágangs (923 m). Frá bæjarstæði Hvammsgerðis í Ytri-Hágang (923 m) eru rúmlega 14,7 km í beinni loftlínu.

6.4.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku

⁴⁷⁹ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Þjóðlendlaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Af hálfu ríkisins er því haldið fram að kröfulína þess sé eðlileg þjóðlendlína miðað við landamerkjalýsingu jarðarinnar auk lýsingar Hámundarstaða og Hróaldsstaða. Lýsing merkja milli Hámundarstaða og Hvammsgerðis við Ytri-Hágang að ofan verði vart skilin öðruvísi en orðalagið segi til um, átt sé við urðina við fjallið en ekki topp þess. Sama gildi um merkjalýsingu milli Hvammsgerðis og Hróaldsstaða sem segi merkin beina línu í ytri Hágangsurð.

Af hálfu gagnaðila er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Í ljósi fornra heimilda um jörðina, sem sýni að henni tilheyri land allt að vatnaskilum, sé ljóst að landamerkjabréf Hvammsgerðis sé í góðu samræmi við eldri heimildir. Þá er á því byggt að land innan landamerkja jarðar sé eignarland. Landamerkjalög 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkja jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkja jarða teljist eignarland.

Þá telur eigandi Hvammsgerðis sig hafa réttmætar væntingar til eignarhalds innan merkja jarðarinnar vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og hafi landamerkin verið viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefengd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áraraðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin er afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Þá er því haldið fram að í ljósi þeirra gjörninga sem liggi fyrir um ráðstöfun landsins hafi eigendur Hvammsgerðis nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu að landsvæðið sé fullkomin eign þeirra. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti, fari landamerkjalýsingu ekki í bága við þær eldri heimildir. Byggt er á úrlausnum Mannréttindadómstóls Evrópu um réttmætar væntingar. Þessar væntingar styðjast meðal annars við framkomu ríkisins gagnvart þeim með athöfnum og athafnaleysi. Loks er vísað til þess að skilyrði hefðar séu fyrir hendi.

6.4.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Hvammsgerði er rakin í kafla 5.3. Þar kemur fram að þess er getið fyrst í byggingarbréfum fyrir

Hámundarstaði frá árunum 1663 og 1669. Af heimildum verður ráðið að Hvammsgerði var áður hluti jarðarinnar Hámundarstaða, sbr. kafla 6.3.⁴⁸⁰ Lýsingar Landnámabókar benda til þess að landsvæði það sem hér er til umfjöllunar sé a.m.k. að einhverju leyti innan upphaflegs landnáms, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Hvammsgerðis er lýst í landamerkjabréfi frá 7. júní 1884 og þingl. 11. júní 1886. Hvammsgerði sýnist hafa rúmast innan merkjalýsinga fyrir Hámundarstaði áður en landamerkjabréf voru gerð fyrir jarðirnar á árunum 1884 og 1885. Ber þar að nefna merkjalýsingar í skoðunargjörð frá 1657, byggingarbréfum 1663 og 1669, vitnisburði 1669 og lögfestu frá 1845. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Hvammsgerði. Athugun þessi tekur til norðvesturmerkja jarðarinnar, inn til landsins og innan kröfussvæðis íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Hvammsgerðis verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Samkvæmt landamerkjabréfi Hvammsgerðis eru merki jarðarinnar til norðvesturs og vesturs, gagnvart Hámundarstöðum og landsvæðum sem fjallað er í um máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd, svofelld: „...að utan og norðan milli Hvammsgerðis og Hámundarstaða, er Borgarlækur og úr honum í vörðu á svokölluðum Efsta mel...“ og þaðan beina stefnu í stóran stein tvíklofinn á Miðöxl og þaðan aftur beina línu í Ytri Hágangsröð. Bréfið er áritað vegna Hámundarstaða og í samræmi við lýsingu í bréfi þeirrar jarðar, sbr. kafla 6.3. Landamerkjabréf Hvammsgerðis er hins vegar ekki áritað vegna Gunnarsstaða og Miðfjarðar né heldur bréf þeirra vegna Hvammsgerðis. Í áðurnefndu máli nr. 4/2005 er komist að þeirri niðurstöðu að eignarland Gunnarsstaða og Miðfjarðar nái ekki suður að kröfussvæði eiganda Hvammsgerðis og úrskurðuð þjóðlenda í afréttareign á tilteknu svæði.

Samkvæmt landamerkjabréfi Hvammsgerðis eru merki til suðvesturs, gagnvart Hróaldsstöðum, með Hvammsá vestur í Hvammsárvatn. Landamerkjabréf Hróaldsstaða, þingl. 24. júní 1884, lýsir þessum merkjum eins. Fyrir í bréfinu segir að merkin liggi frá Upsarenda og eftir sömu línu norður heiðina þar sem vötnum fer að halla norður af. Eldri heimildir um merki Hróaldsstaða miða einnig við Hvammsá „upp í ups“, í „efstu ups“ eða „upp á háfjall sem vötn deila“, sbr. kafla 6.5.

Hvammsgerði var áður innan merkja Hámundarstaða og í eldri heimildum um suður- og norðvesturmerki Hámundarstaða, er miðað við Hvammsá og vatnaskil eða örnefni sem liggja í námunda við vatnaskil. Þannig er merkjum lýst svo í skoðunargjörð sem fram fór á árinu 1657: „Landamerke Jardarennar mille Hvamms á hid fremra, enn fuglabiarga á hid ytra upp ad axlarhædunum Sídan Siónhendijng upp effter upp umm þvera Sveina (þad eru Wordur hladnar), er þar halldenn fiórdungur af Sandwíkur heide, og so upp sem Wötnum hallar. Í byggingarbréfi frá árinu 1669 voru takmörk jarðarinnar „... i midlum Hvamz ár og fuglabjarga ár uppa Hafíall sem Wötn

⁴⁸⁰ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

deila...“ Í lögfestu fyrir Hámundarstaði sem útbúin var 1845 eru merki þessi: „... Ad utan verdu úr Fuglabiargarárósi í Stóra lækiartanga beint þaðann á Brúnina fyrir framann fremsta Sellæk, þaðann beinst í Grénishöfða, þaðan beint vestr Höfða og sunnan við Ytra Hágang í Hvamsá.“ Aðrar eldri heimildir, byggingarbréf 1663 og vitnisburður 1669, eru ógleggri að þessu leyti.

Hér skal þess getið að u.þ.b. 8 km suður af Ytri-Hágangi (923 m) er Syðri-Hágangur (952 m) og þar á milli er Þverfell (650 m). Fjallaröð þessi myndar skýr landfræðileg mörk og vatnaskil vestur af Selárdal og heiðarlöndum ofan hans.

Óbyggðanefnd telur að eldri heimildir um Hámundarstaði, styðji þá skýringu á landamerkjabréfum Hámundarstaða og Hvammsgerði að merki þeirra til norðvesturs miðist við Ytri-Hágang. Sömu heimildir styðja einnig þá skýringu á bréfi Hvammsgerðis að miða við vatnaskil frá Ytri-Hágangi og suður yfir Þverfellsdal. Á þeim slóðum eru nokkur vötn og þaðan rennur Hvamsá í mörgum kvíslum. Vatnaskilin skera það landsvæði sem ágreiningur málsaðila tekur til. Um þýðingu þessa við mat á eignaréttarlegri stöðu landsins verður fjallað hér síðar.

Í kjölfar þess að landamerkjälög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir jörðina Hvammsgerði. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum hennar sé þar rétt lýst, svo langt sem sú lýsing nær. Bréfið var undirritað af eiganda jarðarinnar, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um merki jarðarinnar, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Hvammsgerðis hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða þess landsvæðis sem hér til umfjöllunar og samkvæmt framangreindu er að hluta innan merkja jarðarinnar Hvammsgerðis en að hluta utan þeirra. Um þýðingu landamerkjabréfa almennt fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Hvammsgerði, eins og hún er afmörkuð hér að framan, hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem tilgreind eru 1884, svo sem þeim er nánar lýst hér framar, hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Hálendari hluti jarðarinnar hefur ekki verið þar undanskilinn, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð. Ekki verður annað séð en að innan þessara marka hafi eignarhald verið án ágreinings eða athugasemda. Þannig eru engar heimildir um að land innan marka jarðarinnar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þar ber þess að geta að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Vopnafirði, sem og á

Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. skjal nr. 36. Þá verður fyrirkomulag smölunar ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu íslenska ríkisins að land innan tilgreindra landamerkja jarðarinnar Hvammsgerðis sé þjóðlenda. Á hinn bóginn hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu gagnaðila að merki jarðarinnar nái svo langt til norðvesturs sem gerð er krafa til. Ræðst því afmörkun að því leyti af vatnaskilum, líkt og að framan er rakið. Ekki hefur verið sýnt fram á að utan merkja jarðarinnar Hvammsgerðis, en innan kröfusvæðis eiganda hennar í máli þessu, sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Eins og notkun landsins hefur verið háttað hefur ekki heldur verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að vestan umræddrar vatnaskilalínu sé þjóðlenda en austan hennar eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁸¹

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til óbeinna eignarréttinda innan þess lands sem gerð er krafa til af hálfu gagnaðila en fellur utan landamerkja jarðarinnar Hvammsgerðis samkvæmt framangreindri afmörkun, þ.e. landsvæði sem nær frá vatnaskilum og vestur að kröfulínu gagnaðila. Fyrir liggur að landsvæði þetta hefur verið nýtt af eigendum Hvammsgerðis til beitar og annarra venjubundinna afréttarnota og aðrir hafa ekki sett fram kröfur til þess. Verður því fallist á að landið sé í afréttareign Hvammsgerðis.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði utan landamerkja jarðarinnar Hvammsgerðis, suðvestur undir Ytri-Hágangi, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá vatnaskilum á Ytri-Hágangi, á sveitarfélagamörkum og jafnframt í nyrðri kröfulínu vegna Hvammsgerðis, er vatnaskilum fylgt suður þar til kemur að skurðpunkti við syðri kröfulínu vegna Hvammsgerðis (sem jafnframt er nyrðri kröfulína Hróaldsstaða II) í máli þessu. Þeirri kröfulínu er síðan fylgt til norðvesturs að skurðpunkti við línu sem dregin er úr vörðu sem stendur á hól við Kistufellslæk í Hölknádrög við nyrsta Hágangshorn. Hinni síðastnefndu línu er síðan fylgt til norðurs, að kröfulínu vegna Hvammsgerðis á sveitarfélagamörkum. Loks er sveitarfélagamörkum fylgt til austurs í hinn fyrstnefnda punkt á vatnaskilum.

Sama landsvæði er í afréttareign Hvammsgerðis, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

⁴⁸¹ Sbr. einnig lokakafli í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

6.5. Hróaldsstaðir

6.5.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfussvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Hróaldsstaða, sem nú skiptast í Hróaldsstaði I og II.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Hágangnaurð (punktur 1) og beina línu í Þverfell (2) og síðan í punkt þar sem ytri Almenningsá rennur úr Almenningsvötnum (3). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Hróaldsstaða, gert kröfu um beinan eignarrétt að því landsvæði sem þeir telja að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.4.

Að Hróaldsstöðum liggja Hvammsgerði til norðurs og Áslaugarstaðir til suðurs. Að vestan er ágreiningssvæði í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Hróaldsstaðir eru í Selárdal, vestan Selár, en ágreiningssvæði aðila liggur í um 480 m hæð yfir sjávarmáli og tekur til Þverfellsdals auk Þverfells (650 m).

6.5.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Af hálfu ríkisins er því haldið fram að kröfulína þess sé eðlileg þjóðlendulína miðað við landamerkjalýsingu jarðarinnar auk lýsingar Hámundarstaða og Hvammsgerðis. T.d. verði lýsing merkja milli Hróaldsstaða og Hvammsgerðis sem segi merkin liggja eftir beinni línu í ytri Hágangsurð, vart skilin öðruvísi en orðalagið segi til um. Átt sé við urðina við fjallið en ekki topp þess.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 12, 12 (5) og 5 (4), er því haldið fram að allt land jarða og afrétta í Vopnafjarðarhreppi hafi frá landnámi verið undirorpið beinum eignarrétti. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Athugasemdalausri landamerkjalýsingu jarðar verði ekki hnekkt nema óbyggjandi sönnunargögn liggja því til grundvallar. Sönnunarbyrðin um inntak eignarréttar á landi jarðarinnar hvíli þannig á íslenska ríkinu. Norðurmerkjum jarðarinnar sé lýst í heimild frá 1657 og falli sú lýsing alveg saman við landamerkjalýsingu í framlögðu

landamerkjabréfi. Þetta styrki enn frekar sönnunargildi landamerkjabréfsins svo ekki sé unnt að efast um fullkominn eignarrétt innan lýstra merkja. Þá telja gagnaðilar að í kröfum ríkisins felist ásælni til beinna eignarréttinda þeirra án þess að skilyrði 72. gr. stjórnarskrárinnar séu uppfyllt og beri þegar af þeirri ástæðu að hafna kröfu ríkisins. Gagnaðilar hafi í gegnum tíðina haft réttmætar ástæður til að ætla að land innan landamerkja jarðarinnar væri undirorpið fullkomnum eignarrétti þeirra. Til vara byggja gagnaðilar á því að þeir hafi hefðað landið enda hafi þeir byggt það og nýtt langt umfram tilskilinn hefðartíma.

6.5.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Hróaldsstöðum er rakin í kafla 5.4. Þar kemur fram að þeirra er getið í heimildum allt frá árinu 1542. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴⁸² Lýsingar Landnámabókar benda til þess að landsvæði það sem hér er til umfjöllunar sé a.m.k. að einhverju leyti innan upphaflegs landnáms, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Hróaldsstæða er lýst í landamerkjabréfi, ódagsett en þingl. 24. júní 1884. Einnig eru fyrir hendi eldri merkjalýsingar, nánar tiltekið frá sölu jarðarinnar frá 1542, í jarðakaupsamningi frá 1651 og lögfestu sem lesin var upp að Hofskirkju árið 1669. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Hróaldsstöðum. Athugun þessi tekur til norðvestur- og vesturmerkja jarðarinnar, inn til landsins innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Hróaldsstæða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Samkvæmt landamerkjabréfi Hróaldsstæða eru merki jarðarinnar til norðurs, gagnvart Hvammsgerði, miðuð við „Hvammsá, alla leið neðan frá Selá og norður í Hvammsárvatn.“ Hróaldsstæðir eiga síðan merki gagnvart Áslaugarstöðum að sunnanverðu. Þau eru miðuð við „Skarðsá upp í svonefndan Skarðsárkrók, þaðan beint í stóru vörðu, sem er hér um bil mitt á milli Króksins og Upsanna, og frá nefndri vörðu beina stefnu í Upsarenda og svo eptir sömu línu norður heiðina þar sem vötnum fer að halla norður af.“ Þær eldri heimildir um merki Hróaldsstæða sem að framan var getið miða einnig við Skarðsá, Hvammsá og „upp í ups“, í „efstu ups“ eða „upp á háfjall sem vötn deila“.

Landamerkjabréf Hvammsgerðis, dags 7. júní 1884 og þingl. 11. júní 1886, og Áslaugarstæða, ódags. en þingl. 24. júní 1884, eru í samræmi við bréf Hróaldsstæða. Þau eru bæði árituð vegna þeirrar jarðar en bréf hennar einungis vegna Áslaugarstæða. Í kafla 6.4. hér að framan er komist að þeirri niðurstöðu að eldri heimildir um Hámundarstæði, sem einnig taka til Hvammsgerðis, styði þá skýringu á landamerkjabréfi Hvammsgerðis að þar sé miðað við vatnaskil frá ytri-Hágangi og

⁴⁸² Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

suður yfir Þverfellsdal. Sams konar niðurstaða í umfjöllun um Áslaugarstaði, sbr. kafla 6.6, styðst jafnframt við eldri heimild um þá jörð.

Hér skal þess getið að u.þ.b. 8 km suður af Ytri-Hágangi (923 m) er Syðri-Hágangur (952 m) og þar á milli er Þverfell (650 m). Fjallaröð þessi myndar skýr landfræðileg mörk og vatnaskil vestur af Selárdal og heiðarlöndum ofan hans. Í Þverfellsdal, á milli Þverfells og Ytra-Hágangs, eru nokkur vötn og þaðan rennur Hvammsá í mörgum kvíslum. Á kortum Landmælinga Íslands eru Ufsir merktar í heiðarbrúninni upp af Selárdal en Hágangsurð norðar og nær Ytri-Hágangi. Ufs, eða ups, hefur ekki einhlíta merkingu í íslensku máli og mun þannig almennt bæði geta vísað til fjallseggjar og láréttra bergstalla.

Óbyggðanefnd telur að eldri heimildir um Hróaldsstaði styðji þá skýringu á landamerkjabréfi jarðarinnar að norðvesturmerki miðist við vatnaskil, þ.e.a.s. liggi úr Ytri-Hágangi yfir Þverfellsdal, Þverfell og upp í hliðar Syðri-Hágangs. Vatnaskilin skera það landsvæði sem ágreiningur málsaðila tekur til. Um þýðingu þessa við mat á eignaréttarlegri stöðu landsins verður fjallað hér síðar.

Í áður nefndu máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd er komist að þeirri niðurstöðu að eignarland jarðarinnar Miðfjarðar nái ekki suður að kröfussvæði eiganda Hróaldsstaða og úrskurðuð þjóðlenda í afréttareign á tilteknu svæði.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir jörðina Hróaldsstaði. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum hennar sé þar rétt lýst. Bréfið var undirritað af fyrirsvarsmanni Hróaldsstaða, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem þýðingu hafi hér. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Hróaldsstaða hafa um langa hrið haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða þess landsvæðis sem hér til umfjöllunar og samkvæmt framangreindu er innan merkja jarðarinnar Hróaldsstaða austan vatnaskila en utan þeirra vestan vatnaskila. Um þýðingu landamerkjabréfa almennt fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Hróaldsstaðir, eins og hún er afmörkuð hér að framan, hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þessara marka hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Hálendari hluti jarðarinnar hefur ekki verið þar undanskilinn, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð. Ekki verður annað séð en að innan þessara marka hafi eignarhald verið án ágreinings eða athugasemda. Þannig eru engar heimildir um að land innan marka jarðarinnar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því

sambandi. Þar ber þess að geta að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Vopnafirði, sem og á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. skjal nr. 36. Þá verður fyrirkomulag smölunar ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu íslenska ríkisins að land innan tilgreindra landamerkja jarðarinnar Hróaldsstaða sé þjóðlenda. Á hinn bóginn hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu gagnaðila að merki jarðarinnar nái svo langt til norðvesturs sem gerð er krafa til. Ræðst því afmörkun að því leyti af vatnaskilum, líkt og að framan er rakið. Ekki hefur verið sýnt fram á að utan merkja jarðarinnar Hróaldsstaða, en innan kröfusvæðis eiganda hennar í máli þessu, sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Eins og notkun landsins hefur verið háttað hefur ekki heldur verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að vestan umræddrar vatnaskilalínu sé þjóðlenda en austan hennar eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁸³

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til óbeinna eignarréttinda innan þess lands sem gerð er krafa til af hálfu gagnaðila en fellur utan landamerkja jarðarinnar Hróaldsstaða samkvæmt framangreindri afmörkun, þ.e. landsvæði sem nær frá vatnaskilum og vestur að kröfulínu gagnaðila. Fyrir liggur að landsvæði þetta hefur verið nýtt af eigendum Hróaldsstaða til beitar og annarra venjubundinna afréttarnota og aðrir hafa ekki sett fram kröfur til þess. Verður því fallist á að landið sé í afréttareign Hróaldsstaða.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði utan landamerkja jarðarinnar Hróaldsstaða, þ. á m. í Þverfellsdal, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Farið er úr punkti sem er þar sem nyrðri kröfulína vegna Hróaldsstaða II (sem jafnframt er syðri kröfulína vegna Hvammsgerðis) mætir línu sem dregin er úr vörðu sem stendur á hól við Kistufellslæk í Hölnárdrög við nyrsta Hágangshorn, og með þeirri línu til suðurs í punkt sem er þar sem syðri kröfulína Hróaldsstaða I (sem jafnframt er nyrðri kröfulína Áslaugarstaða) mætir sömu línu. Þaðan er kröfulínu Hróaldsstaða I (og Áslaugarstaða) fylgt að vatnaskilum. Síðan er vatnaskilum fylgt norður að framangreindri nyrðri kröfulínu Hróaldsstaða II (og Hvammsgerðis) og henni fylgt til vesturs í þann punkt sem hér að framan var fyrst nefndur.

Sama landsvæði er í afréttareign Hróaldsstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

⁴⁸³ Sbr. einnig lokakafli í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

6.6. Áslaugarstaðir

6.6.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Áslaugarstaða.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Þverfelli (punktur 2) og í punkt þar sem ytri Almenningsá rennur úr Almenningsvötnum (3). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Áslaugarstaða, gert kröfu um beinan eignarrétt að því landsvæði sem þeir telja að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.5.

Að Áslaugarstöðum liggja Hróaldsstaðir til norðurs og Leifsstaðir til suðurs. Að vestan er ágreiningssvæði í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Jörðin liggur í Selárdal, vestan Selár, en ágreiningssvæði aðila er á og við Syðri-Hágang. Frá bæjarstæði Áslaugarstaða í 761 m hæðarpunkt í Syðri-Hágangi eru um 9,7 km í beinni loftlínu.

6.6.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlendis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendum þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Sá punktur á kröfulínu ríkisins þar sem ytri Almenningsá renni úr Almenningsárvötnum sé tekinn að álitum úr útmælingargerð fyrir Þorvaldsstaði sem nýbýlis frá 1829. Af hálfu ríkisins er því haldið fram að þessi punktur á kröfulínu þess sé eðlilegur punktur á þjóðlendulínu þar sem land hafi við útmælinguna verið mælt út beint upp á Upsir eða melbrún þangað sem grasvegur hætti. Lítil grasvegur sé til staðar þegar komið sé upp á brúnir.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 19(3) og 20, er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Þá er á því byggt að land innan landamerkja jarðar sé eignarland. Landamerkjalog 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu

jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkja jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkja jarða teljist eignarland.

Þá telja gagnaðilar sig hafa réttmætar væntingar til eignarhalds innan merkja jarðarinnar vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og hafi landamerkin verið viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefengd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áraraðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn hafi getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Í ljósi þeirra gjörninga sem liggi fyrir um ráðstöfun landsins hafi eigendur Áslaugarstaða nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu að landsvæðið sé fullkomin eign þeirra. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti, fari landamerkjalýsingi ekki í bága við þær eldri heimildir. Byggt er á úrlausnum Mannréttindadómstóls Evrópu um réttmætar væntingar. Þessar væntingar styðjast meðal annars við framkomu ríkisins gagnvart þeim með athöfnum og athafnaleysi. Loks er vísað til þess að skilyrði hefðar séu fyrir hendi.

6.6.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Áslaugarstöðum er rakin í kafla 5.5. Þar kemur fram að Áslaugarstaða er getið í heimildum allt frá árinu 1596. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴⁸⁴ Lýsingar Landnámabókar benda til þess að landsvæði það sem hér er til umfjöllunar sé a.m.k. að einhverju leyti innan upphaflegs landnáms, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Áslaugarstaða er lýst í landamerkjabréfi, ódagsett og þingl. 24. júní 1884. Einnig eru fyrir hendi eldri heimildir sem að meira eða minna leyti greina frá merkjum, nánar tiltekið vitnisburður frá 1596 og byggingarbréf frá 1669, auk skoðunar og útvisunargerðar vegna Almennings í Selárdal frá 1829. Þá verður jafnframt litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Áslaugarstöðum. Athugun þessi tekur til norðvesturmerkja jarðarinnar, inn til landsins og innan kröfussvæðis íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Áslaugarstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

⁴⁸⁴ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Samkvæmt landamerkjabréfi Áslaugarstaða eru merki jarðarinnar að norðanverðu, m.a. gagnvart Hróaldsstöðum, í Skarðsá upp í Skarðsárkrók, þaðan beint í stóruvörðu og stefnu í Upsarhorn. Að norðan þar sem vötnum hallar. Þetta er í samræmi við landamerkjabréf Hróaldsstaða, ódagsett en þingl. 24. júní 1884, og bréfin bera gagnkvæmar áritanir um samþykki merkja. Í byggingarbréfi Áslaugarstaða frá 1669 er jafnframt miðað við Skarðsá og upp á Háfjall sem vötn mega deila. Eldri heimildir um merki Hróaldsstaða miða einnig við Skarðsá og „upp í ups“, í „efstu ups“ eða „upp á háfjall sem vötn deila“, sbr. kafla 6.5.

Samkvæmt landamerkjabréfi Áslaugarstaða eru merki jarðarinnar að sunnanverðu, gagnvart Leifsstöðum, úr Holbakka í Sandhóla og þaðan beint í læk utan undir mel sunnan til í Sanda-Klofa, og þaðan beint í vörðu á há Upsarbrún. Landamerkjabréfið er samþykkt vegna Leifsstaða og gagnkvæmt. Í landamerkjabréfi Leifsstaða, frá 31. júlí 1922 og þingl. 15. júní 1923, er svohljóðandi lýsing: „Að norðan fremri Hágangur, að utan úr Hágang í Þverfells horn fremra, þaðan bein lína í vörðu á Upsarbrún, þaðan bein lína í vesturhorn á Hnaus, þaðan í Sauðhóla, þaðan í Holbakka við Selá.“ Heimildir um merki Áslaugarstaða og Leifsstaða virðast þannig að einhverju leyti skarast hið efra, en afmörkun í kröfugerð eigenda Leifsstaða í máli þessu virðist fremur miða við landamerkjabréf Áslaugarstaða að þessu leyti. Þá virðast merki jarðanna hafa tekið breytingum hið neðra. Framangreint kann að skýrast af því að land þessara jarða virðast á tíma hafa runnið saman að meira eða minna leyti, sbr. merkjalýsingu í skoðunar- og útvísunargjörð vegna Almennings í Selárdal frá 1829. Þar var lýst merkjum gagnvart Áslaugarstöðum og þannig gert ráð fyrir landi Leifsstaði innan þess og ótilgreint.

Hér skal þess getið að u.þ.b. 8 km suður af Ytri-Hágangi (923 m) er Syðri-Hágangur (952 m) og þar á milli er Þverfell (650 m). Fjallaröð þessi myndar skýr landfræðileg mörk og vatnaskil vestur af Selárdal og heiðarlöndum ofan hans. Á kortum Landmælinga Íslands eru Ufsir merktar í heiðarbrúninni upp af Selárdal en Hágangsurð norðar og nær Ytri-Hágangi. Ufs, eða ups, hefur ekki einhlíta merkingu í íslensku máli og mun þannig almennt bæði geta vísað til fjallseggjar og láréttra bergstalla.

Óbyggðanefnd telur að eldri heimild um Áslaugarstaði, sbr. einnig heimildir um merki aðliggjandi jarða, styðji þá skýringu á landamerkjabréfi jarðarinnar að norðvesturmerki miðist við vatnaskil, þ.e.a.s. liggi úr Þverfelli og yfir Syðri-Hágang. Vatnaskilin skera það landsvæði sem ágreiningur málsaðila tekur til. Um þýðingu þessa við mat á eignaréttarlegri stöðu landsins verður fjallað hér síðar.

Í áðurnefndu máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd er komist að þeirri niðurstöðu að eignarland jarðarinnar Miðfjarðar nái ekki suður að kröfusvæði eigenda Áslaugarstaða og úrskurðuð þjóðlenda í afréttareign á tilteknu svæði.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir jörðina Áslaugarstaði. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum hennar sé

þar rétt lýst, svo langt sem sú lýsing nær. Landamerkjabréf Áslaugarstaða var undirritað af eigendum jarðarinnar, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Áslaugarstaða hafa um langa hrið haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Um þýðingu landamerkjabréfa almennt fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Áslaugarstaðir, eins og hún er afmörkuð hér að framan, hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þessara landamerkja hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Hálendari hluti jarðarinnar hefur ekki verið þar undanskilinn, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð. Ekki verður annað séð en að innan þessara marka hafi eignarhald verið án ágreinings eða athugasemda. Þannig eru engar heimildir um að land innan marka jarðarinnar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þar ber þess að geta að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Vopnafirði, sem og á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. skjal nr. 36. Þá verður fyrirkomulag smölunar ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu íslenska ríkisins að land innan tilgreindra landamerkja Áslaugarstaða sé þjóðlenda. Á hinn bóginn hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu gagnaðila að merki jarðarinnar nái svo langt til norðvesturs sem gerð er krafa til. Ræðst því afmörkun að því leyti af vatnaskilum, líkt og að framan er rakið. Ekki hefur verið sýnt fram á að utan merkja jarðarinnar Áslaugarstaða, en innan kröfussvæðis eigenda hennar í máli þessu, sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Eins og notkun landsins hefur verið háttáð hefur ekki heldur verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að vestan umræddrar vatnaskilalínu sé þjóðlenda en austan hennar eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁸⁵

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til óbeinna eignarréttinda innan þess lands sem gerð er krafa til af hálfu gagnaðila en fellur utan landamerkja jarðarinnar Áslaugarstaða samkvæmt framangreindri afmörkun, þ.e. landsvæði sem nær frá vatnaskilum og vestur að kröfulínu gagnaðila. Fyrir liggur að umrætt landsvæði hefur

⁴⁸⁵ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

verið nýtt af eigendum Áslaugarstaða til beitar og annarra venjubundinna afréttarnota og aðrir hafa ekki sett fram kröfur til þess. Verður því fallist á þá kröfu að landið sé í afréttareign Áslaugarstaða.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði utan landamerkja jarðarinnar Áslaugarstaða, þ. á m. á vestanverðum Syðra-Hágangi, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Farið er úr punkti á Syðri-Hágangi sem er þar sem syðri kröfulína vegna Áslaugarstaða (sem er jafnframt nyrðri kröfulína vegna Leifsstaða) mætir línu sem dregin er úr vörðu sem stendur á hól við Kistufellslæk í Hölknádrög við nyrsta Hágangshorn og með þeirri línu til norðurs í þann punkt þar sem nyrðri kröfulína Áslaugarstaða (og jafnframt syðri kröfulína vegna Hróaldsstaða I) mætir sömu línu. Þaðan er kröfulínu Áslaugarstaða (og Hróaldsstaða I) fylgt austur að vatnaskilum og síðan vatnaskilum í suðurátt í þann punkt sem hér að framan var fyrst nefndur.

Sama landsvæði er í afréttareign Áslaugarstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr.

6.7. Leifsstaðir

6.7.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfussvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Leifsstaða.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá Þverfelli (punktur 2) og í punkt þar sem ytri Almenningsá rennur úr Almenningsvötnum (3). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Leifsstaða, gert kröfu um beinan eignarrétt að því landsvæði sem þeir telja að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi hennar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.6.

Að Leifsstöðum liggja Áslaugarstaðir til norðurs og Þorvaldsstaðir til suðurs. Til vesturs er ágreiningssvæði í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Til austurs er Selá. Ágreiningssvæði aðila liggur á og sunnan við Syðri-Hágang (952 m), þ. á m. Almenningsárvatna sem liggja í u.þ.b. 520 m hæð yfir sjávarmáli. Frá bæjarstæði Leifsstaða að 952 m hæðarpunkti í Syðri-Hágangi eru um 9,4 km í beinni loftlínu.

6.7.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar

konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Leifsstaðamörkin eystri séu fremri Hágangur, að utan úr Hágang í Þverfellshorn fremra, þaðan bein lína í vörðu á Ufsabrún. Þetta sé á engan hátt hægt að skilja. Sé raunin sú að línan nái frá Ytri-Hágangi í Þverfellshorn, svo í Syðri-Hágang, þá liggi línan frá vesturmörkunum en ekki að þeim eins og eigi að vera en þau eru Almenningsá ytri að upptökum sem eru í Almenningsárvötnum og þannig langt frá Syðri-Hágangi. Þessar lýsingar verði að meta þannig að eignarlönd jarðanna nái ekki inn fyrir Hróaldsstaðaheiðina og inn á Hágangnaheiði.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 19(3) og 28, er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Þá er á því byggt að land innan landamerkja jarðar sé eignarland. Landamerkjalog 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkja jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkja jarða teljist eignarland.

Þá telja gagnaðilar sig hafa réttmætar væntingar til eignarhalds innan merkja jarðarinnar vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og hafi landamerkin verið viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefengd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áráraðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Þá því haldið fram að í ljósi þeirra gjörninga sem liggi fyrir um ráðstöfun landsins hafi eigendur Leifsstaða nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu að landsvæðið sé fullkomin eign þeirra. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti, fari landamerkjalyýsingi ekki í bága við þær eldri heimildir. Byggt er á úrlausnum Mannréttindadómstóls Evrópu um réttmætar væntingar. Þessar væntingar styðjast meðal annars við framkomu ríkisins gagnvart þeim með athöfnum og athafnaleysi. Loks er vísað til þess að skilyrði hefðar séu fyrir hendi.

6.7.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Leifsstöðum er rakin í kafla 5.6. Þar kemur fram að Leifsstaða er getið í heimildum allt frá 14. öld, ýmist sem sjálfstæðrar jarðar eða hjáleigu frá Áslaugarstöðum, en byggð þar mun ekki hafa verið samfelld.⁴⁸⁶ Lýsingar Landnámabókar benda til þess að landsvæði það sem hér er til umfjöllunar sé a.m.k. að einhverju leyti innan upphaflegs landnáms, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Leifsstaða er lýst í landamerkjabréfi, dags. 31. júlí 1922 og þingl. 15. júní 1923. Þá er getið um suðurmerki Áslaugarstaða að meðtöldum Leifsstöðum í skoðunar- og útvísunargjörð vegna Almennings í Selárdal frá 1829. Aðrar eldri heimildir um Áslaugarstaði virðast hins vegar einungis lýsa merkjum gagnvart Leifsstöðum. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Leifsstöðum. Athugun þessi tekur til norðvesturmerkja jarðarinnar, inn til landsins, og innan kröfussvæðis íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Leifsstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Samkvæmt landamerkjabréfi Leifsstaða eru merki jarðarinnar að norðan miðuð við „fremri“ [Syðri]-Hágang en „að utan“ er merkjum lýst svo: „... úr Hágang í Þverfells horn fremra, þaðan bein lína í vörðu á Upsabrún, þaðan bein lína í vesturhorn á Hnaus, þaðan í Sauðhóla, þaðan í Holbakka við Selá ...“ Bréfið er áritað vegna Miðfjarðar og Áslaugarstaða. Samkvæmt landamerkjabréfi Áslaugarstaða, ódags. en þinglýst 24. júní 1884, eru landamerki milli Áslaugarstaða og Leifsstaða: „Úr Holbakka sem kallaður er og beint upp í Sandhóla og þaðan beint í læk utan undir mel sunnan til í Sanda-Klofa, og þaðan beint í vörðu á há Upsarbrún, að norðan þar sem vötnum hallar.“ Bréfið er áritað vegna Leifsstaða.

Heimildir um merki Leifsstaða og Áslaugarstaða virðast þannig að einhverju leyti skarast hið efra, en afmörkun í kröfugerð eigenda Leifsstaða í máli þessu virðist fremur miða við landamerkjabréf Áslaugarstaða að þessu leyti. Þá virðast merki jarðanna hafa tekið breytingum hið neðra. Framangreint kann að skýrast af því að land þessara jarða virðast á tíma hafa runnið saman að meira eða minna leyti, sbr. merkjalýsingu í skoðunar- og útvísunargjörð vegna Almennings í Selárdal frá 1829. Þar var lýst merkjum gagnvart Áslaugarstöðum og þannig gert ráð fyrir landi Leifsstaði innan þess og ótilgreint.

Samkvæmt landamerkjabréfi Leifsstaða eru merki til suðurs, gagnvart Þorvaldsstöðum, í Almenningsá ytri sem ræður að upptökum. Bréfið er áritað vegna Þorvaldsstaða. Samkvæmt landamerkjabréfi Þorvaldsstaða, frá 25. júní 1885, eru merkin samhljóða en ná þó nokkuð lengra til vesturs eða frá Almenningsárvötnum á Urðunum í Kistufellslæk og með honum í Miðfjarðará. Bréfið er áritað vegna

⁴⁸⁶ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Leifsstaða. Í skoðunar-, útvísunar- og skuldsetningargerð sem fram fór árið 1829 var landi lýst fyrir tvö mátuleg og í meðallagi góð nýbýli í Almennungi þeim er síðar var nefndur Þorvaldsstaðir eftir ábúanda. Þar er mörkum lýst með Ytri-Almenningsá og svo langt upp sem Grasvegur nær. Yngri heimildir um Þorvaldsstaði lýsa merkjum hins vegar mun lengra inn til landsins, sjá nánar í kafla 6.8.

Hér skal þess getið að u.þ.b. 8 km suður af Ytri-Hágangi (923 m) er Syðri-Hágangur (952 m) og þar á milli er Þverfell (650 m). Fjallaröð þessi myndar skýr landfræðileg mörk og vatnaskil vestur af Selárdal og heiðarlöndum ofan hans. Á kortum Landmælinga Íslands eru Ufsir merktar í heiðarbrúninni upp af Selárdal en Hágangsurð norðar og nær Ytri-Hágangi. Ufs, eða ups, hefur ekki einhlíta merkingu í íslensku máli og mun þannig almennt bæði geta vísað til fjallseggjar og láréttra bergstalla. Almenningsá kemur af vatna- og flóasvæði í um 520 m hæð suður undir og suðaustur af Syðri-Hágangi og ofan Ufsa.

Óbyggðanefnd telur að orðalag í landamerkjabréf Leifsstaða, sbr. einnig heimildir um merki aðliggjandi landsvæða, styðji þá skýringu á norðvesturmerkjum jarðarinnar að þau liggi úr Syðri-Hágangi að upptökum Almenningsár ytri, sbr. afmörkun í kröfugerð eigenda Leifssaða í máli þessu. Lína þessi liggur nærri vatnaskilum.

Í áðurnefndu máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd er komist að þeirri niðurstöðu að eignarland jarðarinnar Miðfjarðar nái ekki suður að kröfusvæði eigenda Leifsstaða og úrskurðuð þjóðlenda í afréttareign á tilteknu svæði.

Í kjölfar þess að landamerkjalög frá 1919 tóku gildi var gert landamerkjabréf fyrir jörðina Leifsstaði. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að kröfulína eigenda Leifsstaða í máli þessu hafi stuðning af þeirri lýsingu, sbr. einkum merkjalýsingar Áslaugarstaða. Landamerkjabréf Leifsstaða var undirritað af eiganda jarðarinnar, þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Þetta bendir allt til þess að jarðamerki á þessu svæði hafi verið talin ná svo langt inn til landsins sem að framan greinir. Jafnframt er ljóst að jarðeigendur hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Um þýðingu landamerkjabréfa almennt fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Leifsstaðir hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan merkja jarðarinnar, sbr. umfjöllun um þau hér að framan, hafa eigendur hennar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Hálendari hluti jarðarinnar hefur ekki verið þar undanskilinn, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð. Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Þannig eru engar heimildir um að land innan

marka jarðarinnar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þar ber þess að geta að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Vopnafirði, sem og á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. skjal nr. 36. Þá verður fyrirkomulag smölunar ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu íslenska ríkisins að land innan tilgreindra landamerkja Leifsstaða sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁸⁷

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Leifsstaða, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.8. Þorvaldsstaðir

6.8.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Þorvaldsstaða.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá þeim stað sem ytri Almenningsá rennur úr Almenningsársvötnum (punktur 3), eftir brúnum í fremri Almenningsá þar sem 500 metra hæðarlína sker ána (4). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Þorvaldsstaða, lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að liggi innan merkja jarðarinnar samkvæmt landamerkjabréfi. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1 og kröfum gagnaðila í kafla 3.7.

Að Þorvaldsstöðum liggja til suðvesturs Ytri- og Fremri-Hamar og til norðausturs eru Leifsstaðir. Til norðvesturs er ágreiningssvæði í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Til suðausturs er Selá. Í máli þessu deila aðilar um landsvæði á og við Kistufell, suðvestur af Ytri-Hágangi. Upp af Kistufelli rísa nokkrir smáhnjúkar í 680-760 m hæð yfir sjávarmáli. Norðvestan til, ofan Kistufells, er nokkuð flatlendur og gróinn flói er kallast Miðfjarðarárdrög. Liggja þau í um 500-520 m hæð yfir sjávarmáli. Frá bæjarstæði Þorvaldsstaða í 760 m hæðarpunkt í Kistufelli eru tæplega 9,5 km í beinni loftlínu.

6.8.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir

⁴⁸⁷ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Heimilt hafi verið að reisa býli utan eignarlanda fjarri byggð á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar og líkindi séu á því að slík nýbýli hafi verið reist á almenningssvæði ef ekki væri gerður sérstakur kaupsamningur eða byggingarbréf við einhvern jarðeiganda eða heimildir til um að nýbýlið teldist hjáleiga eða afbýli. Slík nýbýli, sem reist hafi verið utan eignarlanda, hafi ekki getað orðið eignarlönd nema með þau væri farið eftir ákvæðum tilskipunarinnar frá 1776. Þá er því haldið fram að menn hafi átölulaust af öðrum getað reist nýbýli á heiðum og því hafi verið næsta fátítt að leitað væri eftir leyfi amtmanns, heldur býlið reist. Flest hafi þessi heiðarbýli staðið stutt og eftir að landamerkjalog voru sett 1882 hafi stórjarðir innlimað eyðibýlin í landamerkjalyningar sínar. Þá er byggt á því að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Því er haldið fram að land Þorvaldsstaða sé reist í svokölluðum Almennungi, hluta af Mælifellsheiði. Um almenning í skilningi lögbókanna hafi verið að ræða og þau býli sem þar hafi verið reist á 19. öld hafi aldrei getað orðið eignarlönd nema til þeirra hafi verið stofnað eftir ákvæðum tilskipunar 1776. Til nýbýlis að Þorvaldsstöðum sé stofnað með lögmatum hætti en hins vegar hafi land jarðanna við gerð landamerkjabréfa verið stækkað og dregið allt að hreppamörkum. Slíkt sé marklaust að lögum og þess vegna sé kröfulína ríkisins miðuð við útmælingargerðina. Ríkið telur kröfulínu sína vera eðlilega þjóðlendulínu þar sem hún miði við mörk útmælds lands Þorvaldsstaða í brúnum eða þar sem grasvegur hættir, svo sem það sé orðað í útmælingunni.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 31 og 19 (3), er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Þá er á því byggt að land innan landamerkja jarðar sé eignarland. Landamerkjalog 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkja jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkja jarða teljist eignarland.

Þá telja eigendur Þorvaldsstaða sig hafa réttmætar væntingar til eignarhalds innan merkja jarðarinnar vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og hafi landamerkin verið viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefngd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áráðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Þá því haldið fram að í ljósi þeirra gjörninga sem liggi fyrir um ráðstöfun landsins hafi eigendur Þorvaldsstaða nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu að landsvæðið sé fullkomin eign þeirra. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti fari landamerkjalýsingu ekki í bága við þær eldri heimildir. Byggt er á úrlausnum Mannréttindadómstóls Evrópu um réttmætar væntingar. Þessar væntingar styðjist meðal annars við framkomu ríkisins gagnvart þeim með athöfnum og athafnaleysi. Loks er vísað til þess að skilyrði hefðar séu fyrir hendi. Núverandi landamerki Þorvaldsstaða hafi verið afráðin með eldra landamerkjabréfi frá árinu 1885, á grundvelli þágildandi landamerkjalaga frá 1882, sem síðan hafi verið byggt á athugasemdalaust.

6.8.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Þorvaldsstaða er rakin í kafla 5.7. Svo sem þar kemur fram er hér um að ræða eitt svokallaðra heiðarbýla, sbr. kafla 6.1.2, í byggð frá því snemma á 19. öld til ársins 1952. Ekki er um það deilt að til þess var stofnað í svokölluðum Almenningi, utan landamerkja jarða á svæðinu. Árið 1829 fór fram „Skoðunar-, útvísunar- og skuldsetningargjörð“ yfir tvö nýbýli í fyrrnefndum Almenningi, nánar tiltekið Þorvaldsstaði og Hamar, undir stjórn sýslumanns og að skipan amtsyfirvalda. Í kjölfar þessarar útmælingar var gefið út byggingarbréf vegna Þorvaldsstaða og sama máli gegndi um Hamar, sbr. kafla 6.9. Síðar gerðu eigendur jarðarinnar tvö landamerkjabréf fyrir hana, hið fyrra dagsett 25. júní 1885 og þingl. 11. júní 1886, og hið síðara dagsett 31. júlí 1922 og þingl. 15. júní 1923.

Ljóst er af framangreindu að fyrirmælum nýbýlatilskipunar var fullnægt og er það viðurkennt af hálfu íslenska ríkisins í máli þessu. Ágreiningur aðila í máli þessu varðar afmörkun jarðarinnar til norðurs. Skeikar þá verulegu á kröfugerð íslenska ríkisins, sem sögð er miða við „enda grasvegsins“ í skilningi útmælingarinnar 1829, og kröfugerð eigenda Þorvaldsstaða, þar sem miðað er við Miðfjarðará og vísað til eldra og yngra landamerkjabréfs jarðarinnar. Með hliðsjón af þeim sérstaka stofnunarhætti eignarréttar sem hér er um að ræða, þ.e. á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar, skiptir það höfuðmáli hvernig útmælingin verður túlkuð og hvort hin yngri gögn fá samrýmst henni. Til athugunar er þannig til hvaða landsvæðis

útmælingin taki, hvort landamerkjabréf jarðarinnar taki til stærra svæðis og hver sé eignarréttarleg staða þess lands sem þar kann að muna.

Kemur þá fyrst til nánari skoðunar hvernig merkjum Þorvaldsstaða er lýst í útmælingargjörðinni 1829 og tveimur landamerkjabréfum jarðarinnar, hið eldra dagsett 25. júní 1885, þingl. 11. júní 1886, og hið yngra dagsett 31. júlí 1922, þingl. 15. júní 1923. Landamerkjabréfin voru samþykkt vegna aðliggjandi jarða í Vopnafirði en ekki vegna lands að norðanverðu. Athugun þessi tekur til norðvesturmerkja jarðarinnar, inn til landsins og innan kröfussvæðis íslenska ríkisins. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Þorvaldsstöðum.

Hér skal þess getið að u.þ.b. 8,5 km norðaustur af Kistufelli (820 m) er Syðri-Hágangur (952 m) og enn norðar Ytri-Hágangur (923 m). Fjallaröð þessi myndar skýr landfræðileg mörk og vatnaskil vestur af Selárdal og heiðarlöndum upp af honum. Almenningsá rennur af vatna- og flóasvæði í um 520 m hæð Selárdalsmegin við Kistufell og Syðri-Hágang. Norðvestan sömu fjalla, handan vatnaskila, rennur Miðfjarðará. Drög hennar koma af svæðinu upp undir Kistufelli en Kistufellslækur á upptök sín norðar og nær Syðri-Hágangi, vestur af Almenningsárvötnum. Frá Kistufelli að mótum Kistufellslækjar og Miðfjarðarár eru u.þ.b. 7,5 km.

Í eldra landamerkjabréfi Þorvaldsstaða eru austurmörk miðuð við Almenningsá ytri, Almenningsárvötn og Kistufellslæk í Miðfjarðará. Hið yngra bréf lýsir þessum merkjum með sambærilegum hætti. Í útmælingunni er hins vegar miðað við Almenningsá ytri, „og upp svo langt sem Grasvegur nær.“ Að þessum hluta kröfussvæðis eigenda Þorvaldsstaða í máli þessu, en það miðast við landamerkjabréf jarðarinnar, liggja Leifsstaðir, og ágreiningssvæði í máli 4 hjá óbyggðanefnd þegar vestar dregur og inn í landið.

Merkjum Leifsstaða, sem liggja til móts við Þorvaldsstaði á umræddu svæði, er lýst svo í landamerkjabréfi, dags. 31. júlí 1922 og þingl. 15. júní 1923, að Almenningsá ytri ráði til upptaka en síðan og að norðan fremri Hágangur (Syðri Hágangur). Lína þessi liggur mjög nærri vatnaskilum. Bæði bréf Þorvaldsstaða eru árituð af hálfu Leifsstaða og bréf Leifsstaða er áritað af eiganda Þorvaldsstaða. Ofan við Leifsstaði tekur við kröfussvæði eigenda Miðfjarðar, sbr. mál nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Þar er komist að þeirri niðurstöðu að eignarland jarðarinnar Miðfjarðar nái ekki suður að kröfussvæði eigenda Leifsstaða og úrskurðuð þjóðlenda í afréttareign á tilteknu svæði. Grundvallast sú niðurstaða m.a. á því að landamerkjabréf Miðfjarðar frá 1921 lýsi merkjum lengra inn til landsins en eldra bréf hennar, frá 1884.

Í eldra landamerkjabréfi Þorvaldsstaða er vesturmerkjum lýst um Merkigróf, sem liggur undan Urðarufs og í Selá. Merkjum Hamars, sem liggur þarna á mótum að vestanverðu, er lýst með sama hætti í eldra landamerkjabréfi jarðarinnar frá 1885. Bæði bréf Þorvaldsstaða eru árituð af eiganda Hamars og bréf Hamars af eiganda Þorvaldsstaða. Í yngra landamerkjabréfi Þorvaldsstaða segir að vesturmerki liggi um Miðlæk á Einstökutorfu, þaðan yfir Kistufell beina stefnu á Merkis-stein á Urðarups,

frá Merkjasteini í vörðu á brúnni og þaðan í vörðu við Selá framan við Merkigil. Í yngra landamerkjabréfi Þorvaldsstaða, frá 1922, er svipuð lýsing og þau bera einnig gagnkvæmar áritanir. Útmælingin 1829 miðar hins vegar við „landamerkiaklauf“ við Selá, vörðu á Dýarhól, vörðu á Mel sem standi þar ofar í beinni línu og loks „beint upp á Uppsir eður Melbrún þá hvar Grasvegurinn hættir.“

Að norðan miðar landamerkjabréf Þorvaldsstaða við Miðfjarðará. Í útmælingunni eru merkin hins vegar og svo sem fyrr segir miðuð við „grasvegin“ . Bréfið er ekki áritað vegna norðurmerkjanna en þar á mótum liggur land, utan landamerkjabréfa, sem fjallað er um í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Þar er komist að þeirri niðurstöðu að svæðið sé þjóðlenda og afréttur Þórshafnarhrepps.

Þá verður það líka talið skipta máli við þennan samanburð að skoða afmörkun jarðarinnar Hamars til norðurs en útmælingin 1829 tók jafnframt til þeirrar jarðar og er um norðurmörk hennar vísað til þess staðar þar sem grasveginn þrjóti. Í eldra landamerkjabréfi Hamars frá 25. júní 1885 er þessum sömu merkjum Hamars lýst um Kistufellsurðir en í yngra landamerkjabréfi þeirrar jarðar frá 4. ágúst 1922 er hins vegar miðað við Miðfjarðará og afmörkun þá orðin sú sama og í landamerkjabréfum Þorvaldsstaða.

Það er niðurstaða óbyggðanefndar að útilokað sé að framangreindar merkjalýsingar í annars vegar útmælingu og hins vegar landamerkjabréfum fái samrýmst. Telur óbyggðanefnd óbyggjandi að merki jarðarinnar séu afmörkuð lengra inn til landsins í hinum yngri heimildum, þ.e. landamerkjabréfunum. Verður þetta m.a. ráðið af því að útmælingin er venju fremur glögg, skýr og ýtarleg um lands- og staðhætti og útilokað annað en að í henni hefði jafnframt verið miðað við ýmis þau kennileiti sem koma fyrir í landamerkjabréfunum og tengja afmörkun að norðaustan og vestanverðu Miðfjarðará, sem norðurmerkjum.

Mat á því hvar gróðurveginn hafi þrotið árið 1829 er eðli málsins samkvæmt erfiðleikum bundið. Um þetta atriði má þó hafa nokkra hliðsjón af fyrrnefndri útmælingu frá 1829 þegar þar segir að: „Ad Nordanverdu edr til Fialls upp, hefr Almenníngur eingin viss nátturleg Takmörk, önnur enn þau, ad hönum er eignad Land svo langt upp sem Grasvegur nær, sem ekki er Leingra en upp á Fiallsbrýrnar, því þá taka vid Melar, Sandar og ad öllu graslaus Öræfi. Alt það Land, sem innan hérgreindra Ummerkia Liggur, og Almenníngur kallast, er, eptir Ágétskíngu, hérum 1 ¼ Míla á Leingd, millum Ytri- og Fremri-Almenningsár, en ekki meira en fra 1/8 til 1/6 Mílu á breidd, sömuleidis eptir Ágétskan, frá brúnum og nidur í Selá.“ Hér má jafnframt líta til úttekta á eyðibýlinu Mælifelli frá 30. maí 1912 en þar segir: „Landið uppfrá Selá er alt grasivaxið uppað svokallaðri „Ufs“ og uppað Mælifellsbænum sem var en er nú niðurrifinn, einnig er graslendi suður með Mælifellshnúk og í svokolluðum Grænafeilsdökkum vestan hnúksins. Graslendi þetta er sem næst ¼ af landi því er telst til býlisins. ...“

Styðja framangreind sjónarmið og afmörkun fráleitt þá lýsingu norðurmerkja í Miðfjarðará, norður yfir Kistufell, sem tekin er upp í landamerkjabréfunum. Eru í raun engar líkur til annars en að viðmiðunin „lok grasvegar“ hafi legið sunnan Kistufells.

Að fenginni þessari niðurstöðu um merki Þorvaldsstaða þarf að leysa úr eignarréttarlegri stöðu þess landsvæðis sem liggur vestan og utan útmælingarinnar en innan landamerkjabréfanna og ágreiningur aðila í máli þessu stendur um. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort þar hafi í öndverðu verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi. Staðhættir eru námi ekki til stuðnings. Óvissa um aðferðir við landnám er þó of mikil til þess að hægt sé að fullyrða um stærð landnáma á þeim grundvelli, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Í kafla 6.1.1. er fjallað um sönnunargildi landamerkjabréfa fyrir eignarrétt að landi, í ljósi dóma Hæstaréttar og almennra niðurstaðna óbyggðanefndar. Eins og þar kemur fram hafa menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt með því að gera landamerkjabréf. Þegar sönnunargildi landamerkjabréfs er virt verður að líta til þess hvort önnur gögn geta fallið að bréfinu eða mæla því gegn. Ekkert hefur komið fram sem rennir stoðum undir að á svæðinu utan útmælingarinnar hafi verið stofnað til beins eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar. Þá hafa heldur ekki verið leidd í ljós nein þau not af þessu fjalllendi sem stofnað hafi til beins eignarréttar á grundvelli hefðar, sbr. lög nr. 46/1905.

Í málinu verður hins vegar ekki byggt á kröfulínu íslenska ríkisins sem að mati óbyggðanefndar er dregin of austarlega. Eigendur Þorvaldsstaða miða varakröfu sína til norðvesturs við vatnaskil. Af því sem að framan er rakið má telja ljóst að mörk samfelldrar gróðurþekju hafa ekki náð lengra inn til landsins er útmælingargerðin var gerð en að vatnaskilum, þó ómögulegt sé að segja hversu nærri vatnaskilum gróðurþekjan hefur náð. Að virtri þeirri afmörkun sem fram kemur í útmælingargerð frá 1829, almennum staðháttum og sérfræðilegum líkindum fyrir mörkum samfelldrar gróðurþekju við útmælingu verða norðvesturmerki Þorvaldsstaða dregin um vatnaskil á Kistufelli, svo sem þau eru afmörkuð á grundvelli upplýsinga frá Vatnamælingum Orkustofnunar. Vatnaskil þess liggja vestar en þjóðlendukröfulína íslenska ríkisins. Ekki verður gerð krafa til eigenda Þorvaldsstaða um frekari sönnun í þeim efnum og við það miðað að kröfusvæði þeirra austan vatnaskilalínunnar sé beinum eignarrétti háð.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu íslenska ríkisins að land innan landamerkja Þorvaldsstaða, svo sem þeim hefur verið lýst hér að framan, sé þjóðlenda. Með hliðsjón af staðháttum á heiðarlandi þessu, og að gættum þeim sönnunarkröfum sem gera verður í ljósi dóma Hæstaréttar í þjóðlendumálum, verður á hinn bóginn að telja svo verulegan vafa leika á því að land

norðan Kistufells og að Miðfjarðará hafi við gerð landamerkjabréfsins verið eignarland, fyrir nám, löggerninga eða með öðrum hætti, að á slíku verði ekki byggt. Ræðst því afmörkun að því leyti af vatnaskilum, líkt og að framan er rakið. Eins og notkun landsins hefur verið háttáð hefur ekki heldur verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir þannig til þeirrar niðurstöðu að vestan umræddrar vatnaskilalínu sé þjóðlenda en austan hennar eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁸⁸

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til óbeinna eignarréttinda innan þess lands sem gerð er krafa til af hálfu gagnaðila en fellur utan landamerkja jarðarinnar Þorvaldsstaða samkvæmt framangreindri afmörkun, þ.e. landsvæði sem nær frá vatnaskilum og vestur að kröfulínu gagnaðila. Fyrir liggur að umrætt landsvæði hefur verið nýtt af eignum Þorvaldsstaða til beitar og annarra venjubundinna afréttarnota og aðrir hafa ekki sett fram kröfur til þess. Verður því fallist á þá kröfu að landið sé í afréttareign Þorvaldsstaða.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði norðvestan Kistufells utan landamerkja jarðarinnar Þorvaldsstaða, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Frá þeim stað þar sem kröfulína vegna Þorvaldsstaða, á milli Syðri-Hágangs og Kistufells, sker vatnaskil er kröfulínunni fylgt í Kistufellslæk og þeim læk í Miðfjarðará. Miðfjarðará er fylgt til suðvesturs og síðan Miðlæk í Einstöku torfu. Þaðan er dregin lína yfir Kistufell í stefnu á Merkisstein á Urðarups og ræður sú lína, sem jafnframt er kröfulína vegna Þorvaldsstaða, að vatnaskilum á Kistufelli. Loks er vatnaskilum fylgt norðaustur að hinum fyrstnefnda punkti.

Sama landsvæði er í afréttareign Þorvaldsstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.9. Hamar

6.9.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Hamars.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá þeim stað sem ytri Almenningsá rennur úr Almenningsársvötnum (punktur 3), eftir brúnum í fremri Almenningsá þar sem 500 metra hæðarlína sker ána (4). Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Hamars, kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðis sem þeir telja að

⁴⁸⁸ Sbr. einnig lokakafli í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

liggi innan merkja samkvæmt landamerkjabréfi jarðarinnar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1 og kröfum gagnaðila í kafla 3.8.

Að Hamri liggja til suðvesturs Mælifell og Fossvellir og til norðausturs eru Þorvaldsstaðir. Til suðausturs er Selá og þar liggja á móti jarðirnar Fremrihlíð og Rjúpnafell. Til norðvesturs er ágreiningssvæði í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Landsvæði það sem hér er deilt um liggur að stórum hluta í yfir 500 m hæð yfir sjávarmáli. Norðvestan til, í um 500-520 m hæð yfir sjávarmáli, liggur suðurhluti Miðfjarðarárdraga sem er nokkuð flatlendur og gróinn flói. Upp af honum rís suðurhluti bratts fells, Kistufells (820 m). Frá bæjarstæði Ytri-Hamars í 820 m hæðarpunkt í Kistufelli eru rúmlega 7,7 km í beinni loftlínu.

6.9.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku Þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Heimilt hafi verið að reisa býli utan eignarlanda fjarri byggð á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar og líkindi séu á því að slík nýbýli hafi verið reist á almenningssvæði ef ekki var gerður sérstakur kaupsamningur eða byggingarbréf við einhvern jarðeiganda eða heimildir til um að nýbýlið teldist hjáleiga eða afbýli. Slík nýbýli, sem reist hafi verið utan eignarlanda, hafi ekki getað orðið eignarlönd nema með þau væri farið eftir ákvæðum tilskipunarinnar frá 1776. Þá er því haldið fram að menn hafi átölulaust af öðrum getað reist nýbýli á heiðum og því hafi verið næsta fátítt að leitað væri eftir leyfi amtmanns, heldur býlið reist. Flest hafi þessi heiðarbýli staðið stutt og eftir að landamerkjalög voru sett 1882 hafi stórjarðir innlimað eyðibýlin í landamerkjalýsingar sínar. Því er haldið fram að land Hamars sé reist í svokölluðum Almenningi, hluta af Mælifellsheiði. Um almenning í skilningi lögbókanna hafi verið að ræða og þau býli sem þar hafi verið reist á 19. öld hafi aldrei getað orðið eignarlönd nema til þeirra hafi verið stofnað eftir ákvæðum tilskipunar 1776. Til nýbýlis að Hamri sé stofnað með lögmætum hætti en hins vegar hafi land jarðanna við gerð landamerkjabréfa verið stækkað og dregið allt að hreppamörkum. Slíkt sé marklaust að lögum og þess vegna sé kröfulína ríkisins miðuð við útmælingagerðina. Ríkið telur kröfulínu sína vera eðlilega þjóðlendulínu þar sem hún

miði við mörk útmælds lands Hamars í brúnum eða þar sem grasvegur hættir, svo sem það sé orðað í útmælingunni.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl 22 og 19(3), er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Þá er á því byggt að land innan landamerkja jarðar sé eignarland. Landamerkjalog 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkja jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkja jarða teljist eignarland.

Þá telja eigendur Hamars sig hafa réttmætar væntingar til eignarhalds innan merkja jarðarinnar vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og hafi landamerkin verið viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefngd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áraraðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Þá því haldið fram að í ljósi þeirra gjörninga sem liggi fyrir um ráðstöfun landsins hafi eigendur Hamars nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu að landsvæðið sé fullkomin eign þeirra. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti, fari landamerkjalyýsingi ekki í bága við þær eldri heimildir. Byggt er á úrlausnum Mannréttindadómstóls Evrópu um réttmætar væntingar. Þessar væntingar styðjast meðal annars við framkomu ríkisins gagnvart þeim með athöfnum og athafnaleysi. Loks er vísað til þess að skilyrði hefðar séu fyrir hendi. Núverandi landamerki Hamars hafi verið afraðin með eldra landamerkjabréfi frá árinu 1885, á grundvelli þágildandi landamerkjalaga frá 1882, sem síðan hafi verið byggt á athugasemdalaust.

6.9.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Hamars er rakin í kafla 5.8. Svo sem þar kemur fram er hér um að ræða eitt svokallaðra heiðarbýla, sbr. kafla 6.1.2, í byggð frá því skömmu fyrir 1830 til ársins 1928. Ekki er um það deilt að til þess var stofnað í svokölluðum Almennungi, utan landamerkja jarða á svæðinu. Árið 1829 fór fram „Skoðunar-, útvísunar- og skuldsetningargjörð“ yfir tvö nýbýli í fyrrnefndum Almennungi, nánar tiltekið Hamar og Þorvaldsstaði, undir stjórn sýslumanns og að skipan amtsyfirvalda. Í kjölfar þessarar útmælingar var gefið út

byggingarbréf vegna Hamars og sama máli gegndi um Þorvaldsstaði, sbr. kafla 6.8. Síðar gerðu eigendur jarðarinnar tvö landamerkjabréf fyrir hana, hið fyrra dagsett 25. júní 1885, þingl. 11. júní 1886, og hið síðara dagsett 4. ágúst 1922, þingl. 15. júní 1923.

Ljóst er af framangreindu að fyrirmælum nýbýlatilskipunar var fullnægt og er það viðurkennt af hálfu íslenska ríkisins í máli þessu. Ágreiningur aðila í máli þessu varðar afmörkun jarðarinnar til norðurs. Skeikar þá verulegu á kröfugerð íslenska ríkisins, sem sögð er miða við „enda grasvegsins“ í skilningi útmælingarinnar 1829, og kröfugerð eigenda Hamars, þar sem miðað er við Miðfjarðará og einkum vísað til yngra landamerkjabréfs jarðarinnar. Með hliðsjón af þeim sérstaka stofnunarhætti eignarréttar sem hér er um að ræða, þ.e. á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar, skiptir það höfuðmáli hvernig útmælingin verður túlkuð og hvort hin yngri gögn fá samrýmst henni. Til athugunar er þannig til hvaða landsvæðis útmælingin taki, hvort landamerkjabréf jarðarinnar taki til stærra svæðis og hver sé eignarréttarleg staða þess lands sem þar kann að muna.

Af hálfu gagnaðila hefur sérstaklega verið vísað til eignardóms Héraðsdóms Austurlands frá 8. janúar 2004 í málinu nr. E-310/2003. Í dómsorði segir svo: „Viðurkenndur er eignarréttur stefnenda [gagnaðila íslenska ríkisins í máli þessu] að eyðijörðunum ... Hamri, landnúmer FMR 156477 [...] öllum í Vopnafirði ásamt öllu því sem þeim fylgja og fylgja ber ...“ í tilteknum eignarhlutföllum. Í forsendum dómsins kemur fram að Jörgen Sigfússon sé þinglýstur eigandi Hamars og liggi þar fyrir þinglýstur kaupsamningur. Frá andláti Jörgens, á árinu 1928, hafi aldrei verið þinglýst skiptayfirlýsingu á jörðina og sé hún því enn skráð á nafn hans. Dómur þessi grundvallast á ákvæði 1. mgr. 122. gr. laga um meðferð einkamála, nr. 91/1991. Samkvæmt því veitir eignardómur dómhafa heimild til yfirráða og ráðstafana eins og hann hefði í höndum afsalsbréf eða annað viðeigandi skjal. Skilyrði er að hann hafi sannað eða gert sennilegt að hann hafi öðlast réttindi með samningi eða hefð, en skorti skilríki fyrir rétti sínum. Ljóst er þannig að dómhafi er ekki í annarri eða betri stöðu en afsalshafi, sem getur samkvæmt almennum reglum þurft að færa á það sönnur að í afsali hafi falist raunveruleg yfirfærsla á eignarréttindum. Má í því sambandi t.d. vísa í dóma Hæstaréttar frá 21. október 2004 í málinu nr. 47/2004 (Afréttur Biskupstungna norðan vatna) og 11. maí 2006 í málinu nr. 496/2005 (Breiðármörk). Af framangreindum eignardómi Héraðsdóms Austurlands leiðir því hvorki að í „eyðijörðinni Hamri, landnúmer FMR 156477“ felist tiltekin eignarréttindi né afmörkun hugsanlegs réttindasvæðis.

Kemur þá til nánari skoðunar hvernig merkjum Hamars er lýst í útmælingargjörðinni 1829 og tveimur landamerkjabréfum jarðarinnar, hið eldra frá 1885 og hið yngra frá 1922. Landamerkjabréfin voru samþykkt vegna aðliggjandi landsvæða í Vopnafirði, að því þó gættu að sami fyrirsvarsmaður var fyrir Hamar og Mælifell 1922, en ekki vegna lands að norðanverðu. Athugun þessi tekur til

norðvesturmerkja jarðarinnar, inn til landsins og innan kröfusvæðis íslenska ríkisins. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Hamri.

Hér skal þess getið að u.þ.b. 8,5 km norðaustur af Kistufelli (820 m) er Syðri-Hágangur (952 m) og enn norðar Ytri-Hágangur (923 m). Fjallaröð þessi myndar skýr landfræðileg mörk og vatnaskil vestur af Selárdal og heiðarlöndum upp af honum. Norðvestan sömu fjalla, handan vatnaskila, rennur Miðfjarðará. Drög hennar koma af svæðinu upp undir Kistufelli. Á kortum Landmælinga Íslands eru Ufsir merktar í heiðarbrúninni upp af Selárdal. Ufs, eða ups, hefur ekki einhlíta merkingu í íslensku máli og mun þannig almennt bæði geta vísað til fjallseggjar og láréttra bergstalla.

Í útmælingunni er austurmerkjum Hamars, gagnvart Þorvaldsstöðum, lýst „...úr Landamerkiaklauf – er liggur nidri við Selá – í Vördu sem stendr á Dýarhól, þaðan í Vördu á Mel þeim er stendr í beinni Línu upp af téðum Merkium og þaðan beint upp á Uppsir edr Melbrún þá hvar Grasvegurinn hættir.“ Í eldra landamerkjabréfi Hamars er miðað við „Merkigróf, er liggur frá Urðarufs niður að Selá.“ Merkjum Þorvaldsstaða, sem liggja til móts við Hamar á umræddu svæði, er lýst með sama hætti í eldra landamerkjabréfi þeirrar jarðar, einnig frá 1885, og bréfin bera gagnkvæmar áritanir. Í yngra landamerkjabréfi Hamars er mörkum að norðaustan lýst úr Selá og í „Merkigróf er liggur frá Selá uppí Urðarups. Síðan í einstaka torfu, sem er norðan við Kistufell og niður með Miðlæk í Miðfjarðará.“ Í yngra landamerkjabréfi Þorvaldsstaða, frá 1922, er svipuð lýsing og þau bera einnig gagnkvæmar áritanir.

Í útmælingunni 1829 segir varðandi vestur- og norðurmerki að Hamri tilheyrir „Land alt fram að fremri Almenningsá, ofaní Selá, og svo langt upp sem Grasvegr nær.“ Í landamerkjabréfinu 1885 er vesturmerkjum lýst svo „að innan eða vestan liggur Þverá, sem kölluð er Almenningsá hin innri; hefur hún upptök sín undir Kistufelli og fellur niður í Selá.“ Bréfið ber áritun umboðsmanns Mælifells, sem liggur þar að vestan. Landamerkjabréfið 1922 lýsir vesturmerkjum í „... Almenningsá hin innri og ræður hún upp á Upsabrun, þaðan bein stefna í Miðfjarðará ...“ Landamerkjabréf Mælifells, dags. 22. febrúar 1886 og þingl. 11. júní 1886, er áritað af eiganda Hamars. Þar er merkjum lýst langt norðvestur fyrir Miðfjarðará og sveitarmörk, nánar tiltekið í Heljardalsfjöll. Í kafla 6.10. er komist að þeirri niðurstöðu að umrætt landamerkjabréf verði ekki lagt til grundvallar um afmörkun Mælifellslands, sjá nánar í þeim kafla.

Í útmælingunni eru norðurmerki miðuð við þann stað þar sem „grasveginn“ þrjóti. Landamerkjabréf Hamars frá 1885 miðar að þessu leyti við Kistufellsurðir en samkvæmt landamerkjabréfinu 1922 eru norðurmörk í Miðfjarðará. Bréfin eru ekki árituð vegna norðurmerkjanna en þar á móti liggur land, utan landamerkjabréfa, sem fjallað er um í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Þar er komist að þeirri niðurstöðu að svæðið sé þjóðlenda og afréttur Þórshafnarhrepps. Lega Miðfjarðarár er óumdeild og Kistufellsurðir taka yfir allstórt svæði suðaustan undir Kistufelli. Suðvestan undir fellinu er Mælifellsurðir.

Þegar tilvitnaðar lýsingar eru bornar saman með heildstæðari hætti hagar þannig til að í útmælingunni er um vesturmerkin miðað við Almenningsá fremri milli Selár og þess staðar þar sem grasvegur náí. Í eldra landamerkjabréfinu er hins vegar miðað við endamörk að norðan í upptökum Almenningsár fremri undir Kistufelli. Um norðausturmörkin er í útmælingunni miðað við endamörk að norðan í Uppsum eða Melbrún þar sem grasvegurinn hætti. Í eldra landamerkjabréfinu er um sömu merki vísað til „... Merkigróf, er liggur frá Urðarufs niður að Selá.“ en í því yngra „... Merkigróf er liggur frá Selá uppí Urðarups. Síðan í einstaka torfu, sem er norðan við Kistufell og niður með Miðlæk í Miðfjarðará.“

Það er niðurstaða óbyggðanefndar að útilokað sé að framangreindar merkjalýsingar fái samrýmst. Telur óbyggðanefnd óbyggjandi að merki jarðarinnar séu afmörkuð lengra inn til landsins í yngstu heimildinni, þ.e. landamerkjabréfinu frá 1922. Verður þetta m.a. ráðið af því að útmælingin er venju fremur glögg, skýr og ýtarleg um lands- og staðhætti og útilokað annað en að í henni hefði jafnframt verið miðað við ýmis þau kennileiti sem koma fyrir í yngra landamerkjabréfinu og tengja afmörkun að norðaustan og vestanverðu við Miðfjarðará sem norðurmerki. Hitt skiptir ekki síður máli að lýsing yngra og eldra landamerkjabréfs á norðurmörkum er ekki í samræmi og virðist lýsing eldra bréfsins, sem um norðurmörk vísar til upptaka Almenningsár fremri undir Kistufelli og Kistufellsurða, fá samrýmst lýsingu í útmælingu en ekki viðmiðun við Miðfjarðará í hinu yngra bréfi.

Mat á því hvar gróðurveginn hafi þrotið árið 1829 er eðli málsins samkvæmt erfiðleikum bundið. Um þetta atriði má þó hafa nokkra hliðsjón af fyrrnefndri útmælingu frá 1829 þegar þar segir að: „Ad Nordanverdu edr til Fialls upp, hefr Almenníngur eingin viss nátturleg Takmörk, önnur enn þau, ad hönum er eignad Land svo langt upp sem Grasvegur nær, sem ekki er Leingra en upp á Fiallsbrýrnar, því þá taka vid Melar, Sandar og ad öllu graslaus Öräfí. Alt það Land, sem innan hérgreindra Ummerkia Liggur, og Almenníngur kallast, er, eptir Ágétskíngu, hérum 1 ¼ Míla á Leingd, millum Ytri- og Fremri-Almenningsár, en ekki meira en fra 1/8 til 1/6 Mílu á breidd, sömuleidis eptir Ágétskan, frá brúnum og nidur í Selá.“ Eru í raun engar líkur til annars en að viðmiðunin „lok grasvegar“ hafi því legið sunnan Kistufells. Styðja framangreind sjónarmið og afmörkun því fráleitt þá lýsingu norðurmerkja í Miðfjarðará sem tekin er upp í yngra landamerkjabréfinu en sýnist á hinn bóginn geta samrýmst afmörkun eldra landamerkjabréfsins um Kistufellsurðir. Hér má jafnframt líta til úttektar á eyðibýlinu Mælifelli frá 30. maí 1912 en þar segir: „Landið uppfrá Selá er alt grasvaxið uppað svokallaðri „Ufs“ og uppað Mælifellsbænum sem var enn er nú niðurrifinn, einnig er graslendi suður með Mælifellshnúk og í svokolluðum Grænafeillsdökkum vestan hnúksins. Graslendi þetta er sem næst ¼ af landi því er telst til býlisins. ...“

Styðja framangreind sjónarmið og afmörkun fráleitt þá lýsingu norðurmerkja í Miðfjarðará, norður yfir Kistufell, sem tekin er upp í landamerkjabréfi 1922. Eru í

raun engar líkur til annars en að viðmiðunin „lok grasvegur“ hafi legið sunnan Kistufells.

Að fenginni þeirri niðurstöðu um merki Hamars sem að framan greindi þarf að leysa úr eignarréttarlegri stöðu þess landsvæðis sem liggur vestan og utan útmælingarinnar en innan landamerkjabréfsins og ágreiningur aðila í máli þessu stendur um. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort þar hafi í öndverðu verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi. Staðhættir eru námi ekki til stuðnings. Óvissa um aðferðir við landnám er þó of mikil til þess að hægt sé að fullyrða um stærð landnáma á þeim grundvelli, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Í kafla 6.1.1. er fjallað um sönnunargildi landamerkjabréfa fyrir eignarrétt að landi, í ljósi dóma Hæstaréttar og almennra niðurstöðna óbyggðanefndar. Eins og þar kemur fram hafa menn ekki einhliða getað aukið við land sitt eða annan rétt með því að gera landamerkjabréf. Þegar sönnunargildi landamerkjabréfs er virt verður að líta til þess hvort önnur gögn geta fallið að bréfinu eða mæla því gegn. Ekkert hefur komið fram sem rennir stoðum undir að á svæðinu utan útmælingarinnar hafi verið stofnað til beins eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar. Þá hafa heldur ekki verið leidd í ljós nein þau not af þessu fjallendi sem stofnað hafi til beins eignarréttar á grundvelli hefðar, sbr. lög nr. 46/1905.

Í málinu verður hins vegar ekki byggt á kröfulínu íslenska ríkisins sem að mati óbyggðanefndar er dregin of austarlega. Eigendur Ytri- og Fremri-Hamars miða varakröfu sína til norðvesturs við vatnaskil. Af því sem að framan er rakið má telja ljóst að mörk samfelldrar gróðurþekju hafa ekki náð lengra inn til landsins er útmælingargerðin var gerð en að vatnaskilum, þó ómögulegt sé að segja hversu nærri vatnaskilunum gróðurþekjan hefur náð. Að virtri þeirri afmörkun sem fram kemur í útmælingargerð frá 1829, almennum staðháttum, sérfræðilegum líkindum fyrir mörkum samfelldrar gróðurþekju við útmælingu og líklegri staðsetningu svokallaðra Kistufellsurða verða norðvesturmerki Hamars dregin um vatnaskil í Kistufelli svo sem þau eru afmörkuð á grundvelli upplýsinga frá Vatnamælingum Orkustofnunar. Vatnaskil þess liggja vestar en þjóðlendukröfulína íslenska ríkisins. Ekki verður gerð krafa til eigenda Ytri- og Fremri-Hamars um frekari sönnun í þeim efnum og við það miðað að kröfusvæði þeirra austan vatnaskilalínunnar sé beinum eignarrétti háð.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á það af hálfu íslenska ríkisins að land innan landamerkja Hamars, svo sem þeim hefur verið lýst hér að framan, sé þjóðlenda. Með hliðsjón af staðháttum á heiðarlandi þessu, og að gættum þeim sönnunarkröfum sem gera verður í ljósi dóma Hæstaréttar í þjóðlendumálum, verður á hinn bóginn að telja svo verulegan vafa leika á því að land norðan vatnaskila á Kistufelli og að Miðfjarðará hafi við gerð landamerkjabréfsins verið eignarland, fyrir nám, löggerninga eða með öðrum hætti, að á slíku verði ekki byggt. Ræðst því

afmörkun að því leyti af vatnaskilum, líkt og að framan er rakið. Eins og notkun landsins hefur verið háttáð hefur ekki heldur verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir þannig til þeirrar niðurstöðu að vestan umræddrar vatnaskilalínu sé þjóðlenda en austan hennar eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁸⁹

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til óbeinna eignarréttinda innan þess lands sem gerð er krafa til af hálfu gagnaðila en fellur utan landamerkja jarðarinnar Hamars samkvæmt framangreindri afmörkun, þ.e. landsvæði sem nær frá vatnaskilum og vestur að kröfulínu gagnaðila. Fyrir liggur að umrætt landsvæði hefur verið nýtt af eigendum Hamars til beitar og annarra venjubundinna afréttarnota og aðrir hafa ekki sett fram kröfur til þess. Verður því fallist á þá kröfu að landið sé í afréttareign Hamars.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að umrætt landsvæði norðvestan Kistufells og utan landamerkja jarðarinnar Hamars, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Frá þeim stað þar sem nyrðri kröfulína vegna Hamars, svo sem hún liggur frá Merkisteini á Urðarups í Einstöku torfu, sker vatnaskil á Kistufelli er vatnaskilum fylgt yfir Kistufell þar til þau skera syðri kröfulínu vegna Hamars (sem jafnframt er nyrðri kröfulína vegna Mælifells). Sú kröfulína liggur í stefnu frá Upsarbrún í Miðfjarðará og henni er fylgt norðvestur yfir Kistufell og í Miðfjarðará. Síðan er Miðfjarðará fylgt að Miðlæk og þeim læk í Einstöku torfu. Þaðan er dregin lína yfir Kistufell í stefnu á Merkistein á Urðarups og ræður sú lína, sem jafnframt er kröfulína vegna Hamars (og Þorvaldsstaða), að hinum fyrstnefnda punkti í vatnaskilum á Kistufelli.

Sama landsvæði er í afréttareign Hamars, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.10. Mælifell

6.10.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendu-kröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Mælifells. Þess skal strax getið að þá er miðað við afmörkun eignarlandskröfusvæðis eins og hún er á uppdrætti þeim sem gagnaðilar ríkisins hafa lagt fram samhliða texta kröfugerðar. Svo sem nánar verður gerð grein fyrir hér á eftir er ósamræmi á milli uppdráttar og texta, þar sem í texta er miðað við landamerkjabréf Mælifells, dags. 22. febrúar 1886 og þingl. 11. júní 1886, en á uppdrætti er eignarlandskröfusvæðið minna. Um þau landsvæði sem falla innan

⁴⁸⁹ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

afmörkunar í texta en utan uppdráttar er fjallað í kafla 6.9. um Hamar, kafla 6.11. um Selsársvelli og máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd, nánar tiltekið að því er varðar afrétti Svalbarðshrepps og Þórshafnarhrepps.

Íslenska ríkið hefur dregið aðalkröfulínu sína frá Almenningsá fremri, þar sem 500 m hæðarlína sker ána (punktur 4), með þeirri á í Selá (5) og síðan eftir Selá þar til kemur að hornmarki Hauksstaða og Arnarvatns (6). Aðalkrafa ríkisins gerir þannig ráð fyrir að Mælifell sé allt í þjóðlendu. Til vara er þess krafist að ekki skuli draga þjóðlendumörk lengra til landsins en umhverfis Mælifell. Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Mælifells, lýst kröfu um beinan eignarrétt að öllu því landsvæði sem þeir telja að liggi innan merkja þess. Til vara er að norðvestanverðu miðað við línu sem dregin er frá Kistufelli beina stefnu í upptök Selsár. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1 og kröfum gagnaðila í kafla 3.9.

Að Mælifelli liggur Hamar til norðausturs en Selsárvellir og Aðalból til suðurs og suðvesturs. Handan Selár, að austanverðu, eru jarðirnar Hauksstaðir og Rjúpnafell. Til norðvesturs eru ágreiningssvæði í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Að norðanverðu tilheyrir landsvæði þetta Mælifellsheiði, hásléttu sem liggur í um 500 m hæð yfir sjávarmáli. Sunnan til rís Mælifell (822 m) og undir því, norðan Selsár er land nokkuð gróið, í u.þ.b. 400 m hæð. Norðan og austan Mælifells rennur Mælifellsá.

6.10.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendir þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Heimilt hafi verið að reisa býli utan eignarlanda fjarri byggð á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 1776 og líkindi séu á því að slík nýbýli hafi verið reist í almenningslandi ef ekki var gerður sérstakur kaupsamningur eða byggingarbréf við einhvern jarðeiganda eða heimildir til um að nýbýlið teldist hjáleiga eða afbýli. Slík nýbýli, sem reist hafi verið utan eignarlanda, hafi ekki getað orðið eignarlönd nema með þau væri farið eftir ákvæðum tilskipunarinnar frá 1776. Þá er því haldið fram að menn hafi átölulaust af öðrum getað reist nýbýli á heiðum og því hafi verið næsta fátítt að leitað væri eftir leyfi amtmanns, heldur býlið reist. Flest hafi þessi heiðarbýli staðið stutt og eftir að landamerkjalog voru sett 1882 hafi stórjarðir innlimað eyðibýlin í landamerkjalyýsingar sínar. Því er haldið fram að býlin Mælifell og

Fossvellir séu reist í almenningi um miðja 19. öld, án nýbýlaleyfis amtmanns. Um almenning í skilningi lögbókanna hafi verið að ræða og þau býli sem þar hafi verið reist á 19. öld hafi aldrei getað orðið eignarlönd nema til þeirra hafi verið stofnað eftir ákvæðum tilskipunar 1776. Engar heimildir séu um að svo hafi verið varðandi Mælifell og Fossvelli.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl 29 og 19(3), er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Þá er á því byggt að land innan landamerkjja jarðar sé eignarland. Landamerkjälög 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkjja jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkjja jarða teljist eignarland.

Þá telja gagnaðilar sig hafa réttmætar væntingar til eignarhalds innan merkja jarðarinnar vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og landamerkin verið viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefengd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áráðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Þá er því haldið fram að í ljósi þeirra gjörninga sem liggi fyrir um ráðstöfun landsins hafi eigendur Mælifells og Fossvalla nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu að landsvæðið sé fullkomin eign þeirra. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti fari landamerkjälýsingu ekki í bága við þær eldri heimildir. Byggt er á úrlausnum Mannréttindadómstóls Evrópu um réttmætar væntingar. Þessar væntingar styðjast meðal annars við framkomu ríkisins gagnvart þeim með athöfnum og athafnaleyfi. Loks er vísað til þess að skilyrði hefðar séu fyrir hendi.

6.10.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Mælifells og Fossvalla er rakin í kafla 5.9. Þar kemur fram að um var að ræða tvö svokallaðra heiðarbýla, sbr. kafla 6.1.2, stofnuð um miðja 19. öld í Mælifelli sem virðist hafa legið undir Hofskirkju. Byggt í Mælifelli lauk árið 1906 en nokkru fyrr á Fossvöllum.

Af hálfu gagnaðila hefur sérstaklega verið vísað til eignardóms Héraðsdóms Austurlands frá 8. janúar 2004 í málinu nr. E-310/2003. Í dómsorði segir svo:

„Viðurkenndur er eignarréttur stefnenda [gagnaðila íslenska ríkisins í máli þessu] að eyðijörðunum Mælifelli, landnúmer FMR 156508 [...] öllum í Vopnafirði ásamt öllu því sem þeim fylgja og fylgja ber ...“ í tilteknum eignarhlutföllum. Í forsendum dómsins kemur fram að Jörgen Sigfússon sé þinglýstur eigandi Mælifells og liggi þar fyrir þinglýstur kaupsamningur. Frá andláti Jörgens, á árinu 1928, hafi aldrei verið þinglýst skiptayfirlýsingu á jörðina og sé hún því enn skráð á nafn hans. Dómur þessi grundvallast á ákvæði 1. mgr. 122. gr. laga um meðferð einkamála, nr. 91/1991. Samkvæmt því veitir eignardómur dómhafa heimild til yfirráða og ráðstafana eins og hann hefði í höndum afsalsbréf eða annað viðeigandi skjal. Skilyrði er að hann hafi sannað eða gert sennilegt að hann hafi öðlast réttindi með samningi eða hefð, en skorti skilríki fyrir rétti sínum. Ljóst er þannig að dómhafi er ekki í annarri eða betri stöðu en afsalshafi, sem getur samkvæmt almennum reglum þurft að færa á það sönnur að í afsali hafi falist raunveruleg yfirfærsla á eignarréttindum. Má í því sambandi t.d. vísa í dóma Hæstaréttar frá 21. október 2004 í málinu nr. 47/2004 (Afréttur Biskupstungna norðan vatna) og 11. maí 2006 í málinu nr. 496/2005 (Breiðármörk). Af framangreindum eignardómi Héraðsdóms Austurlands leiðir því hvorki að í „eyðijörðinni Mælifelli, landnúmer FMR 156508“ felist tiltekin eignarréttindi né afmörkun hugsanlegs réttindasvæðis.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Mælifells er lýst í landamerkjabréfi frá 22. febrúar 1886, þingl. 11. júní 1886. Einnig verður kannað hvað ráðið verður af öðrum heimildum um það efni en þar nýtur við úttektar frá 1912 vegna fyrirhugaðrar sölu. Auk þess verður litið til heimilda um merki aðliggjandi svæða, þ. á m. útmælingar vegna aðliggjandi landsvæðis frá 1829.

Í landamerkjaskrá Mælifells frá 1886 er suðurmörkum lýst svo að Selá ráði að Selsárósi, þá Selsá að upptökum og þaðan sjónhendingu í há Bungu. Að vestan eru mörkin sögð úr há Bungu í Heljardalsfjall. Að norðan er línan dregin úr Heljardalsfjalli í há Kistufell og þaðan sjónhendingu í upptök Innri-Almenningsár og hún síðan í Selá. Landamerkjalýsingin er undirrituð af Hofspresti. Í mati sem fram fór vegna fyrirhugaðrar sölu Mælifells 30. maí 1912 er ekki að finna heildstæða afmörkun landsvæðisins. Þó kemur þar fram að landið sé upp frá Selá innst upp úr Selárdal og af því má ráða að Ufs, Mælifellshnúkur og Grænafeilsdökkir séu innan marka. Í framangreindum dómi frá 2004 er ekki að finna afmörkun né heldur í afsali til Jörgens Sigfússonar frá 1913.

Í útmælingu á landi í Almennungi frá árinu 1829 kemur fram lýsing á mörkum hin útmælda lands gagnvart landsvæði er Hofskirkju tilheyri, og er þar miðað við fremri-Almenningsá. Bréf Mælifells er áritað vegna Hamars, sem liggur að til norðausturs. Í kafla 6.9. hér að framan er fjallað um nýbýlið Hamar og því lýst hvernig eldri heimildir um merki þess, þ.e. útmælingin frá 1829 og landamerkjabréf frá 1885, lýsa merkjum mun skemur inn til landsins en landamerkjabréf frá 1922.

Eldra bréf Hamars er áritað af umboðsmanni Mælifells og yngra bréf Hamars af Jörgen Sigfússyni, sem þá hafði fest kaup á Mælifellslandi.

Suðvestan við Mælifell eru Selsárvellir, sbr. kafla 6.11. hér á eftir. Svo sem þar segir benda eldri heimildir um afmörkun Selsárvalla ekki til þess að merki hafi náð eins langt inn til landsins og og yngri heimildir gera ráð fyrir.

Landamerkjabréf Mælifells er óglöggt um afmörkun og kemur ekki heim og saman við uppdrátt sem lagður hefur verið fram af hálfu þeirra sem gera eignarlandskröfu til þess. Á uppdrættinum, sbr. einnig skýrslutökur í máli þessu, er landsvæðið afmarkað svo: Selá ræður frá þeim stað þar sem Almenningsá fremri rennur í hana og að Selsárósi. Þá ræður Selsá að upptökum. Þaðan er dregin bein lína í Sýslumannsvörðu á mörkum Vopnafjarðarhrepps og Þórshafnarhrepps (sem nú er hluti Langanesbyggðar) og þeim mörkum síðan fylgt í Miðfjarðarárdrög. Úr Miðfjarðarárdrögum er farið í Upsabrúnir og þaðan er Almenningsá fremri fylgt aftur í Selá. Í landamerkjabréfinu er merkjum hins vegar lýst í há-Bungu, sem er langt suðvestan við umrædda afmörkun á kröfulínukorti, og Heljardalsfjall, sem er á mörkum Svalbarðshrepps og Norðurþings. Bréfið er ekki undirritað af hálfu landsvæða utan Vopnafjarðarhrepps og skarast verulega á við kröfur gagnaðila íslenska ríkisins í máli 4/2005, auk þess að ganga inn á það land sem tilheyrði svokölluðum Almennungi. Þá bendir útmælingin 1829 og matsgerðin 1912, þar sem fjallað er um land á og við Mælifellið sjálf, ekki til þess að merki hafi náð svo langt til norðvesturs. Hér skal þess getið að Heljardalsfjöll eru rúmlega 24 km norðvestur af Mælifelli. Að mati óbyggðanefndar hafa ekki fengist haldbærar útskýringar á þeirri afmörkun sem lögð er til grundvallar í texta kröfugerðar af hálfu gagnaðila í máli þessu. Í ljósi alls þessa verður ekki byggt á landamerkjabréfi Mælifellslands um afmörkun þess.

Í kjölfar þess að landamerkjälög tóku gildi 1882 var þannig gert landamerkjabréf fyrir Mælifell. Það var þinglesið og innfært í landamerkjabók sýslumanns. Bréfið tekur til þess landsvæðis sem hér er til umfjöllunar og mun stærra svæðis að auki, svo sem áður er lýst. Þekkt er að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir. Með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki getað einhliða aukið við land sitt eða annan rétt. Frá upphafi Íslandsbyggðar helguðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig ítök, afrétti og öll önnur réttindi sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda við merkjum réttindanna, hvers eðlis sem þau voru. Um þetta má t.d. vísa til dóma Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2006 (Hoffellslambatungur) og 5. október 2006 í máli nr. 67/2006 (Skjaldbreiður). Í ljósi dóma Hæstaréttar um eignarréttarlega þýðingu landamerkjabréfa og Almennrar niðurstaðna óbyggðanefndar liggur jafnframt fyrir að með gerð landamerkjabréfs varð ekki einhliða stofnað til eignarréttar á landsvæði sem ekki var fyrir undirorpið eignarrétti.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindrar afmörkunar. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi. Staðhættir eru námi ekki til stuðnings. Óvissa um aðferðir við landnám er þó of mikil til þess að hægt sé að fullyrða um stærð landnáma á þeim grundvelli, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Engin gögn liggja fyrir um það hvernig Hofskirkja er upphaflega komin að rétti sínum til þess landsvæðis sem hér er til umfjöllunar. Í heimildum er ítrekað minnst á Mælifell sem eign Hofskirkju í máldögum og vísitasíum, fyrst í máldagasafni Vilkins biskups frá 1397. Við útmælingu á nýbýlunum Þorvaldsstöðum og Hamri árið 1829 var mætt fyrir hönd Hofskirkju, vegna lands framan við Almenningsinn. Í skýrslum yfir eignir Hofsprestakalls frá 1844 er Mælifells getið með afréttum eða heiðarlöndum prestakallsins og meðal ítaka, öðrum leigð, í skýrslu 1867. Í síðastnefndu heimildinni er tekið fram að þar sé nú byggður bær sem kirkjan eigi ekki. Þá er Mælifells getið í lögfestu á ítökum Hofskirkju frá 14. maí 1844. Í jarðamatinu frá 1849 kemur fram varðandi Hof að fyrir upprekstur í svokallað Mælifellsland við Selárdal gjaldist 40 fiskar árlega.

Engin gögn liggja fyrir um að umrætt landsvæði hafi lengst af verið nýtt til annars en sumarþeirra fyrir búfé og annarra takmarkaðra nota. Það er ekki fyrr en um miðja nítjándu öld sem stofnað er til búsetu á þessu landi og í árslok 1853 eiga sér stað bréfaskipti þar sem því er hafnað að veita skatt- og tíundarfrelsi samkvæmt 10. grein nýbýlatilskipunarinnar. Vísað er til þess að „jörðin“ hefði verið notuð að undanfögnu og eftir hana goldið og því væri ekki hægt að krefjast þess sem 10. greinin heimilaði nýbýlisjörðum og þaðan af síður þar sem að engin útvisun hefði farið fram. Hofsprestur gaf síðan út byggingarbréf fyrir Mælifellslandi, að hluta skipt í tvennt, í ársbyrjun 1856. Fyrir fremri partinn liggja einnig fyrir byggingarbréf frá 1861 og 1865, sem þá virðist nefndur Fossvellir. Samkvæmt því er fram kemur í úttekt á eyðibýlinu Mælifelli vegna fyrirhugaðar sölu hinn 30. maí 1912 lauk byggð á þessu svæði 1906. Árið 1913 afsalaði Ráðherra Íslands Mælifellslandi til leigjanda þess, Jörgens Sigfússonar. Kaupverð var hið sama og matsmenn höfðu komust að niðurstöðu um árið áður. Í matsgerðinni kemur fram að matsmenn álitu það hlutverk sitt að meta hversu margt fé land þetta bæri sem afréttarland. Gagnaðilar leiða rétt sinn frá umræddum kaupanda, sbr. einnig framangreindan eignardóm Héraðsdóms Austurlands frá 8. janúar 2004.

Í heimildum frá fyrri hluta 19. aldar er Mælifell þannig flokkað með afréttum/heiðarlöndum Hofskirkju og þangað er rekið fé gegn greiðslu afréttartolls. Afmörkun þess er ekki vafalaust en ljóst er þó að landsvæði það sem hér er gert tilkall til sem eignarlands Mælifells og Fossvalla hefur áður fyrr, a.m.k. að hluta til, tilheyr

því. Sú aðgreining sem felst í því að Mælifell er ekki hluti af eiginlegu landi Hofskirkju, jafnan getið með sérstökum hætti í heimildum og einnig beinlínis nefnt afréttur eða ítak Hofskirkju, bendir til þess að þar hafi verið afréttur kirkjunnar í þeim skilningi að hún hafi átt þar óbein eignarréttindi fremur en beinan eignarrétt.⁴⁹⁰ Má í þessu sambandi vísa til dóms Hæstaréttar 21. október 2004 í máli nr. 47/2004 (Afréttur norðan vatna). Hið sama verður einnig ráðið af staðháttum en um er að ræða heiðarland fjarri byggð. Í máli þessu er þannig ekki sýnt fram á annað en að réttur til Mælifells hafi orðið til á þann veg, að landsvæðið hafi verið tekið til sumarbeitar fyrir búpening og, ef til vill, annarrar takmarkaðrar notkunar. Um afréttarnotkun og fjallskil voru snemma settar opinberar reglur, sem sveitarstjórnnum var falið að annast framkvæmd á.

Að öllu þessu virtu verður því ekki talið að landsvæði þetta sé undirorpið eignarrétti nema til hans hafi stofnast á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 15. apríl 1776 eða í skjóli hefðar síðar.

Í málinu liggur ekki fyrir byggingarbréf útgefið af amtmanni fyrir nýbýli á umræddu svæði og raunar virðist ágreiningslaust að slíkt bréf hefur ekki verið gefið út. Með því að ekki hefur verið leitt í ljós að fyrirmælum nýbýlatilskipunar hafi verið fullnægt hefur ekki verið sannað að stofnað hafi verið til beins eignarréttar á grundvelli þeirrar löggjafar. Verður því ekki miðað við að eignarréttarleg staða landsvæðisins hafi tekið breytingum á þeim grundvelli. Í þessu sambandi ber að vísa til þeirra krafna sem Hæstiréttur hefur gert til sönnunar eignarlands, sbr. kafla 6.1.1.

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til eignarréttar að landsvæðinu á grundvelli hefðar. Svo sem áður er rakið var byggð stopul að Mælifelli og Fossvöllum, á árunum 1854-1906. Möguleg hagnýting landsins fyrir setningu laga um hefð, nr. 46/1905, gat ekki að þágildandi lögum stofnað til eignarréttar yfir landinu. Vísast um þetta til Almennra niðurstöðna óbyggðanefndar.⁴⁹¹ Hins vegar þarf að huga nánar að stöðu landsvæðisins við og eftir gildistöku þeirra laga. Í aðdraganda þess að ríkið seldi Mælifellsland árið 1913 er upplýst að það hafði verið í eyði í 6 ár en leigt út til beitar. Það er selt leigjandanum, Jörgen Sigfússyni í Krossavík, og verðlagt í samræmi við möguleg afréttarnot. Upplýst hefur verið að eftir þennan tíma hafi landið verið nýtt til upprekstrar á vegum eigenda Krossavíkur, og á seinni árum hafi fé frá bæjum í Vesturárdal gengið þangað til beitar. Beit á því landsvæði sem hér er til umfjöllunar hefur verið ráðstafað og stýrt af þeim aðilum sem gera eignarréttarlegt tilkall til Mælifells. Þá liggur fyrir að Mælifell hefur verið á arðskrá Veiðifélags Selár og ráðstafanir á vegum þess félags meðal annars gerðar af sömu aðilum, í nafni Mælifells.

Óbyggðanefnd telur að framangreind takmörkuð afnot, beit og veiði, leiði ekki til þess að beinn eignarréttur að afréttarsvæði þessu hafi unnist fyrir hefð, sbr. lög nr.

⁴⁹⁰ Sbr. umfjöllun um hugtakið afréttur í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

46/1905. Hefur því hvorki verið stofnað til beins eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar né hefðar en af því leiðir að Mælifell hefur ekki öðlast stöðu jarðar að lögum, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Í afsali ráðherra Íslands á Mælifellslandi gat ekki falist frekri yfirfærsla eignarráða en áður heyrði Hofskirkju til og efni afsalsins 1913, auk aðdragandi þeirra viðskipta, getur einnig samrýmt því að þar hafi verið seldur afréttareign, þ.e.a.s. hefðbundinn réttur til upprekstrar og veiði.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á að umrætt landsvæði, auðkennt sem Mælifell, sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Þá leiðir rannsókn óbyggðanefndar einnig til þeirrar niðurstöðu að á umræddu landsvæði sé þjóðlenda og er fallist á kröfu íslenska ríkisins þess efnis.⁴⁹²

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að Mælifellsland, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá þeim stað þar sem Almenningsá fremri rennur í Selá ræður Selá að Selsárósi. Þá ræður Selsá að upptökum. Þaðan er dregin bein lína í Sýslumannsvörðu á mörkum Vopnafjarðarhrepps og Þórshafnarhrepps og þeim mörkum síðan fylgt í Miðfjarðarárdrög. Úr Miðfjarðarárdrögum er farið í Upsabrunir og þaðan er Almenningsá fremri fylgt aftur í Selá.

Sama landsvæði er í afréttareign Mælifells, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. laga nr. 58/1998, sem nýtur veiðiréttar í Selá, samkvæmt II. kafla laga um lax- og silungsveiði, nr. 61/2006.

6.11. Selsárvellir (Búastaðatungur)

6.11.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Selsárvalla.

Íslenska ríkið hefur dregið aðalkröfulínu sína frá þeim stað þar sem Almenningsá fremri mætir Selá (punktur 5) og síðan eftir Selá þar til kemur að hornmarki Hauksstaða og Arnarvatns (6). Aðalkrafa ríkisins gerir þannig ráð fyrir að Selsárvellir séu að öllu leyti í þjóðlendu. Til vara er þess krafist að ekki skuli draga línu um þjóðlendumörk lengra til landsins en sem nemur Búastaðatungunum sjálfum. Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Selsárvalla, lýst kröfu um beinan eignarrétt að öllu því landsvæði sem þeir telja að liggi innan merkja þess. Til vara er að norðvestanverðu miðað við línu sem dregin er frá upptökum Selsár í stefnu í

⁴⁹¹ Sjá viðauka.

⁴⁹² Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

upptök Ytri-Hrútár í Hábungu. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1 og kröfum gagnaðila í kafla 3.10.

Aðliggjandi Selsárvöllum eru Mælifell til austurs, ágreiningssvæði í máli nr. 5/2005 hjá óbyggðanefnd til vesturs og ágreiningssvæði í máli nr. 4/2005 til norðurs. Til suðausturs er land jarðarinnar Hauksstaða, en Selá skilur að. Landsvæði þetta er háslétta í yfir 400 m hæð yfir sjávarmáli. Syðst og austast eru Búastaðatungur, á milli Selsár og Selár, í 360-400 m hæð yfir sjávarmáli. Þegar vestar dregur og norðar hækkar land í yfir 500 m hæð yfir sjávarmáli. Þar er Sandhnjúkavatn í 540 m hæð en austan þess og sunnan eru Sandhnjúkar (642 m og 771 m). Norðvestan vatnsins er Einbúi (728 m og 823 m).

6.11.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku Þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendir þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Heimilt hafi verið að reisa býli utan eignarlanda fjarri byggð á grundvelli nýbýlatilskipunar frá 1776 og líkindi séu á því að slík nýbýli hafi verið reist á almenningssvæði ef ekki var gerður sérstakur kaupsamningur eða byggingarbréf við einhvern jarðeiganda eða heimildir til um að nýbýlið teldist hjáleiga eða afbýli. Slík nýbýli, sem reist hafi verið utan eignarlanda, hafi ekki getað orðið eignarlönd nema með þau væri farið eftir ákvæðum tilskipunarinnar frá 1776. Þá er því haldið fram að menn hafi átölulaust af öðrum getað reist nýbýli á heiðum og því hafi verið næsta fátítt að leitað væri eftir leyfi amtmanns, heldur býlið reist. Flest hafi þessi heiðarbýli staðið stutt og eftir að landamerkjalog voru sett 1882 hafi stórjarðir innlimað eyðibýlin í landamerkjálýsingar sínar. Því er haldið fram að býlin Selsárvellir og Aðalból séu reist í almenningi um miðja 19. öld, án nýbýlaleyfis amtmanns. Um hafi verið að ræða almenning í skilningi lögbókanna og þau býli sem þar hafi verið reist á 19. öld hafi aldrei getað orðið eignarlönd nema til þeirra hafi verið stofnað eftir ákvæðum tilskipunar 1776. Engar heimildir séu um að svo hafi verið varðandi Selsárvelli og Aðalból.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl 30 og 19(3), er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta

hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Þá er á því byggt að land innan landamerkjara jarðar sé eignarland. Landamerkjalog 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkjara jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkjara jarða teljist eignarland. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefengd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áraraðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Þá er því haldið fram að í ljósi þeirra gjörninga sem liggja fyrir um ráðstöfun landsins hafi gagnaðilar nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu að landsvæðið sé fullkomin eign þeirra. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti, fari landamerkjalyking ekki í bága við þær eldri heimildir. Byggt er á úrlausnum Mannréttindadómstóls Evrópu um réttmætar væntingar. Þessar væntingar styðjast meðal annars við framkomu ríkisins gagnvart þeim með athöfnum og athafnaleysi. Loks er vísað til þess að skilyrði hefðar séu fyrir hendi.

6.11.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Selsárvala, Aðalbóls og Selárbakka er rakin í kafla 5.10. Þar kemur fram að um var að ræða svokölluð heiðarbýli, sbr. kafla 6.1.2, stofnuð um miðja 19. öld í Búastaðatungum sem virðast hafa legið undir jörðina Búastaði í Vesturárdal. Búseta á svæðinu var stopul og lagðist endanlega af 1878.

Af hálfu gagnaðila hefur sérstaklega verið vísað til eignardóms Héraðsdóms Austurlands frá 8. janúar 2004 í málinu nr. E-310/2003. Í dómsorði segir svo: „Viðurkenndur er eignarréttur stefnenda [gagnaðila íslenska ríkisins í máli þessu] að eyðijörðunum [...] Selsárvöllum, landnúmer FMR 156516 [...] öllum í Vopnafirði ásamt öllu því sem þeim fylgja og fylgja ber ...“ í tilteknum eignarhlutföllum. Í forsendum dómsins segir að enginn sé skráður eigandi Selsárvala í þinglýsingabókum Sýslumannsins á Seyðisfirði en þó liggja fyrir veðsetning Jørgens Sigfússonar, í Krossavík, á jörðinni frá árinu 1927. Hafi hún síðan óvéfengt verið talin í eigu Krossavíkur en Jørgen lést árið 1928. Dómur þessi grundvallast á ákvæði 1. mgr. 122. gr. laga um meðferð einkamála, nr. 91/1991. Samkvæmt því veitir eignardómur dómhafa heimild til yfirráða og ráðstafana eins og hann hefði í höndum afsalsbréf eða annað viðeigandi skjal. Skilyrði er að hann hafi sannað eða gert sennilegt að hann hafi

öðlast réttindi með samningi eða hefð, en skorti skilríki fyrir rétti sínum. Ljóst er þannig að dómhafi er ekki í annarri eða betri stöðu en afsalshafi, sem getur samkvæmt almennum reglum þurft að færa á það sönnur að í afsali hafi falist raunveruleg yfirfærsla á eignarréttindum. Má í því sambandi t.d. vísa í dóma Hæstaréttar frá 21. október 2004 í málinu nr. 47/2004 (Afréttur Biskupstungna norðan vatna) og 11. maí 2006 í málinu nr. 496/2005 (Breiðármörk). Af framangreindum eignardómi Héraðsdóms Austurlands leiðir því hvorki að í „eyðijörðinni Selsárvöllum, landnúmer FMR 156516“ felist tiltekin eignarréttindi né afmörkun hugsanlegs réttindasvæðis.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Selsárvalla er lýst í yfirlýsingu um landamerki frá 31. desember 1974, sem gagnaðilar íslenska ríkisins miða kröfugerð sína við. Einnig verður kannað hvað ráðið verður af öðrum heimildum um það efni en þar nýtur við úttektar frá 1658, vitnisburðar frá 1666 og fasteignamati 1916-1918. Auk þess verður litið til heimilda um aðliggjandi svæði.

Af yfirlýsingunni frá 1974, þar sem sýslumaður hefur merkjalýsingu Selsárvalla eftir Birni Sigmarssyni í Krossavík, má ráða að Selsá ráði norðurmörkum, Selá og Ytri-Hrútá suðurmörkum, og inn til landsins, þ.e. að vestanverðu, ráði vatnaskil (sýslumörk). Að austanverðu mætast Selá og Selsá. Lýsing í fasteignamati frá 1916-1918 miðar við sömu ár, en há-Bungu og fjallgarð á milli Vopnafjarðar og Fjallahrepps inn til landsins. Elstu heimildir um merki Búastaðatungna, úttekt á jörðinni Búastöðum frá 1658 og vitnisburður frá 1666, virðast miða við tunguna sunnan Selsár en merki inn til landsins eru ekki tiltekin sérstaklega.

Aðliggjandi Selsárvöllum til suðurs er jörðin Hauksstaðir. Í landamerkjabréfi Hauksstaða, dagsett í desember 1921 og þinglýst 15. júní 1923, eru norðurmerki miðuð við Selá, sbr. það sem að framan greindi um suðurmerki Selsárvalla. Bréfið er m.a. samþykkt vegna Búastaðatungu [Selsárvalla].

Austan við Selsárvelli er Mælifell, sbr. kafla 6.10. hér að framan. Þar er komist að þeirri niðurstöðu að um afmörkun svæðisins verði ekki byggt á landamerkjabréfi Mælifells, dags. 22. febrúar 1886 og þingl. 11. júní sama ár, sem undirritað var af umboðsmanni Búastaðatungna [Selsárvalla]. Ástæður þessu eru m.a. þær að lýsing þess á merkjum inn til landsins sé ekki trúverðug.

Norður af Selsárvöllum, svo sem þeir eru afmarkaðir í eignarlandskröfu, er ágreiningssvæði í máli nr. 4/2005 hjá óbyggðanefnd. Þar er komist að þeirri niðurstöðu að svæðið, sem er utan landamerkjabréfa, sé þjóðlenda og afréttur Þórshafnarhrepps. Til vesturs og suðurs eru ágreiningssvæði í máli nr. 5/2005 og þar er komist að þeirri niðurstöðu að suðurhlutinn sé þjóðlenda í afréttareign Grímsstaða, utan afmörkunar í landamerkjabréfi þeirrar jarðar, en vesturhlutinn þjóðlenda í afréttareign tiltekinna jarða og innan sérstaks landamerkjabréfs. Þar er nánar tiltekið um að ræða „Landamerkjaskrá fyrir afréttarlandi jarðanna: Víðihóls, Hólssels, Fagradals og Nýhóls í Skinnastaðahreppi“, útbúið 3. júní 1890 og þinglesið 12. júní 1891.

Samkvæmt framansögðu var ekki gert landamerkjabréf fyrir Selsársvelli í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882. Gagnaðilar íslenska ríkisins miða kröfugerð sína við einhliða merkjalýsingu eiganda jarðarinnar Krossavíkur, sem gerð var og þinglýst á árinu 1974. Sú afmörkun sem þar kemur fram nær lengra inn til landsins en ráð virðist fyrir gert í hinum elstu heimildum, sbr. tilvísun þeirra síðarnefndu til tungna. Jafnframt er ljóst að sú lýsing ábúanda sem tekin er upp í fasteignamati 1916-1918, þar sem miðað er við kennileiti utan Vopnafjarðarhrepps, nær enn lengra norðvestur en yfirlýsingin 1974.

Á yfirlýsingu Björns Sigmarssonar frá 1974 verður ekki litið sem landamerkjabréf, í samræmi við fyrirmæli landamerkjalaga, nr. 41/1919. Þá er jafnframt ljóst að merkjalýsingar, þ. á m. landamerkjabréf, hafa ekki eingöngu verið gerðar fyrir jarðir. Með gerð slíkrar lýsingar hafa menn ekki getað stofnað til réttinda sér til handa eða einhliða aukið við land sitt eða annan rétt. Frá upphafi Íslandsbyggðar helguðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig ítök, afrétti og öll önnur réttindi sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda við merkjum réttindanna, hvers eðlis sem þau voru. Um þetta má t.d. vísa til dóma Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2006 (Hoffellslambatungur) og 5. október 2006 í máli nr. 67/2006 (Skjaldbreiður). Í ljósi dóma Hæstaréttar um eignarréttarlega þýðingu landamerkjabréfa og Almennrar niðurstaðna óbyggðanefndar liggur jafnframt fyrir að með gerð landamerkjabréfs varð ekki einhliða stofnað til eignarréttar á landsvæði sem ekki var fyrir undirorpið eignarrétti.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindrar afmörkunar. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi. Staðhættir eru námi ekki til stuðnings. Óvissa um aðferðir við landnám er þó of mikil til þess að hægt sé að fullyrða um stærð landnáma á þeim grundvelli, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Um Búastaðatungur er fyrst getið í heimild frá árinu 1658 og þá tilheyrandi jörðinni Búastöðum í Vesturárdal, sbr. einnig vitnisburð frá 1666 og jarðamat frá 1849. Ekkert bendir til að umrætt landsvæði hafi lengst af verið nýtt til annars en sumarþeirra fyrir búfé og annarra takmarkaðra nota. Það er ekki fyrr en um miðja 19. öld að stofnað er til búsetu þar. Virðast eigendur Krossavíkur, sem jafnframt áttu þá Búastaði, þá byggja landið að hluta til a.m.k. en áskilja Búastaðabændum eftir sem áður rétt til afnota af því. Koma þar við sögu a.m.k. þrír bæir, þ.e. Selsársvellir, Aðalból og Selárbakki, en þeir verða ekki allir staðsettir með vissu. Búseta var stopul

og endanlega aflögð árið 1878. Gagnaðilar leiða rétt sinn frá eigendum Krossavíkur, sbr. einnig framangreindan eignardóm Héraðsdóms Austurlands frá 8. janúar 2004.

Búastaðatungna er jafnan getið með sérstökum hætti í heimildum um Búastaði, í samræmi við það sem oft sést þegar fjallað er um nytjasvæði jarða, og þær eru ekki hluti af eiginlegu landi Búastaða, sem liggja í Vesturárdal. Þá er hér um að ræða fjallaland, fjarri byggð. Óbyggðanefnd telur að heimildir um Búastaðatungur, nýting þeirra og staðhættir á svæðinu bendi til þess að þar hafi verið afréttur jarðarinnar Búastaða í þeim skilningi að hún hafi átt þar óbein eignarréttindi fremur en beinan eignarrétt.⁴⁹³ Má í þessu sambandi til samanburði vísa til dóms Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2006 (Hoffellslambatungur). Í máli þessu er þannig ekki sýnt fram á annað en að réttur til Búastaðatungna hafi orðið til á þann veg, að landsvæðið hafi verið tekið til sumardeildar fyrir búpening og, ef til vill, annarrar takmarkaðrar notkunar. Um afréttarnotkun og fjallskil voru snemma settar opinberar reglur, sem sveitarstjórnnum var falið að annast framkvæmd á.

Að öllu þessu virtu verður því ekki talið að Selsárvellir (Búastaðatungur) séu undirorpnir beinum eignarrétti nema til hans hafi stofnast á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 15. apríl 1776 eða í skjóli hefðar síðar.

Í málinu liggur ekki fyrir byggingarbréf útgefið af amtmanni fyrir nýbýli á umræddu svæði og raunar ágreiningslaust að slíkt bréf hefur ekki verið gefið út. Með því að ekki hefur verið leitt í ljós að fyrirmælum nýbýlatilskipunar hafi verið fullnægt hefur ekki verið sannað að stofnað hafi verið til beins eignarréttar á grundvelli þeirrar löggjafar. Verður því ekki miðað við að eignarréttarleg staða landsvæðisins hafi tekið breytingum á þeim grundvelli. Í þessu sambandi ber að vísa til þeirra krafna sem Hæstiréttur hefur gert til sönnunar eignarlands, sbr. kafla 6.1.1.

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til eignarréttar að landsvæðinu á grundvelli hefðar. Möguleg hagnýting landsins fyrir setningu laga um hefð nr. 46/1905 gat ekki að þágildandi lögum stofnað til eignarréttar yfir landinu. Vísast um þetta til almennra niðurstaðna óbyggðanefndar.⁴⁹⁴ Hins vegar þarf að huga nánar að stöðu landsvæðisins eftir gildistöku þeirra laga. Upplýst hefur verið að eftir að framangreind heiðarbýlabyggð lagðist af hefur landið verið nýtt til upprekstrar á vegum eigenda og bænda í Krossavík. Á seinni árum mun fé frá bæjum í Vesturárdal einnig hafa gengið þangað til beitar. Selsárvellir eru ekki á arðskrá Veiðfélags Selár.

Óbyggðanefnd telur að nytjar þessar, fyrst og fremst beit, séu í samræmi við þær heimildir Búastaða og Krossavíkur sem að framan hafa verið raktar. Þau leiða ekki til þess að beinn eignarréttur að afréttarsvæði þessu hafi unnist fyrir hefð, sbr. lög nr. 46/1905. Hefur því hvorki verið stofnað til beins eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar né hefðar en af því leiðir að Selsárvellir hafa ekki öðlast stöðu

⁴⁹³ Sbr. umfjöllun um hugtakið afréttur í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

⁴⁹⁴ Sjá viðauka.

jarðar að lögum, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á að umrætt landsvæði, auðkennt sem Selsárvellir, sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Þá leiðir rannsókn óbyggðanefndar einnig til þeirrar niðurstöðu að á umræddu landsvæði sé þjóðlenda og er fallist á kröfu íslenska ríkisins þess efnis.⁴⁹⁵

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að Selsárvellir, svo sem landsvæðið er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Selá ræður frá Selsárósi þar til Ytri-Hrúta fellur í hana. Þaðan ræður Ytri-Hrúta að sýslumörkum. Sýslumörkum er fylgt í Einbúa og þaðan í Sýslumannsvörðu á mörkum Vopnafjarðarhrepps og Þórshafnarhrepps, síðan í upptök Selsár. Loks er Selsá fylgt í Selá og er þá komið að hinum fyrstnefnda punkti.

Sama landsvæði er í afréttareign þeirra aðila sem kallað hafa til réttinda yfir Selsárvöllum í máli þessu, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.12. Arnarvatn

6.12.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Arnarvatns.

Kröfulína íslenska ríkisins er dregin frá vestara hornmarki Hauksstaða og Arnarvatns (punktur 6) eftir landamerkjum milli Hauksstaðalands og Arnarvatnslands, eins og þeim er lýst í landamerkjabréfum þeirra, allt að Skeljungsa (7). Svo er landamerkjum Brunahvamms fylgt allt að Hölkná (8). Íslenska ríkið gerir þannig kröfu um að allt land innan landamerkja Arnarvatns, eins og þeim er lýst í landamerkjabréfi frá 1921, sé þjóðlenda. Á móti hefur gagnaðili, þinglýstur eigandi Arnarvatns, lýst kröfu um beinan eignarrétt að sama landsvæði. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.11.

Að Arnarvatni liggja Hauksstaðir að norðan, landsvæði Brunahvamms, Kálffells og Foss til austurs. Til norðvesturs og vesturs liggja afréttarlönd Vopnfirðinga í Botnfjallgarði og ágreiningssvæði í máli nr. 5/2005 hjá óbyggðanefnd. Til suðurs er afréttarland Vopnfirðinga við Súlendur. Landsvæði það sem hér um ræðir liggur í um og yfir 500 m hæð yfir sjávarmáli á Hauksstaðaheiði. Land er hallalítið en þó eru þar nokkrar melöldur. Á svæðinu eru nokkur vötn. Ber þar helst að nefna Arnarvatn (413m) austast á svæðinu, Langavatn (521 m) vestur undir Langafelli og Leirvatn (500 m) sem liggur sunnan Langafells (619 m). Skammt norðaustan þess

⁴⁹⁵ Sbr. einnig lokakafli í Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar (í viðauka).

er Hlíðarfell (561 m) og melalda þeirra á milli. Syðst rís land skarpt í Súlendum í um 720 m hæð yfir sjávarmáli.

6.12.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Heimilt hafi verið að reisa býli utan eignarlanda fjarri byggð á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 1776 og líkindi séu á því að slík nýbýli hafi verið reist á almenningsslandi ef ekki var gerður sérstakur kaupsamningur eða byggingarbréf við einhvern jarðeiganda eða heimildir til um að nýbýlið teldist hjáleiga eða afbýli. Engin gögn séu fyrirbyggjandi um að landskipti hafi farið fram á Hauksstaðalandi, selt hafi verið úr landinu, gert byggingarbréf eða stofnuð hjáleiga eða afbýli frá Hauksstöðum, nema í bókinni „Sveitir og jarðir í Múlaþingi I“ þar sem býlið er nefnt afbýli. Byggt er á því að slík nýbýli sem reist hafi verið utan eignarlanda hafi ekki getað orðið eignarlönd nema með þau væri farið eftir ákvæðum tilskipunarinnar frá 1776. Þá er því haldið fram að menn hafi átölulaust af öðrum getað reist nýbýli á heiðum og því hafi verið næsta fátítt að leitað væri eftir leyfi amtmanns, heldur býlið reist. Flest hafi þessi heiðarbýli staðið stutt og eftir að landamerkjalyg voru sett 1882 hafi stórjarðir innlimað eyðibýlin í landamerkjalysingar sínar. Þá er byggt á því að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku Þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Því er því haldið fram að eldri heimildir um landamerki Hauksstaða en landamerkjabréfin frá 1922 skorti því til sönnunar að heiðarbýlið hafi verið byggt úr landi jarðarinnar. Gera verði kröfu til slíkrar sönnunar, þar sem land býlisins sé í landi sem notað hafi verið sem afréttur og standi það hátt að þar hafi ekki reynst grundvöllur fyrir viðvarandi byggð. Ekki hafi komið fram afsal eða byggingarbréf varðandi það landsvæði sem um ræðir því til sönnunar að þar hafi nýbýli verið reist í landi háðu eignarrétti. Nýbýlið Arnarvatn hafi verið reist í afréttarlandi Hauksstaða án nýbýlaleyfis amtmanns. Öll rök séu þannig til að telja land Arnarvatns í þjóðlendu.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl 19 og 19(3), er því haldið fram að landsvæði það sem hér er til meðferðar sé og hafi verið undirorpið beinum eignarrétti allt frá landnámsöld. Telja verði röksemdir ríkisins þess efnis að landnám í Vopnafirði hafi almennt ekki náð til heiða og ekki til fjalla fráleitar, enda séu þær ekki reistar á neinum hlutlægum sönnunargögnum. Vísað er til dóma Mannréttindadómstóls Evrópu þar sem reynt hafi á skýringu hugtaksins eign. Þá er byggt á því að land innan landamerkja jarðar sé eignarland. Landamerkjalyg 1882 hafi ekkert kveðið á um

hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkja jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkja jarða teljist eignarland.

Þá byggja gagnaðilar á réttmætum væntingum til eignarhalds innan merkja jarðarinnar vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og hafi landamerkin verið viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið véfengd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áraraðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Til stuðnings kröfunum er m.a. vísað til jarðamats 1849, þar sem Desjarmýri er tilgreind með Hauksstöðum, og sölugernings frá 1872, þar sem Hauksstaðir voru seldir með hjáleigunum Hólum og Skálamó.

6.12.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Arnarvatns er rakin í kafla 5.11. Þar kemur fram að Arnarvatni var skipt út úr landi jarðarinnar Hauksstaða á 19. öld og hét þá Skálamór og þar áður Desjarmýri. Samkvæmt sóknarlýsingu Hofs frá 1840 var Desjarmýri byggð úr landi Hauksstaða árið 1834. Samkvæmt fasteignamati N-Múlasýslu 1916-18 var heiðarbýlið Arnarvatn byggt út úr Hauksstöðum og síðan selt. Búið var á Arnarvatni nær samfelld til ársins 1935. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁴⁹⁶ Lýsingar Landnámabókar benda fremur til þess að landsvæði það sem hér er til umfjöllunar sé a.m.k. að einhverju leyti innan upphaflegs landnáms, sbr. kafla 6.2.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Arnarvatns er lýst í landamerkjabréfi jarðarinnar, frá desember 1921 og þingl.15. júní 1923. Landsvæðið sem um ræðir var áður innan landamerkja Hauksstaða, sbr. landamerkjabréf Hauksstaða frá vorinu 1885 sem þinglýst var 14. júlí það ár. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Arnarvatni. Athugun þessi tekur til alls lands Arnarvatns eins og það er afmarkað í landamerkjabréfi en umrætt svæði er allt innan kröfulínu íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Arnarvatns verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Í landamerkjabréfi Arnarvatns er landamerkjum Arnarvatns lýst svo: „Frá Vesturdalsá ræður Desjarmýrarlækur að upptökum, þaðan beina línu norðan við Hlíðarfell yfir Sandhæð að Selá. Síðan ræður Selá allt inn í Selárbotna, sem liggja austur úr Grímsstaðadal, og úr Selárbotnum yfir Grjóturðarkambinn, beina stefnu ofan

⁴⁹⁶ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

í Skeljungskvos, þar sem Skeljungsá hefur upptök sín, og fellur hún milli Arnarvatns og Brúnahvammslanda og skiptir þeim eftir farveg árinna alla leið út í Arnarvatn, svo eftir nefndu vatni í ós þann er úr því rennur og sem eru upptök að Vesturdalsá og þaðan til lands og vatns eins og áin ræður að þeim upphaflega nefndum Desjamýrarlæk. Svo er allt land innan þessara takmarka eign Arnarvatns.“ Bréfið er m.a. samþykkt vegna Hauksstaða, Möðrudals og fyrir hönd eigenda Grímsstaða á fjöllum og Víðidals. Þessi merki eru í samræmi við merki Hauksstaða samkvæmt landamerkjabréfi þeirrar jarðar, frá vorinu 1885 sem þinglesið var 14. júlí sama ár, að því leyti sem þau liggja innan merkja Hauksstaða áður en Arnarvatni var skipt úr Hauksstöðum. Í yngri bréfi Hauksstaða, frá desember 1921 og þingl. 15. júní 1923, er svo lýst því landsvæði sem tilheyrir Hauksstöðum eftir að Arnarvatni var skipt út úr jörðinni. Merki Arnarvatns fá jafnframt samræmst merkjum Brunahvamms, sbr. landamerkjabréf þeirrar jarðar frá 7. júlí 1894 og þingl. tveimur dögum síðar. Þá eru merki Arnarvatns í samræmi við merki Grímsstaða en um þau er nánar fjallað í máli nr. 5 hjá óbyggðanefnd. Merki Arnarvatns til suðvesturs og suðurs liggja að afréttarlöndum Vopnafjarðarhrepps í Botnfjallgarði og Súlendum sem eru í syðri hluta Hauksstaðaheiðar en á þeim landsvæðum eru engar lögformlegar merkjalýsingar.

Svo sem rakið hefur verið var gert landamerkjabréf fyrir Hauksstaði í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882. Í kjölfar setningar nýrra landamerkjalaga 1919 var svo gert sérstakt landamerkjabréf fyrir Arnarvatn. Heimildir þær sem raktar eru í kafla 5.11 benda til að þá hafi verið búið að skipta Arnarvatni út úr landi Hauksstaða. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að landamerkjum sé rétt lýst í landamerkjabréfunum. Þau eru jafnan árituð af hálfu aðliggjandi jarða svo sem fyrr greinir þrátt fyrir að ekki hafi verið leitað samþykkis yfir sveitarfélagamörk varðandi eldra landamerkjabréf Hauksstaða, þinglesin, færð í landamerkjabók og á þeim byggt síðan um merki jarðarinnar að þessu leyti, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að þeir sem telja til eignarréttinda yfir Arnarvatni hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé rétt lýst í framangreindum heimildum.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Um þýðingu landamerkjabréfa fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Fram kemur í heimildum að Arnarvatn hafi verið byggt í landi Hauksstaða og líkt og áður er rakið rúmast lýsing landamerkjabréfs Arnarvatns innan fyrri landamerkjabréfs Hauksstaða sem gert var árið 1885. Verður til þess að líta að forsaga jarðanna er sú sama en fyrir Hauksstöðum eru heimildir frá því á 14. öld, líkt og nánar er rakið í kafla 5.11. Verður þetta talið renna frekari stöðum undir sönnunargildi

landamerkjabréfs Arnarvatns. Þá hefur ekkert komið fram sem fer í bága við landamerkjabréf fyrir landið eða veikir það sem sönnunargagn um eignarhaldið.

Ekki eru heimildir um annað en að jörðin Arnarvatn hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma bæði meðan landsvæðið taldist til Hauksstaða og allt til ársins 1935. Innan þeirra marka sem hér er byggt á um landamerki Arnarvatns hafa eigendur jarðarinnar í gegnum tíðina farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt.

Ekki verður annað séð en að þetta eignarhald hafi verið án ágreinings eða athugasemda. Engar heimildir eru um að land innan marka jarðarinnar hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Þá eru engar heimildir um að land innan merkja Hauksstaða hafi haft mismunandi eignarréttarlega stöðu áður en Arnarvatni var skipt þaðan út. Þá ber þess að geta að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Vopnafirði, svo sem á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. skjal nr. 36. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Arnarvatns sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁴⁹⁷

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Arnarvatns, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.13. „Afréttur Vopnafjarðarhrepps“

6.13.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem gert er tilkall til sem afréttur Vopnafjarðarhrepps samkvæmt kröfulýsingu sveitarfélagsins. Um er að ræða tvö landfræðilega aðskilin svæði en á milli þeirra liggur jörðin Arnarvatn. Þá verður jafnframt fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem gerð hefur verið krafa til sem eignarlands Brunahvamms en ágreiningur er milli eigenda Brunahvamms og íslenska ríkisins um hvernig vesturmörk jarðarinnar séu dregin gagnvart fyrstnefndu kröfusvæði Vopnafjarðarhrepps. Um eignarréttarlega stöðu Brunahvamms er ekki ágreiningur.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína frá hornmarki Hauksstaða og Arnarvatns (punktur 6) en síðan er línan dregin milli Hauksstaðalands og

⁴⁹⁷ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Arnarvatnslands allt að Skeljungsa (7). Þá fer línan að Hölkná (punktur 8) og eftir Hölkná þar til áin fellur í Hofsa (9). Miðað við þessa afmörkun er gerð þjóðlendukrafa til beggja landsvæðanna. Gagnaðilar eru Vopnafjarðarhreppur og þinglýstir eigendur Brunahvamms. Af hálfu Vopnafjarðarhreppa hefur verið lýst kröfu um að landsvæðið sem afmarkað er á korti sé afréttur þeirra og eigendur Brunhvamms um beinan eignarrétt að austasta hluta þessa landsvæðis. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.12. og 3.14.

Að því landsvæði sem liggur lengra til vesturs, og kennt verður hér eftir við Botnafjallgarð og nær yfir stærstan hluta svæðisins, er ágreiningssvæði í máli nr. 5 til vesturs og norðurs, jörðin Arnarvatn til austurs og ágreiningssvæði í máli nr. 2 til suðurs. Að hinu landsvæðinu, sem nær yfir hluta af kröfussvæði Brunahvamms en að öðru leyti yfir kröfussvæði vegna afréttar Vopnafjarðarhrepps og einkennist af fjallinu Súlendur, er jörðin Arnarvatn til vesturs og norðurs, Brunahvammur til vesturs og ágreiningssvæði í máli nr. 2 til suðurs. Botnafjallgarður liggur í yfir 500 m yfir sjávarmáli og nær hæst í 779 m hæð. Um 62% lands Botnafjallgarðs flokkast sem ógróið og 25,2% flokkast sem hálfgróið. Landsvæðið vestan undir Súlendum (798 m) liggur í yfir 600 m yfir sjávarmáli. Súlendur eru allhátt fjall og sums staðar hömrum girt. Súlendur eru ógrónar til hálfgrónar.

6.13.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 2 og 1(7) a-b, er á því byggt að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta er talið helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Heimilt hafi verið að reisa býli utan eignarlanda fjarri byggð og séu líkindi fyrir því að slík nýbýli hafi verið reist á almenningssvæði, ef ekki hafi verið gerður sérstakur kaupsamningur eða byggingarbréf við einhvern jarðeiganda eða heimildir til um að nýbýlið teldist hjáleiga eða afbýli. Öll heiðin milli Jökuldals og Vopnafjarðar virðist samkvæmt þessu hafa verið almenningur en á umræddu landsvæði hafi aldrei verið stofnað til nýbýlis né búíð. Þetta bendi til að landsvæðið sé þjóðlenda.

Af hálfu gagnaðila, Vopnafjarðarhrepps, sbr. skjöl nr. 13(1) og 33, er byggt á almenningi venju þess efnis að afréttarlönd er ekki tilheyri neinni sérstakri jörð séu afréttareign viðkomandi sveitarfélags. Þá er byggt á hefð en eigendur hafi farið með öll hefðbundin afnot, s.s. beit og veiði og nýtingu auðlinda í jörðu sem m.a. hafi lýst sér í því að þeir hafi bannað öðrum not eignarinnar og hafi öll nýting verið háð leyfi sveitarfélagsins. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar þess efnis að landsvæði sem talið hafi verið afréttur samkvæmt elstu heimildum sé afréttareign viðkomandi

sveitarfélags. Sérstaklega er vísað til jafnræðisreglu stjórnsýslulaga og stjórnarskrár um að sambærileg mál hljóti sömu niðurstöðu og að jafnræði ríki milli borgaranna.

Af hálfu gagnaðila, eigenda Brunahvams, sbr. skjöl nr. 19(3) og 21, er byggt á þinglýstum landamerkjabréfum og öðrum skráðum eignarheimildum sem þeir hafi fyrir þessari eign sinni, afsölum og fasteignamötum. Fullur hefðartími sé einnig liðinn frá því að framangreindum landamerkjagjörðum hafi verið þinglýst. Öll afnot og nýttjar landsins séu háðar leyfi landeigenda enda enginn notað landið með nokkrum hætti nema eigendur þess. Samkvæmt fyrrnefndum heimildum hafi gagnaðilar óskoraðan eignarrétt fyrir landinu m.a. á grundvelli hefðar. Á því er byggt að ríkisvaldið hafi í aldanna rás margsinnis viðurkennt að umrætt land sé undirorpið fullkomnum eignarrétti og aldrei haldið öðru fram. Hafi öllum heimildaskjölum gagnaðila verið þinglýst athugasemdalaust. Þá er vísað sérstaklega til jafnræðisreglu stjórnsýslulaga og stjórnarskrár um að sambærileg mál hljóti sömu niðurstöðu og að jafnræði ríki milli borgaranna.

6.13.3. Niðurstaða

Í kafla 5.27. eru raktar heimildir um afréttarnot á þeim svæðum sem fjallað er um í máli þessu, þ. á m. á Hauksstaðaheiði. Kröfulýsing Vopnafjarðarhrepps nær til syðri hluta heiðarinnar og hér verður tekin afstaða til hennar. Að því er varðar Brunahvamm vísast til kafla 5.12. þar sem rakin er saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Brunahvams. Þar kemur fram að Brunahvamm er getið í heimildum frá því á 19. öld og var skipt út úr jörðinni Bustarfelli.⁴⁹⁸ Svo sem áður sagði greinir aðila ekki á um að jörðin Brunahvammur sé eignarland.

Engar heimildir finnast um nákvæma afmörkun á þessum landsvæðum né að þau hafi haft sérstakt heiti. Þannig voru hvorki gerð landamerkjabréf fyrir landsvæðin í kjölfar setningar landamerkjalaga frá árinu 1882 né árinu 1919. Í kröfulýsingu er Botnfjallgarður afmarkaður af kröfusvæði í máli nr. 5 hjá óbyggðanefnd til norðurs og vesturs. Suðurmörkin afmarkast af kröfusvæði í máli nr. 2 hjá óbyggðanefnd og austurmörkin af jörðinni Arnarvatni eins og henni er lýst í landamerkjabréfi frá árinu 1921. Landsvæðið í kringum Súlendur afmarkast af kröfusvæði í máli nr. 2 til suðurs og suðvesturs og af jörðinni Arnarvatni til norðurs og norðvesturs eins og henni er lýst í landamerkjabréfi frá árinu 1921. Til austurs afmarkast landsvæðið í samræmi við merkjalýsingu Brunahvams sem fram kemur í landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1894. Vegna þess að landsvæðin eru landfræðilega aðskilin verður til hagræðingar fyrst fjallað um mörk Botnfjallgarðs og landsvæði kringum hann en síðan um svæðið við Súlendur og þá sérstaklega vikið að mörkum gagnvart Brunahvammi. Að því loknu verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðanna.

⁴⁹⁸ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Verður þá litið til vestur- og norðurmerkja Botnafjallgarðs og landsvæðis umhverfis hann sem afmörkuð eru í landamerkjabréfi Grímsstaða sem er ódagsett en þingl. 31. maí 1886. Samkvæmt því eru merki til austurs og norðurs frá Svartfelli á Dimmafjallgarðsvegi þaðan að Dimmagili en svo að þeim stað þar sem Hrútá fellur í Selá. Sjá nánari umfjöllun um Grímsstaði í máli nr. 5/2005 hjá óbyggðanefnd.

Austurmörk landsvæðisins eru gagnvart jörðinni Arnarvatni. Samkvæmt landamerkjabréfi Arnarvatns frá desember árið 1921 og þingl. 15. júní 1923 eru mörk til norðvesturs og vesturs með Selá inn í Selárbotna.

Merki landsvæðisins til suðurs fara úr Selárbotnum og með hreppmörkum Vopnafjarðar- og fyrrum Jökuldalshrepps út að merkjum Grímsstaða. Um aðliggjandi landsvæði er fjallað í umfjöllun um Möðrudal í máli nr. 2/2005 hjá óbyggðanefnd.

Þá verður litið til landsvæðis í kringum fjallið Súlendur. Mörk landsvæðisins til vesturs og norðvesturs eru miðuð við landamerkjabréf Arnarvatns. Samkvæmt landamerkjabréfi þeirrar jarðar frá desember árið 1921 og þingl. 15. júní 1923 eru merki til suðausturs úr Selárbotnum yfir Grjóturðarkambinn beina stefnu ofan í Skeljungskvos. Nánari umfjöllun um merki Arnarvatns er að finna í kafla 6.12. hér að framan.

Til austurs eru merki landsvæðisins gagnvart Brunahvammi. Af hálfu ríkisins er viðurkennt að jörðin Brunahvammur sé eignarland en um mörk hennar gagnvart umræddu landsvæði er ágreiningur. Þarfnast þau því nánari athugunar. Samkvæmt landamerkjabréfi Brunahvamms, frá 7. júlí 1894 og þingl. tveimur dögum síðar, eru merki til austurs miðuð við Skeljungsá inn í Skeljungskvos og í Súlendur „...aptur þaðan og í læk þann, sem kemur ofan framan við ofanefnt fjall og í efsta bug á Hólkná á Möðrudalsveginum...“ Íslenska ríkið dregur þjóðlendulínu úr Skeljungsá í Skeljungskvos og beina línu til suðurs í hæsta punkt í Súlendum og síðan í læk sem rennur úr fjallinu. Eigendur Brunahvamms afmarka jörðina þannig að í stað þess að fara beina línu úr Skeljungsánni er farið í boga yfir Súlendur og í læk sem rennur úr fjallinu. Með þessu ná vesturmörk jarðarinnar lengra til vesturs en samkvæmt kröfulínu íslenska ríkisins. Ekki er skýrt í landamerkjabréfi Brunahvamms hvert sé nákvæmlega farið í fjallið Súlendur en um önnur kennileiti er ekki ágreiningur. Óbyggðanefnd telur að úr Skeljungsá skuli farið í hæsta punkt (798 m) í fjallinu Súlendur og þaðan í læk þann sem rennur úr Súlendum í Hólkná.

Mörk landsvæðisins til suðurs og suðvesturs eru gagnvart landsvæði sem ábúendur Möðrudals hafa gert tilkall til og miðast við hreppamörk Vopnafjarðar- og fyrrum Jökuldalshrepps. Þau eru miðuð við ós lækjar úr Súlendum í Hólkná og þaðan beina línu í norðvestur í Selárbotna. Nánar er fjallað um þetta aðliggjandi landsvæði í máli nr. 2/2005.

Svo sem hér hefur verið rakið var hvorki gert landamerkjabréf fyrir landsvæðin í kjölfar gildistöku landamerkjalaga frá 1882 né gildandi laga frá árinu 1919. Þannig liggur ekki fyrir lögformleg lýsing á heildarmerkjum landsvæðanna. Þau

eru afmörkuð af landamerkjalyðingum aðliggjandi jarða og landsvæða auk hreppamarka. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að merkjum sé rétt lýst hér að framan og að þau séu ágreiningslaus.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan þeirra merkja svo sem þau hafa verið skilgreind hér að framan. Líkt og áður er rakið gerir sveitarfélagið ekki kröfu um beinan eignarrétt að landsvæðunum, einungis að viðurkennt verði að landsvæðið sé afréttur. Eins og venja er í þessum málum verður kröfugerðin skilin þannig að þessi krafa sé höfð uppi vegna jarða í sveitarfélaginu. Ekki fæst séð að sú krafa sæti sérstökum andmælum af hálfu íslenska ríkisins. Kemur því til skoðunar hvernig landsvæðin hafa verið nýtt af jörðum í hreppnum.

Umrædd landsvæði eru hluti svokallaðrar Hauksstaðaheiðar. Þegar hennar er getið í skriflegum heimildum er það tengt upprekstri og afréttarnotum. Af fjallskilareglugerð verður ekkert ráðið um hagnýtingu svæðisins. Í greinargerð um staðhætti og náttúrufar í Vopnafjarðarhreppi eftir Hjörleif Guttormsson, náttúrufræðing, segir frá Hauksstaðaheiði í umfjöllun um afréttarlönd Vopnfirðinga. Þar segir: „Hún er vestur af Fossdal, markast af Hofsa að sunnan og Dimmafjallgarði og Haugsfjöllum að vestan. Nær er Botnafjallgarður og Hrútafjöll og afréttarmörk við Ytri-Hrúta og ármót við Selá.“ Svipaða lýsingu á heiðinni er að finna í ritinu Göngur og réttir V. Þar segir jafnframt að miðhluta Hauksstaðaheiðar megi kalla daladrög Vesturárdals, Arnarvatnslands og Möðrudalskvos fyrir norðan Brunahvammsháls og inn í Selárbotna vestan undir Súlendum og upp að Dimmafjallgarði. Í ritinu Sveitir og jarðir í Múlaþingi I. bindi segir um umrætt landsvæði: „Hauksstaðaheiði heitir spildan milli Vesturdalsár og Selár utan frá Rjúpnafelli og sv. á hreppmörk í Selárbotnum og Súlendum.“ Af lýsingum á landsvæðinu verður ráðið að umrædd fjöll „rammi af Hauksstaðaheiðina til suðvesturs og séu smöluð með henni.“

Af framangreindu verður ráðið að búfjáreigendur í Vopnafjarðarhreppi hafi haft af landsvæðinu hefðbundin afréttarnot, undir umsjón hreppsins, á sama hátt og gildir um samnotaafrétti almennt.⁴⁹⁹ Ekki verður annað séð en að leitarfyrirkomulag hafi verið ágreinings- og athugasemdalaust.

Ljóst er að einstakir hlutar þess svæðis sem hér hefur verið fjallað um eru misjafnlega fallnir til beitar. Beitar svæði taka þó breytingum auk þess sem þau eru ekki endilega samfelld. Land það sem hér er til umfjöllunar verður því talið falla undir skilgreininguna „landsvæði ... sem að staðaldri hefur verið notað til sumarbeitar fyrir búfé“, sbr. 1. gr. laga nr. 58/1998. Engin gögn liggja fyrir um að landsvæði þetta hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að það landsvæði sem hér hefur verið fjallað um, svo sem það er afmarkað hér á eftir teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr.,

⁴⁹⁹ Sbr. umfjöllun um hugtakið afréttur í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998, og er fallist á kröfu íslenska ríkisins þess efnis.⁵⁰⁰

Úr Selárbotnum er farið yfir Grjóturðarkambinn beina stefnu ofan í Skeljungskvos þar sem Skeljungsá hefur upptök sín. Þaðan er farið beina línu í hæsta punkt í Súlendum og síðan í læk þann sem kemur ofan framan við Súlendur og í efsta bug á Hölkná. Þá er farið með Hölkná að sveitarfélagamörkum og þeim fylgt til norðvesturs aftur í Selárbotna. Þaðan er svo farið í Selá og henni fylgt þar til Fremri-Hrúta fellur í hana en þá er farið vestur Dimmagil og í Svartfell sem er á sveitarfélagamörkum. Loks er sveitarfélagamörkum fylgt til austurs í Selárbotna.

Sama landsvæði er afréttur jarða í Vopnafjarðarhreppi í skilningi 1. gr. og b-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998. Um rétt til upprekstrar á afréttinn og annarra hefðbundinna nota sem afréttareign fylgja fer eftir ákvæðum laga þar um, sbr. 5. gr. laga nr. 58/1998.

6.14. Fagrákinn og Gestreiðarstaðir

6.14.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Fögrukinnar (Kinnar) og Gestreiðarstaða.

Kröfulína íslenska ríkisins er dregin með landamerkjum Brunahvamms að Hölkná og eftir Hölkná þar til hún fellur í Hofsá. Á móti hafa gagnaðilar, þinglýstir eigendur Brunahvamms og Bustarfells II, lýst kröfu um beinan eignarrétt að sama landsvæði. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. auk kafla 3.1. úrskurðar í máli 2/2005 hjá óbyggðanefnd, og kröfum gagnaðila í kafla 3.13.

Að kröfusvæði Fögrukinnar liggur Brunahvammur að norðan, Melar að austan og Gestreiðarstaðir að sunnan. Til vesturs er Möðrudalur á Hólsfjöllum, sbr. mál nr. 2/2005 hjá óbyggðanefnd. Að kröfusvæði Gestreiðarstaða liggur Fagrákinn til norðurs, norðan Hofsár, en til vesturs og austurs eru landsvæði sem fjallað er um í máli nr. 2/2005 hjá óbyggðanefnd. Það eru nánar tiltekið Möðrudalur og Háreksstaðir, auk Arnórsstaða til suðurs. Landsvæðið sem um ræðir hefur leguna norður-suður og liggur í um 500 m hæð yfir sjávarmáli. Austan til rennur Gestreiðarstaðakvísl til norðurs í Hofsá. Svæðið er lítt gróið og er þar helst mosi og mólendi. Frá 615 m hæðarpunkti í Eyktarnípu í ós Hölknár í Hofsá eru um 15,5 km, mælt í beinni loftlínu.

⁵⁰⁰ Sbr. einnig lokakafli í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

6.14.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði með tímanum orðið fleiri. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því að hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Heimilt hafi verið að reisa býli utan eignarlanda fjarri byggð á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar og líkindi séu á því að slík nýbýli hafi verið reist á almenningssvæði ef ekki var gerður sérstakur kaupsamningur eða byggingarbréf við einhvern jarðeiganda eða heimildir til um að nýbýlið teldist hjáleiga eða afbýli. Slík nýbýli, sem reist hafi verið utan eignarlanda, hafi ekki getað orðið eignarlönd nema með þau væri farið eftir ákvæðum tilskipunarinnar frá 1776. Þá er því haldið fram að menn hafi átölulaust af öðrum getað reist nýbýli á heiðum og því hafi verið næsta fátítt að leitað væri eftir leyfi amtmanns, heldur býlið reist. Flest hafi þessi heiðarbýli staðið stutt og eftir að landamerkjalög voru sett 1882 hafi stórjarðir innlimað eyðibýlin í landamerkjalýsingar sínar.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl 21 og 19(3), er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Þá er á því byggt að land innan landamerkja jarðar sé eignarland. Landamerkjalög 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkja jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkja jarða teljist eignarland.

Þá telja gagnaðilar sig hafa réttmætar væntingar til eignarhalds innan merkja jarðarinnar vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og hafi landamerkin verið viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefengd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áráraðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Í ljósi þeirra gjörninga sem liggi fyrir um ráðstöfun landsins hafi gagnaðilar nægar heimildir fyrir

eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu að landsvæðið sé fullkomin eign þeirra. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti, fari landamerkjalyásing ekki í bága við þær eldri heimildir. Byggt er á úrlausnum Mannréttindadómstóls Evrópu um réttmætar væntingar. Þessar væntingar styðjist meðal annars við framkomu ríkisins gagnvart þeim með athöfnum og athafnaleysi. Einnig séu skilyrði hefðar uppfyllt. Að auki er byggt á dómi aukaréttar N-Múlasýslu frá 1892. Hluti þess lands sem þá hafi verið dæmt Bustarfelli hafi svo verið seldur til Skjöldólfsstaða, án athugasemda af hálfu yfirvalda. Vísað er sérstaklega til jafnræðisreglu stjórnsýslulaga og stjórnarskrár og bent á að ekki verði gerð ríkari sönnunarkrafa á hendur eigendum Fögrukinnar og Gestreiðarstaða en til annarra landeigenda í landinu. Eignarréttur innan merkja jarðarinnar Möðrudals á Fjöllum sé viðurkenndur og því sé vandséð hvernig hægt sé að telja land Fögrukinnar og Gestreiðarstaða þjóðlendu. Hér sé um sambærilegt land að ræða þar sem sambærileg gögn búi að baki.

6.14.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Gestreiðarstaða og Fögrukinnar er rakin í kafla 5.12. Þar kemur fram að Gestreiðarstaða er fyrst getið í skýrslu Einars Stefánssonar prests á Hofi um jarðir í Vopnafirði frá 1795. Þar kemur fram að Gestreiðarstaðir séu hjáleiga sem sé í eyði. Heimildir greina frá því að Gestreiðarstaðir hafi byggst árið 1844 og þar hafi verið búið með hléum til ársins 1897. Af heimildum má ráða að Fagrakinn hafi verið komin í byggð árið 1849 og þar hafi verið búið nær samfelld til ársins 1886 er býlið fór í eyði. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi.

Kemur þá til skoðunar hvernig afmörkun Fögrukinnar og Gestreiðarstaða er lýst í fyrirbyggjandi heimildum, sbr. kafla 5.12. Jafnframt verður leitast við að varpa ljósi á það hvort um er að ræða landsvæði sem hefur verið innan landamerkja jarða.⁵⁰¹ Í því skyni að varpa ljósi á framangreind atriði er óhjákvæmilegt að líta til afmörkunar aðbyggjandi jarða, einkum Möðrudals, í fyrirbyggjandi heimilum þar sem umræddar heimildir hafa ekki að geyma heildstæðar lýsingar á afmörkun Gestreiðarstaða og Fögrukinnar. Að fenginni niðurstöðu um þessi atriði verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Ekki eru til landamerkjabréf fyrir Fögrukinn og Gestreiðarstaði en þau landsvæði sem hér um ræðir voru dæmd eignarland Bustarfells í dómi aukaréttar N-Múlasýslu í landamerkjamáli gagnvart Möðrudal, uppkveðnum 13. september 1892. Í

⁵⁰¹ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

dómnum 1892 var landamerkjum milli Bustarfells og Möðrudals lýst svo: „Sjónhending úr ós lækjar þess, er fellur í Hólkná undan Súlendum á Möðrudalsvegi, yfir austanvert Stóralækjarvatn í Eyktarnípu, er stendur fremst og syðst á Öxlum þeim, er liggja inn og vestur frá Gestreiðarstöðum“. Eigandi Bustarfells afsalaði 1894 þeim hluta landsins sem er austan Gestreiðarstaðakvíslar. Dómurinn var lesinn upp á manntalsþingi 9. júlí 1894. Þrátt fyrir dóminn er umrætt landsvæði ekki tilgreint innan merkja Bustarfells í landamerkjabréfi jarðarinnar frá 7. júlí 1894 sem þinglesið var tveimur dögum síðar, eða sama dag og dómurinn var lesinn upp á manntalsþingi. Landsvæðunum er heldur ekki lýst innan merkja Brunahvamms í landamerkjabréfi þeirrar jarðar sem einnig var útbúið 7. júlí 1894 og þinglesið tveimur dögum síðar.

Í máldaga Möðrudalskirkju frá árinu 1493 er mörkum Möðrudals og Bustarfells að hluta lýst svo að tekin sé sjónhending í Eyktarnípu úr læk þeim sem fellur úr Hólkná. Þar kemur og fram að lönd Möðrudals og Bustarfells liggi saman. Í landamerkjalýsingum Bustarfells frá 1532 og 1660, eru þau landsvæði sem nú er gerð eignarréttarkrafa um vegna Fögrukinnar og Gestreiðarstaða hins vegar ekki talin með innan landamerkja jarðarinnar, en fyrri landamerkjalýsingin var gerð vegna sölu hluta úr Bustarfelli og sú síðari vegna eignarskipta á jörðinni. Í vísitasíum fyrir Möðrudal frá árunum 1648, 1677 og 1706 kemur hið sama fram og í fyrrnefndum máldaga, það er að sjónhending sé tekin í Eyktarnípu úr læk þeim sem fellur úr Hólkná. Vísitásiur 1779 og 1850 svo og lögfesta fyrir Möðrudal frá 1844 lýsa merkjunum á sama hátt hvað þetta varðar. Í skýrslu Hofsprests frá árinu 1795 er minnst á hjáleiguna Gestreiðarstaði innan Hofssóknar og að hún sé í eyði. Í lögfestu fyrir Möðrudal 1844 er vísað í áðurnefndan máldaga frá 1493 og sjónhending tekin í Eyktarnípu úr læk þeim sem fellur í Hólkná. Í óstaðfestri „afskrift“ af gerningi frá Egidíusarmessu árið 1408 sem Sigurður í Möðrudal lagði fram vegna landamerkjadeilu við Hof sem kviknaði um miðja 19. öld kemur fram að mörkin milli Möðrudals og Hofslanda liggi í læk þann er fellur í krókunum í Hólkná til Hofsár og sjónhending í Eyktarnípu. Í landamerkjabréfi Möðrudals sem dagsett er 20. mars 1884 og lagt var fram á þingi sem haldið var árið 1885 vegna landamerkjaágreinings eru hjáleigurnar Gestreiðarstaðir og Fagrakinn taldar með Möðrudal og merkjunum lýst svo: „[...]að norðanverðu ræður merkjum austan við Fjallgarða, lækur sá sem rennur undan „Súlendum“ ofan í krókinn á „Hólkná“, svo ræður áin þar til hún rennur í „Hofsá“. Að austan verðu ræður, fyrst Hofsá suður að „Háreksstaðakvísl“, þá „Þrívörður“ á hálsinum milli Háreksstaða og Gestreiðarstaða, og síðan Þrí varðna háls, svo í mitt „Sænautavatn“...”. Svo virðist sem þau landsvæði sem hér er gerð eignarréttarkrafa um vegna Fögrukinnar og Gestreiðarstaða séu þannig að öllu leyti innan lýstra merkja Möðrudals samkvæmt landamerkjabréfinu. Bréfið er hins vegar einungis undirritað af eiganda Möðrudals en ekki af eigendum aðliggjandi jarða.

Í bréfi Péturs Havsteen sýslumanns til Gríms Jónssonar amtmanns frá árinu 1849 kemur fram að Gestreiðarstaðir og Fagrakinn séu reist í ómótmælanlegri

landareign áður byggðra jarða og ábúendur þeirra greiði árlegt eftirgjald til eigenda þeirra, eins og rakið er m.a. í kafla 5.14 um Mela. Hið sama kemur fram í svari amtmanns til sýslumanns sama ár. Í jarðamati 1849 kemur fram að Möðrudalur hafi afbýlin Gestreiðarstaði og Fögrukinn og í nýrri jarðabók 1861 eru Fagrakinn og Gestreiðarstaðir einnig talin afbýli frá Möðrudal. Á þingi vegna Háreksstaðamáls árið 1856 var lagður fram vitnisburður frá árinu 1532 þar sem eigandi Möðrudals staðhæfði að lönd Möðrudals og Skjöldólfsstaða lægju saman en eins og rakið er í máli nr. 2/2005 eru til heimildir um að nýbýlinu Háreksstöðum hafi verið skipt út úr landi Skjöldólfsstaða á 19. öld. Þá var fyrir aukarétti að Ketilsstöðum á Völlum árið 1856 m.a. borið vitni um að landamerki Skjöldólfsstaða, Arnórstaða, Möðrudals, Hofskirkju (Steinvarartunga) og Hjarðarhaga ættu að liggja saman

Í kjölfar setningar nýrra landamerkjalaga 1919 var gert nýtt landamerkjabréf fyrir Möðrudal. Bréfið er ódagsett en var þinglesið 25. júlí 1923. Þar er merkjunum lýst „Úr Eyktagnýpu í gróf þá er fellur í Hólkná, framanvert við Súlendur, þaðan beint vestur á Þjóðfell“. Undir bréfið skrifuðu m.a. þáverandi ætlaðir eigendur Gestreiðarstaða og Fögrukinnar. Samkvæmt lýsingu þessa síðara landamerkjabréfs Möðrudals er landsvæði það sem nú er gerð eignarréttarkrafa um vegna Fögrukinnar og Gestreiðarstaða ekki lengur innan landamerkjálýsingar Möðrudals, nema að litlu leyti þar sem kröfulínan er dregin vestar en umrædd lýsing gefur til kynna, og til samræmis við niðurstöðu aukaréttar Norður-Múlasýslu 1892 í landamerkjamálinu milli Möðrudals og Bustarfells. Tilvitnaðar heimildir um merki Möðrudals á Fjöllum eru nánar raktar í úrskurði óbyggðanefndar í máli nr. 2/2005.

Þær heimildir sem raktar hafa verið eru að nokkru leyti misvísandi um það hvaða jörðum það landsvæði sem hér er deilt um hefur tilheyrt í gegnum tíðina. Heimildirnar tilgreina Gestreiðarstaði og Fögrukinn ýmist með Möðrudal eða Bustarfelli. Þá bera deilurnar milli eigenda Bustarfells og Möðrudals sem lauk með dómi aukaréttar Norður-Múlasýslu árið 1892 því vitni, að ágreiningur var um eignarhald landsvæðisins. Þrátt fyrir þessa óvissu virðist ávallt hafa verið óumdeilt að landsvæðin hafi verið innan merkja jarða. Það verður einnig afdráttarlaust ráðið af heimildum og er niðurstaða óbyggðanefndar sú að svo hafi verið.

Í landamerkjabréfi fyrir Skjöldólfsstaði og Háreksstaði frá 24. október 1921 sem þinglýst var 27. júlí 1922 er ekki að finna nákvæma lýsingu á vesturmerkjum þeirra jarða gagnvart Gestreiðarstöðum. Efni bréfsins svo og aðrar heimildir um landamerki Skjöldólfsstaða og Háreksstaða eru raktar í máli nr. 2/2005 hjá óbyggðanefnd.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða þess landsvæðis sem til umfjöllunar er.

Ekki er gerð krafa um það af hálfu ríkisins að landsvæðið vestan kröfusvæða Gestreiðarstaða og Kinnar sé þjóðlenda, en þar er um að ræða kröfusvæði Möðrudals á Fjöllum. Þá hefur óbyggðanefnd komist að þeirri niðurstöðu í máli 2/2005 að

landsvæði þau er liggja að Gestreiðarstöðum til austurs og suðurs séu eignarlönd, sbr. umfjöllun þar um Arnórsstaði og Háreksstaði. Um landsvæðin norðaustan kröfussvæðis Fögrukinnar er hins vegar fjallað í kafla 6.15 um Steinvarartungu og Mela í máli þessu. Þá er ekki vefengt af hálfu ríkisins að land Brunahvamms sem liggur að Kinn til norðurs sé háð beinum eignarrétti. Það landsvæði sem hér er til umfjöllunar er þannig umlukið eignarlöndum á flesta vegu. Tillit til þess styður þá niðurstöðu að landsvæði Gestreiðarstaða og Fögrukinnar hafi sömu eignarréttarlegu stöðu.

Þá ber þess að geta að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Vopnafirði, svo sem á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. skjal nr. 36 og rennir sú staðreynd stöðum undir að landsvæðið hafi verið numið í upphafi. Ekki eru heimildir um annað en að löndin hafi verið byggð og nýtt eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma með sama hætti og aðliggjandi landsvæði. Innan þeirra merkja sem hér er byggt á um landamerki Gestreiðarstaða og Fögrukinnar virðist sem eigendur hafi í gegnum tíðina farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt, og ekki verður gerð frekari krafa um sönnun þess. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu. Þegar þessi aðstaða er virt í heild sinni standa ekki rök til annars en að niðurstaðan verði sú sama að því er varðar Gestreiðarstaði og Kinn og land aðliggjandi jarða.

Ekki verður annað séð en að ágreiningslaust hafi verið að landsvæðin hafi verið háð beinum einkaeignarrétti þótt langvinnar deilur hafi áður staðið um landamerkin eins og að framan er rakið. Engar heimildir eru um að land á svæðinu hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu og verða staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að land innan kröfussvæða Gestreiðarstaða og Kinnar sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁵⁰²

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Gestreiðarstaða og Kinnar, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

6.15. Steinvarartunga og Melar

6.15.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfussvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Steinvarartungu og Mela. Um þann hluta Mela, skv.

⁵⁰² Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

afmörkun í áreiðar- og skoðunargjörð frá 22. ágúst 1857, sem liggur innan merkja Skjöldólfsstaða í Jökuldal er fjallað í máli nr. 2/2005 hjá óbyggðanefnd.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína úr þeim punkti þar sem Hölkná fellur í Hofsá (9), eftir farvegi Hofsár niður meðfram Steinvarartungu og allt þar til Tunguá fellur í Hofsá (10), svo er farið upp Tunguá allt þar til Pyttá rennur í hana (11). Samkvæmt þessari kröfugerð falla Steinvarartunga og Melur að öllu leyti innan þjóðlendu. Á móti hefur Prestssetrasjóður lýst kröfu um beinan eignarrétt að sama landsvæði, innan nánar tilgreindra merkja. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.15.

Að Steinvarartungu liggja til norðvesturs og norðurs Brunahvammur, Kálffell, Foss og Bustarfell. Til austurs eru Einarssstaðir og til suðurs er Melur að vestanverðu og ágreiningssvæði í máli nr. 2/2005 hjá óbyggðanefnd að austanverðu, þ. á m. kröfusvæði vegna Háreksstaða. Síðastnefnda svæðið liggur einnig sunnan við Mela en vestan við Mela, sunnan Brunahvamms, eru Gestreiðarstaðir og Kinn.

Steinvarartunga og Melur liggja syðst í Vopnafjarðarhreppi og eru hluti Tunguheiðar, í 200-560 m hæð yfir sjávarmáli. Nyrst á tungunni liggur fjallið Tungukollur (475 m), þar inn af er Friðufell (561 m) og síðan Bruni (526 m). Á milli Bruna og Friðufells er Sauðárdalur og um hann rennur Sauða til norðurs í Hofsá. Steinvarartunga er nokkuð gróin og er þar einkum mólendi og votlendi. Frá ármótum Hofsár og Tunguár við norðurenda Steinvarartungu í ós Geldingalækjar í Geldingavatni eru u.þ.b. 12 km, mælt í beinni loftlínu.

6.15.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(6), er byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, samkvæmt skilgreiningu þeirra fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Þá er því haldið fram að þar sem í skriflegum heimildum sé sagt að land utan byggðar sé eign einhvers aðila sé allt eins átt við afréttareign. Byggt er á því að Steinvarartunga sé ekki hluti af Hofsjörðinni og ekki sé vitað til að þar hafi verið jörð.

Að því er varðar Mela sérstaklega er af hálfu íslenska ríkisins vísað til niðurstöðu dóms aukaréttar Norður-Múlasýslu frá 5. október 1858. Niðurstaða dómsins hafi verið sú að ábúandinn á Melum þurfti að víkja af býli sínu þar sem hann hafi ekki virst eiga neinn rétt til landsins og ekki fengið nýbyggjarabréf. Málið hafi

varðað deilur um afgang en ekki hafi reynt á eignarrétt Hofskirkju né Skjöldólfsstaða að landi Mela. Þannig hafi áfram verið óvissa fyrir hendi um hvort landið væri almenningur, afréttur eða í eign einhversrar jarðar. Ábúandi Mela hafi ekki getað orðið löglegur eigandi að heiðarbylinu þar sem hann hafi ekki fylgt ákvæðum nýbýlatilskipunnar frá 1776 en aðeins hafi farið fram áreiðargjörð. Að öðru leyti er vísað í framangreind sjónarmið varðandi eignarréttarlega stöðu Steinvarartungu.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl 25 og 19(3), er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Þá er á því byggt að land innan landamerkjara jarðar sé eignarland. Landamerkjalog 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkjara jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkjara jarða teljist eignarland.

Einnig telur gagnaðili sig hafa réttmætar væntingar til eignarhalds innan merkjara jarðarinnar vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og landamerkin viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefngd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áraraðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn getað nýtt jörðina án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Þá er því haldið fram að í ljósi þeirra gjörninga sem liggi fyrir um ráðstöfun landsins hafi eigendur Steinvarartungu og Mela nægar heimildir fyrir eignartilkalli sínu. Það sé því ríkisins að hrekja þá staðhæfingu að landsvæðið sé fullkomin eign þeirra. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti, fari landamerkjalyzíngi ekki í bága við þær eldri heimildir. Byggt er á úrlausnum Mannréttindadómstóls Evrópu um réttmætar væntingar. Þessar væntingar styðjast meðal annars við framkomu ríkisins gagnvart þeim með athöfnum og athafnaleysi. Einnig er vísað til þess að skilyrði hefðar séu fyrir hendi.

Að því er varðar Steinvarartungu vísar gagnaðili sérstaklega til lögfestu frá 1785 svo og eldri heimilda, máldaga og vísitasía, sem og landamerkjalyzíngar 1885. Vakin er athygli á að sú lýsing sé í samræmi við lögfestuna.

Varðandi Mela vísar gagnaðili sérstaklega til lögfestu Steinvarartungu, dags. 6. maí 1785, og löglegrar áreiðar- og skoðunargjörð fyrir Mel, dags. 22. ágúst 1857. Einnig er vísað til dóms aukaréttar Norður-Múlasýslu, dags. 5. október 1858 um deilur um afgang ábúenda Mela. Málsóknin hafi byggst á samningi sem rétturinn taldi

löglegan og heimilan. Í málinu hafi reynt á eignarrétt Hofskirkju eða Skjöldólfsstaða á hinu umþrætta landi. Samningur um greiðslu afgangalds hefði verið markleysa hefði ábúandinn ekki verið dæmdur til að víkja frá Melum vegna vangoldinnar leigu nema vegna þess að dómurinn viðurkenndi eignarrétt kirkjunnar. Þannig hafi óvissu um hvort landið var almenningur, afréttur eða eign jarðar verið eytt.

6.15.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Steinvarartungu er rakin í kafla 5.13. hér að framan og Mela í kafla 5.14. Þar kemur fram að Steinvarartunga virðist hafa legið undir Hofskirkju og að Melar voru meðal svokallaðra heiðarbýla, sbr. kafla 6.1.2, stofnuð á tungunni suðvestanverðri um miðja 19. öld. Byggð á Melum stóð á tímabilinu 1848 til 1904, að slepptum 5 árum.

Kemur þá fyrst til athugunar hvað ráðið verður af þessum heimildum um afmörkun Steinvarartungu og Mela. Um afmörkun Steinvarartungu er fjallað í fjölda heimilda og ber þar að nefna lögfestur Hofskirkju frá 1785 og 1844, tvö landamerkjabréf Steinvarartungu frá 1886. Um Hof sjálft var fjallað í öðru bréfi. Nokkur fjöldi gagna á rætur eiga að rekja til deilna um afmörkun Steinvarartungu. Annars vegar deildi Hofskirkja við Skjöldólfsstaði um suðurmerki Steinvarartungu og afmörkun heiðarbýlanna Mela og Háreksstaða, og hins vegar deildi Hofskirkja við Möðrudal á Fjalli um vesturmerki Steinvarartungu og afmörkun Mela að því leyti. Í þessu sambandi verður einnig litið til gagna um merki Mela og einnig aðliggjandi landsvæða, einkum Háreksstaða. Að lokinni umfjöllun um afmörkun verður gerð grein fyrir eignarréttarlegri stöðu Steinvarartungu og Mela.

Landamerkjalyking Steinvarartungu til austurs og vesturs er í samræmi við landamerkjalykingar aðliggjandi jarða sem eru Einarstaðir, Bustarfell, Kálffell og Foss og Brunahvammur. Hofsa og Tunguá skilja Steinvarartungu frá umræddum jörðum. Austur- og vesturmerki Steinvarartungu þarfnast því ekki frekari umfjöllunar.

Í fyrri landamerkjalykingu Steinvarartungu, dags. 24. febrúar 1886 og þingl. 11. júní 1886, er merkjum hennar inn til landsins lýst svo að frá Syðri-Geldingalæk, þar sem hann fellur í Tunguá, sé tekin sjónhending í Kolfinnúlind, þaðan beint í syðra Brunahorn og svo í þriðja bug á Hofsa. Síðari landamerkjalyking Steinvarartungu, dags. 12. ágúst 1886 og þingl. 21. júlí 1887, er á sama veg hvað þetta varðar. Hún var undirrituð af þáverandi bónda á Háreksstöðum. Elsta lýsing á merkjum Steinvarartungu, í lögfestu séra Árna Þórarinssonar fyrir Hofi 1785, fær samrýmst þessu. Þá bar vitnum í máli vegna nýbýlisins á Háreksstöðum árið 1844 saman um að merkin milli Hofskirkjulands og Skjöldólfsstaða væru úr Geldingalæk í Kolfinnúlind undir Bruna.

Í landamerkjabréfi Skjöldólfsstaða og Háreksstaða frá 1921 er norðurmörkum þeirra jarða lýst frá syðri Geldingalæk, sjónhending í Kolfinnúlind og í Brunahorn og 3. bug Hofsa. Bréfið er m.a. undirritað af ábúanda Hofs. Þannig verður ekki séð að á

þeim tíma hafi Háreksstaðir og Hof deilt um landamerki. Í máli þessu, sbr. og mál 2/2005 hjá óbyggðanefnd, hefur hins vegar komið upp ágreiningur milli umræddra aðila um staðsetningu þeirra kennileita sem landamerkjabréfin greina frá á mörkum Háreksstaða og Steinvarartungu. Sá ágreiningur lýtur fyrst og fremst að staðsetningu 3. bugs á Hofsá, svo sem sjá má af því hvernig aðilar draga kröfulínur sínar á kort. Sunnanvert kröfusvæði Steinvarartungu og Mela skarast þannig við kröfusvæði Háreksstaða.

Fyrstu og einu lýsinguna á landamerkjum Mela er að finna í áreiðar- og skoðunargjörð frá 22. ágúst 1857. Samkvæmt henni er norðurhluti Mela innan merkja Steinvarartungu, sbr. tvö landamerkjabréf hennar. Suðurhluti Mela er hins vegar innan merkja Skjöldólfsstaða samkvæmt landamerkjabréfi þeirrar jarðar, dags. 24. október 1921 og þingl. 27. júlí 1922. Samkvæmt áreiðargjörðinni frá 1857 eru landamerki Mela þessi:

... land úr ármótum Háreksstaða- og Gestreiðarstaða-kvísar austur beint í Sauðafell, þaðan sömu stefnu á Skálafell beint austur að Sauðá; þá ræður Sauðá að austan þangað til Hölná eða Hólkná fellur í Hofsá að norðan, úr því ræður Hofsá allt að fyrrnefndum ármótum Háreksstaða- og Gestreiðarstaða kvísla.

Við áreiðargjörðina var sá hluti Mela sem talinn var vera úr Skjöldólfsstöðum afmarkaður með þessum hætti:

... úr fyrrgreindum ármótum í Skálafell að framan, eins og áður er sagt, og úr sömu ármótum í svo nefnt fremra Brunahorn að utan, og beina stefnu austur í Sauðá.

Athygli vekur að við áreiðargjörðina 1858 virðist miðað við að mörk Skjöldólfsstaða og Steinvarartungu að vestan hafi legið úr ármótum Háreksstaða- og Gestreiðarstaðakvísar. Í framangreindum landamerkjabréfum er hins vegar miðað við þriðja bug Hofsár og í lögfestunni frá 1785 er miðað við Hofsá á móts við Brunaenda fremri. Lýsingar landamerkjabréfanna og lögfestan eru vel samrýmanlegar. Allt að einu er ljóst að merki Steinvarartungu og Skjöldólfsstaða hafa skorið land Mels, enda eru ármót Háreksstaða- og Gestreiðarstaðakvísar, Sandfell og Skálafell mun sunnar en framangreind lína. Að sama skapi eru ármót Hölnár og Hofsár mun norðar.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 voru gerð sérstök landamerkjabréf fyrir Steinvarartungu, sem einnig taka til hluta Mela. Bréfin voru þinglesin og innfærð í landamerkjabók sýslumanns. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum Steinvarartungu sé þar rétt lýst og svæðið er glöggt afmarkað af ám til austurs og vesturs. Eftir sem áður þarfnast eignarréttarleg staða Steinvarartungu og Mela athugunar, enda þekkt að landamerkjabréf hafa ekki eingöngu verið gerð fyrir jarðir. Frá upphafi Íslandsbyggðar helguðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig ítök, afrétti og öll önnur réttindi sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra. Meðan landsvæði gaf

eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda við merkjum réttindanna, hvers eðlis sem þau voru. Um þetta má t.d. vísa til dóma Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2006 (Hoffellslambatungur) og 5. október 2006 í máli nr. 67/2006 (Skjaldbreiður). Með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki getað einhliða aukið við land sitt eða annan rétt. Í ljósi dóma Hæstaréttar um eignarréttarlega þýðingu landamerkjabréfa og Almennrar niðurstaðna óbyggðanefndar liggur jafnframt fyrir að með gerð landamerkjabréfs varð ekki einhliða stofnað til eignarréttar á landsvæði sem ekki var fyrir undirorpið eignarrétti.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindrar afmörkunar. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi. Staðhættir eru námi ekki til stuðnings. Óvissa um aðferðir við landnám er þó of mikil til þess að hægt sé að fullyrða um stærð landnáma á þeim grundvelli, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Engin gögn liggja fyrir um það hvernig Hofskirkja er upphaflega komin að rétti sínum til þess landsvæðis sem hér er til umfjöllunar. Í máldögum og vísitasíum Hofskirkju er ítrekað minnst á Steinvarartungu sem eign kirkjunnar, fyrst í máldagasafni Vilkins biskups frá 1397. Í vísitasíu 1850 segir að Steinvarartunga brúkst nú sem afrétt fyrir Hofsárdal og í lögfestu frá 1785 er Steinvarartunga nefnd eignarland og jörð Hofskirkju. Í lýsingu á Hofsprestakalli frá 1839 kemur fram að afréttin Steinvarartunga tilheyri kirkjunni. Þar hafi aldrei verið búið nema lítinn tíma en prestur hafi haft þar beitarhús fyrir sauði á vetrum og afrétt fyrir geldfé á sumrum og stundum haft 2 eða 3 lambsfóður í afréttartoll. Í skýrslu Hofsprests frá 1844 um eignir Hofsprestakalls kemur fram að Steinvarartunga brúkst sem afrétt. Hið sama kemur fram í vísitasíu biskups frá 1851 og skýrslu um Hofsbrauð 1854. Þá má nefna skýrslu um tekjur og útgjöld Hofsprestakalls frá 1867 þar sem tilgreind er hagbeit á Steinvarartungu fyrir geldfénað á sumrum og í viðlögum fyrir sauði á vetrum. Þá kemur fram í jarðamatinu 1849 Hofi sé goldinn afréttartollur vegna Steinvarartungu. Í kaflanum um Hof í fasteignamati N.-Múlasýslu 1916-1918 kemur fram að jörðinni fylgi mikið upprekstarland sem kallist Steinvarartunga. Árið 1954 lýsir Biskup Íslands Steinvarartungu sem ítaki Hofskirkju.

Búseta í Steinvarartungu hefur verið stopul og skammvinn. Ber þar fyrst að nefna Tungusel. Þannig kemur fram í bréfi Hofsprests til stiftamtmanns árið 1793 að kotið Tungusel lægi í afréttarlandi Hofskirkju í Steinvarartungu og væri í eyði. Þar hefði verið mjög stopul búseta, aðeins í þrígang verið reynt að halda þar bú frá árinu 1601. Þær tilraunir hefðu staðið stutt enda búskapur þar mjög erfiður. Þá kemur fram í skýrslu Hofsprests frá 1795 að Tungusel hafi verið í eyði síðan 1784.

Að því er varðar Mela nýtur ekki við heimilda fyrr en árið 1848 þegar heiðarbylið var reist. Þar mun byggð hafa staðið til 1904 að slepptum 5 árum. Í dómi aukaréttar Norður-Múlasýslu hinn 5. október 1858 var fjallað um kröfu Halldórs Jónssonar prófests á Hofi til þess að Jón Guðmundsson bóndi á Mel yrði dæmdur til að víkja af ábýlisjörð sinni, skila bæjarhúsum og borga til þess tíma landskuld. Í forsendum dómsins kom fram að Melur „væri sumpart álitin eign Hofskirkju og sumpart byggð sækjanda af eiganda Skjöldólfsstaða á Jökuldal.“ Um eignarrétt Jóns sagði að hann „ekki virtist hafa neinn annan rjett til landsins enn þann er hann hefur öðlast samkvæmt þeim við sækjanda gjörðu skilmálum, meðan ekki einu sinni fengið nýbyggjara brjef.“ Þá taldi rétturinn að ekki væri nauðsyn að taka afstöðu til eignarréttar Hofs að Melalandi heldur einungis til réttar aðila samkvæmt samkomulagi þeirra frá 20. júní 1856 um landskuld. Þrátt fyrir að áreiðar- og skoðunargjörð hafi farið fram virðist rétturinn byggja á því að skilyrði þess að til eignarréttar nýbýlings hefði stofnast væri að hann hefði fullgilt byggingarbréf samkvæmt nýbýlatilskipun frá 15. apríl 1776. Fyrir dóminum lá viðurkenning Jóns um að hann hafi ekki fullkomið leyfi til að njóta nýbyggjararéttarins fyrr en hann hafi fengið leyfi. Það ætlaði hann að sækja um til amtsins um haustið, þegar útvisunargerðin hefði borist honum í hendur. Með bréfi, dags. 6. janúar 1860, sótti Jón Guðmundsson um nýbýlaleyfi til konungs. Var því hafnað af bæði amtmanni og danska dómsmálaráðuneytinu.

Þær heimildir sem raktar hafa verið greina frá því að Steinvarartunga hafi í aldanna rás fyrst og fremst verið nýtt sem beitiland Hofskirkju. Ekki eru heildstæðar heimildir um beitingu annars konar eignarráða af hálfu eigenda Hofs í Steinvarartungu en vegna afréttarnota. Í bréfi Biskups Íslands til sýslumanns Norður-Múlasýslu, dags. 29. apríl 1954, biður hann m.a. um að ítaki Hofskirkju í Steinvarartungu verði lýst í samræmi við lög nr. 113/1952 um lausn ítaka af jörðum. Beiðni biskups bendir til þess að af hálfu kirkjunnar hafi ekki verið litið svo á Steinvarartunga væri háð beinum eignarrétti hennar. Sú aðgreining sem felst í því að Steinvarartunga er ekki hluti af eiginlegu landi Hofskirkju og liggur aðskilin frá því, er jafnan getið með sérstökum hætti í heimildum og einnig beinlínis nefnt afréttur eða ítak Hofskirkju, bendir til þess að þar hafi verið afréttur kirkjunnar í þeim skilningi að hún hafi átt þar óbein eignarréttindi fremur en beinan eignarrétt.⁵⁰³ Má í þessu sambandi vísa til dóms Hæstaréttar 21. október 2004 í máli nr. 47/2004 (Afréttur norðan vatna). Hið sama verður einnig ráðið af staðháttum en um er að ræða heiðarland. Með vísan til dóma Hæstaréttar 16. maí 2007 í málum nr. 448/2006, 536/2006 og 24/2007 skal þess einnig getið að á þeim landsvæðum sem nærri Steinvarartungu liggja eru bæði eignarlönd og þjóðlendur, sé litið heildstætt á niðurstöður í málum á svæði 5 hjá óbyggðanefnd.

⁵⁰³ Sbr. umfjöllun um hugtakið afréttur í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Í máli þessu er þannig ekki sýnt fram á annað en að réttur til Steinvarartungu hafi orðið til á þann veg, að landsvæðið hafi verið tekið til sumarbeitar fyrir búpening og, ef til vill, annarrar takmarkaðrar notkunar. Um afréttarnotkun og fjallskil voru snemma settar opinberar reglur, sem sveitarstjórnnum var falið að annast framkvæmd á.

Að öllu þessu virtu verður því ekki talið að landsvæði þetta sé undirorpið eignarrétti nema til hans hafi stofnast á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar frá 15. apríl 1776 eða í skjóli hefðar síðar.

Í málinu liggur fyrir að byggingarbréf fyrir Mel eða annað nýbýli á umræddu svæði var ekki gefið út. Með því að ekki hefur verið leitt í ljós að fyrirmælum nýbýlatilskipunar hafi verið fullnægt hefur ekki verið sannað að stofnað hafi verið til beins eignarréttar á grundvelli þeirrar löggjafar. Verður því ekki miðað við að eignarréttarleg staða landsvæðisins hafi tekið breytingum á þeim grundvelli. Í þessu sambandi ber að vísa til þeirra krafna sem Hæstiréttur hefur gert til sönnunar eignarlands, sbr. kafla 6.1.1.

Kemur þá til skoðunar hvort stofnast hafi til eignarréttar að landsvæðinu á grundvelli hefðar. Svo sem áður er rakið var byggð að Melum á árunum 1848-1904, þó ekki samfelld. Upplýst hefur verið að eftir þennan tíma hafi landið verið nýtt til upprekstrar á vegum eigenda Hofs á sama hátt og aðrir hlutar Steinvarartungu. Möguleg hagnýting landsins fyrir setningu laga um hefð, nr. 46/1905, gat ekki að þágildandi lögum stofnað til eignarréttar yfir landinu. Vísast um þetta til almennra niðurstaðna óbyggðanefndar.⁵⁰⁴ Óbyggðanefnd telur að framangreind takmörkuð afnot, fyrst og fremst beit, leiði ekki til þess að beinn eignarréttur að afréttarsvæði þessu hafi unnist fyrir hefð, sbr. lög nr. 46/1905. Gegnir þar sama máli um Steinvarartungu og Mela. Hefur því hvorki verið stofnað til beins eignarréttar á grundvelli nýbýlatilskipunarinnar né hefðar en af því leiðir að hvorki Melar né aðrir hlutar Steinvarartungu hafa öðlast stöðu jarðar að lögum, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á það að landsvæði það sem hér er til umfjöllunar, Steinvarartunga og Melar, sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Eins og notkun landsins hefur verið háttáð hefur ekki heldur verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Þá leiðir rannsókn óbyggðanefndar einnig til þeirrar niðurstöðu að á umræddu landsvæði sé þjóðlenda og er fallist á kröfu íslenska ríkisins þess efnis.⁵⁰⁵

Að því er varðar staðsetningu á suðurmerkjum, gagnvart Háreksstöðum, telur óbyggðanefnd að miða skuli við þriðja bug á Hofsá, svo sem hann kemur fram á kortum Landmælinga Íslands og fer sú lína saman við sveitarfélagamörk þar.

⁵⁰⁴ Sjá viðauka.

⁵⁰⁵ Sbr. einnig lokakafla í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að Steinvarartunga að meðtöldum hluta Mela, svo sem landsvæðið er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Að austan ræður Tungnaá suður á heiði að syðri Geldingalæk þar sem hann fellur í nefnda á, þaðan sjónhending í Kolfinnúlind, þaðan beint í syðra Brunahorn og svo í þriðja bug á Hofsá. Síðan ræður hún þar til Tungnaá fellur í hana.

Sama landsvæði er í afréttareign Hofs sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.16. Þorbrandsstaðatungur

6.16.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendukröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Þorbrandsstaðatungna.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu sína sunnan frá upptökum Pyttár, þá er farið norður eftir eystri landamerkjalinu Hraunfells og Þórðará fylgt að ármótum við Sunnudalsá. Á móti hefur þinglýstur eigandi Þorbrandsstaða lýst kröfu um beinan eignarrétt að Þorbrandsstaðatungum. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.16.

Að Þorbrandsstaðatungum liggur Hraunfell til vesturs, Gnýsstaðir til austurs og Hjarðarhagi og Hjarðargrund í Jökuldalshreppi til suðurs. Landsvæðið liggur milli Þórðará og efsta hluta Sunnudalsár syðst í Vopnafjarðarhreppi og afmarkast af Sandfelli að sunnan. Sá hluti Sunnudalsár sem hér um ræðir er á sumum kortum nefndur Grjótá fremri. Stærstur hluti þess landsvæðis sem hér um ræðir er í 600-800 metra hæð yfir sjávarmáli undir hliðum Sandfells og Hellisaxlar og í útjaðri Smjörvatnsheiðar. Ofan til er svæðið að mestu ógróið eða lítt gróið en neðan til má finna allnokkurt mólendi auk votlendis í grennd við þann stað þar sem Þórðará og Sunnudalsá koma saman.

6.16.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1(21), er almennt byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi héraðs hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir

gildistöku Þjóðlendlaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Þá er því haldið fram að þar sem í skriflegum heimildum sé sagt að land utan byggðar sé eign einhvers aðila sé allt eins átt við afréttareign. Byggt er á því að Þorbrandsstaðatunga sé hluti af leitarsvæðinu Hraunfellspartur sem sé dæmigerður samnotaafréttur. Hins vegar hafi aldrei verið gengið á hina miklu hásléttu Sandfell, enda hafi verið talið öruggt að þar væru engir hagar og oft hafi verið kominn snjór á það um göngur.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 35 og 19(3), er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhéraði hafi verið numið og undirorpið beinum eignarrétti síðan. Gróðurfar, nýting og búseta bendi einnig til að land þetta hafi allt verið numið í öndverðu, enda landið forsenda búsetu og byggðar á þessu svæði. Þá er á því byggt að land innan landamerkjara jarðar sé eignarland. Landamerkjalog 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkjara jarðar sinnar. Venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði einnig til þess að allt land innan landamerkjara jarða teljist eignarland.

Þá telja gagnaðilar sig hafa réttmætar væntingar til eignarhalds innan merkjara Þorbrandsstaðatungna vegna fyrri lögskipta við ríkisvaldið. Landamerkjum jarðarinnar og aðliggjandi jarða hafi verið þinglýst athugasemdalaust og viðurkennd af öllum, þ.m.t. hinu opinbera, um áratugaskeið. Hafi þau aldrei verið vefngd af ríkisvaldinu. Þá hafi skattar og önnur lögboðin gjöld alltaf verið greidd af öllu landinu. Um áráðir hafi öll landgæði verið nýtt af eigendum og enginn getað nýtt landið án samþykkis þeirra. Venjur varðandi fjallskil geti ekki ráðið úrslitum þegar tekin sé afstaða til þess hvort jörðin sé öll beinum eignarrétti háð. Byggt er á landamerkjabréfi Þorbrandsstaða, dags. 14. júlí 1885, um að jörðinni fylgi heiðarstykki, Þorbrandsstaðatungur. Vísað er til fyrri úrskurða óbyggðanefndar um að landsvæði sem talið hafi verið jörð eða hluti jarðar samkvæmt elstu heimildum sé háð beinum eignarrétti, fari landamerkjalýsingi ekki í bága við þær eldri heimildir.

6.16.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar Þorbrandsstaða og Þorbrandsstaðatungna er rakin í kafla 5.15. Þar kemur fram að Þorbrandsstaða er getið í heimildum frá 13. öld. Af heimildum verður ráðið að um sjálfstæða jörð hefur verið að ræða.⁵⁰⁶ Þorbrandsstaðatungna er fyrst getið í heimildum frá 17. öld og í landamerkjabréfi Þorbrandsstaða, ódags. en þingl. 14. júlí 1885, er annars vegar lýst merkjum Þorbrandsstaða og hins vegar merkjum heiðarlands Þorbrandsstaða. Jörðin

⁵⁰⁶ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

Þorbrandsstaðir liggur utan við kröfussvæði ríkisins. Á milli Þorbrandsstaða og Þorbrandsstaðatungna liggja jarðirnar Hraunfell og Gnýsstaðir.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum Þorbrandsstaðatungna er lýst í framangreindu landamerkjabréfi, en engar heildstæðar eldri merkjalýsingar liggja fyrir. Í yngra landamerkjabréfi Þorbrandsstaða, dags. 14. júlí 1922 og þingl. 15. júní 1923, er Þorbrandsstaðatungna í engu getið. Jafnframt verður litið til gagna um merki aðliggjandi landsvæða. Að fenginni niðurstöðu um afmörkun Þorbrandsstaðatungna verður fjallað um eignarréttarlega stöðu landsvæðisins.

Vestur- og norðurmerki Þorbrandsstaðatungna eru gagnvart Hraunfelli. Samkvæmt því er greinir í landamerkjabréfinu frá 1885 „ræður Þórðará að innan og neðan þar til hún fellur í Sunnudalsá“, sbr. einnig tilvísun til Þorbrandsstaðatungna í vitnisburði frá 1669. Samkvæmt vitnisburðinum liggja Þorbrandsstaðatungur vestan við Sunnudal. Það kemur heim og saman við það að Gnýsstaðir séu byggðir úr jörðinni Sunnudal. Landamerkjabréfið er áritað vegna Hraunfells. Samkvæmt landamerkjabréfi Hraunfells, ódags. en þinglýst 14. júlí 1885, eru merki þeirrar jarðar úr Sandfelli „...þaðan þvert út í Þórðará; svo ræður hún í Sunnudalsá“. Landamerkjabréf Hraunfells, sem liggur að Þorbrandsstöðum til norðvesturs, er áritað vegna Þorbrandsstaða.

Verður þá litið til austurmerkja Þorbrandsstaðatungna, gagnvart Gnýsstöðum. Samkvæmt landamerkjabréfinu 1885 „...ræður Sunnudalsá upp í Sandfell“ Landamerkjabréfið er ekki áritað vegna Gnýsstaða. Samkvæmt landamerkjabréfi Gnýsstaða, ódagsett en þinglýst 14. júlí 1885, eru austurmerki þeirra „Tröllkarl undir Sandfelli, og þaðan þvert ofan í áður nefnda Sunnudalsá.“ Eru bréfin þannig í ágætu samræmi hvort við annað. Bréfið er ekki áritað vegna Þorbrandsstaðatungna.

Verður þá litið til suðurmerkja Þorbrandsstaðatungna gagnvart Hjarðarhaga í Jökuldal. Samkvæmt landamerkjabréfinu 1885 ræður Sandfell merkjum að sunnan. Bréfið er ekki áritað um samþykki vegna þessara merkja. Í landamerkjabréfi Hjarðarhaga, 19. júní 1884 og þingl. 21. júní sama ár, er norðanverðum vesturmerkjum þeirra lýst í fremstu Klauf á Sandfelli og austurmerkjum í ytra Sandfellshorn. Merkjum Hjarðarhaga er að öðru leyti ekki lokað að norðan. Í yngra landamerkjabréfi Hjarðarhaga, dags. 24. október 1921 og þingl. 27. júlí 1922, er norðanverðum vestur- og austurmerkjum lýst með sama hætti en að auki tilgreint að Miðheiði ráði að norðan. Landamerkjabréf Hjarðarhaga eru ekki árituð vegna Þorbrandsstaðatungna.

Samkvæmt framangreindu ber merkjalýsingum ágætlega saman um merki Þorbrandsstaðatungna. Þá er ekki ágreiningur um afmörkun þeirra samkvæmt korti því sem lagt hefur verið fram í máli þessu.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Þorbrandsstaði og þar lýst sérstaklega aðskildu heiðarlandi jarðarinnar, svokallaðri Þorbrandsstaðatungu. Fyrirliggjandi gögn benda til þess að landamerkjum svæðisins

sé þar rétt lýst. Skjal þetta var þinglesið og innfært í landamerkjabók sýslumanns. Hér að framan hefur verið gerð grein fyrir þeirri niðurstöðu Hæstaréttar að landamerkjabréf fyrir jörð feli í sér ríkari sönnun fyrir því að um eignarland sé að ræða en hins vegar verði að meta gildi hvers bréfs sérstaklega, sjá nánar í kafla 6.1.1. Með því að gera landamerkjabréf hafa menn ekki getað einhliða aukið við land sitt eða annan rétt. Frá upphafi Íslandsbyggðar helguðu menn sér ekki eingöngu ákveðin landsvæði, sem voru háð beinum eignarrétti, heldur einnig ítök, afrétti og öll önnur réttindi sem einhverja þýðingu gátu haft fyrir afkomu þeirra. Meðan landsvæði gaf eitthvað af sér lágu hagsmunir til þess að halda við merkjum réttindanna, hvers eðlis sem þau voru. Ber um þetta efni sérstaklega að vísa til dóms Hæstaréttar 28. september 2006 í máli nr. 497/2006 (Hoffellslambatungur).

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan merkja Þorbrandsstaðatungna, svo sem þau hafa verið skilgreind hér að framan. Svo sem rakið er í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til fjalla landnám á þessu svæði náði. Af því verða engar afdráttarlausar ályktanir dregnar um hvort í öndverðu hafi verið stofnað til beins eignarréttar á þessu svæði með námi. Staðhættir eru námi ekki til stuðnings. Óvissa um aðferðir við landnám er þó of mikil til þess að hægt sé að fullyrða um stærð landnáma á þeim grundvelli, sbr. umfjöllun um landnám í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar*.

Hvergi kemur fram í heimildum að í Þorbrandsstaðatungum hafi verið búseta af nokkru tagi, sjálfstæð jörð eða hjáleiga. Landsvæðisins er fyrst getið í vitnisburði um merki Haga, Hrafnstaða, Egilsstaða og Sunnudals, dags. 30. maí 1669. Með bréfi sýslumanns Norður-Múlasýslu, dags. 13. júní 1864, bað hann hreppstjóra í sýslunni að gera tillögur að fyrirkomulagi fjallskila. Í bréfi hreppstjóra Vopnafjarðarhrepps kom fram að lögréttir skyldu vera á átta stöðum í hreppnum þar á meðal á Einarssstöðum. Þar ætti að rétta fé af Einarssstaðaafrétt og svonefndum parti „tilheyrir Þorbrandsstöðum (afréttar stykkji).“ Þorbrandsstaðatungna er næst getið í landamerkjabréfi Þorbrandsstaða frá 1885 en þar segir m.a. að jörðin eigi „heiðarland undir Sandfelli.“ Í fasteignamati 1916-1918 segir að Þorbrandsstaðir eigi upprekstur undir Sandfelli fyrir 200 fjár. Þorbrandsstaðatungur eru hluti af leitarsvæðinu, Hraunfellspartur, sem tekur til landsvæðis norðanvert við Sandfell að Pyttá og síðan út með Tunguá og Sunnudalsá, Einarssstaðafjalli og Hraunfellsháls. Í byggðasögunni *Sveitir og jarðir í Múlaþingi* (I. bindi útgefið 1974), segir að Þorbrandsstaðir eigi upprekstur á Hraunfellspart og taki göngur 2-3 daga.

Óbyggðanefnd telur þá aðgreiningu Þorbrandsstaðatungna frá Þorbrandsstöðum sem fram kemur í landamerkjabréfinu 1885 í samræmi við það sem oft sést í landamerkjabréfum þegar lýst er landsvæði sem jörð hefur nýttar af án þess að það fylgi henni sem annað land hennar. Sérstaka athygli vekur að yngra landamerkjabréfi Þorbrandsstaða frá 1922 er Þorbrandsstaðatungna í engu getið. Bendir það einnig til þess að ekki hafi verið litið svo á landsvæðið væri eiginlegur

hluti af jörðinni Þorbrandsstöðum. Engin gögn liggja fyrir um að Þorbrandsstaðatungur hafi verið nýttar til annars en sumarbeitar fyrir búfé og annarra takmarkaðra nota. Staðhættir og fjarlægð frá byggð styðja þá niðurstöðu en landsvæðið liggur í um 600 m hæð yfir sjávarmáli og rís hæst við Sandfell í 875 metrum. Fjallskil hafa verið á hendi sveitarfélags, landsvæðið er ekki afgirt og þangað hefur búfénaður leitað frá öðrum jörðum án hindrana.⁵⁰⁷ Með vísan til dóma Hæstaréttar 16. maí 2007 í málum nr. 448/2006, 536/2006 og 24/2007 skal þess einnig getið að á þeim landsvæðum sem nærri Þorbrandsstaðatungum liggja eru bæði eignarlönd og þjóðlendur, sé litið heildstætt á niðurstöður í málum á svæði 5 hjá óbyggðanefnd.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á það að afréttarsvæðið Þorbrandsstaðatungur sé eignarland, hvorki fyrir nám, löggerninga né með öðrum hætti. Eins og notkun landsins hefur verið háttað hefur ekki heldur verið sýnt fram á að eignarhefð hafi verið unnin á því. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé þjóðlenda og er fallist á kröfu ríkisins þess efnis.⁵⁰⁸ Heimildir benda einnig til þess að Þorbrandsstaðatungur séu í afréttareign Þorbrandsstaða.

Ljóst er að einstakir hlutar þess svæðis sem hér hefur verið fjallað um og talið þjóðlenda í afréttareign Þorbrandsstaða eru misjafnlega fallnir til beitar. Beitar svæði taka þó breytingum, auk þess sem þau eru ekki endilega samfelld.

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að landsvæði það sem nefnt er Þorbrandstaðatungur, svo sem það er afmarkað hér á eftir, teljist til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998.

Ræður Þórðará að innan og neðan þar til hún fellur í Sunnudalsá; svo ræður Sunnudalsá upp í Sandfell, þá er sveitarfélagamörkum fylgt til vesturs í áðurnefnda Þórðará.

Sama landsvæði er í afréttareign Þorbrandsstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

6.17. Gnýsstaðir

6.17.1. Inngangur

Hér verður fjallað um þann hluta þjóðlendu kröfusvæðis íslenska ríkisins sem einnig er gerð krafa til sem eignarlands Gnýsstaða.

Íslenska ríkið hefur dregið kröfulínu frá ármótum Þórðarár og Sunnudalsár og síðan beint yfir Smjörvatnsheiði í Beinavörðu. Samkvæmt þessari kröfugerð er nokkur hluti Smjörvatnsheiðar innan þjóðlendu. Á móti hafa þinglýstir eigendur Gnýsstaða lýst kröfu um beinan eignarrétt að þeim hluta þessa landsvæðisins sem þeir

⁵⁰⁷ Sbr. umfjöllun um hugtakið afrétt í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

⁵⁰⁸ Sbr. einnig lokakafli í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

telja að liggi innan merkja jarðarinnar. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í kafla 3.17.

Að Gnýsstöðum liggja Þorbrandsstaðatungur og jörðin Hraunfell til vesturs. Að austan og suðaustan liggja jarðarinnar Borgir, Hrappstaðir og Háteigur í Vopnafirði og jörðin Fossvellir í Jökulsárhlíð. Til suðurs liggja Gnýsstaðir að jörðunum Hjarðarhaga, Hjarðargrund, Hofteig, Hvanná og Haukstöðum í Jökuldal. Landsvæðið sem um ræðir liggur í 400-700 m hæð yfir sjávarmáli á Smjörvatnsheiði suðaustan Sunnudals. Suðaustan til liggur Grjótárvatn í 665 m yfir sjávarmáli. Land hallar mót vestri og er land mest gróið þar sem land liggur lægst. Gróður minnkar ört eftir því sem austar dregur og hæð lands eykst. Stærstur hluti landsvæðisins er að mestu grágrýtisauðn. Frá bæjarstæði Gnýsstaða í ós Grjótárvatns eru um 13 km, mælt í beinni loftlínu.

6.17.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1 (6), er almennt byggt á því að grundvöllurinn að beinum eignarrétti að landi hérlandis hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalaus svæði orðið fleiri með tímanum. Þetta verði helst ráðið af lögtöku nýbýlatilskipunar konungs 1776 sem beinlínis hafi verið lögtekin svo til væru úrræði til að gera eigendalaus svæði að eignarlöndum og efla þar með byggð. Því er haldið fram að af landnámslýsingum megi ráða að land hafi ekki verið numið til heiða og fjalla í Vopnafirði, nema austast þar sem eru Böðvarsdalur og Fagridalur. Þá er byggt á því af hálfu ríkisins að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendum þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Þá er því haldið fram að þegar skiflegar heimildir greini frá að land utan byggðar sé eign einhvers aðila sé allt eins átt við afréttareign. Innan merkja Gnýsstaða sé afréttarlandið Gnýsstaðadalur sem sé sambeitarafréttur. Afréttarsvæðið sé á gangnaseðli Vopnafjarðar og einu afnotin séu sumarbeit búfjár. Gnýsstaðir taki þannig undir sig meginhluta Smjörvatnsheiðar sem sé mikið öræfaland og hátt yfir sjó. Þá mæli gegn gildi landsmerkjabréfsins að það styðjist ekki við eldri heimildir.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 1, 19 og 19(5), er því haldið fram að jörðin sé innan landnáms Eyvindar vopna sem nam Vopnafjörð allan austan Vesturdalsár. Því er mótmælt að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarréttar yfir landi innan landamerkja jarðarinnar verði dregin í efa. Byggt er á því að Gnýsstöðum hafi verið skipt úr Sunnudal en elstu heimild um merki þeirrar jarðar sé að finna í bréfabók Brynjólfs biskups frá árinu 1669. Vísað er til þinglýstra landamerkjabréfa Gnýsstaða, hið eldra frá 1885 en hið yngra og frá 1922. Byggt er á landbrigðapætti Grágásar og landbrigðabálki Jónsbókar um merkjagöngur. Merkjalýsingar hafi sjaldan verið að finna í kaupbréfum en haldið gildi sínu enda þótt þær hefðu aðeins varðveist í munnlegri geymd. Með setningu landamerkjalaga, nr.

5/1882 og nr. 41/1919, hafi stjórnvöld haft frumkvæði að því að gengið væri frá landamerkjum og leyst úr ágreiningi, væri hann fyrir hendi. Lýsingum landamerkjabréfa verði ekki hnekktt nema óyggjandi sönnunargögn liggi því til grundvallar. Eignarrétturinn sé friðhelgur sbr. 72. gr. stjórnarskrárinnar og 1. gr. samningsviðauka nr. 1 við mannréttindasáttmála Evrópu. Íslenska ríkið hafi með athöfnum sínum vakið hjá eigendum jarðarinnar réttmætar væntingar til þess að land hennar innan lýstra merkja sé undirorpið beinum eignarrétti. Loks er vísað til þess að skilyrði hefðar séu uppfyllt.

6.17.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar að Gnýsstöðum er rakin í kafla 5.16. Þar kemur fram að Gnýsstaða er fyrst getið í heimildum frá lokum 18. aldar og í fyrstu nefndir hjáleiga frá jörðinni Sunnudal. Byggð hefur ekki verið samfelld á Gnýsstöðum en stóð síðast frá því um fyrir aldamótin 1900 og fram undir miðja 20. öld. Svo sem fram kemur í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til landsins landnám í Vopnafirði náði. Sé tekið mið af staðháttum og fjarlægðum við túlkun landnámslýsinga verður þó að telja líklegt að landsvæði það sem hér er til umfjöllunar sé a.m.k. að hluta innan þess.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum er lýst í tveimur landamerkjabréfum Gnýsstaða, hið eldra ódagsett en þinglýst 14. júlí 1885, og hið yngra dags. 14. júlí 1922 og þingl. 15. júní 1923. Eldri heimildir um afmörkun liggja ekki fyrir, utan vitnisburðar, dags. 30. maí 1669, þar sem m.a. er fjallað um merki Sunnudals. Athugun þessi tekur til suðurmerkja og sunnanverðra vestur- og austurmerkja, innan kröfussvæðis íslenska ríkisins. Jafnframt verður litið til gagna um merki aðliggjandi landsvæða. Að fenginni niðurstöðu um landamerki Gnýsstaða verður fjallað um eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis sem til umfjöllunar er.

Verður þá fyrst litið vestur- og suðvesturmerkja Gnýsstaða, gagnvart Þorbrandsstaðatungum og Hraunfelli, þegar norðar dregur. Samkvæmt eldra landamerkjabréfi Gnýsstaða eru merkin að vestan miðuð við „... Tröllkarl undir Sandfelli, og þaðan þvert ofan í áður nefnda Sunnudalsá.“ Eðlilegast er að skilja bréfið þannig að Sunnudalsá ráði svo áfram merkjum að austan. Það er í samræmi við yngra landamerkjabréfið, þar sem miðað er við að merkin liggi frá „...Tröllkarli niður með Sunnudalsá, eins og hún rennur.“ Samkvæmt vitnisburði frá 1669 voru merki Sunnudals talin ná „...framan í upptök Sunnudalsár, fyrir utan Þorbrandstaðatungur.“ Upptök Sunnudalsár má rekja í norðanvert Sandfell. Vitnisburðurinn er þannig í ágætu samræmi við landamerkjabréfin. Samkvæmt landamerkjabréfi Þorbrandsstaða frá 1885 eru merki Þorbrandsstaðatungna „Sunnudalsá upp í Sandfell.“ Er sú merkjalýsing í samræmi við landamerkjabréf Gnýsstaða. Landamerkjabréf Hraunfells, ódagsett en þinglýst 14. júlí 1885, er einnig í samræmi við landamerkjabréf

Gnýsstaða. Bréfi Gnýsstaða eru ekki árituð vegna Þorbrandsstaðatungna eða Hraunfells né heldur þau bréf vegna Gnýsstaða.

Verður þá litið til austur- og norðausturmerkja Gnýsstaða, gagnvart Borgum og Hrapstöðum ásamt Háteigi. Samkvæmt eldra landamerkjabréfi Gnýsstaða, frá 1885, eru merkin miðuð við „...Fossá að Svartfelli allt þar til Smjörvatnsheiðarvegur liggur yfir hana, ræður svo áður nefndur vegur að Beinavörðu.“ Landamerkjabréfið er áritað vegna Hrappsstaða og varaoddvita hreppsins en Borgir voru í eigu hans. Í yngra landamerkjabréfi Gnýsstaða, frá 1922, eru austurmerki jarðarinnar áfram miðuð við Fossá en síðan „...upp í Smjörvatnalæk og með honum í Smjörvatn og úr Smjörvatni í Beinavörðu.“ Með þessari breytingu virðast mörkin færast lítið eitt til vesturs. Landamerkjabréfið er áritað vegna Hrappsstaða og af oddvita vegna Borga. Í vitnisburðinum frá 1663 segir um merki jarðarinnar Sunnudals að austan „...allt land fyrir austan Sunnudalsá og út í Merkgil og í uppi Brunnárgil og svo upp í Svartfell.“ Afmörkun til austurs er þannig ekki fyllilega skýr en nefnt Svartfell liggur vestan undir Þrívörðuhálsi. Í málinu er ekki ágreiningur um Beinavörðu sem norðausturmörk Gnýsstaða og dregur ríkið þjóðlendukröfufullinu sína þaðan og norðvestur yfir Smjörvatnsheiði.

Verður þá litið til suðurmerkja Gnýsstaða, gagnvart landsvæðum sem fjallað er um í máli nr. 2/2005 hjá óbyggðanefnd. Þetta eru Fossvellir, Hauksstaðir, Hvanná, Hofteigur og Hjarðargrund. Samkvæmt landamerkjabréfi Gnýsstaða frá 1885 eru merkin miðuð við „... Beinavörðu, þaðan bein sjónhending í Tröllkarl undir Sandfelli, og þaðan þvert ofan í áður nefnda Sunnudalsá.“ Landamerkjabréfið frá 1922 er í samræmi við bréfið frá 1885. Hvorugt bréfið er áritað um samþykki vegna jarða sem fjallað er um í máli 2/2005. Bréfin samrýmast landamerkjabréfi Fossvalla, dags. og þingl. 21. júní 1884, en samkvæmt því ákvarðast norðurmerki þeirrar jarðar af Beinavörðu. Í landamerkjabréfi Hauksstaða, dags. 17. júní 1883 og þingl. 18. júní 1883, eru merkjum lýst til Miðheiðar. Í yngra landamerkjabréfi Hauksstaða, dags. 24. október og þingl. 27. júlí 1922, segir að merkin að norðan ráðist af Miðheiði. Nákvæm staðsetning Miðheiðar liggur ekki fyrir en í kröfufýsingu íslenska ríkisins er sveitarfélagamörkum fylgt. Í landamerkjabréfi Hvannár, dags. 20. júní 1884 og þingl. 21. júní 1884, er merkjum jarðarinnar lýst svo langt norður þar til vötnum hallar. Yngra landamerkjabréf Hvannár, dags. 12. júní 1923 og þinglýst 25. júlí sama ár, lýsir merkjum með sama hætti. Í landamerkjabréfi Hofteigs, dags. 20. júní 1884 og þingl. 21. júní sama ár, er vesturmerkjum jarðarinnar lýst í ytra Sandfellshorn og austurmerkjum þangað sem vötnum hallar. Í yngra landamerkjabréfi Hofteigs, dags. 12. júní 1923 og þingl. 25. júlí sama ár, er merkjum að austan lýst í vatnaskil og þaðan bein lína vestur í Sandfell. Loks er austurmerkjum Hjarðarhaga lýst í ytra Sandfellshorn í landamerkjabréfi jarðarinnar, dags. 19. júní 1884 og þinglýst 21. júní sama ár. Í yngra landamerkjabréfi jarðarinnar, dags. 24. október 1921 og þinglýst 27. júlí 1922, er merkjum lýst með sama hætti. Engin af framangreindum

landamerkjabréfum í Jökuldal og Jökulsárhlíð er áritað vegna Gnýsstaða. Bréfin eru hins vegar í ágætu samræmi við landamerkjabréf þeirrar jarðar.

Íslenska ríkið hefur dregið þjóðlendukröfulínu sína í máli nr. 2/2005 hjá óbyggðanefnd, í 744 metra hæðarpunkt sem sagður er liggja á sveitarfélagamörkum á Miðheiði. Samkvæmt kortum liggur nefndur hæðarpunktur 1200 metrum sunnan við Beinavörðu. Myndast þannig mjó ræma milli þjóðlendukröfulína í málunum tveimur. Þar sem bæði landamerkjabréf Fossvalla í Jökulsárhlíð og Gnýsstaða lýsa merkjum í Beinavörðu verður talið ótvírætt að merki jarðanna hafi legið saman. Í úrskurði óbyggðanefndar í máli nr. 2/2005 er komist að þeirri niðurstöðu að land innan merkja Fossvalla sé eignarland. Í því máli gerði íslenska ríkið hins vegar ekki þjóðlendukröfu til lands sunnan Gnýsstaða, þ.e. jarðanna Hauksstaða, Hvannár og Hofteigs.

Í kjölfar þess að landamerkjalög tóku gildi 1882 var gert landamerkjabréf fyrir Gnýsstaði. Af framsögðu er ljóst að kröfusvæði eiganda Gnýsstaða er innan landamerkjabréfa jarðarinnar frá 1885 og 1922. Er það raunar viðurkennt af hálfu íslenska ríkisins í þessu máli en í kröfulýsingu segir að landamerkjabréf Gnýsstaða sé „afdráttarlaus lýsing merkja allt að hreppamörkum á stóru svæði.“ Heimildir benda til þess að land Gnýsstaða hafi áður verið innan merkja jarðarinnar Sunnudals. Óbyggðanefnd telur jafnframt að líta verði til þess að land á þessu svæði liggur að sveitarfélagamörkum að sunnan. Landamerkjabréf Gnýsstaða var þinglesið, fært í landamerkjabók og á því byggt síðan um afmörkun, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna. Þetta bendir til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Jafnframt er ljóst að eigendur Gnýsstaða hafa um langa hrið haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Kemur þá til skoðunar hver sé eignarréttarleg staða lands innan framangreindra merkja. Þar ber þess fyrst að geta að heimild um merki jarðarinnar Sunnudals frá árinu 1669 bendir til þess að Gnýsstöðum hafi verið skipt úr landi hennar. Í samræmi við þetta eru Gnýsstaðir nefndir hjáleiga frá Sunnudal, sbr. t.d. jarðamat 1849. Aðliggjandi Gnýsstöðum eru aðrar jarðir, þar var búið um áratugaskeið og þeirri búsetu lauk ekki fyrr en um miðja síðustu öld. Samkvæmt framangreindu telur óbyggðanefnd nægjanlega fram komið að Gnýsstaðir hafi stöðu jarðar að lögum, sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í almennum niðurstöðum óbyggðanefndar. Um þýðingu landamerkjabréfa fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Ýmsar heimildir eru um afréttarnot lands innan merkja Gnýsstaða. Þannig egir í jarðamatinu 1849 að jörðin eigi „afrétt“ fyrir sig og samkvæmt fasteignamati Norður-Múlasýslu 1916-1918 eiga Gnýsstaðir nægilegt upprekstrarland fyrir afréttarfé ábúanda. Í bréfi sýslumanns Norður-Múlasýslu, dags. 13. júní 1864, eru hreppstjórar beðnir að gera tillögur að fyrirkomulagi fjallskila. Í bréfi hreppstjóra Vopnafjarðarhrepps kom fram að lögréttir skyldu vera á átta stöðum í hreppnum, þar á

meðal á Gnýsstöðum. Þar ætti að rétta fé af Gnýsstaðadal og norðanverðri Smjörvatnsheiði. Í ritinu *Göngur og réttir*, V. bindi útgefið 1987, segir að Gnýsstaðardalur sé meðal leitarsvæða í Vopnafirði. Það leitarsvæði liggja milli Fossár og Sandfells, og sé meginhluti þess í hinni eiginlegu Smjörvatnsheiði. Í byggðasögunni *Sveitir og jarðir í Múlapingi* (I bindi, 1974), segir að þegar Gnýsstaðir féllu úr ábúð 1945, hafi Björgvin Stefánsson keypt jörðina en upprekstrarréttur í Gnýsstaðaheiði hafi verið seldur til eigenda jarðanna Sunnudals, Guðmundarstaða og Hrappsstaða. Í umfjöllun um Sunnudal í sömu bók segir að jörðin eigi upprekstur á Smjörvatnsheiði og Gnýsstaðadal. Guðmundarstaðir eru þar sagðir eiga upprekstur á Smjörvatnsheiði. Afsal Björgvins Stefánssonar var fært á veðmálaregistur Gnýsstaða. Í máli þessu liggja hins vegar ekki fyrir nein önnur gögn um að upprekstrarrétturinn hafi verið skilinn frá jörðinni.

Ekki eru heimildir um annað en að Gnýsstaðir hafi verið byggðir og nýttir eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem tilgreind eru 1885 hafa eigendur jarðarinnar farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Heiðin hefur þar ekki verið undanskilin, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð.

Óbyggðanefnd telur framangreindar heimildir um afrétt innan merkja Gnýsstaða vísi fremur til notkunar viðkomandi landsvæðis en eignarréttarlegrar stöðu þess.⁵⁰⁹ Samkvæmt því telur óbyggðanefnd ekki að land Gnýsstaða hafi mismunandi eignarréttarlega stöðu. Staðhættir, gróðurfar eða nýtingarmöguleikar verða ekki taldir hafa úrslitaáhrif í því sambandi. Einnig ber að geta þess að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Vopnafirði, svo sem á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu. Með vísan til dóma Hæstaréttar 16. maí 2007 í málum nr. 448/2006, 536/2006 og 24/2007 skal þess einnig getið að á þeim landsvæðum sem nærri Gnýsstöðum liggja eru bæði eignarlönd og þjóðlendur, sé litið heildstætt á niðurstöður í málum á svæði 5 hjá óbyggðanefnd.

Að öllu framangreindu virtu hefur ekki verið sýnt fram á að land innan tilgreindra landamerkja Gnýsstaða sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁵¹⁰

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land Gnýsstaða, svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

⁵⁰⁹ Sbr. umfjöllun um jarðir og afrétti í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka)

⁵¹⁰ Sbr. einnig lokakafli í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

6.18. Jarðir sem liggja að Smjörfjallgarði

6.18.1. Inngangur

Umfjöllun þessa kafla tekur til landsvæðisins ofan kröfulínu íslenska ríkisins sem afmarkar þjóðlendukröfu þess í Smjörfjöllum innan sveitarfélagamarka Vopnafjarðarhrepps. Til landsvæða ofan kröfulínu ríkisins er gerð krafa um eignarrétt af hálfu þinglýstra eigenda jarðanna Hrappsstaða og Háteigs, Egilsstaða, Refsstaðar, Svínabakka og Engihlíðar, Rauðhóla, Skjaldþingsstaða, Krossavíkur, Vindfells, Eyvindarstaða og Böðvarsdals.

Íslenska ríkið gerir kröfu um að landsvæði efst í Smjörfjöllum verði úrskurðað þjóðlenda. Kröfusvæðið er afmarkað með línu sem dregin er úr Beinavörðu í suðri, þaðan í upptök Þverár, úr upptökum Þverár í 1041 m hæðarpunkt í Refsstaðafjalli, þaðan í 1008 m hæðarpunkt norðan Lambadalsskarðs, svo meðfram brúnum Krossavíkurfjalla í 593 m hæðarpunkt í Selfjalli nyrst í Krossavíkurfjöllum, og þaðan í sveitarfélagamörk á Frökkufjalli. Þar tekur við kröfulína ríkisins sem lýst er í máli 2/2005 – Jökuldalur norðan og vestan Jökulsár ásamt Jökulsárhlið og Hróarstungum. Af hálfu eigenda Hrappsstaða, Egilsstaða, Refsstaðar, Svínabakka og Engihlíðar, Rauðhóla, Skjaldþingsstaða, Krossavíkur, Vindfells, Eyvindarstaða og Böðvarsdals er því haldið fram að landsvæðið sé undirorpið beinum eignarrétti. Kröfum íslenska ríkisins er nánar lýst í kafla 3.1. og kröfum gagnaðila í köflum 3.18.-3.27.

Smjörfjöllin eru firnabreiður fjallgarður sem er mikill um sig og rísa hæstu hnjúkarnir í yfir 1200 m hæð yfir sjávarmáli. Rísa þau hæst í 1255 m hæð yfir sjávarmáli í hnjúk sem liggur um 11,5 km austan Gnýsstaða, mælt í beinni loftlínu. Um Smjörfjöllin liggja sveitarfélagamörk Fljótsdalshéraðs og Vopnafjarðarhrepps. Vopnafjarðarmegin eru Smjörfjöllin með hamróttar brúnir, þar sem smá hvilftarjökklar hafa grafið sig niður á nokkrum stöðum og myndað skálar og ekið fram jökulruðningi á nokkrum stöðum. Frá bæjarstæðum jarða Vopnafjarðarmegin Smjörfjallanna að sveitarfélagamörkum á Smjörfjöllum eru um 9,5 – 13 km, mælt í beinni loftlínu

6.18.2. Sjónarmið aðila

Af hálfu íslenska ríkisins, sbr. skjöl nr. 1 og 1 (6), er almennt byggt á því að landnám og lög séu frumstofnunarhættir beins eignarréttar. Grundvöllur að beinum eignarrétti hafi verið lagður á landnámsöld við nám. Eftir það hafi lönd undirorpin beinum eignarrétti aldrei getað aukist heldur hafi eigendalausum svæðum fjölgað með tímanum. Byggt er á því að afréttir, eins og þeir hafi verið skilgreindir fyrir gildistöku þjóðlendulaga 1998, hafi verið þjóðlendur þar sem tilteknum jörðum fylgdi réttur til afréttarnota. Þar sem í skrifuðu máli er sagt að ákveðið land utan byggðar sé eign einhvers aðila, sé allt eins átt við afréttareign eins og að viðkomandi aðili eigi beinan eignarrétt. Af hálfu ríkisins er því sérstaklega haldið fram að mörkum Hrappsstaða sé ekki lýst lengra en sem nemur punkti 16 í kröfulínu þess (við upptök Þverár) og að

áður nefndir punktar í Refsstaðafjalli, norðan Lambadalsskarðs, í Selfjalli og Frökkufjalli liggi ofan lýstra merkja jarða í Vopnafirði. Útilokað sé að beinn eignaréttur að landi geti náð til lands í svona mikilli hæð yfir sjó. Þá er sérstaklega á því byggt varðandi jörðina Vindfell að þrátt fyrir að eignardómur hafi gengið um jörðina árið 1995 bindi það ekki hendur ríkisins þar sem ríkið hafi ekki verið aðili að málinu og hafi fyrst getað öðlast aðild að slíkum málum eftir setningu þjóðlendlaga, nr. 58/1998.

Af hálfu gagnaðila, sbr. skjöl nr. 5, 5(3), 6, 6(3), 8, 8(3), 10, 10(3), 13, 13(3), 14, 14(7), 15, 15(3), 16, 16(13), 18, 18(4), 19 og 19(3), er því haldið fram að af lýsingum Landnámu megi ráða að allt land í Vopnafjarðarhreppi hafi verið numið í upphafi. Umrædd landsvæði séu innan landnáms Eyvindar vopna sem nam Vopnafjörð allan austan Vesturdalsár. Þau hafi þannig frá landnámi verið undirorpin beinum eignarrétti. Því er mótmælt að óljósar lýsingar Landnámu verði til þess að frumstofnun eignarrétt yfir landi innan landamerkja jarðanna verði dregin í efa. Vísað er til þinglýstra landamerkjabréfa viðkomandi jarða sem í aðalatriðum séu samhljóða og uppáskrifuð af eigendum aðliggjandi jarða þó ekki sé farið yfir sveitarfélagamörk til að afla undirskrifa. Landamerkin séu þinglýst og færð í landamerkjabók og séu ágreiningslaus. Fjallskilavenjur geti ekki ráðið úrslitum þegar metið sé hvort land jarðar sé undirorpið beinum eignarrétti. Vísað er til þess að málsmeðferð fyrir óbyggðanefnd lúti ákvæðum stjórnarsýslulaga nr. 37/1993 og með hliðsjón af meðalhófsreglu þeirri sem lögfest er í 12. gr. laganna sé óheimilt að leggja svo þunga sönnunarbyrði á landeigendur að þeim sé ómögulegt að axla hana. Sem dæmi um slíkar óhóflegar sönnunarkröfur megi nefna að landeiganda sé gert að sanna eignatöku að fornu innan merkja sinnar jarðar og rekja framsal þeirra eignarréttinda óskertra fram á okkar daga.

Gagnaðilar halda því og fram að eftir að ríkisvald stofnaðist hér á landi hafi handhafar þess margsinns bæði beint og óbeint viðurkennt fullkominn eignarrétt þeirra innan lýstra merkja. Hafi ríkisvaldið einhvern tíma getað haft uppi véfengingarkröfu á hendur þeim þá sé ljóst að slík krafa sé fyrir löngu fallin úr gildi fyrir tómlæti eða fyrningu handhafa ríkisvaldsins. Heimildarskjölum þeirra fyrir jörðunum hafi verið þinglýst athugasemdalaust. Gagnaðilar hafi þess vegna í gegnum tíðina haft réttmætar ástæður til að ætla að land innan landamerkja jarðanna væri undirorpið fullkomnum eignarrétti þeirra. Einnig vísa þeir til hefðar málstað sínum til stuðnings. Staðhættir og heimildir um gróðurfar og nýtingu mæli því ekki í mót að land jarðanna hafi verið numið svo samræmist landamerkjabréfum þeirra. Það hafi fyrst verið við setningu landamerkjalaga árið 1882 og síðar árið 1919 að stjórnvöld höfðu frumkvæði að því að gengið væri frá landamerkjum, þau skráð og leyst úr ágreiningi um þau ef hann væri uppi. Því sé staðan sú í miklum fjölda tilfella að elstu upplýsingar um landamerki jarða hafi ekki orðið til fyrr en í kjölfar landamerkjalaga. Þá vísa margir gagnaðila til þess að ekki verði annað séð af gögnum málsins en merki

hafi verið virt milli aðila um áratuga skeið án árekstra og jarðirnar skráðar í veðmálabækur án árekstra.

Gagnaðilar vegna Vindfells, benda sérstaklega á að þeir hafi fengið eignardóm fyrir jörðinni árið 1995 þar sem óskoruð eignarráð þeirra yfir jörðinni voru viðurkennd. Þá er hafnað þeim skilningi íslenska ríkisins að það hafi ekki getað öðlast aðild að eignardómsmálum eins og því er eigendur Vindfells fengu dóm í árið 1995, þar sem íslenska ríkið hafi í málum sem varða eignarrétt að landi stefnt sér inn í mál eftir almennum reglum ef það hafi talið sig eiga hagsmuna að gæta.

Gagnaðilar vegna Krossavíkur, vísa sérstaklega til dóma Mannréttindadómstóls Evrópu þar sem reynt hafi á skýringu hugtaksins eign. Þá byggja þeir á því að land innan landamerkja jarðar sé eignarland. Landamerkjalog 1882 hafi ekkert kveðið á um hvaða land eða hver landgæði fylgdu jörðum eða öðrum fasteignum, enda hafi ekkert verið um það deilt þar sem jarðeigandi hafi verið talinn eiga fullkominn eignarrétt innan landamerkja jarðar sinnar. Einnig er byggt á því að venjuréttur og hefðarsjónarmið leiði til þess að allt land innan landamerkja jarða teljist eignarland.

6.18.3. Niðurstaða

Saga afmörkunar, ráðstafana að eignarrétti og nýtingar þeirra jarða í Vopnafjarðarhreppi sem liggja að Smjörfjöllum er rakin í köflum 5.17 til 5.26. Af þeim heimildum sem þar eru raktar verður ráðið að um sjálfstæðar jarðir hefur verið að ræða.⁵¹¹ Svo sem fram kemur í kafla 6.2. er því ekki lýst í Landnámabók hversu langt inn til landsins landnám í Vopnafirði náði. Sé tekið mið af staðháttum og fjarlægðum við túlkun landnámslýsinga verður þó að telja líklegt að landsvæði það sem hér er til umfjöllunar sé a.m.k. að hluta innan þess.

Kemur þá til skoðunar hvernig merkjum umræddra jarða er lýst í landamerkjabréfum og hvað ráðið verður af eldri heimildum um sama efni. Jafnframt verður litið til gagna um merki þeirra landsvæða sem liggja að Smjörfjallgarði austanverðum. Athugun þessi tekur til merkja jarðanna, inn til landsins, og innan kröfussvæðis íslenska ríkisins. Að fenginni niðurstöðu um landamerki jarðanna verður fjallað um eignarréttarlega stöðu þess landsvæðis sem til umfjöllunar er.

Í landamerkjálýsingum þeirra jarða sem gerðar eru eignarlandskröfur vegna til þess landsvæðis sem hér er til umfjöllunar, er merkjum jarðanna gjarnan lýst frá upptökum áa í Smjörfjöllum eða frá vatnaskilum. Hér verður gerð grein fyrir landamerkjum jarðanna eins og þeim er lýst í landamerkjabréfum þeirra að því marki sem þau skarast við kröfussvæði íslenska ríkisins.

Eystri landamerkjum Hrappsstaða er lýst frá upptökum Þverár í landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1885. Í landamerkjabréfi hennar frá árinu 1922

⁵¹¹ Sbr. umfjöllun um hugtakið jörð í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

er umræddum merkjum lýst svo að Þverá ráði „ofan úr háfjöllum“. Vestari landamerkjum Egilsstaða er lýst með sama hætti í landamerkjabréfum þeirrar jarðar frá árunum 1885 og 1922.

Nyrðri merkjum Egilsstaða er lýst svo í landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1885 að að utan ráði „Kvíslin“ ofan úr fjalli. Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1922 er það orðað svo að Refsstaðakvísl ráði „ofan úr háfjöllum“. Syðri landamerkjum Refsstaðar er lýst með sama hætti í landamerkjabréfum þeirrar jarðar frá árunum 1885 og 1922.

Nyrðri merkjum Refsstaðar er lýst svo í landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1885 að Selá ráði „frá fjalli“ og í landamerkjabréfinu frá árinu 1922 er það orðað svo að Selá ráði alla leið „austan úr háfjöllum“. Syðri landamerkjum Svínabakka er lýst með sambærilegum hætti í landamerkjabréfum þeirrar jarðar frá árunum 1885 og 1922.

Í umræddu landamerkjabréfi frá árinu 1885 er nyrðri landamerkjum Svínabakka til fjalla lýst svo að að utan ráði „sjónhending úr efsta Einbúa í Klöpp á Votaberg“. Í landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1922 er umræddum merkjum lýst svo að þau séu: „Að utan: úr röðinni fremst á Strákatindi, utan við Öskjuna og í Selhryggjakverk fremst, þaðan beint í efsta Einbúa, úr honum í merkjavörðu á Votabergi“. Syðri landamerkjum Rauðhóla er lýst með nákvæmlega sama hætti til fjallanna í landamerkjabréfum þeirrar jarðar frá árunum 1885 og 1922.

Í umræddu landamerkjabréfi Rauðhóla frá árinu 1885 er nyrðri merkjum jarðarinnar lýst svo að að utan ráði: „Sjónhending úr Strákum á Strákatindi um ytra „heystæði“...“ Sama lýsing er hvað það varðar í landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1922. Það kemur heim og saman við lýsingu syðri landamerkja Skjaldþingsstaða í landamerkjabréfum þeirrar jarðar frá árunum 1880 og 1922. Þar er umrætt heystæði nefnt Markúsarheystæði og staðsett í Lambhaga.

Í umræddum landamerkjabréfum Skjaldþingsstaða er merkjum jarðarinnar til norðurs gagnvart Syðri-Vík lýst svo að taka skuli beina línu úr Einbúa í fjallsbrún, þannig að tveir hlutir landsstykkis þess sem eru á milli Litluár og Melalækjar tilheyri Skjaldþingsstöðum en einn hluti þess Syðri-Vík. Vestari landamerkjum Krossavíkur er lýst svo í landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1890 að Marklækur ráði „ofan að vaði“. Að austan er Gljúfursá sögð ráða „frá fjalli til fjöru“. Það samrýmist lýsingu vesturmerkja Vindfells í landamerkjabréfi þeirrar jarðar frá árinu 1884 þar sem segir: „[...]að innan skilur Gljúfursá á milli Krossavíkur og Vindfells“. Í landamerkjabréfi Vindfells frá árinu 1922 er Gljúfursá sögð ráða merkjum alla leið úr Gljúfursárbotni. Í áður nefndu landamerkjabréfi Vindfells frá árinu 1884 eru eystri mörk jarðarinnar dregin „inn hæstu urðir að Vesturkvísl fyrir utan Lambadalsveg“ og í landamerkjabréfinu frá árinu 1922 „inn urðir eftir miðju háfjalli (Vindfellsfjalli) alla leið inn að Krossavíkurlandi“. Vestari landamerkjum Eyvindarstaða er lýst svo í landamerkjabréfi jarðarinnar frá árinu 1884 að þau nái upp í Stóru steins vörðu.

Landamerkjum Eyvindarstaða er þannig lýst skemur inn til fjalla en gert er í landamerkjabréfi Vindfells. Þá er eystri landamerkjum jarðarinnar lýst svo að Dalsá ráði að austan og utan. Þar mun vera átt við Böðvarsdalsá sbr. meðal annars byggingarbréf fyrir Eyvindarstaði frá árinu 1663 þar sem Böðvarsdalsá er sögð ráða „í háfjöll sem vötn mega deila“. Það kemur heim og saman við landamerkjabréf Böðvarsdals frá árinu 1884 sem lýsir vestari landamerkjum Böðvarsdals til fjallanna „úr Seldalsurðum og inn Lambadalsveg, þaðan norður í Böðvarsdalsá...“ Í landamerkjabréfi Böðvarsdals frá árinu 1922 er umræddum landamerkjum lýst „úr Seldalsurðum og inn á Lambadalsveg, þaðan norður í Böðvarsdalsá“.

Í þeim landamerkjabréfum sem að framan er vísað til er landamerkjum milli jarða gjarnan lýst að vatnaskilum í Smjörfjöllum og stundum vísað til kennileita í háfjöllunum svo sem Einbúa, Lambadalsvegur og Stráka í Strákatindi. Af eldri heimildum sem raktar eru í köflum 5.17 - 5.26 verður ráðið að þær renni almennt frekari stoðum undir þær landamerkjálýsingar sem raktar hafa verið varðandi mörk umræddra jarða undir Smjörfjöllum til fjallanna. Í þeim tilvikum sem ósamræmis gætir er það lítilsháttar og verður ekki ráðið af eldri heimildum að efri mörk jarðanna til fjallanna hafi almennt legið neðar en landamerkjabréfin gefa til kynna. Samkvæmt því sem að framan er rakið verður að telja að allt það landsvæði í Smjörfjöllum sem þjóðlendukrafa ríkisins lýtur að sé innan landamerkja umræddra jarða. Í austurhlíðum Smjörfjalla liggja jarðir í Jökulsárhlíð á Fljótsdalshéraði. Eins og fram kemur í umfjöllun um þær jarðir í máli nr. 2/2005 hjá óbyggðanefnd er þeim, líkt og þeim jörðum sem hér eru til umfjöllunar, lýst upp til fjallanna, gjarnan að vatnaskilum. Af því verður ráðið að jarðir í Vopnafjarðarhreppi og í Jökulsárhlíð liggi saman í Smjörfjöllum.

Í ljósi framangreinds og heimilda um merkjalýsingar annarra jarða austur með Smjörfjöllum, telur óbyggðanefnd að merki jarða í Vopnafjarðarhreppi nái saman við merki annarra jarða uppi á Smjörfjöllum. Óbyggðanefnd telur að heimildir um merki jarða vestur, norður og austur með Smjörfjöllum bendi til þess að þjóðlendukröfussvæði íslenska ríkisins falli allt innan þeirra. Þá skal áréttað að í merkjaumfjöllun óbyggðanefndar felst ekki afstaða til merkja milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.

Hér verður fjallað um sameiginleg atriði sem varða þetta landsvæði og komist að niðurstöðu um eignarréttarlega stöðu þess. Um þýðingu landamerkjabréfa almennt fyrir jarðir við mat á sönnun um eignarhald að landi vísast til þess sem rakið er í kafla 6.1.1.

Í kjölfar þess að landamerkjälög tóku gildi 1882 voru gerð landamerkjabréf fyrir þær jarðir sem hér eru til umfjöllunar. Fyrirliggjandi gögn benda ekki til annars en að merkjum sé þar að mestu leyti rétt lýst. Landamerkjabréf jarðanna eru í flestum tilvikum samþykkt af aðliggjandi jörðum eða öfugt þótt ekki sé leitað samþykkis yfir sveitarfélagamörk en í öðrum tilvikum samrýmast merki jarða á kröfussvæðinu. Bréfin

voru þinglesin, færð í landamerkjabók og á þeim byggt síðan um merki jarðanna, án þess að séð verði að komið hafi fram athugasemdir yfirvalda eða ágreiningur við nágranna sem máli skiptir við úrlausn þessa máls. Þetta bendir allt til þess að lýsing merkja hafi verið í samræmi við það sem almennt var talið gilda. Þá er og ljóst að eigendur jarðanna hafa um langa hríð haft réttmætar ástæður til að vænta þess að merkjum sé þar rétt lýst.

Ekki eru heimildir um annað en að umræddar jarðir hafi verið byggðar og nýttar eftir búskaparháttum og aðstæðum á hverjum tíma. Innan þeirra marka sem hér er byggt á um landamerki hafa eigendur farið með umráð og hagnýtingu og gert ráðstafanir með löggerningum á sama hátt og gildir um eignarland almennt. Fjallendið hefur þar ekki verið undanskilið, enda þótt nýting þar hafi verið takmörkuð. Óvissa um upptök einstakra áa eða eftir atvikum staðsetningu vatnaskila er ekki slík að hún skipti máli við mat á eignarréttarlegri stöðu landsvæðisins. Engin gögn benda til þess að land á þjóðlendukröfufsvæði íslenska ríkisins, innan merkja jarða, hafi aðra eignarréttarlega stöðu en annað land þeirra.

Að landsvæði því sem hér er til umfjöllunar liggja landsvæði sem úrskurðuð hafa verið eignarlönd í máli nr. 2/2005 hjá óbyggðanefnd. Er þannig leitt í ljós að allt landsvæðið austan þess landsvæðis sem hér er til umfjöllunar er eignarland. Telur óbyggðanefnd að gögn málsins styðji ekki þá niðurstöðu að gera eigi mun á umræddu landsvæði og aðliggjandi eignarlöndum að þessu leyti. Þá verður ekki séð að eldri heimildir mæli gegn þeim lýsingum sem landamerkjabréf umræddra jarða fela í sér.

Þá ber þess að geta að talið er vafalaust að við upphaf landnáms hafi gróðurþekja í Vopnafirði, svo sem á Íslandi í heild, verið mun meiri að víðáttu og grósku en nú er, sbr. skjal nr. 36. Þá verður fyrirkomulag smölunar á þessu svæði ekki talið hafa eignarréttarlega þýðingu.

Að öllu framangreindu virtu hefur af hálfu íslenska ríkisins ekki verið sýnt fram á að á þessu landsvæði sé þjóðlenda. Rannsókn óbyggðanefndar leiðir einnig til þeirrar niðurstöðu að þar sé eignarland, án þess þó að tekin sé afstaða til þess hver fari með þau eignarréttindi eða hver séu mörk milli eignarlanda, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1998.⁵¹²

Það er því niðurstaða óbyggðanefndar að land það sem eigendur Hrappsstaða, Egilsstaða, Refsstaðar, Svínabakka og Engihlíðar, Rauðhóla, Skjaldþingsstaða, Krossavíkur, Vindfells, Eyvindarstaða og Böðvarsdals gera kröfu um eignarrétt að svo sem því er að framan lýst, teljist ekki til þjóðlendu í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr., laga nr. 58/1998.

⁵¹² Sbr. einnig lokakafli í *Almennum niðurstöðum óbyggðanefndar* (í viðauka).

6.19. Um málskostnað

Í samræmi við 2. mgr. 17. gr. laga nr. 58/1998 hefur óbyggðanefnd lagt mat á það hvað telja megi nauðsynlegan kostnað vegna hagsmunagæslu fyrir nefndinni í máli þessu. Við það mat hefur nefndin m.a. litið til þess hvort aðilar, sem svipaðra hagsmuna eiga að gæta, hafi sameinast um aðstoð lögmanns og annarra sérfræðinga, enda rekist hagsmunir ekki á. Við mat á fjárhæð kostnaðar hefur nefndin enn fremur litið til þess hvað telja megi sanngjarnt og eðlilegt endurgjald fyrir hagsmunagæslu í máli þessu.

7. ÚRSKURÐARORÐ⁵¹³

Landsvæði utan landamerkja jarðarinnar Hvammsgerðis, suðvestur undir Ytri-Hágangi, svo sem það er afmarkað hér á eftir, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá vatnaskilum á Ytri-Hágangi, á sveitarfélagamörkum og jafnframt í nyrðri kröfulínu vegna Hvammsgerðis, er vatnaskilum fylgt suður þar til kemur að skurðpunkti við syðri kröfulínu vegna Hvammsgerðis (sem jafnframt er nyrðri kröfulína Hróaldsstaða II) í máli þessu. Þeirri kröfulínu er síðan fylgt til norðvesturs að skurðpunkti við línu sem dregin er úr vörðu sem stendur á hól við Kistufellslæk í Hölnárröð við nyrsta Hágangshorn. Hinni síðastnefndu línu er síðan fylgt til norðurs, að kröfulínu vegna Hvammsgerðis á sveitarfélagamörkum. Loks er sveitarfélagamörkum fylgt til austurs í hinn fyrstnefnda punkt á vatnaskilum.

Sama landsvæði er í afréttareign Hvammsgerðis, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði utan landamerkja jarðarinnar Hróaldsstaða, þ. á m. í Þverfellsdal, svo sem það er afmarkað hér á eftir, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Farið er úr punkti sem er þar sem nyrðri kröfulína vegna Hróaldsstaða II (sem jafnframt er syðri kröfulína vegna Hvammsgerðis) mætir línu sem dregin er úr vörðu sem stendur á hól við Kistufellslæk í Hölnárröð við nyrsta Hágangshorn, og með þeirri línu til suðurs í punkt sem er þar sem syðri kröfulína Hróaldsstaða I (sem jafnframt er nyrðri kröfulína Áslaugarstaða) mætir sömu línu. Þaðan er kröfulínu Hróaldsstaða I (og Áslaugarstaða) fylgt að vatnaskilum. Síðan er vatnaskilum fylgt norður að framangreindri nyrðri kröfulínu Hróaldsstaða II (og Hvammsgerðis) og henni fylgt til vesturs í þann punkt sem hér að framan var fyrst nefndur.

Sama landsvæði er í afréttareign Hróaldsstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði utan landamerkja jarðarinnar Áslaugarstaða, þ. á m. á vestanverðum Syðra-Hágangi, svo sem það er afmarkað hér á eftir, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

⁵¹³ Sjá til skýringar fylgiskjal nr. I (Kort). Við afmörkun þjóðlendu í hverju máli fyrir sig er miðað við orðalag í fyrirbyggjandi heimildum um það landsvæði sem til meðferðar er. Blæbrigðamunur kann því að vera á lýsingum á sömu línu á milli einstakra mála.

Farið er úr punkti á Syðri-Hágangi sem er þar sem syðri kröfulína vegna Áslaugarstaða (sem er jafnframt nyrðri kröfulína vegna Leifsstaða) mætir línu sem dregin er úr vörðu sem stendur á hól við Kistufellslæk í Hölnárröð við nyrsta Hágangshorn og með þeirri línu til norðurs í þann punkt þar sem nyrðri kröfulína Áslaugarstaða (og jafnframt syðri kröfulína vegna Hróaldsstaða I) mætir sömu línu. Þaðan er kröfulínu Áslaugarstaða (og Hróaldsstaða I) fylgt austur að vatnaskilum og síðan vatnaskilum í suðurátt í þann punkt sem hér að framan var fyrst nefndur.

Sama landsvæði er í afréttareign Áslaugarstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7.

gr.

Landsvæði norðvestan Kistufells, utan landamerkja jarðarinnar Þorvaldsstaða, svo sem það er afmarkað hér á eftir, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá þeim stað þar sem kröfulína vegna Þorvaldsstaða, á milli Syðri-Hágangs og Kistufells, sker vatnaskil er kröfulínunni fylgt í Kistufellslæk og þeim læk í Miðfjarðará. Miðfjarðará er fylgt til suðvesturs og síðan Miðlæk í Einstöku torfu. Þaðan er dregin lína yfir Kistufell í stefnu á Merkisstein á Urðarups og ræður sú lína, sem jafnframt er kröfulína vegna Þorvaldsstaða, að vatnaskilum á Kistufelli. Loks er vatnaskilum fylgt norðaustur að hinum fyrstnefnda punkti.

Sama landsvæði er í afréttareign Þorvaldsstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Landsvæði norðvestan Kistufells, utan landamerkja jarðarinnar Hamars, svo sem það er afmarkað hér á eftir, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá þeim stað þar sem nyrðri kröfulína vegna Hamars, svo sem hún liggur frá Merkissteini á Urðarups í Einstöku torfu, sker vatnaskil á Kistufelli er vatnaskilum fylgt yfir Kistufell þar til þau skera syðri kröfulínu vegna Hamars (sem jafnframt er nyrðri kröfulína vegna Mælifells). Sú kröfulína liggur í stefnu frá Upsarbrún í Miðfjarðará og henni er fylgt norðvestur yfir Kistufell og í Miðfjarðará. Síðan er Miðfjarðará fylgt að Miðlæk og þeim læk í Einstöku torfu. Þaðan er dregin lína yfir Kistufell í stefnu á Merkisstein á Urðarups og ræður sú lína, sem jafnframt er kröfulína vegna Hamars (og Þorvaldsstaða), að hinum fyrstnefnda punkti í vatnaskilum á Kistufelli.

Sama landsvæði er í afréttareign Hamars, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Mælifellsland, svo sem það er afmarkað hér á eftir, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Frá þeim stað þar sem Almenningsá fremri rennur í Selá ræður Selá að Selsárósi. Þá ræður Selsá að upptökum. Þaðan er dregin bein lína í Sýslumannsvörðu á mörkum Vopnafjarðarhrepps og Þórshafnarhrepps og þeim mörkum síðan fylgt í Miðfjarðarárdrög. Úr Miðfjarðarárdrögum er farið í Upsabrunir og þaðan er Almenningsá fremri fylgt aftur í Selá.

Sama landsvæði er í afréttareign Mælifells, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. laga nr. 58/1998, sem nýtur veiðiréttar í Selá, samkvæmt II. kafla laga um lax- og silungsveiði, nr. 61/2006.

Selsárvellir, svo sem landsvæðið er afmarkað hér á eftir, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Selá ræður frá Selsárósi þar til Ytri-Hrúta fellur í hana. Þaðan ræður Ytri-Hrúta að sýslumörkum. Sýslumörkum er fylgt í Einbúa og þaðan í Sýslumannsvörðu á mörkum Vopnafjarðarhrepps og Þórshafnarhrepps, síðan í upptök Selsár. Loks er Selsá fylgt í Selá og er þá komið að hinum fyrstnefnda punkti.

Sama landsvæði er í afréttareign þeirra aðila sem kallað hafa til réttinda yfir Selsárvöllum í máli þessu, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Afréttur Vopnafjarðarhrepps, svo sem hann er afmarkaður hér á eftir, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Úr Selárbotnum er farið yfir Grjóturðarkambinn beina stefnu ofan í Skeljungskvos þar sem Skeljungsá hefur upptök sín. Þaðan er farið beina línu í hæsta punkt í Súlendum og síðan í læk þann sem kemur ofan framan við Súlendur og í efsta bug á Hölkná. Þá er farið með Hölkná að sveitarfélagamörkum og þeim fylgt til norðvesturs aftur í Selárbotna. Þaðan er svo farið í Selá og henni fylgt þar til Fremri-Hrúta fellur í hana en þá er farið vestur Dimmagil og í Svartfell sem er á sveitarfélagamörkum. Loks er sveitarfélagamörkum fylgt til austurs í Selárbotna.

Sama landsvæði er afréttur jarða í Vopnafjarðarhreppi í skilningi 1. gr. og b-liðar 7. gr. laga nr. 58/1998. Um rétt til upprekstrar á afréttinn og annarra hefðbundinna nota sem afréttareign fylgja fer eftir ákvæðum laga þar um, sbr. 5. gr. laga nr. 58/1998.

Steinvarartunga að meðtöldum hluta Mela, svo sem landsvæðið er afmarkað hér á eftir, er þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Að austan ræður Tungnaá suður á heiði að syðri Geldingalæk þar sem hann fellur í nefnda á, þaðan sjónhending í Kolfinnulind, þaðan beint í

syðra Brunahorn og svo í þriðja bug á Hofsá. Síðan ræður hún þar til Tungnaá fellur í hana.

Sama landsvæði er í afréttareign Hofs sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Þorbrandstaðatungur, svo sem þær eru afmarkaðar hér á eftir, eru þjóðlenda í skilningi 1. gr., sbr. einnig a-lið 7. gr. laga nr. 58/1998:

Ræður Þórðará að innan og neðan þar til hún fellur í Sunnudalsá; svo ræður Sunnudalsá upp í Sandfell, þá er sveitarfélagamörkum fylgt til vesturs í áðurnefnda Þórðará.

Sama landsvæði er í afréttareign Þorbrandsstaða, sbr. 2. mgr. 5. gr. og c-lið 7. gr. sömu laga.

Útlagður kostnaður málsaðila, annarra en fjármálaráðherra vegna íslenska ríkisins, utan þóknunar lögmanna, hefur þegar verið endurgreiddur úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998. Þóknun málflytjenda ákvarðast svo: Friðbjörn E. Garðarsson hdl. kr. 4.420.000 og Ólafur Björnsson hrl. kr. 2.970.000,- og greiðist úr ríkissjóði, sbr. 17. gr. laga nr. 58/1998.

Gerður er fyrirvari um hnitasetningu þjóðlendulínu að liðnum málsskotsfrestum eða að fenginni dómsniðurstöðu. Þá getur skipan þjóðlendu innan staðarmarka sveitarfélaga komið til endurskoðunar.

Kristján Torfason

Karl Axelsson

Sif Guðjónsdóttir

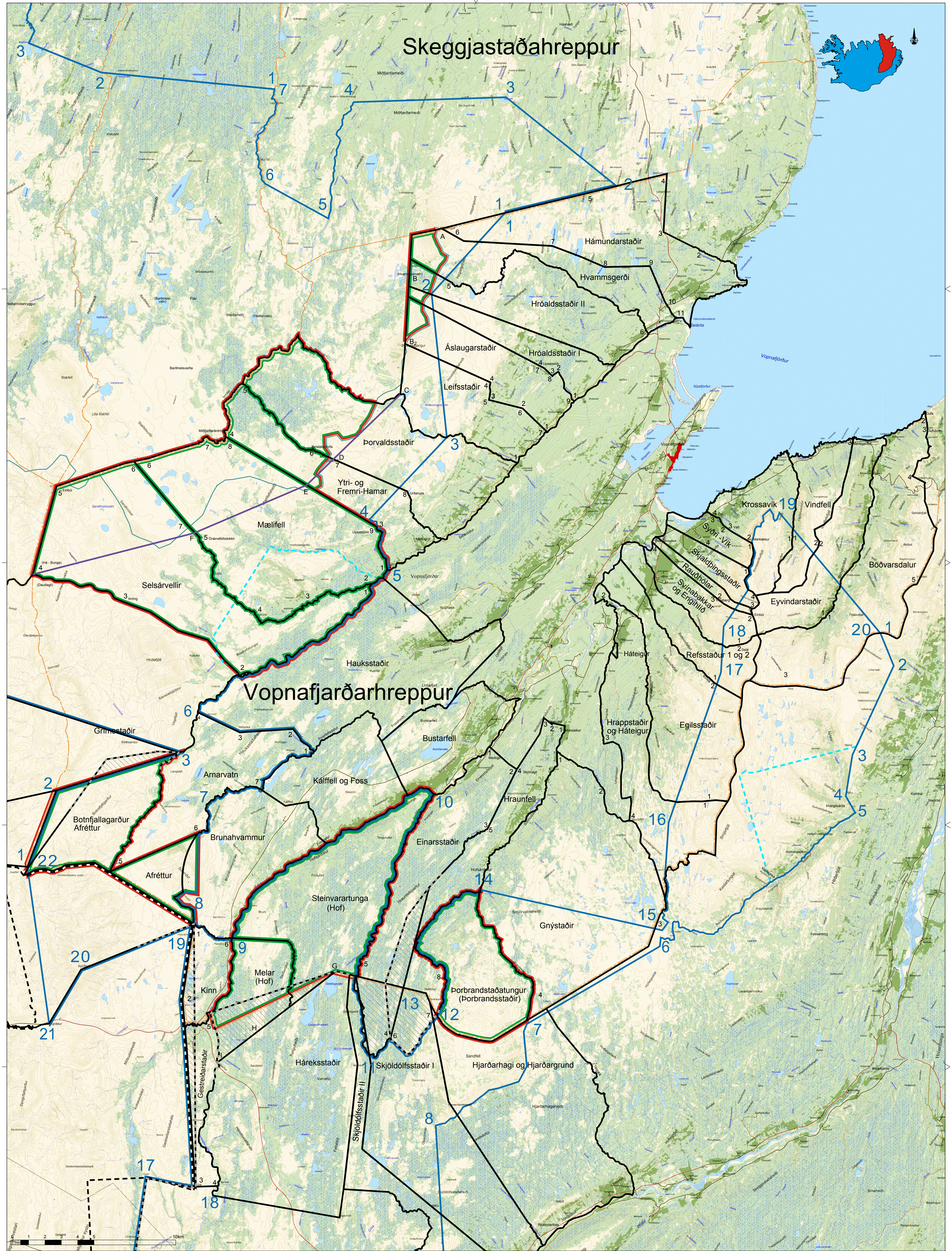
FYLGISKJÖL

I. Kort

II. Aðilaskrá

III. Skjalaskrá

Yfirlitskort
Mál nr. 3/2005
Vopnafjarðarhreppur

ÞJÓÐLENDUR
Kortagrunnur: IS50V birt með leyfi Landmælinga Íslands (L05040005)

	Mörk þjóðlendu skv. úrskurði öbygðanefndar
	Mörk afréttareignar innan þjóðlendu skv. úrskurði öbygðanefndar
	Aðalkrafa ríkisins um þjóðlendumörk
	Varakrafa ríkisins um þjóðlendumörk

	Kröfur gagnaðila ríkisins
	Varakröfur gagnaðila ríkisins
	Afmörkun á kröfugerð ábúenda
	Skörun á kröfum gagnaðila ríkisins

	Mörk sveitarfélaga
	Vatnaskil

Um töluasetta kröfulínupunkta vísat til kröfúlýsinga málsaðila

Línur sem liggja samsíða hafa sömu staðsetningu

Dags. 29. maí 2007 Blað nr. VO-01

LANDSLAGSARKITEKTAR FÍLA, AUSTURVEGUR 6, 800 SELFÖSS, s/482 4090 fax/482 3542, landform@landform.is

II. Aðilaskrá

Þjóðlundur

Fjármálaráðherra fyrir hönd íslenska
ríkisins.

Afréttur Vopnafjarðarhrepps

Vopnafjarðarhreppur

Arnarvatn

Vopnafjarðarhreppur

Áslaugarstaðir

Katrín Gústafsdóttir

Áslaugarstaðir

Veiðiklúbburinn Strengur ehf.

Áslaugarstaðir

Þengill Oddsson

Áslaugarstaðir

Þorsteinn Páll Gústafsson

Brunahvammur (Bustarfell)

Elín Methúsalemsdóttir

Brunahvammur (Bustarfell)

Bragi Vagnsson

Böðvarsdalur

Alma Kristmannsdóttir

Böðvarsdalur

Anna Birgitta Geirfinnsdóttir

Böðvarsdalur

Dánarbú Einars Runólfssonar

Böðvarsdalur

Erna Hannesdóttir

Böðvarsdalur

Hrannar Kristmannsson

Böðvarsdalur

Jónína Hannesdóttir

Böðvarsdalur

Lára J. Einarsdóttir

Böðvarsdalur

Óskar H. Kristmannsson

Böðvarsdalur

Runólfur Hannesson

Böðvarsdalur

Runólfur K. Einarsson

Böðvarsdalur

Sigurður Geirfinnsson

Böðvarsdalur

Sigurður S. Einarsson

Böðvarsdalur

Ægir Karl Kristmannsson

Egilsstaðir

Björn Sæmundsson

Einarsstaðir

Grétar Jónsson

Einarsstaðir

Guðbjörg Pétursdóttir

Engihlíð

Gauti Halldórsson

Engihlíð

Halldóra Andrésdóttir

Eyvindarstaðir

Eyvindur Vopni Hauksson

Eyvindarstaðir

Gunnar Hreinn Hauksson

Eyvindarstaðir

Indriði Rafn Hauksson

Eyvindarstaðir

Fagrakinn (Bustarfell)

Fagrakinn (Bustarfell)

Gestreiðarstaðir (Bustarfell)

Gestreiðarstaðir (Bustarfell)

Gnýsstaðir

Gnýsstaðir

Gnýsstaðir

Gnýsstaðir

Gnýsstaðir

Gnýsstaðir

Gnýsstaðir

Gnýsstaðir

Gnýsstaðir

Gnýsstaðir

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Hamar

Rósa Jónsdóttir

Bragi Vagnsson

Elín Methúsalemsdóttir

Bragi Vagnsson

Elín Methúsalemsdóttir

Anton Gunnarsson

Arnhór Ingi Sigurjónsson

Ásta Sigurðardóttir

Emil Þór Erlingsson

Erlingur Emilsson

Gunnar Kristberg Gunnarsson

Grétar Urðar Karlsson

Jakob Karlsson

Stefanía Katrín Karlsdóttir

Sunnudalur ehf.

Alda Þórðardóttir

Ásta Þórðardóttir

Björn Sigmarsson

Erla Guðrún Þórðardóttir

Flosi Jörgensson

Frímann Freyr Kjerúlf Björnsson

Guðrún Gunnarsdóttir

Hallfríður Frímannsdóttir

Helgi Jörgensson

Hjalti Jörgensson

Ingibjörg Steindórsdóttir

Jónína Sigríður Jörgensdóttir

Karen Björnsdóttir

Kolfinna Gunnarsdóttir

Laufey Jörgensdóttir

Margrét Sigríður Björnsdóttir

Marta A. Þórðardóttir

Sigmar Jörgensson

Steindór Gunnarsson

Hamar	Sverrir Jörgensson
Hamar	Valgerður Salvör Schultz
Hamar	Þórdís Unnur Þórðardóttir
Hamar	Þórlaug Steingerður Toivonen
Hauksstaðir	Baldur Guðmundsson
Hauksstaðir	Friðbjörn H. Guðmundsson
Hauksstaðir	Guðlaug Friðbjarnardóttir
Hámundarstaðir I	Hámundarstaðir ehf.
Hámundarstaðir II	Guðni Jóhannes Stefánsson
Hámundarstaðir III	Hámundarstaðir ehf.
Hámundarstaðir IV	Guðni Jóhannes Stefánsson
Háteigur	Helgi Sigurðsson
Háteigur	Margrét Sigtryggisdóttir
Hrappsstaðir I-II	Einar Helgason
Hrappsstaðir I-II	Gísli Helgason
Hraunfell	Anton Gunnarsson
Hraunfell	Baldur Guðmundsson
Hraunfell	Bergþóra Gunnlaugsdóttir
Hraunfell	Dánarbú Einars Jónssonar
Hraunfell	Dánarbú Guðmundar Jónssonar
Hraunfell	Dánarbú Steindórs Jónssonar
Hraunfell	Elín Methúsalemsdóttir
Hraunfell	Emil Þór Erlingsson
Hraunfell	Erlingur Emilsson
Hraunfell	Friðbjörn H Guðmundsson
Hraunfell	Friðjón Gunnlaugsson
Hraunfell	Gunnar Kristberg Gunnarsson
Hraunfell	Gunnlaugur Björnsson
Hraunfell	Gunnþórunn Gunnlaugsdóttir
Hraunfell	Helga Gunnlaugsdóttir
Hraunfell	Jóhannes Kristinsson
Hraunfell	Jón Þ Guðmundsson
Hraunfell	Níels Gunnlaugsson
Hraunfell	Sigríður Pétursdóttir

Hraunfell	Sigurbjörg Kr. Guðmundsdóttir
Hraunfell	Vesturfara ehf.
Hróaldsstaðir I	Karl Steingrímsson
Hróaldsstaðir II	Auður Jónsdóttir
Hróaldsstaðir II	Sigmundur Steingrímsson
Hvammngerði	Veiðiklúbburinn Strengur ehf.
Krossavík I	Björn Sigmarsson
Krossavík II	Hallfríður Frímannsdóttir
Krossavík II	Karen Björnsdóttir
Krossavík II	Frímann Freyr Kjerúlf Björnsson
Krossavík II	Margrét Sigríður Björnsdóttir
Leifsstaðir	Guðmundur Gústafsson
Leifsstaðir	Katrín Gústafsdóttir
Leifsstaðir	Ólafur Hergill Oddsson
Leifsstaðir	Þorsteinn Páll Gústafsson
Melar (Hof)	Prestssetrasjóður
Mælifell	Alda Þórðardóttir
Mælifell	Ásta Þórðardóttir
Mælifell	Björn Sigmarsson
Mælifell	Erla Guðrún Þórðardóttir
Mælifell	Flosi Jörgensson
Mælifell	Frímann Freyr Kjerúlf Björnsson
Mælifell	Guðrún Gunnarsdóttir
Mælifell	Hallfríður Frímannsdóttir
Mælifell	Helgi Jörgensson
Mælifell	Hjalti Jörgensson
Mælifell	Ingibjörg Steindórsdóttir
Mælifell	Jónína Sigríður Jörgensdóttir
Mælifell	Karen Björnsdóttir
Mælifell	Kolfinna Gunnarsdóttir
Mælifell	Laufey Jörgensdóttir
Mælifell	Margrét Sigríður Björnsdóttir
Mælifell	Marta A. Þórðardóttir
Mælifell	Sigmar Jörgensson

Mælifell
Mælifell
Mælifell
Mælifell
Mælifell
Rauðhólar
Refsstaður I
Refsstaður II
Refsstaður II
Refsstaður III
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Selsárvellir
Skjaldbingsstaðir

Steindór Gunnarsson
Sverrir Jørgensson
Valgerður Salvör Schultz
Þórdís Unnur Þórðardóttir
Þórlaug Steingerður Toivonen
Trausti Gunnsteinsson
Félagsbúið Refsstað ehf.
Ágústa Þorkelsdóttir
Þórður Pálsson
Félagsbúið Refsstað ehf.
Alda Þórðardóttir
Ásta Þórðardóttir
Björn Sigmarsson
Erla Guðrún Þórðardóttir
Flosi Jørgensson
Frímann Freyr Kjerúlf Björnsson
Guðrún Gunnarsdóttir
Hallfríður Frímannsdóttir
Helgi Jørgensson
Hjalti Jørgensson
Ingibjörg Steindórsdóttir
Jónína Sigríður Jørgensdóttir
Karen Björnsdóttir
Kolfinna Gunnarsdóttir
Laufey Jørgensdóttir
Margrét Sigríður Björnsdóttir
Marta A. Þórðardóttir
Sigmar Jørgensson
Steindór Gunnarsson
Sverrir Jørgensson
Valgerður Salvör Schultz
Þórdís Unnur Þórðardóttir
Þórlaug Steingerður Toivonen
Jón Ingólfsson

Skjaldþingsstaðir

Steinvarartunga (Hof)

Svínabakkar

Svínabakkar

Svínabakkar

Syðri-Vík

Vindfell

Vindfell

Þorbrandsstaðatungur (Þorbrandsstaðir)

Þorvaldsstaðir

Þorvaldsstaðir

Þorvaldsstaðir

Pétur Ingólfsson

Prestssetrasjóður

Jóhann B. Marvinsson

Þórdís M. Sumarliðadóttir

Björn Lúðvík Magnússon

Arthur Pétursson

Guðmundur Leifsson

Ólafur Leifsson

Vopnarfjarðarhreppur

Guðríður S. Oddsdóttir

Katrín Gústafsdóttir

Sigurður Ólafsson

III. Skjalaskrá¹

Lagt fram af Andra Árnasyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:

- 1 Kröfulýsing, dags. 10.11.2004.
  - 1(1) Skjalaskrá, dags. 6.10.2004.
  - 1(2) Tilvísanaskrá, dags. 6.10.2004.
  - 1(3) Kort sem sýnir kröfulínu fjármálaráðherra í Vopnafjarðarhreppi. Gert af Sigurgeiri Skúlasyni, landfr. (mælikvarði 1:100.000). Ódags. en mótttekið 2.11.2004.
  - 1(4) Bréf óbyggðanefndar til fjármálaráðherra, dags. 1.3.2004. Tilkynning um meðferð á svæði V.
  - 1(5) Bréf fjármálaráðuneytisins til óbyggðanefndar um þjóðlendukröfur á svæði V, Norðausturlandi, dags. 11.11.2004.
  - 1(6) Greinargerð fjármálaráðuneytisins fyrir hönd íslenska ríkisins, dags. 9.12.2005.
  - 1(7) Kort (A3) sem sýnir breytingu á kröfulínu fjármálaráðherra í Vopnafjarðarhreppi, dags. 15.12.2005.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 2 Yfirlit Þjóðskjalasafns Íslands yfir heimildaleit í óprentuðum (A-skjöl) og prentuðum (B-skjöl) frumgögnum, dags. 10.8.2006.

Landamerkjabækur (skjalaflokkur A.1.):

  - 2(1) Hámundarstaðir, dags. 10.7.1885, ásamt uppskrift. (*Merkt 1, nr. 2*).
a-b
  - 2(2) Hámundarstaðir, Seggjastaðir, Höfn og Bakki, dags. 14.7.1890. (*Merkt 2, nr. 2*).
  - 2(3) Hámundarstaðir I, II, III, og IV, landskiptagjörð, dags. 15.7.1957, ásamt uppskrift. (*Merkt 3 a-b, nr. 2*).
  - 2(4) Hvammsgerði, dags. 7.6.1884, ásamt uppskrift. (*Merkt 4, nr. 2*).
a-b
  - 2(5) Hróaldsstaðir, dags. 24.6.1884. (*Merkt 5, nr. 2*).
  - 2(6) Hróaldsstaðir I og II, landskiptagjörð, dags. október 1957, ásamt uppskrift. (*Merkt 6 a-b, nr. 2*).
  - 2(7) Áslaugarstaðir, þingl. 24.6.1884, ásamt uppskrift (*Merkt 7, nr. 2*).
a-b
  - 2(8) Leifsstaðir, dags. 31.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 8, nr. 2*).
a-b
  - 2(9) Þorvaldsstaðir, dags. 25.6.1885. (*Merkt 9, nr. 2*).
  - 2(10) Þorvaldsstaðir, dags. 31.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 10 a-b, nr. 2*).
a-b
  - 2(11) Hamar, dags. 25.6.1885. (*Merkt 11, nr. 2*).
  - 2(12) Hamar, dags. 4.8.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 12, nr. 2*).
a-b
  - 2(13) Mælifell, dags. 22.2.1885, ásamt uppskrift. (*Merkt 13, nr. 2*).
a-b
  - 2(14) Selsárvellir, dags. 31.12.1974. (*Merkt 14, nr. 2*).
  - 2(15) Hauksstaðir, dags. vorið 1885. (*Merkt 15 a-b, nr. 2*).
  - 2(16) Hauksstaðir, dags. desember 1921, ásamt uppskrift. (*Merkt 16 a-b, nr. 2*).
a-b
  - 2(17) Arnarvatn, dags. desember 1921, ásamt uppskrift. (*Merkt 17 a-b, nr. 2*).
a-b

---

¹ Skjölum er raðað undir efnisflokka og þau því ekki í réttri númeraröð að öllu leyti. Sjá einnig í kafla 4.2.

- 2(18) Kálffell, dags. 20.6.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 18 a-b, nr. 2*).
a-b
- 2(19) Brunahvammur, dags. 1.8.1894. (*Merkt 19 a-b, nr. 2*).
- 2(20) Bustarfell, dags. 1.7.1894, ásamt uppskrift. (*Merkt 20 a-b, nr. 2*).
a-b
- 2(21) Fagrakinn og Gestreiðarstaðir, útskrift úr dómsmálabók Norður-Múlasýslu, dags. 13.9.1892. (*Merkt 21 a-b, nr. 2*).
- 2(22) Fagrakinn og Gestreiðarstaðir, dags. 13.7.1894. (*Merkt 22 a-b, nr. 2*).
- 2(23) Hofskirkja, dags. 14.5.1844, ásamt uppskrift. (*Merkt 23 a-b, nr. 2*).
a-b
- 2(24) Hof (heimaland), þingl. 14.7.1885, ásamt uppskrift. (*Merkt 24, nr. 2*).
a-b
- 2(25) Steinvarartunga, dags. 24.2.1885. (*Merkt 25, nr. 2*).
- 2(26) Steinvarartunga, dags. 12.8.1885. (*Merkt 26 a-b, nr. 2*).
- 2(27) Einarsstaðir, þingl. 14.7.1885, ásamt uppskrift. (*Merkt 27, nr. 2*).
a-b
- 2(28) Gnýsstaðir, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 28, nr. 2*).
- 2(29) Gnýsstaðir, dags. 14.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 29 a-b, nr. 2*).
a-b
- 2(30) Hraunfell, þingl. 14.7.1885, ásamt uppskrift. (*Merkt 30, nr. 2*).
a-b
- 2(31) Hrappsstaðir, dags. júlí 1885. (*Merkt 31, nr. 2*).
- 2(32) Hrappsstaðir, dags. 1.8.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 32 a-b, nr. 2*).
a-b
- 2(33) Háteigur og Hrappsstaðir II. Afsal Háteigs dags. 4.11.1957. Landamerki
a-c Hrappsstaða II dags. 1.11.1957, ásamt uppskriftum. (*Merkt 33 a-b, nr. 2*).
- 2(34) Egilsstaðir, dags. júlí 1885, ásamt uppskrift. (*Merkt 34, nr. 2*).
a-b
- 2(35) Egilsstaðir, dags. 28.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 35, nr. 2*).
a-b
- 2(36) Egilsstaðir I og II, landskiptagjörð, dags. 21.3.1963. (*Merkt 36 a-b, nr. 2*).
- 2(37) Refsstaður, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 37 a-b, nr. 2*).
- 2(38) Refsstaður, dags. 28.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 38, nr. 2*).
a-b
- 2(39) Refsstaður II og III, útdráttur úr afsali, dags. 29.11.1951 og 26.7.1957, ásamt
a-c uppskriftum. (*Merkt 39 a-b, nr. 2*).
- 2(40) Svínabakkar, dags. júlí 1885 (*Merkt 40, nr. 2*).
- 2(41) Svínabakkar, dags. 28.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 41 a-b, nr. 2*).
a-b
- 2(42) Engihlíð, útdráttur úr afsali, dags. 10.9.1955. (*Merkt 42 a-b, nr. 2*).
- 2(43) Rauðhólar, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 43, nr. 2*).
- 2(44) Rauðhólar, dags. 28.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 44 a-b, nr. 2*).
a-b
- 2(45) Skjaldþingsstaðir, dags. 11.7.1890. (*Merkt 45, nr. 2*).
- 2(46) Skjaldþingsstaðir, dags. 31.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 46, nr. 2*).
a-b
- 2(47) Syðri-Vík, dags. 11.7.1890, ásamt uppskrift. (*Merkt 47 a-b, nr. 2*).
a-b
- 2(48) Krossavík, dags. 11.7.1890, ásamt uppskrift. (*Merkt 48, nr. 2*).
a-b
- 2(49) Krossavík I og II, dags. 26.8.1959. (*Merkt 49, nr. 2*).
- 2(50) Vindfell, dags. 23.6.1884. (*Merkt 50, nr. 2*).
- 2(51) Vindfell, dags. 29.4.1887, ásamt uppskrift. (*Merkt 51, nr. 2*).
a-b
- 2(52) Vindfell, dags. 2.8.1922. (*Merkt 52, nr. 2*).

- 2(53) Eyvindarstaðir, dags. 23.6.1884. (*Merkt 53, nr. 2*).
a-b
- 2(54) Böðvarsdalur, Fagrigdalur og Eyvindarstaður, þingl. 24.6.1884. (*Merkt 54, nr. 2*).
- 2(55) Böðvarsdalur, Fagrigdalur og Eyvindarstaðir, dags. 7.7.1922, ásamt uppskrift.
a-b (*Merkt 55 a-b, nr. 2*).
- 2(56) Þorbrandsstaðir, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 56 a-b, nr. 2*).
- 2(57) Þorbrandsstaðir, dags. 14.7.1922, ásamt uppskrift. (*Merkt 57 a-b, nr. 2*).
a-b
- 2(102) Hjarðargrund, útdráttur úr afsali, dags. 10.11.1958. (*Merkt 3, nr. 4*).
- 2(103) Hofteigur, dags. 20.6.1884. (*Merkt 4, nr. 4*).
- 2(104) Hofteigur, dags. 12.6.1923, ásamt uppskrift. (*Merkt 5, nr. 4*).
a-b
- 2(105) Hofteigur II, útdráttur úr byggingabréfi, dags. 7.12.1953, ásamt uppskrift.
a-b (*Merkt 6 a-b, nr. 4*).
- 2(106) Skjöldólfsstaðir, þingl. 21.6.1884. (*Merkt 7 a-b, nr. 4*).
- 2(107) Skjöldólfsstaðir og Háreksstaðir, dags. 24.10.1921, ásamt uppskrift. (*Merkt 8 a-b, nr. 4*).
- 2(108) Arnórsstaðir, Víðirhólar, Möðrudalur útdráttur úr dómsmálabók Norður-Múlasýslu, dags. 20.9.1888. (*Merkt 11 a-b, nr. 4*).
- 2(109) Víðirhólar, dags. 24.10.1921, ásamt uppskrift. (*Merkt 12, nr. 4*).
a-b
- 2(110) Hauksstaðir, dags. 18.6.1883. (*Merkt 33, nr. 4*).
- 2(111) Hauksstaðir, dags. 24.10.1921. (*Merkt 34, nr. 4*).
- 2(112) Hauksstaðir, dags. 29.5.1964. (*Merkt 35, nr. 4*).
- 2(113) Hauksstaðir, dags. 23.8.1968. (*Merkt 36, nr. 4*).
- 2(114) Hvanná, dags. 20.6.1884. (*Merkt 37 a-b, nr. 4*).
- 2(115) Hvanná, dags. 12.6.1923. (*Merkt 38 a-b, nr. 4*).
- 2(116) Hlíðarhús, dags. 24.7.1922. (*Merkt 3 a-b, nr. 3*).
- 2(117) Hlíðarhús, Sleðbrjótur og Breiðamörk, samkomulag um landamerki og veiðiréttindi, dags. 30.7.1974. (*Merkt 4 a-b, nr. 3*).
- 2(118) Sleðbrjótssel, dags. 28.8.1890. (*Merkt 5 a-b, nr. 3*).
- 2(119) Sleðbrjótssel, dags. 30.10.1921, ásamt uppskrift. (*Merkt 6, nr. 3*).
a-b
- 2(120) Sleðbrjótssel II, útdráttur úr landskiptagjörð, dags. 26.4.1963, ásamt uppskrift.
a-b (*Merkt 7, nr. 3*).
- 2(121) Surtsstaðir, dags. 29.9.1921, ásamt uppskrift. (*Merkt 12 a-b, nr. 3*).
a-b
- 2(122) Surtsstaðir landskiptagjörð, dags. 13.3.1961. (*Merkt 13, nr. 3*).
- 2(123) Hallgeirsstaðir, dags. 21.6.1884. (*Merkt 14 a-b, nr. 3*).
- 2(124) Hallgeirsstaðir, dags. 29.9.1921, ásamt uppskrift. (*Merkt 15, nr. 3*).
a-b
- 2(125) Hrafnabjörg, dags. 21.6.1884. (*Merkt 16, nr. 3*).
- 2(126) Hrafnabjörg I og IV, ódags. (*Merkt 17 a-b, nr. 3*).
- 2(127) Fossvellir, dags. 21.6.1884. (*Merkt 18 a-b, nr. 3*).
- 2(128) Fossvellir, dags. 28.10.1921, ásamt uppskrift. (*Merkt 19, nr. 3*).
a-b
- 2(129) Kverkártunga, dags. 8.5.1884. (*Merkt 1, nr. 1*).
- 2(130) Kverkártunga, dags. 20.12.1921. (*Merkt 2, nr. 1*).
- 2(131) Miðfjörður, dags. 1.4.1884. (*Merkt 3 a-b, nr. 1*).
- 2(132) Gunnarsstaðir, þingl. 9.7.1891. (*Merkt 7, nr. 1*).
- 2(133) Gunnarsstaðir, dags. 12.12.1921, ásamt uppskrift. (*Merkt 8 a-b, nr. 1*).
a-b
- 2(134) Skeggjastaðir með hjáleigunum Dalhúsum og Gæsagili, dags. 14.7.1890.
(*Merkt 9 a-b, nr. 1*).

- 2(135) Skeggjastaðir með hjáleigunum Dalhúsum og Gæsagili, dags. 28.12.1821, a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 12 a-b, nr. 1*).
- 2(136) Búastaðir, þingl. 24.6.1884. (*Merkt 58 a-b, nr. 2*).
- 2(137) Ljósaland, dags. 10.7.1885. (*Merkt 59 a-b, nr. 2*).
- 2(138) Lýtingsstaðir, þingl. 16.7.1885. (*Merkt 60 a-b, nr. 2*).
- 2(139) Breiðamýri, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 61, nr. 2*).
- 2(140) Ytrinýp, dags. 14.7.1885. (*Merkt 62 a-b, nr. 2*).
- 2(141) Fremrinýp, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 63, nr. 2*).
- 2(142) Skógar, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 63 a-b, nr. 2*).
- 2(143) Ytrihið, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 64, nr. 2*).
- 2(144) Fremrihið, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 65 a-b, nr. 2*).
- 2(145) Rjúpnafell, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 66, nr. 2*).
- 2(146) Fell, dags. í júlí 1885. (*Merkt 67 a-b, nr. 2*).
- 2(147) Ásbrandsstaðir, þingl. 14.7.1885. (*Merkt 68, nr. 2*).
- 2(148) Guðmundarstaðir, dags. 11.7.1885. (*Merkt 69, nr. 2*).
- 2(149) Hagi, dags. 11.7.1890. (*Merkt 70, nr. 2*).
- 2(150) Borgir, dags. 11.7.1890. (*Merkt 71 a-b, nr. 2*).
- 2(151) Vatnsdalsgerði og Skálar, dags. 11.7.1890. (*Merkt 72 a-b, nr. 2*).
- 2(152) Skógar, dags. 29.7.1922. (*Merkt 73 a-b, nr. 2*).
- 2(153) Ytrinýp/Ytrinúpur, dags. 28.7.1922. (*Merkt 74 a-b, nr. 2*).
- 2(154) Lýtingsstaðir, dags. 31.7.1922. (*Merkt 75 a-b, nr. 2*).
- 2(155) Fell, dags. 31.7.1922. (*Merkt 76 a-b, nr. 2*).
- 2(156) Ásbrandsstaðir, dags. 31.7.1922. (*Merkt 77 a-b, nr. 2*).
- 2(157) Vatnsdalsgerði, dags. 29.7.1922. (*Merkt 78 a-b, nr. 2*).
- 2(158) Vakursstaðir, þingl. 31.5.1895. (*Merkt 79 a-b, nr. 2*).
- 2(159) Vakursstaðir, landskiptagjörð, dags. 13.3.1954. (*Merkt 80 a-b, nr. 2*).
- 2(160) Skógar II, útdráttur úr afsali, dags. 18.11.1957. (*Merkt 81 a-b, nr. 2*).
- 2(161) Vakursstaðir III, landskiptagjörð, dags. 19.7.1960. (*Merkt 82 a-b, nr. 2*).
- 2(162) Ytrihið II, útdráttur úr afsali, dags. 143. 1955. (*Merkt 83 a-b, nr. 2*).
- 2(163) Sunnuhlíð, dags. 3.3.1977. (*Merkt 84 a-b, nr. 2*).
- 2(278) Foss. (*Merkt , 85 a-b, nr. 2*).
- 2(298) Hjarðarhagi, dags. 19.6.1884. (*Merkt 1, nr. 4*).
- 2(299) Hjarðarhagi, dags. 24.10.1921, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á a-b Seyðisfirði. (*Merkt 2, nr. 4*).
- 2(300) Fagrahlíð og Hlíðarhús, þingl. 9.6.1890. (*Merkt 1, nr. 3*).
- 2(301) Fagrahlíð og Hlíðarhús, dags. 30.6.1899. (*Merkt 2, nr. 3*).
- 2(302) Surtsstaðir, dags. 21.6.1884. (*Merkt 11 a-b, nr. 3*).
- 2(303) Miðfjörður, dags. 20.12.1921, ásamt uppskrift frá sýslumanninum á Seyðisfirði. a-b (*Merkt 4 a-b, nr. 1*).
- 2(304) Þorvaldsstaðir, dags. 14.7.1890. (*Merkt 15, nr. 1*).
- 2(305) Þorvaldsstaðir, dags. 12.12.1921. (*Merkt 16, nr. 1*).
- 2(306) Bakki og Nýibær, dags. 15.12.1921. (*Merkt 17, nr. 1*).
- Jarðabréf á Þjóðskjalasafni (skjalaflokkur A.2.):*
- 2(215) Vitnisburður um landamerki Áslaugarstaða, dags. 17.4.1596 og að landið sé komið frá Hróaldsstöðum. Apogr. A.M. 504. Staðfest uppskrift, dags. 30.1.1929. (*Merkt 1. a-b, nr. 2*).
- 2(216) Vitnisburður um makaskipti á hálfu Bustarfelli og Fremrihið (Innrihið), dags. 30.10.1674, ásamt uppskrift, dags. 4.6.1712. Apogr. A.M.5505. Staðfest uppskrift, dags. 30.1.1929 (Sbr. bréfið frá 3.9.1673 sjá A. 12. 30 a-e). (*Merkt 2 a-h, nr. 2*).
- 2(217) Makaskipti á hálfum Böðvarsdal (landamerki nefnd) og Skálanesi í Vopnafirði, dags. 27.11.1602, ásamt uppskrift, dags. 2.6.1712. Apogr. A.M. 5185, staðfest uppskrift, dags. 31.1.1929. (*Merkt 3 a-g, nr. 2*).
- 2(218) Makaskipti á Dvergasteini í Seyðisfirði með Kolsstöðum og Selsstöðum og Bárðarstöðum í Loðmundarfirði og hluta úr Sandvík í Norðfjarðarhreppi m.m.

móti Fagranesi á Langanesi, *Bakka* á Langanesströnd (landamerki nefnd) og *Hróaldsstöðum* í Vopnafirði (landamerki nefnd), dags. 14.8.1651, ásamt uppskrift, dags. 4.6.1712. Apogr. A.M. 5469. Staðfest uppskrift, dags. 30.1.1929. (*Merkt 4 a-h, nr. 2*).

Afsals og veðmálabækur (skjalaflokkur A.3.):

2(219) Lögfesta fyrir rekaitökum Hofskirkju m.m. 1844, ásamt uppskrift. (*Merkt 1 a-b, a-b nr. 2*).

2(220) Lögfesta fyrir Hámundarstöðum 1845, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 a-b, nr. 2*)
a-b

2(296) Tilkynning um nafnið Arnarvatn á nýbýli úr Hauksstöðum, 8.7.1915. Afsal
a-b fyrir 3,7 hndr. að nýju mati úr Hauksstöðum með tilteknum landamerkjum, 5.7.1915. (*Merkt 4 a-b, nr. 3*).

2(297) Veðmálaregistri fyrir Hauksstaði í Vopnafirði. (*Merkt 5, nr. 3*).

2(311) Lögfesta fyrir Möðrudal 1844, ásamt uppskrift. (*Merkt 1 a-b, nr. 4a*).
a-b

Landskiptabækur (skjalaflokkur A.4.):

Sjá lið A.1.

Fasteigna- og jarðamöt (skjalaflokkur A.5.):

2(101) Fasteignamat *Selsárvala* og *Mælifells* 1916. Fasteignamatsbók (undirmat)
Norður-Múlasýslu 1918, II. b., bls. 157-159. (*Merkt 1 a-c, nr. 2*).

2(58) Fasteignamat 1916-1918, ásamt efnisyfirliti óbyggðanefndar. *Böðvarsdalur*,
a-b *Eyvindarstaðir*, *Vindfell*, *Krossavík* (í tveimur hlutum), *Hellisfjörubakkar* (áður hluti Krossavíkur), *Syðrivík*, *Skjaldþingsstaðir*, *Rauðhólar*, *Svínabakkar*, *Fáskrúðsbakkar* (áður hluti Svínabakka), *Refsstaðir*, *Egilsstaðir*, *Hrappsstaðir*, *Gnýsstaðir*, *Hraunfell*, *Þorbrandsstaðir* (um þá er tekið fram að jörðin eigi upprekstur fyrir 200 fjár undir Sandfelli), *Einarsstaðir*, *Brunahvammur*, *Bustarfell*, *Hof* (þar er umfjöllun um *Steinvarartungu*), *Arnarvatn*, *Hauksstaðir* (Arnarvatn var byggt úr Hauksstöðum), *Selsárvellir*, *Mælifell*, *Hamar*, *Þorvaldsstaðir*, *Leifsstaðir*, *Áslaugarstaðir*, *Hróaldsstaðir*, *Hámundarstaðir* (2 tvö býli). (*Merkt 2 a-ggg, nr. 2*).

2(164) Jarðamat 1849 Vopnafjarðarhreppur: *Böðvarsdalur* með *Þýfi*, *Eyvindarstaðir*,
a-b *Vindfell*, *Krossavík* með *Hellisfjörubökkum*, *Syðrivík*, *Skjaldþingsstaðir*, *Rauðhólar*, *Svínabakkar*, *Refsstaður*, *Egilsstaðir*, *Hrappsstaðir*, *Sunnudalur* með *Borgum*, *Gnýsstaðir*, *Hraunfell*, *Einarsstaðir*, *Brunahvammur*, *Foss*, *Bustarfell*, *Hof* með *Hofsborg* og *Steinvarartungu*, *Búastaðir*, *Hauksstaðir* með *Desjarmýri*, *Rjúpnafell*, *Fremrihlíð*, *Ytrihið*, *Vakursstaðir*, *Hamar*, *Þorvaldsstaðir*, *Áslaugarstaðir* með *Leifsstöðum*, *Hróaldsstaðir*, *Hvammgerði*, *Hámundarstaðir*, *Ljósaland*, *Strandhöfn*, uppskrifað það sem varðar útheyskap, afrétt og grasatekju. (*Merkt 3 a-s, nr. 2*).

2(221) Jarðamat 1804: *Böðvarsdalur*, *Eyvindarstaðir*, *Vindfell*, *Krossavík*, *Syðrivík*,
a-b *Syðrivíkurhjáleiga*, *Skjaldþingsstaðir*, *Rauðhólar*, *Svínabakkar*, *Refsstaður*, *Egilsstaðir*, *Hrappsstaðir*, *Sunnudalur*, *Hraunfell*, *Þorbrandsstaðir*, *Einarsstaðir*, *Bustarfell*, *Foss*, *Hof*, *Búastaðir*, *Hauksstaðir*, *Rjúpnafell*, *Fremrihlíð*, *Áslaugarstaðir*, *Hróaldsstaðir*, *Hámundarstaðir*, ásamt uppskrift á því sem helst skiptir máli. (*Merkt 4 a-x, nr. 2*).

2(238) Fasteignamat 1930-1932: *Böðvarsdalur I-II* (*Dalland*), *Eyvindarstaðir*,
Vindfell, *Krossavík I-III* (*Hellisfjörubakkar*), *Syðrivík*, *Skjaldþingsstaðir*, *Rauðhólar*, *Svínabakkar*, *Refsstaður*, *Egilsstaðir*, *Hrappsstaðir*, *Sunnudalur*, *Borgir*, *Gnýsstaðir*, *Hraunfell*, *Þorbrandsstaðir*, *Einarsstaðir*, *Brunahvammur*, *Bustarfell*, *Hof*, *Kálffell*, *Arnarvatn*, *Hauksstaðir*, *Rjúpnafell*, *Fremrihlíð*, *Selsárvellir*, *Mælifell*, *Hamar*, *Þorvaldsstaðir*, *Leifsstaðir*, *Áslaugarstaðir I-II*, *Hróaldsstaðir*, *Hvammgerði*, *Hámundarstaðir I-III*.

Lýsingum ábúenda ber að mestu saman við fasteignamatið. (*Merkt 4 a-kk, nr. 2*).

2(279) Foss. Fasteignamat 1916-1918. (*Merkt 5a-b, nr. 2*).

- 2(280) Foss. Fasteignamat 1929-1932. (*Merkt 6 a-g, nr. 2*).
Bréfabækur, bréfasöfn og gerðabækur sýslumanna, hreppa og sáttanefnda (skjalaflokkur A.6.):
- 2(59) Útmæling á landi Þorvaldsstaða og Hamars í Selárdal, dags. 18.8.1829, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 1 a-d, nr. 2*).
- 2(60) Amtmaður neitar um stofnun nýbýlis í Mælifellslandi, dags. 29.11.1855, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 2 a, nr. 2*).
- 2(61) Bréf amtmanns í Norður- og Austuramti til sýslumanns í N-Múlasýslu varðandi nýbýli í Almennungi í Selárdal í Vopnafirði, dags. 2.7.1830. Þar kemur fram, að gefin hafa verið út byggingarbréf þann 5.11.1829. (*Merkt 3 a-b, nr. 2*).
- 2(201) Manntalsþing á Ásbrandsstöðum 20.8.1776. Upplstur lögfestu fyrir *Hofsstaðar* a-b beneficio, ásamt uppskrift. (*Merkt 5 a-c, nr. 2*).
- 2(202) Þing að Ási í Fellum, dags. 23.2.1759. Listi yfir eyðijarðir í fjórum þingsóknum a-b N-Múlasýslu, m.a. *Rauðhólar, Svínabakki, Egilsstaðir, Hraunfell, Þorbrandsstaðir, Einarsstaðir, Foss, Rjúpnafell, Hvammsgerði og Áslaugarstaðir* í Ásbrandsstaða þingsókn, ásamt uppskrift. (*Merkt 4 a-e, nr. 2*).
- 2(203) Manntalsþing í Vopnafirði, dags. 19.5.1783. Upplstur á lögfestu fyrir *Hofi*, a-b ásamt uppskrift. (*Merkt 6 a-c nr. 2*).
- 2(204) Manntalsþing að Hofi í Vopnafirði, dags. 5.10.1813. Spurningar lagðar fyrir a-b þingmenn um ástand *Hofs*, ásamt uppskrift. (*Merkt 7 a-c, nr. 2*).
- 2(205) Skoðunar- og útvísunargerð tveggja nýbýla (*Þorvaldsstaða og Hamars*) í a-b Almennungi í Selárdal við Vopnafjörð þann 18.8.1829, ásamt uppskrift. (*Merkt 8 a-d, nr. 2*).
- 2(206) Manntalsþing í Vopnafirði, dags. 28.5.1842. Upplstin lögfesta a-b *Þorbrandsstaða*, ásamt uppskrift. (*Merkt 9 a-b, nr. 2*).
- 2(207) Manntalsþing í Vopnafirði, dags. 25.8.1843. Upplstin lögfesta a-b *Hámundarstaða*, ásamt uppskrift. (*Merkt 10, nr. 2*).
- 2(208) Manntalsþing í Vopnafirði, dags. 31.5.1843. Eigandi *Hámundarstaða* a-b mótmælir lögfestu séra Björns Vigfússonar (á Kirkjubæ) hvað ítök í landi jarðarinnar varðar, ásamt uppskrift. (*Merkt 11 a-b, nr. 2*).
- 2(209) Manntalsþing í Vopnafirði, dags. 31.5.1843. Upplstin lögfesta a-b *Hámundarstaða*, ásamt uppskrift. (*Merkt 12 a-b, nr. 2*).
- 2(210) Manntalsþing að Skeggjastöðum, dags. 2.6.1845. Lögfestu *Hámundarstaða* a-b mótmælt að því leyti sem hún stríðir gegn skjölum *Skeggjastaða* lands, ásamt uppskrift. (*Merkt 4 3 a-b, nr. 2*).
- 2(211) Útvísun *Mela* í Hofskirkjusókn, dags. 22.8.1857, ásamt uppskrift. (*Merkt 14 a-f, a-b nr. 2*).
- 2(212) Manntalsþing að Hofi, dags. 10.6.1861. Þinglýst skjali um brúkun og afnot af a-b nýbýlinu *Melum*, skjalinu er mótmælt vegna Hofskirkju, ásamt uppskrift. (*Merkt 15 a-d, nr. 2*).
- 2(213) Manntalsþing að Hofi, dags. 27.6.1862. Auglýst skjal um eignarrétt á a-b *Melalandi* sem Hofsprestur mótmælir, ásamt uppskrift. (*Merkt 16 a-b, nr. 2*).
- 2(214) Manntalsþing að Skeggjastöðum, dags. 7.6.1864. Þinglýst útdrætti af kaupbréfi a-b *Bustarfells* frá 18.8.1663, ásamt uppskrift. (*Merkt 17, nr. 2*).
- 2(223) Aukaréttur í Vopnafjarðarkaupstað, dags. 19.9.1884. Landamerkjaágreiningur á a-b milli *Syðrivíkur og Krossavíkur*, ásamt uppskrift. (*Merkt 19 a-b, nr. 2*).
- 2(224) Aukaréttur að Syðrivík, dags. 20.9.1884. Sætt um landamerki *Syðrivíkur og Krossavíkur*, ásamt uppskrift. (*Merkt 20 a-b, nr. 2*).
- 2(226) Manntalsþing að Skeggjastöðum, dags. 25.6.1906. Þinglesin *áreiðargjörð* a-b framkvæmd 9.-11.7.1905 á *afréttarland* í grennd við Bungufjallgarð, *Heljardal, Stakfellsdal og Haugstorfur*, ásamt uppskrift. (*Merkt 22 a-c, nr. 2*).
- 2(227) Manntalsþing að Vopnafirði, dags. 3.6.1912. Þinglýst bann gegn heimildalausri a-b afnotum *Refsstaða* og eggja- og dúntöku í landi hennar, ásamt uppskrift. (*Merkt 23 a-c, nr. 2*).
- 2(228) Sáttafundur á Hofi, dags. 20.10.1856, í *Melsmáli*. Sættir tókust ekki og málið

- a-b fór fyrir rétt, ásamt uppskrift. (*Merkt 24 a-c, nr. 2*).
- 2(229) Sættir í *Melsmáli*, dags. 20.6.1856, að Hofi í Vopnafirði, ásamt uppskrift. a-b (*Merkt 25 a-b, nr. 2*).
- 2(230) Sáttafundur, dags. 5.7.1858, að Teigi. Ákæra um samningsrof í *Melsmáli*, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 26 a-b, nr. 2*).
- 2(231) Ágreiningur um merki milli *Krossavíkur og Syðrivíkur*, dags. 21.6.1884, ásamt a-b uppskrift. (*Merkt 27 a-b, nr. 2*).
- 2(258) Bréf sýslumanns í Norður-Múlasýslu til allra hreppstjóra, dags. 13.6.1864, a-b varðandi skipulag á *fjárleitum*, ásamt uppskrift. (*Merkt 28 a-b, nr. 2*).
- 2(259) Reglur um *fjárleitir*, sem hreppstjóri í Vopnafjarðarhreppi, ásamt a-b meðráðamönnum, sendi sýslumanni, án dagsetningar og undirskrifa, ásamt uppskrift varðandi leitamörk. (*Merkt 29 a-c, nr. 2*).
- 2(272) Aukaréttur að Fossvöllum, dags. 15.9.1884. Útnefndir menn í áreið sem fara skal fram næsta sumar vegna landamerkjamáls er varðar Möðrudal og Bustarfell. Auðlæsilegt. (*Merkt 33 a-b, nr. 4a*).
- 2(273) Manntalsþing að Fossvöllum, dags. 7.7.1888. Útnefndir þrír dómsmenn í a-b landamerkjámál á milli Arnórstaða ásamt Víðirhóli og Möðrudals annars vegar og Möðrudals og Bustarfells hins vegar, ásamt uppskrift. (*Merkt 37 a-c, nr. 4a*).
- 2(274) Aukaréttur að Gestreiðarstöðum, dags. 17.7.1888. Ágreiningur um landamerki a-b Arnórstaða auk Víðirhóls og Möðrudals annars vegar og Brúnavamms og Möðrudals hins vegar, ásamt uppskrift. (*Merkt 38 a-c, nr. 4a*).
- 2(275) Aukaréttur að Skjöldólfsstöðum, dags. 12.9.1892. Útnefndir menn í landamerkjamáli Bustarfells og Möðrudals. (*Merkt 40 a-b, nr. 4a*).
- 2(276) Aukaréttur að Bustarfelli, dags. 13.9.1892. Dómur í landamerkjamáli Bustarfells og Möðrudals. Auðlæsilegt. Þessum dómi er þinglýst á manntalsþingi í Vopnafirði, dags. 9.7.1894. (*Merkt 41 a-c, nr. 4a*).
- 2(277) Sáttafundur í Vopnafirði, dags. 12.8.1884, á milli Bustarfells og Möðrudals vegna landamerkja. (*Merkt 43, nr. 4a*).
- 2(281) Bréf sýslumanns í Norður-Múlasýslu til amtmanns í Norður- og Austuramtinu, a-b dags. 24.3.1849, varðandi nýbýlastofnanir, ásamt uppskrift. (*Merkt 30 a-b, nr. 2*).
- 2(282) Bréf amtmanns í Norður- og Austuramtinu til sýslumanns í Norður-Múlasýslu, a-b dags. 23.4.1849, með úrskurðum varðandi umsóknir um nýbýlastofnanir í Möðrudalsheiði, sem öllum er hafnað. Með fylgja þrjú bréf, sem sýslumaður hefur sent amtmanni, frá Jóni Guðmundssyni á Melum, dags. 14.10.1848, J. Stefánssyni á Egilsstöðum, dags. 10.1.1849, og Jóni Jónssyni á Skjöldólfsstöðum, dags. 8.1.1841, ásamt uppskrift þriggja síðastnefndu bréfa. (*Merkt 31. a-g, nr. 2*).
- 2(286) Sáttafundur í Vopnafirði á milli Bustarfells og Möðrudals vegna landamerkja, dags. 12.8.1884. (*Merkt 43, nr. 4a*).
- 2(288) Frávísunarkrafa málflutningsmanns Möðrudalseiganda, dags. 24.4.1889. (*Merkt 100 a-b*).
- 2(289) Bréf Methúsalems Einarssonar til sýslumanns, dags. 6.9.1884, um árangurslausa sáttatilaun. (*Merkt 101*).
- 2(290) Útdráttur úr sáttabók Vopnafjarðar, dags. 30.8.1884. (*Merkt 102 a-b*).
- 2(291) Vitnisburður um Eyktagnípu, dags. 15.9.1885. (*Merkt 103*).
- 2(292) Frumrit af vitnisburði Péturs Péturssonar Jökuls, dags. 22.4.1873, um glataðan Möðrudalsmáldaga á skinni, sjá fyrra Möðrudalsmál. (*Merkt 104*).
- 2(293) Réttarkrafa Methúsalems Einarssonar, dags. 17.9.1885. (*Merkt 105*).
- 2(294) Mótmæli Skjöldólfsstaðabónða móti merkjum, sem varið hafa í nokkur ár milli Háreksstaða og Gestreiðarstaða. Stefna til sáttanefndar, dags. 9.4.1885. (*Merkt 106 a-b*).
- 2(295) Uppdráttur af Jökuldalsheiði, ódags. (*Merkt 107 a-b*).
- 2(307) Aukaréttur að Ketilsstöðum á Völlum, dags. 30.10.1856. Dómur í a-b Háreksstaðamáli, ásamt uppskrift. (*Merkt 28 a-n, nr. 4a*).

- 2(308) Manntalsþing að Fossvöllum, dags. 11.5.1844. Upplesin lögfesta fyrir a-b Möðrudal á Fjalli, ásamt uppskrift. (*Merkt 13 a-c, nr. 4a*).
- 2(309) Aukaréttur að Fossvöllum, dags. 7.9.1844 áhrærandi eignarrétt til Háreksstaða. a-b Fram koma landamerki aðliggjandi jarða, ásamt uppskrift. (*Merkt 16 a-f, nr. 4a*).
- 2(310) Manntalsþing að Skjöldólfsstöðum, dags. 20.6.1893. Þinglýst í landamerkjadómi, dags. 20.9.1888, milli Möðrudals á Fjalli og Víðirhóls og Arnórsstaða, ásamt uppskrift. (*Merkt 42 a-b, nr. 4a*).

Kirknaskjöl (skjalaflokkur A.7.):

- 2(62) Réttarstefna í Tunguheiðarmáli, dags. 23.7.1858. Skjal B. (*Merkt 73 a-b*).
- 2(63) Bréf stiftsfirvalda til um nýbýlið Mel, dags. 18.6.1855. Skjal F (*Merkt 74 a-b*).
- 2(64) Útdráttur úr dómabók Norður-Múlasýslu, dags. 22.8.1857, ásamt uppskrift. a-b (*Merkt 75 a-b*).
- 2(65) Sóknarskjal fyrir Hofsprest, dags. 24.8.1858. Skjal O. (*Merkt 76 a-f*).
- 2(66) Kvittun Skjöldólfsstaðabónda fyrir leigu eftir Grunnvatnsdal og þríhyrning a-b fyrir framan Steinvarartungu, dags. 28.5.1856, ásamt uppskrift. Skjal P. (*Merkt 77*).
- 2(67) Varnarskjal í Tunguheiðarmáli, dags. 26.7.1858, ásamt uppskrift. Skjal R. a-b (*Merkt 78 a-e*).
- 2(68) Vitnisburðir átta manna um landamerki Hofslands til heiðarinnar, dags. a-b 29.4.1858, ásamt uppskrift. Skjal S. (*Merkt 79 a-c*).
- 2(69) Útdráttir úr máldögum Vilchins og Gísla. Skjal T. (*Merkt 80 a-b*).
- 2(70) Réttarsvar Melsbónda, dags. 26.8.1858, ásamt uppskrift. Skjal V. (*Merkt 81 a-b*).
- 2(71) Réttarsvar Melsbónda, dags. 27.8.1858, ásamt uppskrift. Skjal X. (*Merkt 82 a-b*).
- 2(72) Dómahefti í Tunguheiðarmáli 1858, ásamt uppskrift á dómi, dags. 5.10.1858. a-b (*Merkt 83 a-j*).
- 2(73) Bréf og gerð um landamerki Fremra- og Ytraníps 1646, ásamt uppskrift. (*Merkt a-b 84 a-b*).
- 2(74) Lögfesta Bjarnareyja, dags. 8.8.1772, upplesin 28.3.1773, ásamt uppskrift. a-b (*Merkt 87*).
- 2(75) Lögfesta Steinvarartungu, dags. 6.5.1785, upplesin 6.5.1785, ásamt uppskrift. a-b (*Merkt 88*).
- 2(76) Byggingarbréf fyrir Hraunfell, dags. 14.10.1853 (*Merkt 89 a-b*).
- 2(77) Byggingarbréf fyrir Síreksstöðum, dags. 29.3.1901. (*Merkt 90 a-b*).

Vísitasíur biskupa (skjalaflokkur A.8.):

- 2(78) Refsstaður 1641, ásamt uppskrift varðandi landeign og landamerki. (*Merkt 2 a-b*).
- 2(79) Hof 1641, ásamt uppskrift varðandi landeign og landamerki. (*Merkt 3 a-c*). a-b
- 2(80) Hof 1677, ásamt uppskrift um varðandi landeign. (*Merkt 15 a-d*). a-b
- 2(81) Refsstaður 1677, ásamt uppskrift varðandi landeign. (*Merkt 16 a-c*). a-b
- 2(82) Hof 1706, ásamt uppskrift varðandi landeign og landamerki. (*Merkt 24 a-g*). a-b
- 2(83) Refsstaður 1706, ásamt uppskrift varðandi landeign. (*Merkt 25 a-c*). a-b
- 2(84) Hof í Vopnafirði. Ekkert umfram vísitasíu 1706, nema sumt er skrifað öðruvísi. (*Merkt 36 a-d*).
- 2(85) Refsstaður. Ekkert virðist umfram fyrri vísitasíur hvað varðar land. En þar er umsögn varðandi Möðrudal: *A Kyrkiunne liggur Biblia frá Möðrudal og bakstur Járn, sa statur er nu i eide*. [Síðan kemur umsögn um ástand kirkju,

- afdrif kirkjugripa og lausafjár]. (*Merkt 37 a-b*).
- 2(86) Refsstaður. Vísitasía Ólafs Gíslasonar hefur ekkert fram yfir eldri vísitasíur varðandi landeign. (*Merkt 42 a-c*).
- 2(87) Hof í Vopnafirði. Vísitasía Ólafs Gíslasonar hefur ekkert fram yfir eldri vísitasíur varðandi landeign, en talar um Sandárdal, þar sem aðrar vísitasíur tala um Sauðárdal eða Suðurárdal. (*Merkt 43 a-d*).
- 2(88) Hof í Vopnafirði. Vísitasía Finns Jónssonar hefur ekkert umfram fyrri vísitasíur. (*Merkt 50 a-c*).
- 2(89) Refsstaður. Vísitasía Finns Jónssonar hefur ekkert umfram fyrri vísitasíu. (*Merkt 51 a-c*).
- 2(90) Hof í Vopnafirði. Vísitasía Hannesar Finnssonar segir ekkert meir en fyrri vísitasíur. (*Merkt 59 a-d*).
- 2(91) Refsstaður. Vísitasía Hannesar Finnssonar segir ekkert meir en fyrri vísitasíur. (*Merkt 60 a-d*).
- 2(92) Hof í Vopnafirði. Vísitasía Helga G. Thordersens, ásamt uppskrift. (*Merkt 71 a-b*).
- 2(93) Hofteigur. Vísitasía Helga H. Thordersens, ásamt uppskrift varðandi það sem segir um landeign. (*Merkt 70 a-c*).
- 2(94) Möðrudalur. Vísitasía Helga G. Thordersens, ásamt uppskrift varðandi það sem segir um landeign. (*Merkt 72 a-c*).

Skjalasöfn presta og prófasta (skjalaflokkur A.9):

- 2(95) Byggingarbréf fyrir Mælifellslandi, dags. 26.1.1856, ásamt uppskrift. (*Merkt 1 a-b, nr. 2*).
- 2(96) Byggingarbréf fyrir Búastaðatungum, dags. 22.2.1859, ásamt uppskrift. (*Merkt 2 a-b, nr. 2*).
- 2(97) Byggingarbréf fyrir framtíð af Mælifellslandi, dags. 11.4.1861, ásamt uppskrift. (*Merkt 3 a, nr. 2*).
- 2(98) Byggingarbréf fyrir Fossvöllum (fremra parti Mælifellslands), dags. 20.6.1865, ásamt uppskrift. (*Merkt 4 a-b, nr. 2*).
- 2(99) Virðing á húsum á Selsárvöllum, dags. 10.5.1872. Úttektir kirkjujarða 1778-1879, ásamt uppskrift. (*Merkt 5 a-b, nr. 2*).
- 2(239) Vísitasía Hofs í Vopnafirði, dags. 15.8.1845. (*Merkt 6 a-d, nr. 2*).
- 2(240) Vísitasía Hofs, dags. 8.9.1851, þar sem fjallað er um *Steinvarartungu*, býlið *Mel* og ágreining Hofs og Möðrudals, ásamt uppskrift. (*Merkt 7 a-b, nr. 2*).
- 2(241) Vísitasía Hofs, dags. 6.8.1853, þar er fjallað um áreið á mörk Hofs og Möðrudals, innfærður áreiðarsamningur frá 25.7. s.á. og prófastur fjallar um *eignarlönd Hofskirkju*, ásamt uppskrift varðandi það sem helst skiptir máli. (*Merkt 8 a-e, nr. 2*).
- 2(242) Skýrsla Hofsprests um eignir Hofsprestakalls, dags. 10.1.1844. Þar segir: „2 Afréttir edur Heidarlönd 1. Steinvarartunga brúkast sem Afrétt fyrir Hofsárdal - 2. Staxfell og Mælifell sem stundum líka brúkast fyrir afrétt af nokkrum Mönnum.” Norður-Múlaprófastsdæmi AC/1/1. Skýrslur um kirkjueignir 1843-1845. (*Merkt 9 a-b, nr. 2*).

Skjalasöfn stiftamtmanns, amtmanna og landshöfðingja (skjalaflokkur A.10.):

- 2(284) Skýrsla sýslumanns í nyrzta hluta Múlasýslu yfir jarðir í sýslunni með dýrleika, nöfnum eigenda og ábúenda m.m. auk hjáleigna gerð 1753. (*Merkt 1 a-i*).
- 2(285) Skýrsla sýslumanns í miðhluta Múlasýslu yfir jarðir í sýslunni með dýrleika, nöfnum eigenda og ábúenda m.m. auk hjáleigna gerð 1753. (*Merkt 2 a-d*).

Skjalasöfn Stjórnarráðs Íslands (skjalaflokkur A.11):

- 2(100) Sala á Mælifelli. Uppkast að afsali frá ráðherra, dags. í september 1913. Mat á jörðinni til sölu, með lýsingu, dags. 30.5.1912. Útskrift úr landamerkjabók, bréf dags. 22.2.1886. (*Merkt 1 a-e, nr. 2*).
- 2(165) Sjá skjal nr. 4(121).
- 2(166) Sjá skjal nr. 4(122).
- 2(222) Umsókn Jóns Guðmundssonar á Melum til konungs, dags. 6.1.1860, um

- a-b nýbýlisrétt á Melum, sem hann segist hafa byggt 1847 af eigin efnum. - Umsögn Hofsprests og hreppstjóra í Vopnafirði um umsóknina, dags. 12.1.1861. (Þar kemur fram að Jón hefur haft býlaskipti við Hvammsgerðisbónda vorið 1860). - Bréf sýslumanns Norður-Múlasýslu til amtmanns í Norður- og Austuramti, dags. 6.3.1861, með slæmri umsögn um Jón Guðmundsson. - Bréf amtmanns í Norður- og Austuramti til dómsmálaráðuneytisins, dags. 13.4.1861, þar sem lagst er móti því, að Jóni Guðmundssyni sé veittur nýbýlisréttur. Á síðasta bréfið er rituð afgreiðsla ráðuneytisins: „Kan ikke bevilges.” Íslenska stjórnardeildin B-9/5/4. Isl Journal 9, 716 (þarna eru fleiri bréf, sem ekki skipta máli). (*Merkt 2 a-i, nr. 2*).
- 2(232) Sala *Refsstaðar*, dags. 28.6.1912. Lýsing jarðar, dags. 2.1.1911, fylgir með auk bréfs Hofsprests, dags. 28.10.1911, um hvort engjastykki sem tilheyrir Refsstað en hefur verið notað frá Hofi skuli fylgja með í kaupunum. (*Merkt 3 a-g, nr. 2*).
- 2(233) Sala *Rauðhóla*, dags. 31.7.1916. Lýsing jarðar, dags. 2.7.1915, fylgir með auk bréfs hreppstjóra, dags. 6.9.1915, þar sem hann fer m.a. fram á nýja áreið á landmerki jarðarinnar þar sem þau séu ónákvæm. (*Merkt 4 a-f, nr. 2*).
- 2(234) Sala *Hraunfells*, júní 1918. (*Merkt 5 a-b, nr. 2*).
- 2(235) Sala *Hraunfells*, 1921. Lýsing jarðar, dags. 1.7.1915. (*Merkt 6 a-e, nr. 2*).
- 2(236) Sala á *Hauksstöðum með hjáleigunum Hólum og Skálamó* árið 1872. (Skálamór var áður nefndur *Desjarmýri*, en síðar *Arnarvatn*). Bréf íslenzku stjórnardeildarinnar til stiftsfirvalda 1872, konungsúrskurður 1872, bréf stiftsfirvalda til stjórnardeildarinnar 1872, umsókn Hauksstaðabónda 1872, umsögn Hofsprests 1872. Íslenska stjórnardeildin XIII, 20. (*Merkt 7 a-l, nr. 2*).
- 2(243) Skýrsla um tekjur og útgjöld Hofsprestakalls, dags. 6.7.1867. Þar er meðal ískylda, ítaka o.s.frv., sem a) Notaðar eru af prestinum: „2. Hagbeit á Steinvarartungu fyrir geldfjenað á sumrum og í viðlögum fyrir sauði á vetrum” metin á um 6 rd. b) Öðrum leigðar: „2. Mælifellsland (þar sem nú er byggður bær, sem kirkjan á ekki) landskuld 40 ál. í veturgl sauðum [tekjur] 16 rd. og 60 sk.” „3. Steinvarartunga (þar sem nú er komið upp 1 býli) hefir gefið af sjer í landsk. og hagbeitartolla til jafnaðar auk þess sem talið er undir a. 2) 20 rd.” c) Ónotuð: „2. Staksfell svo fjarlægt öllum mannabyggðum, að hvorki verður leigt nje notað.” Íslenska stjórnardeildin B. IV, 1. (*Merkt 8. a-d, nr. 2*).
- 2(260) Stríðshjálparskattur 1681. Skýrsla sýslumanns í nyrsta hluta Múlasýslu, þar sem a-b koma fram heiti jarða, dýrleiki, kúgildafjöldi og skattupphæð, ásamt uppskrift á jarðaheitum og dýrleika. (*Merkt 9 a-f, nr. 2*).
- Bréfasöfn og bréfabækur biskupa (skjalaflokkur A.12.):*
- 2(167) Kaupbréf fyrir *Fremrihlíð* í Vopnafirði, dags. 4.1.1654 (ekki vikið að landamerkjum). (*Merkt 1 a-c, nr. 2*).
- 2(168) Kaupbréf fyrir *Hámundarstöðum* og fleiri jörðum, dags. 16.8.1654 (ekki vikið að landamerkjum). (*Merkt 2 a-d, nr. 2*).
- 2(169) Kaupbréf fyrir *Eyvindarstöðum*, dags. 23.8.1654 (ekki vikið að landamerkjum, en jörðin seld með öllum „gögnum og gæðum til fjalls og fjöru, lands og sjávar”). (*Merkt 3 a-d, nr. 2*).
- 2(170) Makaskipti á *Vakursstöðum* og *Svínabökkum*, dags. 5.5.1656 (ekki vikið að landamerkjum). (*Merkt 4 a-c, nr. 2*).
- 2(171) Kaupbréf fyrir 5 hndr. í *Búastöðum*, dags. 11.8.1657 (ekki vikið að landamerkjum). (*Merkt 5 a-c, nr. 2*).
- 2(172) Kaupbréf fyrir *Fremrihlíð*, dags. 4.1.1654 (ekki vikið að landamerkjum). (*Merkt 6 a-c, nr. 2*).
- 2(173) Makaskipti á 7 hndr. í *Búastöðum* fyrir hálfa *Surtsstaði* í Jökulsárhlíð (ekki vikið að landamerkjum). (*Merkt 7 a-c, nr. 2*).
- 2(174) Kaupbréf fyrir *Hrappsstöðum*, dags. 29.1.1659 (ekki vikið að landamerkjum). (*Merkt 8 a-c, nr. 2*).
- 2(175) Gömul útskrift af kaupbréfi fyrir *Syðrivík* frá 1561 (vikið að landamerkjum). (*Merkt 9 a-b, nr. 2*).

- 2(176) Kaupbréf fyrir 5 hndr. í *Búastöðum* (ekki vikið að landamerkjum, en jörðin seld „með öllum þeim gögnum og gæðum, sem greindum fimm hundurðum ínefndri jörðu Búastöðum fylgja og fylgt hafa að fornu og nýju til fjalls og lands”). (Merkt 10 a-c, nr. 2).
- 2(177) Vitnisburðir (þrír) um landamerki Syðrivíkur, gefnir árið 1643. (Merkt 11 a-d, nr. 2).
- 2(178) Vitnisburður um kaupbréf fyrir 2/3 Vakursstaða og öllum *Hróaldsstöðum*, dags. 28.1.1662 (ekki vikið að landamerkjum). (Merkt 12 a-c, nr. 2).
- 2(179) Byggingarbréf fyrir *Hámundarstöðum* með *Hvamsgerði*, dags. 17.8.1663 (vikið að landamerkjum). (Merkt 13 a-d, nr. 2).
- 2(180) Eignaskipti á *Bustarfelli*, *Einarsstöðum* og *Fossi*, dags. 7.5.1660. Bréfið staðfest þann 18.8.1663 (vikið að *takmörkum Einarsstaða og Foss*, einkum *Foss*, einnig að landsnyttjum á *Bustarfelli*: „so á fjall upp, um allar heiðar norður og suður eftir eignarhefð gamalli og skjölum”). (Merkt 14 a-c, nr. 2).
- 2(181) Makaskipti á *Bakka* á *Langesströnd* og hálfu *Bustarfelli*, dags. 18.8.1663. Þar er vísað í eignaskiptabréfið, dags. 7.5.1660. Einnig er vikið að mörkum *Einarsstaða*: „Item Einarsstaði millum *Tunguár* og *landamerkja millum Einarsstaða og Þorbrandsstaða*, ofan í *Hofsá* og upp á efstu fjöllum sem vötnum *hallar*”. (Merkt 15 a-g, nr. 2).
- 2(182) Makaskipti á *Svínabökkum* og *Ljósalandi*, dags. 20.8.1663 (ekki vikið að landamerkjum). (Merkt 16 a-c, nr. 2).
- 2(183) Skikkun *Brynjólfs Sveinssonar* um landamerki milli *Eyvindarstaða* og *Vindfells*, dags. 23.8.1663. (Merkt 17, nr. 2).
- 2(184) Vitnisburður um gjafa- og kaupbréf á hluta *Hróaldsstaða*, dags. 2.11.1663 (ekki vikið að landamerkjum). (Merkt 18 a-c, nr. 2).
- 2(185) Útskrift af kaupbréfi fyrir hálfum *Áslaugarstöðum* frá 5.6.1666 (ekki vikið að landamerkjum). Bréfabækur *Brynjólfs Sveinssonar* X. b., bls. 429-430. (Merkt 19 a-b, nr. 2).
- 2(186) Vitnisburður, dags. 23.7.1666, um samlestur á kaupbréfi fyrir *Búastöðum*, dags. 15.4.1592. Þar er lýst landamerkjum og einnig eru talðar með: „Item *Tungurnar allar í millum Selsár og Gásadalsár*” (hér er væntanlega talað um *Búastaðatungur*). (Merkt 20 a-c, nr. 2).
- 2(187) Vitnisburður um kaup á *Svínabökkum* og *Vakursstöðum*, dags. 12.7.1667 (ekki vikið að landamerkjum). (Merkt 21, nr. 2).
- 2(188) Samþykki á kaupum á hálfum *Áslaugarstöðum*, dags. 20.6.1667 (ekki vikið að landamerkjum). (Merkt 22, nr. 2).
- 2(189) Makaskipti á *Nýp* og hálfum *Þorbrandsstöðum*, dags. 25.2.1640 (ekki vikið að landamerkjum). (Merkt 23 a-b, nr. 2).
- 2(190) Byggingarbréf fyrir *Böðvarsdal* með *Þýfi*, dags. 3.10.1668. Landseta falið að byggja bæ fram í dalnum, „sem lengst má fram undir *Múlanum*”. (Merkt 24 a-c, nr. 2).
- 2(191) Vitnisburðir um landamerki *Strandhafnar*, *Ljóslands*, *Hámundarstaða*, *Ytranýps*, *Sunnudals* (þar eru nefndar *Þorbrandsstaðatungur*), *Haga*; *Hrappsstaða* og *Egilsstaða*, dags. 30.5.1669. (Merkt 25 a-b, nr. 2).
- 2(192) Lögfestur jarða *Brynjólfs Sveinssonar* í *Vopnafirði*: *Teigs*, *Hróaldsstaða* og *Nyrðra-Skálaness* 1669 (dagsetningar standast ekki): *Landamerkja getið*. (Merkt 26 a-e, nr. 2).
- 2(193) Byggingarbréf fyrir *Hámundarstöðum* og umboðsbréf fyrir *Nyrðra-Skálanesi* og hálfum *Áslaugarstöðum* með tilteknum landamerkjum, dags. 6.8.1669. (Merkt 27 a-d, nr. 2).
- 2(194) Byggingarbréf fyrir *Vindfelli* með tilteknum landamerkjum, dags. 7.8.1669. (Merkt 28 a-c, nr. 2).
- 2(195) Byggingarbréf fyrir *Hrappsstöðum*, dags. 10.8.1669 (ekki vikið að landamerkjum). (Merkt 29 a-b, nr. 2).
- 2(196) Makaskipti á *Fremrihlíð* (Innrihlíð) í og hálfu *Bustarfelli*, dags. 3.9.1673, með

- tilteknum landamerkjum „og svo upp á háfjöll sem vötn deila til helminga millum fyrrgreindra landamerkja”. (Merkt 30 a-e, nr. 2).
- 2(197) Samhljóða makaskiptabréf vegna *Fremrihlíðar og hálf Bustarfells*, dags. 3.9.1673. (Merkt 31 a-e, nr. 2).
- 2(198) Kaupbréf fyrir Svínabökkum og hálfum Bárðarstöðum í Loðmundarfirði, dags. 6.1.1676 (ekki vikið að landamerkjum). (Merkt 32 a-c, nr. 2).
- 2(199) Makaskipti á Ytrinýp og hálfum Hnefilsdal með hálfum Gagursstöðum fyrir *Hrappsstaði og Egilsstaði* (ekki vikið að landamerkjum). (Merkt 33 a-c, nr. 2).
- 2(200) Samþykkt makaskiptin á *Hrappsstöðum og Egilsstöðum*, dags. 25.1.1678 (ekki vikið að landamerkjum). (Merkt 34 a-b, nr. 2).
- 2(237) Lýsing *Hofs* 1752. Meðal gæða: „temmelig god Græsgang, nogen Skov, ...”. *Refsstaður* í eyði og talinn mjög lélegt prestssetur. (Merkt 35, nr. 2)
- 2(244) Bréf Hofsprests til stiftamtmanns, dags. 12.2.1793, varðandi álag á *Tungusel*, a-b þar sem rakin er byggðarsaga þess, ásamt uppskrift. (Merkt 36 a-c, nr. 2).
- 2(245) Bréf prófasts í Norður-Múlaprófastsdæmis til stiftsyfirvalda, dags. 14.1.1852, a-b varðandi ágreining *Hofs* og Möðrudals um mörk *Steinvarartungu*. Varðar byggingu býlisins *Mels/Mela*. Með fylgja: Bréf Hofsprests til stiftsyfirvalda, dags. 6.1.1852, og afskrift Hofsprests af lögfestu *Steinvarartungu*, dags. 6.5.1785, og útdráttur úr óstaðfestri „afskrift” af gerningi frá Egidíusarmessu 1408, þar sem vikið er að mörkum Möðrudals og Bustarfells, ásamt uppskrift. (Merkt 37 a-g, nr. 2).
- 2(246) Bréf biskups til prófasts í Norður-Múlaprófastsdæmi, dags. 16.3.1852, varðandi ágreining um, í hverrar jarðar landi býlið *Melur* sé. (Merkt 38c, nr. 2).
- 2(247) Bréf biskups til Hofsprests, dags. 18.6.1855, þar sem fallist er á ályktun gerðarmanna, sem ályktuðu, að nýbýlið *Melur* væri utan marka Möðrudals. (Merkt 39, nr. 2).
- 2(261) Skoðuð og uppskrifuð hús á *Hámundarstöðum* í Vopnafirði, dags. 7.8.1657 (lýst landamerkjum). (Merkt 40 a-g, nr. 2).
- 2(262) Skoðuð og uppskrifuð hús á *Svínabökkum* í Vopnafirði, dags. 8.8.1657 (lýst landamerkjum). (Merkt 41 a-b, nr. 2).
- 2(263) Skoðuð og uppskrifuð hús á *Skjaldþingsstöðum*, dags. 8.8.1657 (lýst landamerkjum). (Merkt 42 a-c, nr. 2).
- 2(264) Skoðuð og uppskrifuð hús í *Syðrivík*, dags. 9.8.1657 (lýst landamerkjum). (Merkt 4 a-e, nr. 2).
- 2(265) Skoðuð og uppskrifuð hús jarðarinnar *Vindfells*, dags. 11.8.1657 (lýst landamerkjum). (Merkt 44 a-c, nr. 2).
- 2(266) *Eyvindarstaðir*, skoðuð hús, dags. 11.8.1657 (lýst landamerkjum). (Merkt 45 a-e, nr. 2).
- 2(267) *Böðvarsdalur*. Skoðuð hús, dags. 12.8.1657 (lýst landamerkjum). (Merkt 46 a-f, nr. 2).
- 2(268) *Egilsstaðir*. Skoðuð hús, dags. 13.8.1657 (lýst landamerkjum). (Merkt 47 a-d, nr. 2).
- 2(269) *Fremrihlíð*. Skoðuð hús, dags. 14.8.1657 (lýst landamerkjum). (Merkt 48 a-c, nr. 2).
- 2(270) Hús á *Þorbrandsstöðum* skoðuð, dags. 22.8.1657 (lýst landamerkjum). (Merkt 49 a-c, nr. 2).
- 2(271) Húsaskoðun á *Búastöðum*, dags. 29.3.1658 (lýst landamerkjum og Búastaðatungum). (Merkt 50 a-e, nr. 2).
- 2(225) Húsareikningur á *Hrappsstöðum*, dags. 30.5.1659. Ábúandi lýsir landamerkjum. (Merkt 51 a-b, nr. 2).
- 2(283) Skýrsla um Hofsprestakall, dags. 23.5.1839, ásamt uppskrift um það sem segir a-b um *Steinvarartungu* og *Rauðshóla*. (Merkt 52 a-b, nr. 2).
- 2(287) Bréf biskups til sýslumanns Norður-Múlasýslu, dags. 29.4.1954, varðandi lýsingu ítaka skv. lögum nr. 113/1952, og ósk dóms- og kirkjumálaráðuneytisins. Lýst er *Steinvarartungu* með tilteknum merkjum,

Mælifellslandi öllu að undanteknum Búastaðatungum og Staxfelli. (*Merkt 53 a-c*).

Klausturumboð (skjalaflokkur A.13.):

Ekkert lagt fram undir þessum lið.

Önnur óprentuð frumgögn (skjalaflokkur A.16.):

2(256) Jarðabók 1696, bls. 430-436. Þar eru talðar upp jarðir, getið eignarhalds, leigukúgilda, landskuldar og jarðamats. Eftirtektarvert er, hve lágt mat er á prestssetrunum Hofi og Refsstöðum. Prestssetrin Hof, Skeggjastaðir, Kirkjubær, Hofteigur og Möðrudalur eru öll metin á 12 hndr. Refsstaðir eru örlítið lægri í mati en Valþjófsstaðir (Sama mat á öllum jörðum kemur fram í jarðabók, sem talin er frá 1698 og annarri ártalslausri bók, sem báðar eru í rentukammersskjölum). (*Merkt 1 a-g, nr. 2*).

2(257) Skýrsla Hofsprests um jarðir í Vopnafirði, byggðar og í eyði, árið 1794, sem gerð var að ósk Sveins Pálssonar, sbr. bréf Guðmundar Péturssonar sýslumanns til Sveins, dags. 30.6.1795. (*Merkt 2 a-b, nr.2*).

Prentaðir máldagar (skjalaflokkur B.5.):

Ekkert lagt fram undir þessum lið.

Sá hluti skjalasafna stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja sem prentaður er í Lóvsamling for Island (skjalaflokkur B.6.):

2(248) Fyrirmæli til stiftamtmanns og biskups um aftöku *Refsstaðarprestakalls* og flutning kirkjunnar, dags. 4.11.1796. (*Merkt 1 a-b, nr. 2*).

2(249) Fyrirmæli til biskups um aftöku *Refsstaðarkirkju*. (*Merkt2, nr. 2*).

2(250) Bréf kirkju- og kennslumálaráðuneytisins til stiftsyfirvalda varðandi sölu á *Hauksstöðum* í Vopnafirði, eign Hofskirkju, dags. 22.6.1872. (*Merkt 3, nr. 2*).

2(251) Yfirlit um öll prestaköll á Íslandi og tekjur þeirra 1748. (*Merkt 1 a-b, almennt*).

2(252) Fyrirmæli til Ólafs Gíslasonar Skálholtsbiskups varðandi löggildingu máldagabókar Gísla Jónssonar, dags. 5.4.1749. (*Merkt 2, almennt*).

2(253) Bréf tollkammersins til stiftamtmanns um uppörvun til byggingar eyðijarða á Íslandi, dags. 14.3.1775. (*Merkt 3 a-c, almennt*).

2(254) Tilskipun um réttindi fyrir þá, sem vilja byggja eyðijarðir eða óbyggðar lendur á Íslandi, dags. 15.4.1776. (*Merkt 4 a-e, almennt*).

Bréfabækur biskupa (skjalaflokkur B.8.):

Ekkert lagt fram undir þessum lið.

Alþingisbækur Íslands (skjalaflokkur B.9.):

Ekkert lagt fram undir þessum lið.

Önnur prentuð frumgögn (skjalaflokkur B.11.):

2(255) „*Fornbýli og eyðibýli í Múlasýslum*”, eftir Halldór Stefánsson, fyrrum alþingismann. Telur Halldór upp eyðibýli eftir sveitum, og getur hann ekki heimilda um einstök býli. (*Merkt 1 a-e, almennt*).

Bréfasöfn og bréfabækur biskupa:

3 Ekkert lagt fram undir þessum lið, sjá skjalaflokk A.12. í skilabréfi Þjóðskjalasafns Íslands, skjal nr. 2.

4 Yfirlit óbyggðanefndar yfir heimildaleit í óprentuðum (A-skjöl) og prentuðum (B-skjöl) frumgögnum. Dags. 16.8.2006.

Afsals og veðmálabækur (skjalaflokkur A.3.):

4(16) Arnarvatn, síða úr Veðmálaregistri Norður-Múlasýslu.

4(17) Áslaugarstaðir, síða úr Veðmálaregistri Norður-Múlasýslu.

4(18) Egilsstaðir í Vopnafirði, síða úr Veðmálaregistri Norður-Múlasýslu.

4(19) Einarsstaðir, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.

4(20) Eyvindarstaðir, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.

4(21) Gestreiðarstaðir, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.

4(22) Gnýstaðir, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.

4(23) Hrappsstaðir, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.

- 4(24) Hraunfell, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(25) Hróaldsstaðir, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(26) Hvammsgerði, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(27) Rauðhólar, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(28) Refstaður, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(29) Skjaldþingstaðir, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(30) Svínabakkar, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(31) Þorvaldsstaðir í Vopnafirði, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(32) Vindfell, síða úr Veðmálaregistri Norður- Múlasýslu.
- 4(33) Arnarvatn, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(34) Áslaugarstaðir I, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(35) Áslaugarstaðir II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(36) Burstarfell, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(37) Brunahvammur, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(38) Böðvarsdalur, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(39) Egilsstaðir, yfirlitssíður úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(40) Einarsstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(41) Eyvindarstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(42) Gnýstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(43) Hámundarstaðir I, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(44) Hámundarstaðir II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(45) Hámundarstaðir III, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(46) Hámundarstaðir IV, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(47) Hauksstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(48) Hof, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(49) Hrappsstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(50) Hrappsstaðir II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(51) Hraunfell, yfirlitssíður úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(52) Hróaldsstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(53) Hróaldsstaðir II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(54) Hvammsgerði, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(55) Krossavík I, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(56) Krossavík II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(57) Leifsstaðir , yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(58) Mælifell, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(59) Rauðhólar, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(60) Refsstaður I, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(61) Refsstaður II, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(62) Refsstaður III, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(63) Selsárvellir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(64) Skjaldþingsstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(65) Svínabakkar, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(66) Svínabakkar jörðin, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(67) Syðrivík, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(68) Þorvaldsstaðir, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu og ferill.
- 4(69) Vindfell, yfirlitssíða úr Afsals- og Veðmálabók Norður-Múlasýslu.
- 4(112) Þorvaldsstaðir, þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(113) Melavellir, þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(114) Djúpilækur I (156356), þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(115) Djúpilækur I (156354), þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(116) Djúpilækur II, þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(117) Nýibær, þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(118) Veðramót, þinglýsingarvottorð, dags. 18.7.2006.

Skjalasöfn Stjórnarráðs Íslands (skjalaflokkur A.11.):

- 4(121) Bréf Stjórnarráðs Íslands til allra sýslumanna, dags. 29.12.1919, þar sem beðið er um skýrslu um svæði sem talin eru til almenninga eða afrétta.
- 4(122) Svarbréf Sýslumannsins í Norður-Múlasýslu dags. 4.11.1920, við bréfi Stjórnarráðs Íslands, dags. 29.12.1919.
- 4(123) Svarbréf Vopnafjarðarhrepps, dags. 13.10.1920, til sýslumannsins í Norður-Múlasýslu vegna bréfs Stjórnarráðs Íslands dags. 29.12.1919.
- 4(124) Svarbréf Skeggjastaðahrepps, dags. 20.10.1920, til sýslumannsins í Norður-Múlasýslu vegna bréfs Stjórnarráðs Íslands dags. 29.12.1919.

Fornleifaskráning (skjalaflokkur A.14.):

- 4(105) Fornleifaskráning Vopnafjarðar, 2005. Byggðasafn Skagfirðinga, Bryndís Zoega og Guðný Zoega.

Örnefnaskráning (skjalaflokkur A.15.):

Ekkert lagt fram undir þessum lið.

Önnur óprentuð frumgögn (skjalaflokkur A.16.):

- 4(107) Hróaldsstaðir II, fasteignamatsvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(108) Djúpilækur I, fasteignamatsvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(109) Djúpilækur II, fasteignamatsvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(110) Veðramót I, fasteignamatsvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(111) Melavelli, fasteignamatsvottorð, dags. 18.7.2006.
- 4(120) Fyrirspurn félagsmálaráðuneytisins til sveitarfélaga á Íslandi varðandi afrétti og upprekstrarétt sveitarfélaga, dags. 20.2.1989.

Prentuð jarðabréf (skjalaflokkur B.1.):

- 4(103) Ljósrit úr Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns, 13. b., bls. 410-413.
- 4(104) Ljósrit úr *Jarðabréfum frá 16. og 17. öld*, Gunnar F. Guðmundsson bjó til prentunar. Múlasýslur, bls. 265-274.

Prentuð fasteigna- og jarðamöt (skjalaflokkur B.2.):

- 4(1) Jarðatal J. Jonhnsens, 1847, bls. 350-369.
- 4(2) Ný jarðabók 1861, bls. 132-141.
- 4(3) Fasteignabók 1921, bls. 174-185.
- 4(4) Fasteignabók 1932, bls. 93-98.
- 4(5) Fasteignabók 1942-1944, bls. 50-54.

Útgefnir dómar Hæstaréttar og Landsyfírréttar (skjalaflokkur B.3.):

Sjá skrá yfir hliðsjónargögn.

Fjallskilareglugerðir (skjalaflokkur B.4.):

- 4(6) Reglugjörð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu, nr. 102/1893, B-deild, bls. 166-175.
- 4(7) Reglugjörð um fjallskil og refaveiðar í Norðurmúlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 74/1902, B-deild, bls. 150-155.
- 4(8) Reglugjörð um fjallskil og refaveiðar í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 107/1918, B-deild, bls. 207-213.
- 4(9) Reglugerð um fjallskil í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 69/1926, B-deild, bls. 143-151.
- 4(10) Reglugerð um fjallskil í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 48/1934, B-deild, bls. 108-113.
- 4(11) Reglugerð um breyting á reglugerð um fjallskil í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 48 frá 29.5.1934, nr. 161/1934, B-deild, bls. 248-251.
- 4(12) Reglugerð um breyting á reglugerð nr. 161 frá 7.12.1944, um breyting á reglugerð um fjallskil í Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 48 frá 29.5.1934, nr. 92/1950, B-deild, bls. 241.
- 4(13) Fjallskilasamþykkt fyrir Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 299/1975, B-deild, bls. 447-453.
- 4(14) Fjallskilasamþykkt fyrir Norður-Múlasýslu og Seyðisfjarðarkaupstað, nr. 366/1989, B-deild, bls. 694-701.
- 4(15) Fjallskilasamþykkt fyrir Múlasýslur, nr. 472/1991, B-deild, bls. 887-895.

Prentaðir máldagar ofl. úr Íslensku fornbréfasafni (skjalaflokkur B.5.):

- 4(70) Rekaskrá Skálholts um 1270. Getið um hluta í hval- og viðreka fyrir *Böðvarsdal* (Í.F. II. b., bls. 67-68., 72, 75).
- 4(71) Refsstaðakirkja á allt heimaland og Rauðshólaland skv. Hítardalsbók 1367 (Í.F. III. b., bls. 232).
- 4(72) Máldagi *Refsstaðakirkju* 1367. Heimaland, *Rauðshólaland*, viðarteigar í *Hauksstaðaskógi og Þorbrandsstaðalandi*, reki fyrir *Vindfellslandi* (Vindfullu) og skipshöfn í Krossavík syðri/*Syðrivík* (Í.F. III. b., bls. 235-237).
- 4(73) Makaskipti á Bessastöðum í Fljótsdal og Torfastöðum í Vopnafirði. 1398. Torfastöðum fylgir „seljörð í Selárdal, er *Leifsstaðir* heita” (Í.F. III. b., bls. 638-639).
- 4(74) Umfjöllun um Vilchinsmáldaga 1397 (almennt) (Í.F. IV. b., bls. 27-37).
- 4(75) Máldagi *Hofs* 1397 (Í.F. IV. b., bls. 215-216).
- 4(76) Máldagi *Krossavíkur* 1397. Ekkert minnst á land (Í.F. IV. b., bls. 216-217).
- 4(77) Máldagi *Bustarfells* 1397. Ekkert minnst á land (Í.F. IV. b., bls. 217).
- 4(78) Máldagi *Refsstaða* 1397. Sambærilegur máldaga 1367, en talað er um *Krossavík ytri*, sem væri þá hin eiginlega Krossavík (Í.F. IV. b., bls. 217-218).
- 4(79) Skipti á *Bustarfelli* 1444 (Í.F. IV. b., bls. 652).
- 4(80) Makaskipti á Ljótstöðum í Vopnafirði og Presthvammi í Aðaldal. 1453. Ljótstöðum fylgir reki fyrir *Hámundarstöðum* (Í.F. V. b., bls. 110-111).
- 4(81) Máldagi Hofteigs 1455. Getið reka fyrir *Hámundarstöðum* (Í.F. V. b., bls. 127-128).
- 4(82) Afhending reka 1462, m.a. fyrir *Hámundarstöðum*, *Böðvarsdal* og *Miðfjarðarnesi* (Í.F. V. b., bls. 363-364).
- 4(83) Dómur um sölu á Bustarfelli, *Hrafnstaða/Hrappsstaða* getið, 1465 (Í.F. V. b., bls. 451-453).
- 4(84) Vitnisburður um kaupmála 1489. *Böðvarsdalur* áskilinn í málann (Í.F. VI. b., bls. 648-649).
- 4(85) Máldagar *Refsstaðakirkju* 1491, 1518 (Í.F. VII. b., bls. 17-18).
- 4(86) Máldagar *Hofskirkju* 1491, 1518 (Í.F. VII. b., bls. 18-19).
- 4(87) Máldagi bænhússins á *Þorbrandsstöðum* 1491-1518 (Í.F. VII. b., bls. 19-20).
- 4(88) Máldagi bænhússins á *Búastöðum* 1491-1518 (Í.F. VII. b., bls. 20).
- 4(89) Vitnisburður um upplag í *Syðrivík* 1495/1502. Þar kemur fram mat jarðarinnar, en í athugasemd [yngrí] er talið að *Skjalðþingsstaðir* séu þar með (Í.F. VII. b., bls. 257-258).
- 4(90) Vitnisburður um sölu á *Bustarfelli* 1532 (lýst landamerkjum) (Í.F. IX. b., bls. 608-609).
- 4(91) Vitnisburður um sölu á *Bustarfelli* 1532 (lýst landamerkjum) (Í.F. X. b., bls. 66-67).
- 4(92) Makaskiptabréf á *Syðrivík og Skjalðþingsstöðum og Hallgeirsstöðum og Fremribrekkum* á Langanesi 1539 (Í.F. X. b., bls. 484-485).
- 4(93) Kaup- og landamerkjabréf um *Hróaldsstaði* 1542 (lýst landamerkjum) (Í.F. XI. b., bls. 159).
- 4(94) Kirknaskrá Páls biskups Jónssonar 1200. Getið kirkna á *Hofi* og *Refsstöðum* (Í.F. XII. b., bls. 3).
- 4(95) Gjörningur um máldaga og landamerki Möðrudals á Fjalli 1408 (lýst landamerkjum *Möðrudals og Bustarfells*) (Í.F. XII. b., bls. 37-39).
- 4(96) Máldagi Hofteigskirkju 1454/1622. Kirkjan á reka fyrir *Hámundarstöðum* (Í.F. XII. b., bls. 44-45).
- 4(97) Kaupbréf fyrir *Skjalðþingsstöðum*, fjórðungi úr *Syðrivík* 1559 (Í.F. XIII. b., bls. 416-417).
- 4(98) Afhending og gamall máldagi *Refsstaða* 1566/1570 (Í.F. XIV. b., bls. 489-491).
- 4(99) Máldagi *Hofs* 1570 og síðar (Í.F. XV. b., bls. 675-676).
- 4(100) Máldagi hálfkirkju að *Bustarfelli* 1570 og síðar (Í.F. XV. b., bls. 677).
- 4(101) Máldagi *Refsstaðakirkju* 1570 og síðar (Í.F. XV. b., bls. 677-678).

- 4(102) Mál dagi hálfkirkju í *Krossavík* 1570 og síðar (Í.F. XV. b., bls. 678).
- 4(119) Mál dagi Möðrudalskirkju 1493. Lýst mörkum Möðrudals og Bustarfells. Eignarhald á Gestreiðarhálsi og hrossaganga handan Jökulsár. Þangað eiga kirkjusókn Hákonarstaðir, Eiríksstaðir, Brú og Kjósstaðir (Í.F. VII. b., bls. 198-199).
- Sá hluti skjalasafna stiftamtmanns, amtmanns og landshöfðingja sem prentaður er í Stjórnartíðindum (skjalaflokkur B.6.):*
Ekkert lagt fram undir þessum lið.
- Landnáma (skjalaflokkur B.7.):*
- 4(106) Landnámabók. Íslensk fornrit I. b., bls. 289-293 (*Merkt 1 a-c, nr. 2*).

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Böðvarsdals:

- 5 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 5(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Böðvarsdal, dags. 7.3.2005.
- 5(2) Fasteignamatvottorð fyrir Böðvarsdal, dags. 31.3.2005.
- 5(3) Greinargerð, mótt. 9.3.2006.
- 5(4) Almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins vegna málsmeðferðar óbyggðanefndar á svæði V.
- 5(5) Ljósrit af korti sem sýnir staðsetningu veiddra hreindýra í landi Böðvarsdals árið 2004.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Egilsstaða:

- 6 Kröfulýsing, dags. 31.1.2005.
- 6(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Egilsstaði, dags. 17.3.2005.
- 6(2) Fasteignamatvottorð fyrir Egilsstaði, dags. 4.4.2005.
- 6(3) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Einarstaða:

- 7 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 7(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Einarstaði, dags. 30.3.2005.
- 7(2) Fasteignamatvottorð fyrir Einarstaði, dags. 31.3.2005.
- 7(3) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Eyvindarstaða:

- 8 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 8(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Eyvindarstaði, dags. 17.3.2005.
- 8(2) Fasteignamatvottorð fyrir Eyvindarstaði, dags. 31.3.2005.
- 8(3) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Gnýstaða:

- 9 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 9(1) Þinglýsingarvottorð (óstaðfest) fyrir Gnýstaði, dags. 17.3.2005.
- 9(2) Fasteignamatvottorð fyrir Gnýstaði, dags. 31.3.2005.
- 9(3) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Hrappsstaða og Háteigs:

- 10 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 10(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hrappsstaði 1, dags. 17.3.2005.
- 10(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Hrappsstaði 2, dags. 17.3.2005.
- 10(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Háteig, dags. 17.3.2005.

- 10(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Hrappsstaði 1, dags. 31.3.2005.
- 10(5) Fasteignamatsvottorð fyrir Hrappsstaði 2, dags. 31.3.2005.
- 10(6) Greinargerð vegna Hrappsstaða, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Hraunfells:

- 11 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 11(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hraunfell, dags. 17.3.2005.
- 11(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Hraunfell, dags. 31.3.2005.
- 11(3) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Hróaldsstaða:

- 12 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 12(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hróaldsstaði 1, dags. 17.3.2005.
- 12(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Hróaldsstaði 2, dags. 17.3.2005.
- 12(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Hróaldsstaði 1, dags. 31.3.2005.
- 12(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Hróaldsstaði 2, dags. 4.4.2005.
- 12(5) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Rauðhóla:

- 13 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 13(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Rauðhóla, dags. 17.3.2005.
- 13(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Rauðhóla, dags. 17.3.2005.
- 13(3) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Refsstaðar:

- 14 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 14(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Refsstaði I, dags. 23.6.2003.
- 14(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Refsstað 1, dags. 31.3.2005.
- 14(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Refsstað 2, dags. 31.3.2005.
- 14(4) Fasteignamatsvottorð fyrir Refsstað 3 (íbúð), dags. 31.3.2005.
- 14(5) Fasteignamatsvottorð fyrir Refsstað 3, dags. 31.3.2005.
- 14(6) Fasteignamatsvottorð fyrir Refsstað 3 (einbýli), dags. 31.3.2005.
- 14(7) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Skjaldþingsstaða:

- 15 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 15(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Skjaldþingsstaði, dags. 17.3.2005.
- 15(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Skjaldþingsstaði, dags. 4.4.2005.
- 15(3) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Svínabakka og Engihlíðar:

- 16 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 16(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Svínabakka, dags. 17.3.2005.
- 16(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Svínabakka (einbýli), dags. 17.3.2005.
- 16(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Engihlíð, dags. 17.3.2005.
- 16(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Engihlíð 1 (íbúð), dags. 17.3.2005.
- 16(5) Þinglýsingarvottorð fyrir Engihlíð/Akur (einbýli), dags. 17.3.2005.
- 16(6) Þinglýsingarvottorð fyrir Engihlíð/Grænalæk (einbýli), dags. 17.3.2005.
- 16(7) Fasteignamatsvottorð fyrir Svínabakka, dags. 31.3.2005.

- 16(8) Fasteignamatsvottorð fyrir Svínabakka (einbýli), dags. 31.3.2005.
- 16(9) Fasteignamatsvottorð fyrir Engihlíð, dags. 31.3.2005.
- 16(10) Fasteignamatsvottorð fyrir Engihlíð 1, dags. 31.3.2005.
- 16(11) Fasteignamatsvottorð fyrir Engihlíð/Akur (einbýli), dags. 31.3.2005.
- 16(12) Fasteignamatsvottorð fyrir Engihlíð/Grænalæk (einbýli), dags. 31.3.2005.
- 16(13) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Syðri-Víkur:

- 17 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 17(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Syðri-Vík, dags. 17.3.2005.
- 17(2) Fasteignamatsvottorð fyrir Syðri-Vík, dags. 4.4.2005.

Lagt fram af Friðbirni Garðarssyni hdl. vegna Vindfells:

- 18 Kröfulýsing, dags. 31.3.2005.
- 18(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Vindfell, dags. 30.3.2005.
- 18(2) Héraðsdómur í máli nr. E-139/1995.
- 18(3) Fasteignamatsvottorð fyrir Vindfell, dags. 4.4.2005.
- 18(4) Greinargerð, mótt. 9.3.2006. Sjá einnig skjal 5(4), almenn umfjöllun í tilefni greinargerðar íslenska ríkisins.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Arnarvatns:

- 19 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
- 19(1) Útprentun veðbandayfirlits úr Landskrá fasteigna fyrir Arnarvatn, dags. 22.3.2005.
- 19(2) Útprentun af færslum fyrir Arnarvatn af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 22.3.2005.
- 19(3) Greinargerð, dags. 8.3.2006, vegna Arnarvatns, Áslaugarstaða, Brunahvamms, Hamars, Hámundarstaða, Hofs, Hvammsgerðis, Krossavíkur 1 og 2, Leifsstaða, Mælifells, Selsárvala, Þorvaldsstaða, Þorbrandsstaða 1 og 2.
- 19(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Arnarvatn, dags. 6.3.2006.
- 19(5) Kort með breytingum á kröfulínum jarða í Vopnafjarðarhreppi, dags. 24.8.2005, mótt. 27.6.2006.
- 19(6) Greinargerð Friðbjörns H. Guðmundssonar varðandi fjallskil í Vopnafjarðarhreppi, dags. 7.3.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Áslaugarstaða:

- 20 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
- 20(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Áslaugarstaði I, dags. 6.3.2006.
- 20(2) Útprentun af færslum fyrir Áslaugarstaði af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 22.12.2004.
- 20(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Áslaugarstaði II, dags. 6.3.2006.
- 20(4) Kort sem sýnir landamerkjapunkta Áslaugarstaða, Hámundarstaða og Leifsstaða, ódags. en mótt. 9.3.2006.
- 20(5) Greinargerð vegna varakrafna og breytinga á kröfugerð í Vopnafirði, ásamt korti, dags. 27.6.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Brunahvamms, Fögru-Kinnar, Gestreiðarstaða, er tilheyra jörðinni Bustarfelli:

- 21 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
- 21(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Brunahvamm, dags. 6.4.2006.
- 21(2) Þinglýsingarvottorð fyrir Bustarfell II, dags. 7.4.2005.
- 21(3) Útprentun veðbandayfirlits úr Landskrá fasteigna fyrir Brunahvamm, ódags.
- 21(4) Hornpunktaskrá vegna eyðijarðanna Fögru-Kinnar og Gestreiðastaða, undirrituð af Braga Vagnssyni, dags. 14.3.2005.

- 21(5) Leigusamningur við Landsíma Íslands um land á Gestreiðastaðahálsi, dags. 21.8.2000.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Hamars:

- 22 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
- 22(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hamar, dags. 6.3.2006.
- 22(2) Útrentun af færslum fyrir Hamar af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 4.1.2005.
- 22(3) Ljósrit af veðbréfi þar sem Jörgen Sigfússon bóndi í Krossavík veðsetur jörðina til handa Vopnafjarðarhreppi, dags. 14.2.1927.
- 22(4) Héraðsdómur í máli nr. E-310/2003.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Hauksstaða:

- 23 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
- 23(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hauksstaði, dags. 7.4.2005.
- 23(2) Útrentun af færslum fyrir Hauksstaði af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 22.3.2005.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Hámundarstaða:

- 24 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
- 24(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hámundarstaði III, dags. 6.3.2006.
- 24(2) Útrentun af færslum fyrir Hámundarstaði 1 og 3 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 22.12.2004.
- 24(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Hámundarstaði I, dags. 6.3.2006.
- 24(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Hámundarstaði IV, dags. 6.3.2006.
- 24(5) Þinglýsingarvottorð fyrir Hámundarstaði II, dags. 6.3.2006.
- Sjá skjal 20(4), kort mótt. 9.3.2006 sem sýnir landamerkjapunkta Áslaugarstaða, Hámundarstaða og Leifsstaða.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Hofs:

- 25 Kröfulýsing, dags. 30.5.2005.
- 25(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hof, dags. 7.4.2005.
- 25(2) Útrentun af færslum fyrir Hof af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 6.3.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Hvammsgerðis:

- 26 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
- 26(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Hvammsgerði, dags. 6.3.2006.
- 26(2) Útrentun af færslum fyrir Hvammsgerði af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 22.12.2004.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Krossavíkur I og II:

- 27 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
- 27(1) Útrentun af færslum fyrir Krossavík 1 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 17.4.2005.
- 27(2) Útrentun af færslum fyrir Krossavík 2 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 18.4.2005.
- 27(3) Þinglýsingarvottorð fyrir Krossavík 1, dags. 6.3.2006.
- 27(4) Þinglýsingarvottorð fyrir Krossavík 2, dags. 6.3.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Leifsstaða:

- 28 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
- 28(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Leifsstaði, dags. 6.3.2006.
- 28(2) Útrentun veðbandayfirlits úr Landskrá fasteigna fyrir Leifsstaði, dags. 7.4.2005.

- 28(3) Útprintun af færslum fyrir Leifsstaði af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 22.12.2005.
Sjá skjal 20(4), kort mótt. 9.3.2006 sem sýnir landamerkjapunkta Áslaugarstaða, Hámundarstaða og Leifsstaða.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Mælifells:

- 29 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
29(1) Þinglýsingarvottorð, dags. 6.3.2006.
29(2) Útprintun af færslum fyrir Mælifell af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 4.1.2005.
29(3) Leigusamningur. Mælifell, Selsárvellir og Hauksstaðir leigja Veiðiklúbbnum Strengur hf. allan rétt til stangveiði í Selá, dags. 28.2.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Selsárvalla:

- 30 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
30(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Selsárvelli, dags. 6.3.2006.
30(2) Útprintun af færslum fyrir Selsárvelli af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 4.1.2005.
30(3) Samningur. Minjavernd hf. og Sverrir Jörgensson semja um endurbyggingu símahúss á Urðum í landi Selsárvalla, ódags. en gildir frá 6.9.2005-5.9.2055, mótt. 27.6.2006, auk greinargerðar Minjaverndar: „Húsin í heiðinni. Tillaga að endurgerð ásamt hugmyndum um nýtingu í tengslum við aldarafmæli símans 2006“.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Þorvaldsstaða:

- 31 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.
31(1) Þinglýsingarvottorð fyrir Þorvaldsstaði, dags. 6.3.2006 .
31(2) Útprintun af færslum fyrir Þorvaldsstaði af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, dags. 22.12.2004.
31(3) Kort sem sýnir landamerkjapunkta Þorvaldsstaða, ódags. en mótt. 9.3.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. f.h. Vopnafjarðarhrepps vegna Vopnafjarðarafréttar:

- 32 Kröfulýsing, dags. 30.3.2005.

Lagt fram af málsaðilum:

- 33 Yfirlitskort. Mál nr. 3/2005. Kröfulínur allra málsaðila. Dags. 14.6.2006.
33(1) Breytingakort sem sýnir breyttar kröfulínur málsaðila í Vopnafjarðarhreppi, dags. 14.8.2006.
33(2) Breytingakort sem sýnir breytta kröfulínu íslenska ríkisins milli Hraunfells og Þorbrandsstaða, dags. 18.9.2006.

Lagt fram af Ólafi Björnssyni hrl. vegna Þorbrandsstaða v/ Þorbrandsstaðatungu:

- 35 Kröfulýsing, dags. 3.3.2006.
35(1) Ljósrit af korti sem sýnir Þorbrandstaðatungu ofl. ódags, en mótt. 9.3.2006.
35(2) Veðbandayfirlit úr Landskrá fasteigna fyrir Þorbrandsstaði 1, dags. 2.3.2006.
35(3) Útprintun af færslum fyrir Þorbrandsstaði 1 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
35(4) Veðbandayfirlit úr Landskrá fasteigna fyrir Þorbrandsstaði 2, dags. 2.3.2006.
35(5) Útprintun af færslum fyrir Þorbrandsstaði 2 af heimasíðu Fasteignamats ríkisins, ódags.
35(6) Bréf Friðbjörns Guðmundssonar varðandi Þorbrandsstaði til Ólafs Björnssonar hrl., dags. 8.3.2006, ásamt síðu 6 úr örnefnaskrá Þorbrandsstaða.
35(7) Kort með breytingum á kröfulínum Þorbrandsstaða, dags. 25.8.2005, mótt. 26.6.2006.

Lagt fram af óbyggðanefnd:

- 34 34(1) Fundargerð 1. fyrirtöku, dags. 17.8.2005.
34(2) Fundargerð 2. fyrirtöku, dags. 20.12.2005.
34(3) Fundargerð 3. fyrirtöku, dags. 9.3.2006.
34(4) Fundargerð aðalmeðferðar, dags. 25.6.2006.
34(5) Fundargerð endurupptöku, dags. 17.8.2006.
- 36 Greinargerð Hjörleifs Guttormssonar náttúrufr. um staðhætti og náttúrufar í Vopnafjarðarhreppi, dags. 17.5.2006.
- 37 Greinargerð Þjóðskjalasafns Íslands um sögu jarða og annarra landsvæða. Dags. 27.7.2006.
- 38 a-b Kort sem sýna vatnaskil (a) frá Ytri-Hágangi til Kistufells og (b) frá Kistufelli að Bungu, unnið af Vatnamælingum Orkustofnunar, dags. ágúst 2006.
- 39 Greinargerð Landbúnaðarháskóla Íslands um hæðarmörk gróðurs í Kistufelli, dags. 22.1.2007.

Hliðsjónargögn**Lagt fram til hliðsjónar af Andra Árnasyni hrl. f.h. fjármálaráðherra:**

- Ónr. Göngur og réttir V (Þingeyjarsýslur - Múlasýslur). Bragi Sigurjónsson bjó til prentunar. Bls. 242-312.
- Ónr. Austurland II. Safn Austfirskra fræða. Ritstjórar: Halldór Stefánsson og Þorsteinn M. Jónsson. Bls. 28-37.
- Ónr. Múlaþing, 5. hefti 1970. Bls. 172-175.
- Ónr. Sóknarlýsingar Hofssóknar 1840. Guttormur Þorsteinsson. Bls. 46-51.
- Ónr. Sveitir og jarðir í Múlaþingi. I. b., Gefið út af Búnaðarsambandi Austurlands 1974. Bls. 53-57, 62-82, 104-108, 133-134, 136, 138-149, 151-157, 159-162, 164-165, 167, 169, 171, 173-174, 176, 180, 182-184, 185.

Lagt fram til hliðsjónar af Friðbirni Garðarssyni hdl.:

- Ónr. Grein úr Glettingi -tímarit um austfirsk málefni, 1. tbl. 2005, eftir Heimi Þór Gíslason, *Um Fjallgrös*.
- Ónr. Yfirlit málflutningsræðu, ódags. en mótt. 27.6.2006.

Lagt fram til hliðsjónar af óbyggðanefnd:

- Ónr. Skrá um eyðibýli í Norður-Múlasýslu. Ferðabók Ólafs Olaviusar, II. b. bls. 137-141. (*Merkt B 11.2.a-c*).
- Ónr. Jökuldalsheiðin og byggðin þar. Halldór Stefánsson: Austurland: Safn austfirzkra fræða, I. b., bls. 145-274. (*Merkt B 11.3*).
- Ónr. Landnám í Austfirðingafjórðungi. III. Einstök landnám. Halldór Stefánsson: Austurland: Safn austfirzkra fræða, II. b., bls. 25-43, 54-59. (*Merkt B.11.4*).
- Ónr. Skýrsla um Hofsbrauð 1854, bls. 438-443 (*Merkt B. 11. 1 a-f, nr. 2*).
- Ónr. Skýrslur í máli 3/2005 hjá óbyggðanefnd, (40 blaðsíður, skrifaðar upp eftir hljóðupptöku).
- Ónr. Bréf sýslumanns Norður-Múlasýslu um afréttarskrár, dags. 27.1.1986.

Skjöl lögð fram til upplýsingar fyrir lögmenn um rannsókn óbyggðanefndar:

- Ónr. Yfirlit yfir frumgögn sem könnuð eru vegna rannsóknarskyldu óbyggðanefndar, sbr. 5. mgr. 10. gr. þjóðll. nr. 58/1998, sbr. lög nr. 65/2000.
- Ónr. Listi ÞÍ yfir þær jarðir á svæði 5 sem leitað er heimilda um, dags. 28.2.2005-1.3.2005. Breytt 4.4.2005.
- Ónr. Listi óbñ yfir jarðir (og eyðibýli) á svæði 5 sem kröfulína íslenska ríkisins liggur um og/eða meðfram, dags. 20.3.2005.

- Ónr. Efnisyfirlit landamerkjabókar Norður-Múlasýslu A, 1883-1951.
- Ónr. Efnisyfirlit landamerkjabókar Norður-Múlasýslu B, 1921-1979.
- Ónr. Efnisyfirlit Björns Teitssonar o.fl. („Heimildaskráning jarða“), fyrir Norður-Múlasýslu.
- Ónr. Afrit af erindi óbyggðanefndar dags. 6.9.2005. Beiðni um gögn úr Afsals- og veðmálabókum sem eru í vörslu sýslumannsins á Seyðisfirði.